EDIȚIA SOCIETĂȚII PSIHOLOGICE DE LA MOSCOVA CU ASISTENŢA SOCIETĂŢII FIZICE S -OETEREURG ÎNTREBĂRI DE FILOZOFIE PSIHOLOGII JURNAL, fondat de prof N Ya Grotom și A A Abrikosov AN XIII Sub redactia cărții S N Trubetskoy și L M Lstatina Cartea ÍV ( ) SEPTEMBRIE - OCTOMBRIE MOSCOVA Hipolitografia Asociației I N Kushnarev și Co ; str Pimepovshaya, suspin resturi Biblioteca "Runivers" CUPRINS Pagină Peogeometria și semnificația ei pentru teoria cunoașterii (Articolul) G Chelpanova Drama sufletească a lui Herzen S Bulgakov Scepticismul lui Hume N Vinogradova Credinţă Studiu psihologic (Sfârşit) P Sokolova Învățături de bază ale psihologiei din punctul de vedere al voluntarismului N Lossky Moralitate și cunoaștere P Novgorodtsev Critică și bibliografie I Recenzie de cărți O notă despre cartea lui Bogdanov: "Cunoașterea din punct de vedere istoric" * Nick Berdyaev Thomas Carlyle Sartor Resartus Viața și gândurile lui Herr Teufelsdrock în trei cărți - Discurs rostit la inaugurarea Lordului Rector al Universității din Edinburgh la aprilie Tradus din engleză de N Gorbov Moscova, Y Aikhenvald II Pliant bibliografic III Revizuirea revistelor Zeitschrift fur Philosophie und Philosophische Kritik A Volkovich și Capitalul bo Biblioteca "Runivers" Pagină Rivista filosofica^ septembrie-octombrie si ianuarie-februarie N K Controversă Semnificația bolii Plyushkin (Referitor la articolul dr Y Kaplan "Plyushkin - analiza psihologică a lui "; F Chizha Amoralism triumfător (Cu privire la "Faust rus" A Lunacharskago) Volzhskago Biblioteca Runiverse Neogeometria și semnificația ei pentru teoria cunoașterii) Articolul Am examinat cele mai importante propoziții ale metageometriei și am constatat că principalul rezultat la care ajunge este că recunoaște posibilitatea unei geometrii diferite de a noastră și, în același timp, ia în considerare posibilele relații spațiale diferite de ale noastre Importanța filozofică a acestei propoziții nu este supusă niciunei îndoieli, dar propoziția că alte relații spațiale sunt posibile nu ar putea fi considerată complet dovedită Geometria non-euclidiană părea a fi contradictorie, deoarece duce la poziții destul de diferite de geometria euclidiană Prin urmare, metageometriile au trebuit să stabilească ca sarcină imediată - să demonstreze că geometria non-euclidiană este complet lipsită de orice contradicție, că este la fel de logic consistentă ca și euclidiană Principalul neajuns al metageometriei a fost că relațiile spațiale pe care le-a formulat nu erau reprezentabile vizual în mod concret, iar din moment ce reprezentabilitatea vizuală este o condiție necesară pentru recunoașterea realității lor, este destul de firesc să fie atacată constant din această parte Trebuia găsită o modalitate prin care relațiile spațiale non-euclidiene să poată fi făcute "reprezentabile", dacă nu direct, atunci cel puțin indirect; și *) Vezi Λύ oBoiir Philos și Psych ' Întrebări de filosofie, KN Biblioteca "Runivers" G CHELPANOV acest lucru ar fi posibil dacă s-ar putea găsi o modalitate de a traduce relațiile spațiale non-euclidiene în relații euclidiene Desigur, această traducere ar trebui să fie efectuată în ipoteza că există o corespondență unu-la-unu între elementele care sunt traduse unele în altele, adică, astfel încât, de exemplu, un element a al unui spațiu non-euclidian trece doar într-un a al unui spațiu euclidian și, dimpotrivă, un element a al unui spațiu euclidian trece doar în a al unui spațiu non-euclidian Acest principiu al transferului unei relații spațiale la alta a fost aplicat pentru prima dată de geometrul italian Belyprami Pentru a înțelege în ce constă acest principiu, să luăm cazul cel mai simplu și anume reprezentarea unei sfere pe un plan Acest lucru se poate face în așa fel încât fiecare linie geodezică de pe suprafața bilei să corespundă unei linii drepte pe plan, iar această

corespondență va fi lipsită de ambiguitate: fiecărui punct din plan va corespunde doar un punct de pe suprafața minge, fiecare linie de pe plan va corespunde unei singure linii de pe suprafața mingii Astfel, putem reprezenta toate liniile situate pe suprafața mingii pe o suprafață plană, iar între liniile de pe suprafața mingii și liniile din plan va exista o corespondență unu-la-unu Această corespondență va fi de așa natură încât vom putea determina dependența dintre construcțiile de pe suprafața mingii și construcțiile din plan și, în același mod, vom putea trage concluzii de la o construcție la alta și să trecem de la teoreme pe plan la teoreme pe suprafata mingii ') Așa cum se determină corespondența dintre formațiunile geometrice de pe suprafața unei sfere și a unui plan, se determină și corespondența dintre alte suprafețe Deci, de exemplu, Beltrump a sugerat imaginea) Vașcenko-Zaharcenko Geometria lui Euclid i o p - Biblioteca "Runivers" NEOGEOMETRIA ȘI SEMIFICAȚIA EI PENTRU TEORIA CUNOAȘTERII Zhenie suprafața pseudosferei pe plan Este de la sine înțeles că distanța dintre punctele de pe suprafața pseudosferei și de pe imaginea acesteia în plan nu este egală, dar există o corespondență neechivocă între distanța de pe pseudosferă și distanța de pe plan, iar aceasta este cea mai mare semnificativ pentru noi, pentru că datorită acestui fapt putem traduce doar relații spațiale la alții și anume relațiile spațiale de pe pseudosferă în relațiile spațiale de pe plan Dintr-o astfel de corespondență se putea face, de exemplu urmatoarele concluzii Liniile geodezice pe o pseudosferă, ca liniile drepte pe un plan, pot fi extinse la infinit fără a reveni la punctul de plecare Doar o linie geodezică trece prin fiecare două puncte de pe pseudosferă Prin fiecare punct al pseudosferei se dovedește a fi posibil să se deseneze pe el o grămadă întreagă de linii geodezice care nu îndeplinesc linia geodezică dată *) Astfel, geometria de pe suprafața pseudosferei coincide parțial cu geometria de pe plan și se abate de la aceasta în sensul că postulatul lui Euclid nu este valabil pe ea Din aceasta, Beltrami a concluzionat că geometria de pe suprafața pseudosferei coincide cu planimetria din sistemul Lobachevsky Dar o altă concluzie importantă a venit din cercetările sale Dacă toate relațiile geometrice de pe suprafața pseudosferei pot fi reprezentate ca și cum ar fi relații geometrice în plan, atunci deoarece geometria planului este liberă de orice contradicții și deoarece corespunde în mod unic geometriei pseudosferice, atunci este destul de *) Kagan Sistemul geometric al lui Lobachevsky iooo, pp - Pe suprafața pseudosferei, printr-un punct din afara geodezicei date, se pot trasa două linii geodezice, care se intersectează cu cea dată la infinit Primele două linii pot fi numite paralele în sensul propriu Ele sunt analoge cu liniile paralele ale geometriei euclidiene, care apar și la infinit (Vezi Conturat Du Hymn mathématique, p) * Biblioteca "Runivers" G CHELPANOV o concluzie clară din aceasta este că geometria pseudosferică nu conține nicio contradicție în sine Astfel, unul dintre tipurile de geometrie non-euclidiană se dovedește a fi lipsit de contradicții Beltrami a subliniat cum planimetria non-euclidiană poate fi tradusă în mod adecvat în relații geometrice pe plan; dar acest lucru nu a fost suficient, a fost necesar să se arate că exact în același mod stereometria non-euclidiană poate fi tradusă în relații spațiale euclidiene Această întrebare a fost rezolvată în legătură cu definiția generalizată a distanței dată de matematicianul englez Cayley*) Pentru ca teoria Cayley-Klein să ne devină de înțeles, trebuie mai întâi să ne familiarizăm în termenii cei mai generali cu ce este geometria proiectivă, deoarece aceasta din urmă are capacitatea de a ne arăta că

între geometria euclidiană și geometria non-euclidiană există o legătură şi într-un anumit sens şi unitate Diferența dintre geometria proiectivă și geometria obișnuită sau metrică constă în faptul că aceasta din urmă măsoară aceste sau alte imagini spațiale, încearcă să determine de câte ori este mai mult sau mai puțin o imagine în comparație cu alta Geometriei proiective nu îi pasă de măsuri, înseamnă a determina doar poziția, locul, motiv pentru care este numită și "geometria poziției" Geometria metrică se ocupă, de exemplu, de determinarea distanței dintre două puncte Geometria proiectivă ignoră complet distanța dintre două puncte; nu definește niciodată corect o relație între două puncte, ci definește o relație între patru puncte Pentru a clarifica acest lucru, voi da un exemplu *) În literatura rusă, această teorie a fost expusă de prof P A Non-rasial în ^Aplicații ale algebrei la geometrie M și orașul Kyashyasshz Decret op pp - Biblioteca "Runivers" NEOGEOMETRIA ȘI SEMIFICAȚIA EI PENTRU TEORIA CUNOAȘTERII Să o luăm pe linie dreaptă patru puncte: A, B, C, D, care împart linia dată în trei segmente Privat ABAD , două relații gç se numesc duale sau anar- raportul monic al patru puncte ale unei linii drepte Să iasă linii dintr-un punct O; se spune că formează un mănunchi și fiecare linie se numește rază (Vezi fig) Dacă intersectăm patru raze în punctele A, B, C, D, atunci relația de mai sus poate exista între aceste puncte Dacă desenăm secanta în alt loc, atunci vom obține alte puncte de intersecție A', B', C', D' Va exista și o relație anarmonică între ele, iar ceea ce este cel mai important pentru noi este că prima relație este destul de egală cu a doua O astfel de relație între patru puncte se mai numește și corespondență proiectivă În el, fiecare punct dintr-un rând corespunde unui punct anume și unic al celuilalt rând Relația dintre aceste patru puncte nu se schimbă, indiferent de locul în care trecem pachetul dat Elementul de bază al geometriei proiective, punctul său de plecare, este punctul, care este doar o poziție Geometria proiectivă acordă atenție doar poziției punctelor și în niciun caz relațiilor dimensionale Să luăm un exemplu pentru a clarifica acest lucru Raportul de mai sus dintre cele patru puncte A, B, C, D poate fi astfel încât raportul dual dintre ele să fie - Această relație se numește armonică Ni se poate pune următoarea problemă Trei puncte A, B, C sunt date pe o linie dreaptă; trebuie să le construiți un al patrulea punct armonic D Poziția acestui al patrulea punct dorit, așa cum vom vedea acum, depinde de poziția acestor trei puncte Biblioteca "Runivers" G CHELPANOV Printr-o dreaptă (vezi Fig) pe care sunt situate punctele date A, B, C, desenăm un plan arbitrar și luăm pe acesta din urmă un punct k Desenăm o dreaptă Ak și Bk Să intersectăm ambele drepte în punctele a și β cu o dreaptă care iese din C; apoi trasăm dreptele Ajj și Ba, care se intersectează la λ și, în final, desenăm k), care se intersectează cu dreapta A B în punctul D Acest punct va fi cel dorit Raportul dintre aceste patru puncte va fi - Să fim atenți la faptul că poziția acestui punct nu depinde de ce plan tragem prin liniile A, C; nici nu depinde de ce fel de linii auxiliare tragem Noi, de exemplu, am ales pentru punctul k locul pe care îl ocupă pe desen, dar i-am putea indica un loc complet diferit și totuși punctul D cerut ar fi în același loc în care se află acum Dacă desenăm un al doilea plan, luăm un punct arbitrar k' pe el, intersectăm dreptele Ak' și Bk' cu o dreaptă care iese din C, în a' și β', desenăm A?' și Ba', care se intersectează la l, vom vedea că κ'λ' va trece prin D Aceste patru puncte A, B, C, D, cu poziția relativă tocmai explicată, se numesc armonice Acest exemplu ilustrează foarte bine esența geometriei proiective În ea, poziția unuia sau altuia este

determinată de poziția altor puncte Punctul D, armonic cu trei date, ocupă întotdeauna aceeași poziție, indiferent de punctele auxiliare pe care le alegem; dar, ceea ce este cel mai important pentru noi, determinăm poziția acestui punct printr-un simplu desen de linii, fără nicio măsurătoare x) KiUing Einführung in die Grundlagen d Geometrie - ut Dovada acestei propoziții poate fi găsită în orice manual de geometrie proiectivă Biblioteca "Runivers" NEOGEOMETRIA ȘI SEMIFICAȚIA EI PENTRU TEORIA CUNOAȘTERII Am văzut că în geometria proiectivă nu se ia în considerare o relație între două puncte, ci întotdeauna o relație între patru și este de la sine înțeles că putem lua orice puncte ne place, atât la o distanță finită, cât și la o distanță infinită În acele întrebări care ne interesează, printre altele, relațiile sunt folosite cu puncte de infinit și cu puncte imaginare Acel concept generalizat de distanță, despre care am vorbit mai sus, a fost propus de matematicianul englez Kei sh, care a arătat că se obține din conceptul obișnuit de distanță, dacă doar luăm în considerare aceste două puncte în raport cu așa-numitul " circulare" puncte și drepte pe infinit, sau în raport cu o secțiune conică, pe care el o numește "absolut" Klein explică această relație a acestor puncte cu absolutul în felul următor "Pentru a determina distanța a două puncte", spune el, "îmi imaginez că le sunt conectate printr-o linie dreaptă Această linie intersectează suprafața principală (Fundam en-talflüche) sau "absolutul" lui Cayley în două puncte, care, cu două date, constituie un anumit raport dual Dacă tabăra acestui raport dual este înmulțit cu o constantă arbitrară, atunci obținem ceea ce eu numesc distanța a două puncte " ') Astfel, dacă în geometria metrică distanța este lungimea unei linii care leagă două puncte, atunci în geometria proiectivă distanța este o anumită relație duală între patru puncte Conceptul generalizat de distanță poate fi aplicat și în geometria non-euclidiană Este, parcă, un analog al distanței *) În mod similar, unghiul se determină și cu aceasta Vezi Klein Malhe-m itische Annalen B IV, Kilhne, p B I - ; -: a Biblioteca "Runivers" G CHELPANOV în spațiul euclidian Cu ajutorul acestui concept, se poate demonstra că există o legătură strânsă între diferitele sisteme geometrice Suprafața principală indicată mai sus poate fi reală, imaginară etc În funcție de suprafața principală căreia îi aparține perechea de puncte dată, vom obține unul sau altul sistem geometric "Ajungem la geometria parabolică sau obișnuită în cazul în care suprafața principală a definiției lui Keil a locației degenerează într-o secțiune conică imaginară Dacă pentru suprafața principală luăm suprafața reală de ordinul doi, dar care va fi imaginară, atunci obținem o geometrie eliptică În cele din urmă, obținem geometrie hiperbolică dacă luăm ca suprafață principală suprafața reală, dar nu suprafață rectilinie de ordinul doi "!) "Aceste trei geometrii se dovedesc a fi cazuri particulare ale definiției generale keileviene a spațiului", spune Klein acolo Astfel, în definiția proiectivă a distanței, din aceeași Formulă generală, obținem Formulele uneia sau alteia geometrii Dacă există o astfel de legătură între sistemele geometrice încât formulele unei geometrii trec în formulele alteia, atunci este clar că toate aceste trei geometrii sunt egale Nu avem absolut niciun motiv să acordăm preferință unei geometrii față de alta) *) Klein Nicht-Euclidische Geometrie Matematică Ann IV Cf lui Gott gel Anz Pg -) După cum am văzut, metageometria a ajuns deja la această concluzie, pornind de la considerații destul de diferite Geometria euclidiană pleacă de la presupunerea că o linie dreaptă este infinită, dar putem pleca de la o altă presupunere, și anume că o linie dreaptă este finită, atunci am obține o geometrie

sferică În geometria sferică, o dreaptă nu are puncte infinite sau, în limbajul matematicii, are două puncte imaginare În cele din urmă, în geometria lui Lobachevsky, linia dreaptă are două puncte infinite diferite Geometria lui Lobachevsky se numește geometrie hiperboică, geometrie Biblioteca "Runivers" NEOGEOMETRIA ȘI SEMIFICAȚIA EI PENTRU TEORIA CUNOAȘTERII Dacă din definiția generală a distanței euclidiene distanța este obținută sub o anumită ipoteză, atunci este evident că geometria parabolică sau euclidiană este doar un anumit tip de geometrie mai generală În plus, datorită conceptului generalizat de distanță, obținem una dintre soluțiile problemei pe care am subliniat-o mai sus și anume problema reprezentării unui spațiu non-euclidian folosind geometria euclidiană În consecință, luarea în considerare a imaginilor cu geometrie non-euclidiană poate fi redusă la luarea în considerare a imaginilor cu geometrie euclidiană Geometria non-euclidiană s-a dovedit astfel a fi posibil să fie transpusă complet în geometrie euclidiană, iar din aceasta se poate observa că geometria non-euclidiană nu conține nicio contradicție, prin urmare, dacă o astfel de contradicție ar exista într-adevăr, atunci ea ar fi descoperită în timpul traducere *) Riemanniana (sferica) se numeste el ipiiiiii'ieskoI, iar geometria euclidiana se numeste parabolica datorita analogiei cu formulele hiperbolei, elipsei si parabolei in raportul lor cu punctele infinite După cum știți, o hiperbolă are două puncte infinite, o elipsă nu are puncte la infinit, o parabolă are două puncte care coincid Dacă se spune că în spațiul euclidian o dreaptă are două puncte care coincid, în spațiul Lobaciovsky există două puncte infinite, atunci acest lucru trebuie înțeles în felul următor După cum se știe, liniile paralele sunt considerate ca intersectându-se la infinit Deoarece în spațiul Lobaciovsky sunt posibile două paralele în două direcții opuse, este evident că sunt posibile și două puncte infinite diferite În geometria euclidiană, două paralele!, alcătuiesc unul și, prin urmare, două puncte infinite se contopesc într-unul singur În geometria sferică nu există puncte infinite; în ea, printr-un punct dat către o dreaptă dată, nu se poate trasa o singură linie paralelă Se poate spune că geometria euclidiană, cu cele două puncte infinite care coincid, constituie un caz de tranziție între spațiul hiperbolic, în care există două puncte infinite diferite, și între spațiul eliptic, în care nu există un singur punct (sau două imaginare)) Vezi Klein, Math Ann IV, Frisd'auf Geometrie absolută S , următoarele, și *) Se poate spune, desigur, că o astfel de traducere este o interpretare analitică a geometriei non-euclidiene, care într-un anumit sens poate fi Biblioteca "Runivers " G CHELPANOV Poincaré *) constată că este posibil să se facă o traducere completă a unei relații spațiale în alta Pe aceasta se bazează comparația sa între corespondența a două forme spațiale cu un dicționar "Să construim", spune el, "un fel de dicționar, făcând ca două rânduri de termeni scrise în două coloane să corespundă unul altuia în același mod ca în dicționarele obișnuite, cuvintele din două limbi corespund, al căror sens e aceeasi "Să luăm atunci teoremele lui Lobachevsky și să le traducem folosind acest dicționar, la fel cum traducem un text german folosind un dicționar german-francez Obținem astfel teoremele geometriei euclidiene Prin urmare, indiferent cât de departe am merge cu ipotezele lui Lobaciovski, nu vom ajunge niciodată la o contradicție De fapt, dacă cele două teoreme ale lui Lobaciovski ar fi contradictorii, atunci același lucru ar trebui spus despre teoremele create cu ajutorul dicționarului nostru Dar acestea sunt esența teoremelor geometriei noastre obișnuite " De aici rezultă că geometria

non-euclidiană nu conține nicio contradicție în sine și, prin urmare, este la fel de posibilă ca geometria euclidiană În cea mai strânsă legătură cu teoria lui Cayley-Klein se află așa-numita teorie a grupurilor de transformări Nu este în sens propriu o teorie geometrică, ci una analitică, dar are semnificația că face posibilă interpretarea Formelor spațiale în cea mai generală formă numit și concret, deoarece în el formulele geometriei neeuclidiene sunt traduse în geometrie euclidiană familiară P A Nekrasov numește această traducere o "interpretare concretă a geometriei lui Lobachevsky" iuk cit , p şi urm) Klein folosește în acest caz termenul Versinnlichung Matematică Ami GV, p - H Vezi articolul său din Revue de la Science pure et appliqué Dec precum si y Lechalas Sur l'espace et le temps, p Biblioteca "Runivers" NEOGEOMETRIA ESTE IMPORTANTĂ PENTRU TEORIA CUNOAȘTERII Conceptul general de grup de transformări poate fi dat după cum urmează Știm că în geometria proiectivă una sau alta Formă geometrică poate fi supusă unor transformări "Să ni se dea o serie de transformări A, B, C Dacă aceste pre- formațiunile au o astfel de proprietate încât combinarea oricăror două dintre ele dă din nou o transformare aparținând aceleiași serii, atunci o astfel de serie se numește grup de transformări *) Prin investigarea analitică a proprietăților grupurilor de transformare, matematicienii ar putea demonstra că există o legătură între diferite forme spațiale "Trebuie", spune Killing), să facem distincția între spațiul hiperbolic și cel parabolic Fiecare dintre ele se caracterizează prin Forma de transformare pe care o admite" "Grupul reprezintă o formă spaţială", spune el în continuare) "Teoria grupurilor de transformări", în opinia sa, leagă uneori strâns între ele astfel de forme, care, aparent, au o natură complet diferită Dacă, de exemplu, în loc de punct, considerăm o dreaptă sau un plan ca un element în spațiul euclidian tridimensional, atunci obținem două forme spațiale noi; rudenia lor cij dat initial ne apare in structura omogena analitic a grupurilor corespunzatoare de transformari Parabolic geometria eliptică și hiperbolică pot fi considerate și ca membri ai aceleiași clase" *) !) "De exemplu totalitatea tuturor mişcărilor formează un grup, deoarece adunarea a două mişcări dă o nouă mişcare'* Klein Matematică Un nu B λ*I Pagină -ις -) Decret, op) ib B IL c jede Raurmbrm unter den uemacliten Vorau->set/~ngc· ijf cinc Transformationsgruppe führt, kann uingikchrt jede stutige transitivi Gruppo von Transforniationen ah Rauintorm ini a' çciiiicinen S- nne autgcfassi wcTifcn die Gruppo ciulit cine Raur Horm dar ") Kiliing c β IL i - Biblioteca "Runivers" G CHELPANOV Din aceasta se poate observa că teoria grupurilor de transformări face posibilă caracterizarea mai îndeaproape, cu ajutorul trăsăturilor analitice, a diferitelor Forme spațiale Faptul că aceste sau alte Forme spațiale admit aceste sau alte grupuri de transformări l-a condus pe Poincaré la următoarele concluzii "Ceea ce numim geometrie", spune el, "nu este altceva decât studiul proprietăților formale ale unui grup continuu cunoscut, astfel încât să putem spune: spațiul este un grup Diferite spații corespund unor grupuri diferite Sunt posibile mai multe geometrii Preferăm unei geometrii față de alta, nu pentru că este mai adevărată, ci pentru că este mai convenabilă "A întreba dacă geometria euclidiană este mai adevărată decât cea a lui Lobaciovski este greșit: este la fel de absurd ca și a te întreba dacă sistemul metric este mai adevărat decât măsurarea la yard, la picior etc Transferați într-o altă lume, am avea, desigur, un geometrie diferită, nu pentru că geometria noastră ar înceta să mai fie adevărată, ci pentru că s-ar dovedi a fi mai puțin potrivită decât cealaltă '') Sau, așa cum exprimă domnul /Sagang

aceeași idee: "La fel ca geometria lui Euclid, așa și geometria lui Lobachevsky sunt sisteme strict formale, care se dezvoltă logic din câteva prevederi de bază Există imagini cărora li se aplică geometria lui Euclid; există imagini nu mai puțin reale, cărora li se aplică o geometrie imaginară Absurdurile apar cu adevărat doar atunci când începem să aplicăm geometria non-euclidiană imaginilor cărora nu se aplică; și cine face asta este într-o poziție *) Fundamentele Geometriei Monist Vol Nu i p - Biblioteca "Runivers" NEOGEOMETRIA ȘI SEMIFICAȚIA EI PENTRU TEORIA CUNOAȘTERII soția unei persoane care dorește să citească o hârtie cifrată cu o cheie legată de un alt cifru Există imagini ale căror relații și proprietăți sunt exprimate convenabil prin geometria euclidiană; există și alte imagini, ale căror proprietăți sunt exprimate de geometria imaginară a lui Lobachevsky *)" În consecință, esența acestei teorii presupune posibilitatea unor forme spațiale diferite, la fel de egale în drepturi ca și forma spațială euclidiană În funcție de diferența dintre formele spațiale, sunt posibile geometrii diferite Ne putem îndoi oricând dacă spațiul nostru real corespunde cu adevărat geometriei noastre euclidiene Potrivit susținătorilor acestei teorii, alegem geometria euclidiană doar pentru că este mai consistentă și că corespunde absolut, noi, în opinia lor, nu putem afirma acest lucru Astfel, în această perioadă de dezvoltare a metageometriei, găsim aceeași recunoaștere a posibilității ca diferite Forme spațiale să se abate de la a noastră și, de asemenea, o îndoială cu privire la ce proprietăți adevărate are spațiul nostru Cea mai importantă pentru noi rămâne problema vizibilității diferitelor Forme spațiale În ce sens s-ar putea vorbi de realitatea acestor Forme, fie că vorbim în acest caz de geometrii diferite), fie că vorbim de forme spațiale diferite În acest sens găsim dezacord între geometri Unii consideră că este vorba de forme spațiale diferite la fel de reale', alții constată că diferența indicată ·) Geol estimări Loy str gii; cf Ki' ii:s s I ufi -') Deci, de exemplu, am privit această întrebare i /Rsig ik, vezi Rnssel GoapLagoi oh! (koii' vtry U II | De exemplu Luancar- (Rev Je la Metaplr sicue i^, pp apj-o) pahoait acel spațiu non-euclidian este și reala '·, ar și euclidian "În lumea non-euclidiană, conform celui de-al -lea, împărtășește "! Biblioteca "Runivers" G CHELPANOV Formele spațiale au doar o valoare analitică *) Schilling consideră că aceste Forme spațiale pot fi numite spațiu doar într-un sens nepropos al cuvântului "Reprezentarea analitică, spune el, ne deschide o zonă vastă, ale cărei sisteme individuale pot fi desemnate într-un sens impropriu, ca Forme spațiale) " Ne rămâne, pentru a finaliza trecerea în revistă a învățăturilor metageometrice, să luăm în considerare punctele de vedere ale lui Rössel) Ele sunt de interes, printre altele, pentru că el a fost primul din literatura strict filozofică care a folosit datele geometriei proiective pentru a rezolva problema naturii axiomelor geometrice În discutarea acestei întrebări, el separă cu grijă sarcina psihologică de cea epistemologică În același mod, el distinge cu grijă elementele a priori de cele empirice în axiome, nefiind de acord cu kantienii că, din moment ce am recunoscut prioritatea spațiului, atunci trebuie să o extindem și la întregul conținut al geometriei și să recunoaștem axiomele geometrice ca a priori ca conceptul de spațiu Rössel este în general un apriorist, dar în axiome el recunoaște și elementul empiric După cum am văzut, la fel a făcut și Helmholtz, care a recunoscut prioritatea intuiției spațiale, dar a considerat în același timp axiomele geometriei ca fiind empirice din aceleași elemente ca în lumea reală, dar aceste elemente ar fi asociate conform altor legi Putem descrie pe deplin această lume,

dar nu în termeni de concept, ci prin compilarea unui nou tabel de elemente deja cunoscute *) de exemplu Schmitz-Dumont în Die mathematischen Elemente d Erkenntniss-teorie p şi d) Decret op B II mier ibid , p) Russel Tohe Fundamentele geometriei Strada franceză a acestei lucrări: Essais sur les fondements de la geométrie , precum şi articolele sale: "Les axiomes propres â Euclide sont ils empiriques?" și "Sur les axiomes de la geometrie" în Revue de la Métaphysique et de la Morale și ГГ Biblioteca "Runivers" NEOGEOMETRIA ȘI SEMIFICAȚIA EI PENTRU TEORIA CUNOAȘTERII Dând o definiție a priori la începutul cărții, Rössel o separă de ceea ce el numește elementul subiectiv al cunoașterii El nu este de acord cu definiția lui Kant, conform căreia tot ceea ce aparține subiectului în cunoașterea noastră și este introdus de el în cunoașterea lumii obiective ar trebui numit a priori Astfel de elemente ar trebui, potrivit lui Rössel, să fie numite pur și simplu elemente subiective Orice astfel de stare de conștiință, a cărei cauză imediată nu se află în lumea exterioară, ci în subiectul însuși, el consideră subiectivă și consideră că studiul ei este necesar să fie atribuit domeniului psihologiei, în timp ce studiul conceptelor a priori în sens propriu, el se referă la domeniul geologiei gnosului Rössel însuși înțelege prin concepte a priori astfel de concepte, fără de care cunoașterea în general nu este posibilă Pentru a putea determina dacă un concept dat ar trebui considerat a priori sau nu, trebuie doar să răspundem la întrebarea dacă cunoașterea ar fi posibilă dacă am începe să negăm cutare sau cutare axiomă, cutare sau cutare postulat Acest lucru arată că punctul său de vedere asupra a priori este pur logică După cum am spus deja, principalul merit al lui Rössel constă în faptul că a luat în considerare geometria proiectivă Geometria proiectivă, așa cum am văzut, este geometria poziției Nu măsoară, nu se ocupă de cantitate, nu folosește conceptul de distanță în sensul în care geometria metrică îl folosește Distanța în geometria metrică este o relație cantitativă, în timp ce geometria proiectivă se ocupă doar de calitate, nu spune dacă o anumită imagine spațială este mai mult sau mai puțin, ci doar dacă există o asemănare sau o diferență calitativă între o imagine spațială și alta, motiv pentru care este numită și "descriptivă" Biblioteca "Runivers" G CHELPANOV Această geometrie determină, așadar, doar relații calitative Figurile asemănătoare calitativ din geometria proiectivă sunt cele care se pot transforma unele în altele prin colineare Conceptul de distanță, care este tratat de geometria proiectivă, diferă de distanța de geometrie metrică prin faptul că, în aceasta din urmă, distanța este o relație între două puncte Geometria proiectivă, pe de altă parte, nu poate determina relația dintre două puncte, ea determină relația dintre patru puncte Geometria metrică determină distanța dintre puncte, geometria proiectivă determină doar poziția punctelor Dacă luăm în considerare această circumstanță, atunci devine clar că diferența dintre geometria metrică și geometria proiectivă se rezumă la faptul că geometria proiectivă operează cu cea mai generală proprietate a spațiului, și anume cu exterioritatea, în timp ce geometria metrică operează pur și simplu cu măsurarea de spatiu Prin urmare, Rössel formulează axioma de bază a geometriei proiective astfel: "Putem distinge diferite părți ale spațiului, dar toate aceste părți sunt similare calitativ și pot fi distinse unul de altul numai prin Faptul imediat că se află unul în afara celuilalt Relația dintre geometria metrică și geometria proiectivă trebuie înțeleasă în felul următor Geometria proiectivă are prioritate față de geometria metrică prin aceea că operează cu similitudinea calitativă a figurilor geometrice, care precede în mod

logic comparația cantitativă Geometria metrică, deși din punct de vedere istoric precede geometria proiectivă, este logic subordonată acesteia din urmă, deoarece geometria proiectivă se ocupă direct de acea identitate calitativă care stă la baza comparației cantitative Evaluare calitativă   precede cantitativ, deoarece pentru a compara cantitatile trebuie sa le privim din punct de vedere al calitatii Pentru a putea spune că a = a, că între ei există o identitate cantitativă, trebuie să admitem că între ei există o identitate calitativă Deoarece geometria euclidiană se ocupă de un concept care îmbrățișează atât geometria euclidiană, cât și geometria non-euclidiană, ne permite să arătăm legătura care există între geometria euclidiană și non-euclidiană, tocmai aceasta poate arăta cum geometria non-euclidiană este obținută din Euclidiană cu ajutorul definiției proiective a distanței Din punctul de vedere al geometriei proiective, nu există nicio diferență între geometria euclidiană și non-euclidiană Unul dintre ele poate fi transformat în celălalt prin aceste sau alte transformări proiective • În geometria proiectivă, conceptul de bază, care este asumarea acestei geometrii, este conceptul de exterioritate Fără el, percepția relațiilor spațiale ar fi imposibilă Ea, ca o condiție prealabilă necesară pentru perceperea spațiului, trebuie, conform definiției date mai sus, să fie considerată a priori Astfel obținem primul exemplu de prioritate a conceptelor geometrice Există și elemente a priori în geometria metrică, dar ele diferă într-un anumit sens de elementele a priori ale geometriei proiective Geometria proiectivă operează cu exterioritatea Acesta din urmă este, ca să spunem așa, produsul pur al minții Prin urmare, geometria proiectivă este complet a priori, nu împrumută nimic din experiență și, ca și aritmetica, este produsul rațiunii pure Funcționează cu un obiect ale cărui proprietăți sunt deduse logic din definiția sa și nu descoperite din date experimentale "Definiția lui se bazează pe posibilitatea de a experimenta diferența în relație sau pluralitatea în unitate; toate Întrebări de filosofie, ki ^ "   această știință stă așadar în mod logic în posibilitatea unei astfel de experiențe și este derivată din aceasta din urmă Dimensiunea cu care se ocupă geometria metrică este dimensiunea unui spațiu real dat și, prin urmare, este de natură aproximativă Ca o consecință a acestui fapt, există o diferență indubitabilă între geometria proiectivă și geometria metrică în raport cu a priori În timp ce axiomele geometriei proiective sunt în întregime a priori, axiomele geometriei metrice sunt a priori numai în măsura în care au elemente în comun cu geometria proiectivă, în măsura în care afirmă, de exemplu, izogenitatea spațiului, dar în alte privințe au caracter empiric Prin urmare, în geometria metrică, doar o parte din axiome are un caracter a priori, iar restul este empiric În geometria proiectivă, a priori sunt acele concepte care sunt condiția percepției spațiale în general, iar acesta este conceptul de "exterior" În geometria metrică, trebuie să considerăm ca elemente a priori condițiile de măsurare, care sunt formulate ca axiome Asemenea condiții, fără de care măsurarea spațiului ar fi imposibilă, sunt exprimate cu ajutorul a trei axiome: și anume, axioma mișcării libere (mobilitatea liberă), sau mobilitatea liberă, axioma măsurătorilor și axioma distanțelor Prima axiomă este axioma liberei mișcări Sensul său se rezumă la următoarele Geometria metrică, după cum am văzut, diferă de geometria proiectivă prin faptul că introduce măsurarea sau ideea de cantitate Pentru măsurare este necesară coincidența, pentru

implementarea căreia) Prin imitație, pe care Rössel a numit-o pentru prima dată în cartea sa iomoinnost, el înțelege acea proprietate a spațiului, în virtutea căreia o parte a acestuia nu diferă în niciun fel de alta, ca urmare a căreia mobilitatea liberă și relativitatea poziției sunt posibil El a păstrat termenul de umogenitate pentru o altă proprietate a spațiului (Vezi mai jos)   Holimo, pe de o parte, mișcarea corpurilor, iar pe de altă parte, este de asemenea necesar ca corpurile, în mișcare, să-și păstreze dimensiunea sau Forma spațială Pentru a măsura dimensiunea corpurilor în acest fel, este necesar ca mărimile spațiale să poată fi mutate dintr-o parte a spațiului în alta fără schimbare Aceasta este axioma liberei circulații Dacă geometria ar începe să respingă această axiomă, atunci nu ar fi capabilă să stabilească conceptele de mărime spațială Această axiomă nu poate fi dovedită sau infirmată prin experiență Experienta nu poate nici infirma si nici nu poate dovedi imuabilitatea Formelor corpurilor in procesul de miscare; nu se poate dovedi, pentru că dacă am vrea să admitem că corpurile se schimbă în timpul mișcării, atunci pentru a putea face o astfel de afirmație ar trebui să facem o măsurătoare, iar pentru a putea face o măsurătoare, trebuie admite că corpurile fie nu se schimbă deloc, fie dacă se schimbă, atunci numai după o anumită lege În consecință, această axiomă nu este o propoziție împrumutată din experiență, ci este o presupunere necesară a experienței, și anume, măsurători ale cantităților spațiale; prin urmare este a priori Axioma mobilității libere poate fi formulată în alt mod dacă spunem că conform acestei axiome "Formele nu sunt dependente de poziția absolută în spațiu" Într-adevăr, dacă Figura și mărimea ei ar fi dependente de anumite poziții în spațiu, atunci această Figura ar fi fixat o dată pentru totdeauna printr-o poziție absolută, adică dată, unică, definită Astfel, de exemplu, pe un elipsoid, figura unui triunghi dat, adică mărimea laturilor și unghiurilor sale, depinde de unde în elipsoidul dacă începe să se mute în alt loc, el va deveni diferit, adică va înceta să mai existe, dar în spațiul euclidian proprietatea sa nu depinde de   sau altă poziție: în orice parte a acestui spațiu, el își va păstra Forma În spațiul euclidian, o figură care este posibilă într-o parte a acestuia este posibilă și în alta De aceea spunem că pe elipsoid dimensiunea Figurii depinde de poziția absolută, deoarece însăși existența sa este determinată de cutare sau cutare poziție anume Acesta nu este cazul în spațiul nostru euclidian, motiv pentru care spunem că în spațiul euclidian poziția este relativă, nu absolută Axioma mobilității libere presupune astfel izoitatea spațiului sau relativitatea completă a poziției; și de aici rezultă că toate părțile spațiului sunt similare calitativ și nu pot diferi unele de altele în nicio proprietăți interioare Pozițiile în spațiu trebuie determinate numai prin intermediul relațiilor externe Poziția nu este nici măcar o proprietate a spațiului, ci este rezultatul relațiilor lucrurilor din spațiu Dacă ar exista ceva de genul poziției absolute, atunci geometria metrică ar fi imposibilă Astfel, este clar că axioma liberei mișcări este a priori și, mai mult, a priori într-un dublu sens; este a priori pentru că este o presupoziție necesară a fiecărei dimensiuni spațiale și este, de asemenea, a priori în sensul că, așa cum am văzut în geometria proiectivă, ea exprimă proprietatea necesară a fiecărei Forme din exterior Dar, deși această axiomă este a priori, aplicarea ei în lumea reală conține un element empiric, adică, cu alte cuvinte, deoarece această propoziție este legată de lumea reală empirică, are un caracter

empiric A doua axiomă este axioma măsurătorilor, adică o axiomă conform căreia numărul de dimensiuni ale spațiului nostru este egal cu Biblioteca "Runivers" NEOGEOMETRIA ȘI SEMIFICAȚIA EI PENTRU TEORIA CUNOAȘTERII trei Rössel explică această axiomă în felul următor Fiecare poziție a spațiului, așa cum tocmai am văzut, este relativă, adică poziţia nu există decât în virtutea relaţiilor dintre lucruri Dacă vrem să determinăm starea lucrurilor, atunci trebuie să stabilim o relație între ele, iar măsurarea spațiului este tocmai stabilirea de relații Trebuie să existe un număr finit al acestor relații, deoarece un număr infinit de relații nu a putut fi definit Astfel, un număr finit de relații este o condiție necesară pentru posibilitatea măsurătorilor Ca atare condiție, este a priori Limitarea numărului de dimensiuni nu pare logic necesară, deoarece de fapt am putea, de exemplu, să atașăm o a patra-trei coordonate Astfel, faptul că spațiul trebuie să aibă un număr finit de dimensiuni este o propoziție a priori, iar faptul că are trei este rezultatul experienței Din aceasta rezultă clar că axioma măsurătorilor are două părți: a priori și empirică Partea a priori este că fiecare spațiu trebuie să aibă un număr finit de dimensiuni, iar partea empirică este că spațiul nostru are trei dimensiuni, deoarece această ultimă parte este rezultatul experienței Dar, deși această axiomă a fost elaborată sub influența experienței, ea nu este supusă inexactității la care este supusă fiecare propoziție empirică în general Certitudinea acestei axiome aproape că se apropie de certitudinea elementelor a priori " A treia axiomă, axioma distanței, se exprimă astfel: "două puncte determină o mărime spațială - distanța" Dorind să demonstreze caracterul a priori al acestei axiome, Rössel arată în primul rând că dacă distanța, ca mărime cunoscută, complet determinat de două puncte, nu a existat, atunci ve- Biblioteca "Runivers" G CHELPANOV masca ar fi incomensurabilă, pentru că un element de incertitudine ar intra în toate relațiile spațiale măsurabile Semnificația dovezii lui Rössel se rezumă la următoarele Pentru a măsura mărimile spațiale, trebuie să stabilim relația dintre două puncte Această relație o exprimăm prin intermediul unei drepte care unește aceste două puncte În virtutea relativității poziției și în virtutea faptului că există mobilitate liberă, se întâmplă ca această relație între două puncte să fie invariabilă, astfel încât dacă aceste două puncte, fiind combinate, au început să producă mișcare, atunci, prin virtutea primei axiome, relația lor cu alte lucruri și propria lor relație cantitativă ar rămâne neschimbate Prin urmare, relația dintre două puncte, fiind imuabilă, trebuie să fie o relație internă, o relație care nu conține niciun alt punct sau figură în spațiu, iar această relație internă o numim distanță Existența unei astfel de relații interne imuabile definite este o condiție necesară pentru măsurare Dacă distanța, ca o anumită mărime, complet determinată de două puncte, nu ar exista, atunci mărimea spațială ar fi nemăsurabilă x) Este ușor de înțeles că dacă într-adevăr nu ar exista o astfel de curbă, care ar fi complet determinată de două puncte și doar două, atunci măsurarea ar fi imposibilă , *) Dar, în același timp, Rossel consideră că este necesar să se facă o restricție că o linie dreaptă nu este neapărat distanța cea mai scurtă, așa cum se obișnuiește la Euclid, ci este pur și simplu o anumită distanță între două puncte Aparent, geometria sferică conține și o excepție de la această regulă Aici două puncte nu determină poziția dreptei, deoarece prin două puncte se poate trasa un set infinit de distanțe cele mai scurte Dar, potrivit lui Ressel, această contradicție ar putea exista doar dacă am începe să definim o linie dreaptă ca fiind cea mai scurtă distanță

dintre două puncte Biblioteca "Runivers" NEOGEOMETRIA ȘI SEMIFICAȚIA EI PENTRU TEORIA CUNOAȘTERII este posibil, deoarece nu ar fi posibil să se potrivească - condiția principală a măsurătorii Dacă două puncte nu ar determina complet linia care le leagă, atunci măsurarea ar fi imposibilă, deoarece ar fi introdus un element de incertitudine În acest sens, acest concept, ca condiție necesară pentru măsurare, are un caracter a priori Această axiomă are un caracter a priori și pentru că poate fi dedusă din conceptul de exterioritate Deoarece poziția este relativă, două puncte trebuie să aibă o anumită relație definită unul cu celălalt Deoarece, pe de altă parte, forma exterioară este izogenă, acest raport trebuie să rămână neschimbat în timp ce cele două puncte se mișcă într-o anumită formă, adică își schimbă atitudinea față de alte puncte Prin urmare, relația lor cu alte puncte este o relație internă independentă de relația cu alte puncte Această relație internă unică este distanța dintre două puncte O relație singulară presupune o singură linie, adică o linie definită de două puncte Aceeași idee ar putea fi exprimată mai simplu în acest fel Pentru a măsura relațiile spațiale, este necesar să pornim de la presupunerea că spațiul este izogen; De aici rezultă mobilitatea liberă, dacă exterioritatea presupune că spațiul nu are diferențe calitative în aceste sau alte părți ale lui însuși Din aceste două propoziții rezultă că, dacă se stabilește o relație între două puncte, atunci această relație, fiind internă, independentă de alte puncte, trebuie să rămână în același timp unică și neschimbătoare Astfel, conceptul de distanță este derivat din Forma de exterior Axioma distanței se dovedește a fi a priori într-un dublu sens Pe de o parte, această axiomă este o presupunere necesară a posibilității de măsurare spațială, pe de altă parte, este o consecință a proprietăților necesare ale exteriorității Biblioteca "Runivers" G CHELPANOV Astfel vedem că este posibil să se dovedească prioritatea axiomelor dacă arătăm că ele constituie o condiție necesară pentru perceperea spațiului în general sau măsurarea spațiului în special x) i) Luând în considerare proprietățile spațiului în sensul cel mai general, Rössel constată că așa trebuie să fie spațiul Prin aceasta el înțelege proprietatea în virtutea căreia libera circulație poate avea loc în spațiu Dar spațiul nostru mai are o proprietate care îl deosebește de alte spații, în el este posibilă asemănarea figurilor, adică în el este posibilă scăderea și creșterea cifrelor Deoarece această proprietate, care poate fi numită omogenitate, este foarte esențială pentru un spațiu, adică fără el nu se poate gândi la spațiu, atunci nu este posibil să-l considerăm o condiție a priori pentru percepția spațiului? Ressel respinge acest lucru În opinia sa, omogenitatea, adică posibilitatea asemănării este o proprietate aplicabilă doar spațiului euclidian, nu este aplicabilă altor spații și, prin urmare, nu poate fi considerată a priori, ci trebuie considerată rezultatul experienței Astfel Rössel separă omogenitatea și exilul în raport cu a priori Acest lucru este contrar opiniilor altora, care consideră că omogenitatea, precum și izogenitatea, trebuie considerate a priori Omogenitatea este considerată de unii autori drept o proprietate atât de importantă a spațiului, încât dacă acesta din urmă nu o posedă, atunci nici măcar nu este considerat spațiu în sensul propriu Întrucât nu există omogenitate în spațiul non-euclidian, ei au văzut acest lucru ca pe o dovadă a imposibilității metageometriei, prin urmare au considerat atât mobilitatea liberă, cât și posibilitatea asemănării ca fiind o proprietate a priori a spațiului Conform acestui punct de vedere, omogenitatea spațiului este o proprietate a priori a minții noastre, deoarece nu poate fi dovedită din experiență "Se poate

spune, se întreabă Couture, că acest principiu a devenit o cerință a spiritului nostru pentru că am reușit să constatăm în mod repetat posibilitatea de creștere și scădere a cifrelor Evident, omogenitatea spațiului nu poate fi constatată prin experiență, la fel ca izogenitatea acestuia Prin urmare, ideea de similitudine este la fel de a priori ca ideea de egalitate geometrică Dacă spațiul nostru este omogen, este pentru că este contrar minții noastre că forma figurilor depinde de mărimea lor, sau de unitatea de măsură, iar acel spațiu are o dimensiune absolută Rössel constată că problema omogenității spațiului trebuie separată de problema izogenității acestuia Argumentul său principal aici, ca și în alte locuri, este recunoașterea posibilității altor geometrii în care nu există similitudine a figurilor   Cele trei axiome de mai sus sunt necesare pentru geometria metrică; mai mult decât atât, doar aceste axiome sunt singurele necesare, deoarece metageometria, care se ocupă de spații tot izogene și relative, folosește doar aceste axiome și se prelungește cu ajutorul oricăror alte axiome În ceea ce privește celelalte axiome ale geometriei special euclidiene, și anume axioma paralelismului și axioma euclidiană a dreptei, ele nu sunt deloc esențiale pentru geometria metrică, adică nu sunt o presupunere necesară a posibilității unei dimensiuni spațiale Dacă spunem că esența geometriei metrice este măsurarea, atunci datorită faptului că metageometria nu folosește deloc aceste axiome, este clar că aceste axiome sunt o caracteristică specială doar a geometriei euclidiene și sunt rezultatele studierii proprietăților spațiul nostru euclidian Se poate spune despre aceste axiome că sunt obținute din experiență, că sunt rezultatul unei investigații a relațiilor noastre spațiale reale Vedem astfel ceea ce trebuie considerat a priori în geometrie În primul rând, acestea sunt axiomele comune spațiilor euclidiene și non-euclidiene, deoarece sunt deductibile din Forma generală a spațiului-exterior, apoi axiomele geometriei metrice indicate mai sus, întrucât sunt o condiție necesară pentru posibilitatea măsurării , și acele axiome care nu sunt măsurători de condiție, Rössel le consideră pur și simplu empirice Dar de ce consideră el în mod specific axiomele euclidiene ca fiind empirice? Să considerăm în primul rând axioma conform căreia spațiul nostru are o curbură egală cu zero sau că are un caracter euclidian Poate fi dovedită această propoziție? Potrivit lui Rössel, este posibil să se determine prin experiență ce măsură de curbură este inerentă spațiului nostru, dar în același timp observă că   această definiție are un caracter aproximativ, deoarece în general nicio experiență nu poate pretinde a fi exactă "Se poate afirma direct că nu putem determina niciodată cu certitudine că spațiul nostru este euclidian, la fel cum nu putem demonstra legea gravitației " În acest sens, recunoașterea spațiului nostru ca euclidian este destul de asemănătoare cu generalizările inductive obișnuite Are același caracter aproximativ ca orice generalizare inductivă Această propoziție este o ipoteză care, într-un anumit sens, este justificată de rezultatele măsurătorilor "Dacă măsurătorile pe suprafața pământului sunt posibile în ipoteza curburii zero, atunci acest lucru este suficient pentru noi și dacă ipoteza curburii zero a spațiului ne permite să extindem legile mișcării de pe pământ la mișcările de corpuri cerești, atunci o astfel de presupunere este justificată de simplitatea ei Știm că spațiul nostru este aproximativ euclidian, dar nu vom ști niciodată că este complet euclidian Dar, "deși nu putem dovedi niciodată că niciun alt set de ipoteze nu ar face la fel, acceptăm acest sistem de ipoteze în

acest moment ca fiind suficient de suficient pentru explicație " Adică, cu alte cuvinte, conform lui Rössel, caracterul euclidian al spațiul nostru este o ipoteză care este confirmată de Fapte, sau cel puțin nu contrazisă de acestea Același lucru trebuie spus despre restul axiomelor special euclidiene În ceea ce privește, de exemplu, axioma trei dimensiuni și axioma dreptelor paralele, acestea nu par deloc necesare, deoarece opusul lor este destul de imaginabil, iar acest lucru este cel mai bine dovedit de metageometrie, care Biblioteca "Runivers" NEOGEOMETRIA ȘI SEMIFICAȚIA EI PENTRU TEORIA CUNOAȘTERII arată că prin negarea acestor axiome obținem alte axiome Metageometria nu numai că pare posibilă, dar este de fapt posibilă Procedând astfel, Rössel face o limitare foarte importantă În opinia sa, a spune că aceste axiome sunt empirice nu înseamnă a spune că pot fi într-o zi false Oricare ar fi natura spațiului, nu putem admite că se poate schimba Astfel, axiomele în special euclidiene au un caracter empiric deoarece sunt determinate de natura spațiului nostru însuși, pentru că spațiile altor Forme sunt imaginabile în comparație cu ale noastre Pe de altă parte, aceste axiome nu au un caracter absolut cert: ele sunt doar aproximativ sigure, ca şi propoziţiile ştiinţelor empirice în general (Sfârșitul s tduet) G Chelpanov Biblioteca "Runivers" G CHELPANOV această definiție are un caracter aproximativ, deoarece în general nicio experiență nu poate pretinde a fi exactă "Se poate afirma direct că nu putem determina niciodată cu certitudine că spațiul nostru este euclidian, la fel cum nu putem demonstra legea gravitației " În acest sens, recunoașterea spațiului nostru ca euclidian este destul de asemănătoare cu generalizările inductive obișnuite Are același caracter aproximativ ca orice generalizare inductivă Această propoziție este o ipoteză care, într-un anumit sens, este justificată de rezultatele măsurătorilor "Dacă măsurătorile pe suprafața pământului sunt posibile în ipoteza curburii zero, atunci acest lucru este suficient pentru noi și dacă ipoteza curburii zero a spațiului ne permite să extindem legile mișcării de pe pământ la mișcările de corpuri cerești, atunci o astfel de presupunere este justificată de simplitatea ei Că spațiul nostru este aproximativ euclidian, știm asta, dar că este complet euclidian, nu vom ști niciodată asta Dar, "deși nu putem dovedi niciodată că niciun alt set de ipoteze nu ar face la fel, acceptăm acest sistem de ipoteze în acest moment ca fiind suficient de suficient pentru explicație " Adică, cu alte cuvinte, conform lui Rössel, caracterul euclidian al spațiul nostru este o ipoteză care este confirmată de Fapte, sau cel puțin nu le contrazice Același lucru trebuie spus despre restul axiomelor special euclidiene În ceea ce privește, de exemplu, axioma trei dimensiuni și axioma dreptelor paralele, acestea nu par deloc necesare, deoarece opusul lor este destul de imaginabil, iar acest lucru este cel mai bine dovedit de metageometrie, care Biblioteca "Runivers" NEOGEOMETRIA ȘI SEMIFICAȚIA EI PENTRU TEORIA CUNOAȘTERII arată că prin negarea acestor axiome obținem alte axiome Metageometria nu numai că pare posibilă, dar este de fapt posibilă Procedând astfel, Rossel face o limitare foarte importantă În opinia sa, a spune că aceste axiome sunt empirice nu înseamnă a spune că pot fi într-o zi false Oricare ar fi natura spațiului, nu putem admite că se poate schimba Astfel, axiomele în special euclidiene au un caracter empiric deoarece sunt determinate de natura spațiului nostru însuși, pentru că spațiile altor Forme sunt imaginabile în comparație cu ale noastre Pe de altă parte, aceste axiome nu au un caracter absolut cert: ele sunt doar aproximativ sigure, ca şi propoziţiile ştiinţelor empirice în general (Urmează sfârșitul) G Chelpanov Biblioteca "Runivers" Drama

sufletească a lui Herzen A I Herzen aparține celor ale eroilor noștri naționali, la simpla mențiune a cărui nume pieptul se dilată și inima bate mai repede În același timp, el este una dintre cele mai caracteristice figuri în care au fost întruchipate contradicțiile complexe ale contradictoriului secol al XIX-lea Asupra ei se intersectează cele mai numeroase și diverse influențe, de la iobăgie la socialismul occidental, de la exil la Perm până la revoluția din Capul lui este ca un vârf luminat de razele a doi sori, așa cum ar compara Herzen însuși, soarele apus al civilizației occidentale și soarele răsare al civilizației orientale; de la una si de la alta a adunat cele mai bune flori si cele mai coapte fructe Cunoștea îndeaproape cei mai importanți oameni ai Rusiei și Europei și, credem noi, dintre toți reprezentanții lui , Herzen avea poate cel mai larg orizont mental La aceasta trebuie să adăugăm o educație versatilă și un talent literar remarcabil, făcându-l pe Herzen unul dintre cei mai străluciți reprezentanți ai prozei rusești Literatura, scrisul era, de fapt, adevărata vocație a lui Herzen - totul i se părea, parcă, un fel de neînțelegere istorică Ca artist, Herzen a creat în literatura rusă un gen independent de memorii, în care a fost un adevărat maestru Ca publicist, a combinat patosul cel mai înflăcărat al unui cetățean cu sobrietatea minții și Biblioteca "Runivers" DRAMA DE SUFLET LUI HERZEN cerințe practice; Nu a sosit încă timpul pentru o evaluare completă a acestor merite ale lui Herzen în fața publicului rus; dar timpul nostru, mai mult decât oricare altul, este capabil să aprecieze întreaga semnificație a faptei civile a lui Herzen Cu toate acestea, intenționăm să vorbim în acest articol nu despre Herzen artistul și nu despre Herzen publicistul și, în general, nu despre vreun aspect anume al activității sale, ne interesează aici întregul Herzen, Herzen ca persoană, adevăratul substratul spiritual și baza tuturor acestor tipuri separate de activitate Viața spirituală a fiecăruia, chiar și a celui mai neînsemnat persoană, prezintă multe elemente ale unei lupte dramatice, o dramă cu sine, care, într-o anumită măsură, este viața spirituală în general; în pieptul lui Herzen, un vulcan constant activ a clocotit, au avut loc cataclisme constante, a existat o dramă constantă Și această dramă nu trebuie dezlegată, nu este necesar să se facă presupuneri ghicitoare despre ea - el însuși a povestit lumii despre diversele sale suișuri și coborâșuri în proză strălucitoare, uneori în muzicalitate nu inferioară poeziei Mir gab der Goti zu sagen, was ich leide, își aplică cumva Herzen cuvintele din Tasso lui Goethe II, prin urmare, este în sarcina noastră să arătăm sensul și semnificația acestei drame Ce alcătuiește o persoană în persoane separate, care | Cunoaștem o mulțime de oameni ca reprezentanți ai diferitelor activități - un scriitor, un comerciant, un medic, un săpător, un funcționar, o prostituată - ce constituie acel templu spiritual interior închis oamenilor, dar deschis lui Dumnezeu? Acest element cu adevărat, autentic și singurul uman este religia lui, înțeleasă aici în sensul cel mai literal al cuvântului: cititor el trăiește ceea ce el consideră cel mai sfânt și mai drag lui însuși și cum trăiește, cum își slujește altarul A cunoaște o persoană înseamnă a-i cunoaște viața religioasă, a intra în acest templu ascuns Herzen însuși deschide acest templu și cheamă în el Biblioteca "Runivers" S BULGAKOV Să intrăm aici, aici vom găsi o mulțime de lucruri instructive; poate mai instructiv decât în zeci de volume învăţate şi groase, decât în toate scrierile lui Herzen însuşi Herzen ne va povesti despre căutările sale religioase pasionate, despre căderile, dezamăgirile, renașterile sale; vom vedea cum, cu gemete și blesteme,

Herzen își dobândește vechii zei, în care deja și-a pierdut credința, cum rătăcește în întunericul necredinței, cum își pleacă iar genunchii cu evlavie Căutările religioase ale acestui suflet înflăcărat, acesta, după expresia frumoasă a lui Strahov, arzător de sine, care toată viața sa mers la adevărul năzuit, fără să obosească și fără să se oprească înaintea ruperii interioare, înaintea rănilor inimii, sunt pline de înalte Învățătura pentru noi, au într-un anumit sens o semnificație națională și este amar să ne gândim că poporul rus încă nu are propriul Herzen Înainte de a vorbi despre ceea ce s-a schimbat în părerile lui Herzen, este necesar să indice ceea ce i-a fost credincios toată viața, să desenăm fundalul general al imaginii Și aici, în primul rând, trebuie remarcat Faptul de bază că Herzen, pe care vrem să-l prezentăm aici ca un căutător religios, a fost și a rămas ateu aproape toată viața sa conștientă Ateismul lui Herzen, după cum vom vedea, este cheia pentru înțelegerea întregii drame spirituale a lui Nu ne angajăm să indicăm aici toate motivele ateismului la o persoană cu cerințe religioase atât de largi Pe lângă prejudiciul general față de religie, pe care Rusia oficială i-a putut și i-a insuflat, în opinia noastră, aici a avut o mare importanță educația, care a reprezentat cel mai dezgustător exemplu de indiferentism religios aristocratic, interpretarea religiei din punct de vedere a codului decenței care este, desigur, mai rău decât ateismul consistent *) Demn de menționat este că *) Vezi descrierea creșterii în "Bylom și Duma" Sobr op vol VI, p - Biblioteca "Runivers" DRAMA DE SUFLET LUI HERZEN Herzen a păstrat întotdeauna un sentiment cald pentru Evanghelie În general, în scrierile sale, aproape invariabil se exprimă o atitudine ostilă, chiar răutăcioasă față de creștinism, înțelegerea pe care o are este extrem de slabă și unilaterală, bazată în principal pe abuzurile bisericești, și nu pe adevăratul spirit de învățătură Uneori se poate întâlni chiar cu el o atitudine care îl sfidează, complet de neînțeles în raport cu învățătura, care este prezentată ca o eroare depășită Concepțiile religioase ale lui Herzen corespund concepțiilor sale filozofice, care constituie fundamentul primei Nu se poate vorbi despre concepțiile filozofice ale lui Herzen, desigur, în sensul unui sistem filozofic coerent Corespondent | Conform întregii sale perspective mentale asupra lumii și vieții, ele aveau valoare pentru el nu ca construcții logice, din partea tehnicii și armoniei lor logice, ci mai ales din partea semnificației lor vitale, practice În scrierile sale nu se poate găsi nici măcar mențiune despre probleme filosofice pur teoretice, de exemplu, epistemologia; interesele sale sunt concentrate în domeniul filozofiei morale, practice Problemele lui Ivan Karamazov la Dostoievski sunt, împreună cu acestea, problemele lui Terzen Dacă luăm în considerare punctele de vedere ale lui Herzen din punctul de vedere al filosofiei școlare, atunci trebuie să admitem că Herzen nu a fost deloc un filozof * Raționamentele sale, a căror claritate este adesea direct interferată de imaginea rafinată a stilului său, uneori chiar transformându-se în retorică, sunt uneori izbitoare în contradicțiile și arbitrariul lor evidente Herzen a trecut printr-o filozofie bună !) "Evanghelia am citit mult și cu drag, în slavonă și în traducerea lui Luther Am citit fără nicio îndrumare, nu am înțeles totul, dar am simțit un respect sincer și profund pentru ceea ce am citit În prima tinerețe am fost adesea purtat de voltairianism, iubeam ironia și ridicolul, dar nu-mi amintesc că am luat vreodată Evanghelia în mâinile mele cu un sentiment rece, asta m-a condus prin toată viața; la toate vârstele, la diferite evenimente, am revenit la citirea Evangheliei și de fiecare dată conținutul ei aducea sufletului pace și blândețe (Sobr

Sech , vol VI,) Biblioteca "Runivers" S BULGAKOV şcoală coaxială, căci, fiind de ceva vreme hegelian, l-a studiat cu sârguinţă pe Hegel Dar influența acestei școli, în afară de particularitățile pur exterioare ale stilului, nu se resimte deloc la Herzen și ușurința direct compromițătoare cu care Herzen a renunțat la influența lui Hegel în timp ce citi Wesen des Christenthums a lui Feuerbach (curios, exact același lucru care sa întâmplat cu Marx și Engels), mărturisește caracterul superficial al acestei influențe Herzen însuși nu se considera un susținător al vreunei doctrine filozofice, dar opiniile sale pot fi caracterizate doar ca fiind filosofia pozitivismului, nu în sensul că Herzen a fost un admirator (sau chiar un cititor) al lui O Comte (simpatiile sale aparţineau mai degrabă) la materialismul natural-științific vulgar al lui Vogt) ci în sensul respingerii oricărei filosofii, care este esența pozitivismului Pozitivismul este filosofia inconștientă a tuturor oamenilor care sunt străini de filozofie, filosofia bunului simț, pe care Hegel, pe bună dreptate, i-a displăcut atât de mult Principalele principii ale pozitivismului - negarea drepturilor metafizicii și credinței religioase - au fost împărtășite pe deplin de Herzen; Hipertrofia bunului simț a lui Herzen a fost adevărata lui nenorocire teoretică, așa cum a subliniat deja Strahov Herzen a negat posibilitatea de a fi transcendent, iar singura realitate pentru el era lumea noastră senzual tangibilă Dincolo de aceasta, el nu avea o doctrină definită, iar aceasta este particularitatea lui principală El scutură "cu mușchii săi dialectici toți acești idoli venerabili care îi înspăimântă pe cei slabi", nu în numele adevărului, așa cum îl înțelege el, ci "în numele libertății logice, în numele gândirii nestingherite, care analizează totul, se încurcă asupra tuturor" ') Herzen nu este de interes independent ca doctrină filozofică, de aici) Vezi extrem de interesant "Răspunsul unei doamne ruse" din "Clopotul" datat i> shri la it> Retipărit în colecția de articole selectate din "Ko-l ikol i jS p Pagină Biblioteca "Runivers" DRAMA DE SUFLET LUI HERZEN nu-și pierd semnificația ca experiențe mentale, ca stări mentale Pentru a determina puterea reală a unei doctrine filosofice, este necesar nu numai să o construim, ci și să o experimentăm, mai mult decât atât, în timpul experienței, sunt adesea relevate noi aspecte ale acestei doctrine Acest lucru este valabil, cel puțin, cu privire la toate problemele de filozofie practică care o interesau pe Herzen și pentru o experiență profundă a învățăturilor sale, Herzen a avut toate datele - curaj logic, sinceritate, dragoste pentru adevăr Cu radicalismul filosofic, nu s-a oprit la concluziile cele mai extreme, a dus la limita cea mai extremă toate concluziile care se pot trage din premisele sale filozofice - pozitivism și ateism I Dezamăgire în Occident Capacitatea de a "sfântă nemulțumire" (în expresia frumoasă a poetului) atât față de sine, cât și față de mediul înconjurător și dorința de îmbunătățire constantă este încorporată într-o persoană Cu cât o persoană se află mai sus pe scara morală și psihică, cu atât este mai dezvoltată această "sfântă nemulțumire" în el și, dimpotrivă, tăce doar atunci când o persoană este înecată în natura animală, pentru care, prin urmare, nu există nimic mai dăunător, nu există nimic mai josnic decât mulțumirea de sine Mulți au primit diverse definiții pentru om: atât ζώον πολιτικόν, cât și animalul care face unelte, dar adevărata linie de demarcație care separă umanul de animal este nemulțumirea față de existent și lupta pentru un viitor mai bun În acest efort se dezvăluie adevărata patrie spirituală a omului, o idee religioasă, cu o minunată frumusețe artistică exprimată în "Îngerul" lui Lermontov Posibilitatea de a lupta

pentru perfecţionare presupune în mod necesar perfecţiunea, ca acea scară ideală cu care imperfectul este comparat cu Questions of Philosophy, KN , Biblioteca "Runivers" S BULGAKOV permanent Fără să presupunem existența unei astfel de perfecțiuni, nici măcar nu putem concepe îmbunătățirea Ideea de perfecțiune ne este astfel dată împreună cu străduința spre perfecțiune Perfecțiunea absolută este Divinitatea și, prin urmare, ne este revelată în cea mai elementară aspirație a vieții noastre Dar vorbind în acest fel, deja predeterminam o serie întreagă de întrebări controversate, dăm o "teorie a progresului" gata făcută, căci întrebarea controversată, întrebarea tuturor întrebărilor, este unde să căutăm această perfecțiune, în rai sau pe pamant? Este acest ideal atins pe pământ sau este de neatins și, prin urmare, mișcarea către el este infinită? Metafizica idealistă și învățăturile religioase răspund la această întrebare în mod negativ Absolutul, inclusiv perfectiunea absolută, nu este dat în "experiment"; este în domeniul ființei transcendentale, supra-experimentate și supra-mondane "Lumea zace în rău" - acesta este unul dintre cele mai fundamentale principii ale învățăturii creștine În conversația de adio, Hristos i-a învățat pe ucenici să nu fie asemenea "lumii " Un anumit pesimism, respingerea "lumii" în numele celui mai înalt ideal, este o proprietate necesară a oricărei doctrine metafizice și religioase, care vede în spatele acestei lumi un început absolut, supra-lumesc Dar acest pesimism este în orice caz un optimoppesimism, dă loc unui optimism relativ, lasă] posibilitatea unui progres continuu și nesfârșit Absoluția și, în consecință, imposibilitatea idealului este cea mai bună garanție a infinitității mișcării către el Creștinismul, în ciuda pesimismului său inițial, dă o poruncă absolută a perfecțiunii: fiți desăvârșiți, așa cum este perfect Tatăl vostru Ceresc Ea consideră realizarea Împărăției lui Dumnezeu pe pământ ca principala aspirație a omenirii istorice În ciuda recunoașterii faptului că principala trăsătură a lumii este absența iubirii (vezi conversația de adio), ea dă porunca iubirii, Biblioteca "Runivers" DRAMA DE SUFLET LUI HERZEN această lume este negativă Creștinismul deschide astfel perspectiva unei îmbunătățiri nesfârșite, nu numai personale, ci și sociale, în orice formă istorică specială ar putea fi exprimată dorința pentru aceasta (și, în consecință, este necesară îmbrățișarea mișcării sociale actuale, străduindu-se să pună în aplicare porunca) a iubirii în relaţiile sociale) Acest lucru se aplică, desigur, progresului moral În ceea ce privește progresul eudemonist, creștinismul, considerând răul moral ca fiind cauza suferinței, este evident caracterizat de pesimismul eudemonist; dar este și pesimism optimist în aceeași măsură ca pesimismul etic, deoarece o creștere a fericirii va fi un însoțitor inevitabil al progresului moral A face din eudemonismul, care este o aspirație firească a omului, un atribut al lumii, subiectul unei predici speciale, ar fi, desigur, sub demnitatea creștinismului, care învață tocmai să lupți cu această lume Porunca: caută fericirea ar fi la fel de superfluă și nepotrivită ca și porunca: iubește-te pe tine însuți, deși creștinismul nu neagă Faptul firesc al iubirii de sine, dimpotrivă, îl recunoaște în poruncă: iubește-ți aproapele ca pe tine însuți Deci, din punctul de vedere al metafizicii idealiste și al doctrinei religioase pozitive, idealul perfecțiunii se află în "rai", în tărâmul transcendentului și de neatins pe "pământ", în realitatea experimentală, empirică, către care rămâne o mișcare nesfârșită față de ea; are în acest sens sensul nu este al unui scop în sensul restrâns al cuvântului, ci al unui principiu regulator Nu este cazul celor care resping în mod fundamental însuși tărâmul transcendentului, pentru care

nu există cer, ci doar pământ În sine, această negare nu este capabilă să stingă focul lui Prometeu, străduința spre perfecțiune, dar din cauza acestei negare, ei nu mai trebuie să caute idealul perfecțiunii în cer, ci pe pământ ' Biblioteca "Runivers" S BULGAKOV Wir wollen hier auf Erden schon Das Himmelreich errichten, după cum declară Heine cu o franchețe naivă într-o poezie cunoscută Chiar și pozitiviștii nu se pot lipsi de un ideal pozitiv de perfecțiune, pentru că fără acest ideal este imposibil să distingem progresul de orice altă mișcare: progresul nu este doar mișcare, ci mișcare către un anumit scop, iar acest scop este conceput ca realizabil O consecință inevitabilă a filozofiei pozitivismului și ateismului este, prin urmare, ideea unui astfel de punct limitativ de mișcare, care întruchipează deja plenitudinea perfecțiunii Dar o asemenea idee este în mod evident contradictorie, căci presupune, pe de o parte, dezvoltarea conștiinței de sine morale, care, în virtutea acestei dezvoltări, se îndepărtează din ce în ce mai mult de o stare de complezență sau pur și simplu mulțumire și, pe de o parte pe de altă parte, creșterea acestei complezențe Astfel, această filozofie duce în mod necesar la utopism, la aspirații contradictorii și deci complet irealizabile Cel mai tipic exemplu de utopism este ideea social-democrației moderne despre Zukunftstaat^ Deoarece democratismul socialist este și ateism, Zukunftstaat într-o formă sau alta este atributul său necesar, deoarece umple zona lipsă a transcendentului În același timp, este complet indiferent cum se definește această doctrină: se poate numi socialism științific și se poate opune cu mândrie în această calitate utopicului, ideea de Zukunftstaat, care poartă elementele fundamentale ale utopismului, este absolut necesară pentru aceasta Să remarcăm că Zukunftstaat-ul trebuie conceput ca imobil, neprogresiv - odată cu apariția sa, istoria se termină, ceea ce este mișcare, pentru că presupunerea că Zukunftstaat-ul se schimbă înseamnă că nu este încă un Zukunftstaat adevărat, nu acea perfecțiune, care , în esență, nu mai este supusă modificării Din asta rezultă utopismul social Biblioteca "Runivers" DRAMA DE SUFLET LUI HERZEN Astfel, dintr-o nevoie religioasă de nestins a spiritului, este deci un însoțitor indispensabil al oricărei doctrine ateiste, în timp ce conținutul special al utopiei în fiecare caz individual rămâne indiferent, fie că este vorba despre ideea unei organizații socialiste a producției sau a unui supraom sau o combinație a ambelor idei etc Este lesne de înțeles că confuzia tărâmurilor transcendentului! iar empirismul nu rămâne nepedepsit pentru utopişti I Absența unei perspective spirituale corecte duce la faptul că obiectele apar ca într-o oglindă distorsionantă, nerăbdarea naturală, dorința de a grăbi declanșarea Zukunftstaat'a, care a încetinit atât de mult timp, interferează cu o înțelegere sobră a realitatii Există, dacă nu o legătură logică, atunci o legătură psihologică între pozitivism și utopism sociopolitic, așa cum există între idealism și realismul sociopolitic În literatura noastră există o imagine artistică foarte interesantă a utopicului - deși nu în politică, ci în dragoste - în fața Don Juanului al lui Alexei Tolstoi Satana explică astfel intenția sa insidioasă cu privire la Don Juan Să luăm orice femeie ca punct dat: Dacă îi continuăm conturul în sus, Apoi linia noastră, așa cum am spus deja, idealul se va sprijini direct împotriva lui, în acel prototip pur, în acea imagine perfectă, stocată în avans pentru fiecare individ Sunt acest prototip, invizibil pentru oricine, Din prietenie îi voi arăta iubitei mele Lasă fiecare față, măcar puțin potrivită, Orice alege pentru el însuși, În loc de o copie, vede originalul, Ultima noastră concluzie este în ordine crescătoare Când vrea, vom arde cu

focul meu, ţ În braţele iubirii, găseşte-ţi fericirea, "Viziunea perfecţiunii va dispărea pentru el, • Şi femeia, aşa cum este, se va arăta înaintea lui Biblioteca "Runivers" S BULGAKOV Şi lasă-l să se înfurie Lasă-l să prindă cu veşnică sete Tot noul ideal în braţele fiecărei fecioare! Deci cu voinţă înfocată, cu perseverenţă pe frunte, Cu deznădejde în piept, cu pasiune în ochi, Lasă-l pe ceresc Juan să caute pe pământ Şi în fiecare sărbătoare, întristarea se pregăteşte de la sine Am subliniat deja că ceea ce caracterizează utopismul nu este conţinutul particular al ideii de ideal, ci însuşi excesul de idealizare, nevoia de a gândi o anumită stare ca perfecţiune absolută Idealul, într-un sens relativ, este pentru noi atingerea fiecărui scop neatins pentru care ne străduim în prezent, de exemplu stat constituţional Dar un astfel de ideal relativ este, desigur, diferit de idealul absolut care este utopie Este vorba despre acel gust psihologic, despre acei ochi prin care o persoană priveşte lumea, în funcţie de modul în care a decis pentru el însuşi întrebările de bază ale fiinţei Este posibil, aşadar, să spunem nu atât întinderea întinderii relaţiilor utopice cu prezentarea: prezentarea celui mai insuportabil sau eronat poate să nu reprezinte nimic utopic, între prezentarea dimensionalului sau mai mult, mai pictat sau mai multe culori ale utopismului (eu personal susţin tocmai această opinie cu privire la ideile moderne despre socialism) Ceea ce s-a spus este suficient pentru a înţelege primul act al dramei spirituale a lui Herzen - dezamăgirea lui în Occident În anii , înainte de a pleca în străinătate, Herzen era deja ateu; deşi rămânea de natură religioasă, el era astfel în mod necesar un utopic Condiţiile în care s-a conturat utopismul societăţii ruse din anii (ele, în unele dintre trăsăturile lor esenţiale, au rămas neschimbate până astăzi) au fost extrem de ciudate Principalul sentiment care i-a unit pe toţi ruşii din acea vreme a fost dezgustul faţă de Biblioteca "Runivers" DRAMA DE SUFLET LUI HERZEN Rusia oficială Iobăgie, tot felul de restricţii, întreaga situaţie a vieţii din acel moment i-a făcut pe cei mai buni oameni ai Rusiei să se sufoce şi se ştie că nimic nu este mai preţios pentru o persoană sufocantă decât aerul şi este destul de firesc dacă el apreciază viaţa oferind abilităţi ale acestui aer mai mult decât sunt cu adevărat Şi cu cât întunericul s-a adâncit mai mult în patrie, cu atât mai intens privirea aţintită pe acel pământ făgăduit, unde nu există nimic de care să sufere Rusia, unde viaţa curge liber, unde aerul este la îndemâna tuturor În acest fel, credinţa în Occident apare sau, mai bine spus, este stoarsă în sufletul rus, care a fost păstrat de societatea noastră până în zilele noastre Desigur, în astfel de condiţii, cunoaşterea Occidentului real aşa cum este, şi nu aşa cum doreşte sufletul rus în suferinţă, este exclusă Credinţa în Occident este destul de utopică şi are toate semnele distinctive ale unei credinţe religioase Occidentul, ca problemă religioasă, este o frază ciudată şi sălbatică, dar între timp acesta este într-adevăr cazul de-a lungul secolului al XIX-lea Acest lucru a fost bine înţeles de Herzen, care spunea că "credem în Europa aşa cum cred creştinii în paradis" *) Occidentul este un adevărat Zukunftstaat'oMb pentru ruşi Înflorindu-ne idealul cu toate culorile unei Fantezii constant inflamate, noi, desigur, alcătuim o idee a Europei care este evident falsă, evident falsă Şi acest lucru se dezvăluie în prima ciocnire cu Europa Dar să ne spună însuşi Herzen despre asta: "E rău pentru noi acasă Ochii sunt aţintiţi în permanenţă pe uşa, care este încuiată - şi care se deschide puţin câte puţin şi ocazional Plecarea în străinătate este visul oricărei persoane decente Ne străduim să vedem, să simţim lumea

familiară nouă prin studiu, a cărei fațadă magnifică și maiestuoasă, care s-a dezvoltat de-a lungul secolelor, ne-a uimit încă din copilărie Rus- * Sobr , op , VIII, Biblioteca "Runivers" S BULGAKOV izbucnește în străinătate într-un fel de ebrietate - inima lui este larg deschisă, limba dezlegată - jandarmul prusac din Lauca-hep ni se pare un bărbat, Koenigsberg este un oraș liber Am iubit și respectat această lume în lipsă, intrăm în ea cu o oarecare jenă, călcăm respectuos în picioare terenul pe care a avut loc marea luptă pentru independență și drepturile omului La început totul pare bine și chiar așa cum ne așteptam; apoi, încetul cu încetul, începem să nu recunoaștem ceva, să ne enervăm pe ceva - ne lipsește spațiu, lățime, aer, ne simțim pur și simplu stânjeniți; cu rușine ascundem această descoperire, dărâmăm un sentiment direct și sincer și ne prefacem că suntem europeni înrădăcinați - asta nu funcționează Degeaba încercăm să dăm trăsături vechi unui chip tânăr, degeaba ne îmbrăcăm un caftan îngust bine uzat, mai devreme sau mai târziu caftanul se va sfărâma și barbarul cu rușine apare cu pieptul gol, roșind de incapacitatea lui de a purta rochia altcuiva Celebrul grattez un Russe et vous trouverez un barbare are dreptate " Cert este că venim în Europa cu propriul nostru ideal și cu încredere în el Cunoaștem Europa în cărți, literatură, prin hainele ei de sărbătoare, prin abstracțiuni purificate, distilate, prin gânduri care au ieșit la suprafață și s-au așezat, prin întrebări care ocupă stratul superior al vieții, prin evenimente excepționale în care nu seamănă cu ea însăși Toate acestea împreună formează un sfert luminos al vieții europene Viața celor trei sferturi întunecate nu este vizibilă de la distanță; de aproape, este constant în fața ochilor tăi Cu o utopie îndreptată spre viitor, se poate trăi liniștit un secol întreg, pentru că utopia nu se poate stabili aici direct, ea poate fi clarificată doar prin gândirea abstractă O utopie, care se află într-un anumit punct al spațiului, este foarte greu de verificat *) Colectarea cit , IV, - Biblioteca "Runivers" DRAMA DE SUFLET LUI HERZEN usor, trebuie doar sa mergi acolo Pentru Herzen, o călătorie în străinătate a fost suficientă pentru a se dezamăgi imediat de Occident O serie întreagă de scrieri, începând cu "Scrisori din Franța și Italia" și terminând cu "De pe celălalt mal" și "Începuturi și sfârșituri", documentează viteza și amploarea acestei dezamăgiri Herzen devine nedrept și iritabil față de Occident, se grăbește de la o extremă la alta și, arzându-i pe vechii zei, blestemându-i și plângându-se cu voce tare Tot Occidentul îi apare ca oase moarte, văzute de profetul Ezechiel, și nu cunoaște verbul creator, a cărui putere poate reînvia Dar Herzen poate fi iertat pentru severitatea excesivă a atacurilor sale - este prea mult mizat și a pierdut prea mult cu un singur pariu Este permis să nu ne întrebăm deloc dacă evenimentele istoriei europene au fost cu adevărat capabile să provoace și să justifice o astfel de dezamăgire, cu atât mai mult cu cât Herzen este dezamăgit de oameni, și nu de evenimente, și vede în nesemnificația oamenilor motivul deznădejdea prezentului și deznădejdea viitorului Acest lucru este permis, deoarece cauzele nemulțumirii de data aceasta nu se află în Europa, ci în Herzen însuși Herzen nu ar fi mulțumit de nicio Europă și nicio realitate, pentru că nicio realitate nu este capabilă să conțină idealul pe care Herzen îl căuta S-a trezit în postura lui Don Juan, care, luptă pentru un prototip ideal, îmbrățișează o femeie pământească obișnuită Și-a adus aminte de viziune, Dar din nou a cerut aplicarea Lui În mijlocul lumii pământești, Și numai într-un vis a condus criminalul planul înapoi, Și gândurile sunt accesibile Și inima înțelege aspirațiile pământești A fost un eșec Biblioteca "Runivers" Г

p BULGAKOV Romanele fantastice care descriu viața unei viitoare omeniri fericite sunt scrise și citite cu nerăbdare în aceste zile Ar fi o sarcină mai interesantă și mai plină de satisfacții să descriem modul în care oamenii, în condiții care acum ni se par ideale, se străduiesc și pentru Zukunftstaat așa cum suntem acum și nu numai că nu s-au transformat în îngeri, dar nu sunt eliberați de vechi și noi neajunsuri Instructivitatea unei astfel de perspective asupra viitorului ar fi cu greu mai mică decât cea a lui Bellamy și ai lui Un astfel de roman, din fericire, a fost deja scris, și nu numai / scris, ci și experimentat, suferit, plâns Noi îl avem în scrierile lui Herzen, unde găsim unul jalnic o poveste despre căderea utopismului, cu atât mai jalnică cu cât această cădere era complet inevitabilă Morala acestei povești, dacă este nevoie de moralitate aici, este scurtă, se spune: "[Nu vă faceți un idol și nicio asemănare Zeul imaginar s-a dovedit a fi un idol grosolan Ce să crezi, unde să mergi? Herzen se preda unei disperări sumbre; neîncrederea amortizantă, ca și cancerul, pune stăpânire pe toate zonele noi, boala se intensifică și pune viața în pericol Să facem cunoștință cu ceea ce a gândit și a simțit Herzen în acea perioadă cea mai întunecată și mai sumbră a vieții sale, prima jumătate a anilor ' II Nihilismul filozofic Conștiința de trezire a unei persoane îl găsește în lumea fenomenelor diverse împletite, în care el reprezintă unul dintre nodulii conștienți O persoană nu acceptă pasiv această lume, ci încearcă să o înțeleagă, este surprins de ea, iar această surpriză, pe care grecii o considerau pe bună dreptate primul început al filosofiei, mai devreme sau mai târziu devine o întrebare O persoană vrea să pătrundă dincolo de limitele a ceea ce i se dă imediat, să ridice "crusta naturii"; cu surprindere primitivă, el repetă întrebările auzite în pieptul său, întrebări despre semnificație a tot ceea ce există, despre sensul propriei sale vieți, viața întregii lumi sau procesul mondial, viața fraților săi sau umanitatea El știe direct un singur lucru, că el este un fapt al lumii exterioare, același Fapt ca acest copac, această piatră, această insectă Dar nu suportă această simplă facticitate a existenței sale, ci vrea să vadă în ea un sens, o idee, un scop Toate întrebările lumii sunt deja cuprinse în această surpriză inițială și tot felul de învățături filozofice și religioase, care au apărut doar în rândul omenirii, încearcă să rezolve această ghicitoare, pusă pre-etern minții noastre În secolul al XIX-lea, oamenii au avut o idee nebunească - să treacă toate aceste întrebări "lente" la gunoi Ca coroană a înțelepciunii filozofice, a fost expusă doctrina care interzicea fundamental ridicarea acestor întrebări și afirma că există doar o lume vizibilă, audibilă, mirositoare a fenomenelor, iar în spatele acestei lumi și existența umană a fost declarată prin această învățătură ca fiind doar un fapt, în consecință, atât surpriza filosofică, cât și toate eforturile noastre ideale sunt, de asemenea, doar un fapt, adică o legătură într-un serie de cauze și efecte, ca o piatră care cade de pe un acoperiș, ca o bule care s-a ridicat în mlaștină și a izbucnit ca descoperirea lui Poprishyn că el este regele Spaniei, pe lângă aceasta nu au nici o semnificație obiectivă, cu alte cuvinte reprezintă o iluzie cu tine, pentru că, potrivit lui V S Solovyov: Merită trăit dacă adevărul este mort? Dar pozitivismul nu are curajul să fie consecvent, prin urmare se sustrage întotdeauna ultimele sale concluzii și, permițând o serie de inconsecvențe logice, propune diverse teorii ale progresului, capitole a cărui sarcină principală este de a reda sensul pierdut al vieții și de a reînvia adevărul mort ') Aceasta

relevă neputința morală a doctrinei pozitivismului, care este chiar mai mare decât cea mentală Pentru triumful adevărului este însă necesar să se arate clar această neputință, să se realizeze o reductio morală ad absurdum a pozitivismului Pentru aceasta este necesar / să dezvăluim toată disperarea pozitivismului consistent Dostoievski, care l-a creat pe Ivan ■ Karamazov, rusul Faust , a făcut acest lucru într- o imagine artistică A fost soarta lui Herzen să trăiască această disperare (din propria experiență Principala diferență dintre Karamazov și Herzen constă și în faptul că cel dintâi Îl caută pe Dumnezeu și, prin urmare, încă întreabă unde este pregătit Herzen, care și-a pierdut deja credința complet) -a făcut răspunsuri Dar amândoi sunt chinuiţi de întrebări de aceeaşi ordine - întrebări de FILOZOFIE morală În primul rând, demnitatea morală a unei persoane pune în fața conștiinței sale întrebarea principală, care conține toate celelalte întrebări: are viața noastră sens? Merită trăit și, mai mult, nu ζήν, ci ευ ζην? Iată ce găsim despre acest subiect în Herzen: "Crede-mă că nimic nu este destinat oamenilor - Dar de ce trăiesc? - Așa așa, s-au născut și trăiesc De ce trăiește totul? Aici, mi se pare, limita întrebărilor; viața este atât un scop, cât și un mijloc, și o cauză și un efect Este neliniștea perpetuă a substanței active, tensionate, căutând echilibrul pentru a-l pierde din nou, această mișcare continuă, ultima ratio, nu există încotro În primul rând, au căutat indicii în nori sau în adâncuri, s-au ridicat sau au căzut, dar nu au găsit nimic, deoarece principalul ! *) Toate inconsecvențele teoriei pozitive a progresului pe care le-am încercat iar Í să deschid în articolul "Probleme de bază ale teoriei progresului", unde, pentru a evita repetarea, trimit cititorul) miercuri articol "Ivan Karamazov, ca tip filozofic" Întrebare Phil și Psych , a, I Biblioteca "Runivers" DRAMA DE SUFLET LUI HERZEN Nu, totul esențial este aici, la suprafață Viața nu atinge scopul, ci realizează tot ce este posibil, continuă tot ceea ce s-a realizat; ea este mereu gata să facă un pas mai departe atunci, pentru a trăi mai deplin, a trăi și mai mult, dacă se poate; nu există alt scop Adesea luăm ca scop Faze succesive ale aceleiași dezvoltări cu care ne-am obișnuit; credem că scopul copilului este majoratul, pentru că el devine major; iar scopul copilului este mai degrabă să se joace, să se bucure, să fie copil Dacă te uiți la limită, atunci scopul tuturor viețuitoarelor este moartea *)" Într-un pasaj remarcabil din "Trecutul și gândurile", intitulat "Robert Aries" și care conține chintesența filozofiei lui Herzen, citim: pentru că s-a născut pentru (oricât de rău ar fi cuvântul) prezent, ceea ce nu-l împiedică deloc fie de la primirea unei moșteniri din trecut, fie de lasarea unui lucru prin voință Aceasta pare umilitor și nepoliticos idealiștilor;toată marea noastră semnificație, cu nesemnificația noastră, cu privirea abia perceptibilă a vieții personale, constă tocmai în faptul că atâta timp cât suntem în viață, până când nodul pe care l-am reținut este dezlegat de elemente, suntem încă noi înșine, și nu păpuși, desemnați să suferim progresul sau să întrupăm vreo idee fără adăpost Ar trebui să fim mândri (suntem că nu suntem fire și ace) în mâinile lui Fatum, coaserea țesăturii colorate a istoriei Știm că această țesătură nu se coase fără noi, dar nu acesta este scopul nostru, nu o destinație, nu o lecție dată, ci consecința acelei garanții reciproce complexe care leagă tot ce există de sfârșituri și începuturi, cauze și acțiuni II asta nu e tot, putem schimba modelul covorului Nu există proprietar, nici desen, o bază, dar suntem cu toții singuri Adevărații țesători ai sorții, toți acești Vulcani și Neptuni, au poruncit să trăiască mult Suflet-Kommersant de pe acel mal Sobr V, i) Ib , r - Biblioteca "Runivers"

Scepticismul lui Hum cu ajutorul unei împingeri (ca în ciocnirea bilelor de biliard), ar putea spune că aceste fenomene sunt doar legate între ele Când a observat aceste fenomene de mai multe ori, a ajuns la concluzia că erau conectate între ei Ce schimbare ar trebui să aibă loc pentru a crea o nouă idee de conexiune? Niciuna, cu excepția faptului că observatorul simte acum că aceste evenimente sunt legate în imaginația sa și din prezența unuia dintre ele se poate concluziona întotdeauna la apariția celuilalt Deci, principiul care stă la baza concluziei acceptate se reduce la obișnuință: căci repetarea unui anumit act sau acțiune creează o tendință de a repeta același act sau acțiune fără niciun raționament sau proces al minții Obiceiul, spune Hume, este marele ghid al vieții umane Numai acest principiu ne face utilă experiența noastră și ne face să așteptăm în viitor o serie de evenimente similare cu cele cu care ne-am întâlnit în trecut Dacă nu ar exista un obicei, nu am avea deloc cunoștințe despre Fapte, cu excepția a ceea ce senzațiile și memoria ne transmit direct Nu am fi capabili să adaptăm mijloacele la scopuri sau să ne folosim puterile naturale pentru a produce vreun efect Aceasta ar fi moartea pentru toată activitatea și pentru toată Filosofia Dar ce ne oferă exact obișnuința cu privire la problema relației dintre cauză și efect? Obiceiul generează în noi credința într-o legătură cauzală: obișnuindu-ne să conectăm impresii precum flacăra și căldura, zăpada și frigul, când vedem o flacără, începem să credem că va aduce căldură cu ea, la fel ca atunci când vedem zăpadă, începem să ne așteptăm la frig, iar așteptările noastre se împlinesc de obicei) Dar ce putem garanta pentru adevărul unei astfel de credințe? Nu este un simplu produs al Fanteziei, care, după cum se știe, își manifestă activitatea creatoare foarte abundent?) h , r ', la i) Ib , p Biblioteca "Runivers" N VINOGRADOV eficienţă? Care este diferența dintre ficțiunea imaginației și credința adevărată în realitatea unui eveniment cunoscut? Această diferență, potrivit lui Hume, constă într-un sentiment sau senzație inerent stării de credință și complet străin de lucrările Fantasiei A încerca să definești acest sentiment este o sarcină foarte dificilă, dacă nu imposibilă: este ca și cum ai defini un sentiment de răceală sau un sentiment de furie față de o ființă care nu a experimentat niciodată astfel de sentimente Credința este adevăratul nume al acestui sentiment, de care fiecare dintre noi este conștient în sine Dacă este imposibil să definim acest sentiment, atunci nu va fi inutil să încercăm să-l descriem: poate că în acest fel vom ajunge la niște analogii care pot da o explicație mai perfectă a acestui sentiment Din acest punct de vedere, credința este o idee mai vie, vie, puternică, adevărată, stabilă a unui obiect, în comparație cu ceea ce poate realiza imaginația Imaginația are putere asupra ideilor și le poate combina în cele mai variate moduri Dar, întrucât este imposibil ca facultatea de imaginație să ajungă vreodată la nivelul credinței, este evident că credința nu constă într-o natură sau ordine specială a ideilor, ci într-un mod de a le percepe și într-un sentiment special legat de lor Nu depinde de voința noastră, ci decurge din anumite cauze și principii care sunt în afara controlului nostru Prin acest sentiment, ideile noastre în procesul judecății au mai multă valoare decât ficțiunile imaginației, se întăresc în sufletul nostru și sunt principiile călăuzitoare ale activității noastre Dacă aud în camera alăturată vocea unei persoane cunoscute, atunci impresiile simțurilor mele îmi direcționează rapid gândurile către această persoană - cu toate împrejurările în care l-am întâlnit Aceste idei îmi captează sufletul mult mai mult decât ideile unui castel în aer *) Deci

defineste ') Ib , - Biblioteca "Runivers" Scepticismul lui Hum Hume natura credinței în "Investigația" sa În "Tratat" el vorbește mult mai detaliat despre diferitele grade de certitudine, unde pune în primul rând cunoașterea demonstrativă sau intuitivă și în relație cu cunoașterea Faptelor, el indică două grade de certitudine: cunoștințe bazate pe dovezi) și cunoștințe bazate pe probabilități) Dar în prezent considerăm incomod să tratăm acest subiect în detaliu IV Am conturat punctele de vedere ale lui Hume, în principal, cu privire la înțelegerea cauzalității, pe care el o critică ambele lucrări principale - și în "tratatul naturii umane" și "aliniat cu mintea umană" (care este o întinerire) - transformare - pre-reducerea abrevierilor semnificative parte din "Tratat") Dar în "Tratat" găsim și o critică detaliată a ideii de substanțialitate, critică care este aproape complet absentă în "Investigație" nu se va opri asupra acestui suplimentar, în comparație cu "Investigația", parte sceptică din lucrările lui Hume, dar Să ne întoarcem direct la elucidarea fundamentelor speccticismului humean, așa cum acestea din urmă sunt relevate în analiza lui Hume însuși Hume distinge trei feluri de scepticism: scepticismul care precede orice investigație (îndoiala lui Descartes), scepticismul absolut sau pirronismul și în final scepticismul academic sau moderat În ceea ce privește scepticismul cartezian, care, potrivit lui Hume, se extinde nu numai la principiile noastre de bază, ci și la însăși abilitățile noastre, nu poate fi considerat valabil Descartes consideră că este posibil să derivăm ipotezele de bază pentru cunoștințele și credințele noastre din unele adevăruri inițiale evidente, ') Tratat, partea a III-a Biblioteca "Runivers" N VINOGRADOV care, în opinia sa, nu poate fi niciodată fals Dar cum poate cineva să se convingă de fiabilitatea acestor adevăruri și să se opereze cu ele cu ajutorul acelorași abilități, în raport cu care am exprimat deja o anumită neîncredere? Prin urmare, spune Hume, îndoiala carteziană, dusă în mod consecvent, trebuie considerată incurabilă Dar Hume recunoaște pe deplin semnificația metodologică a scepticismului lui Descartes și subscrie de bunăvoie la binecunoscutele "reguli" lui Descartes date în Discursul despre Metodă Hume este departe de a fi solidar cu forma mai consistentă de scepticism, care își are originile în Pyrrho Există, spune Hume, un alt fel de scepticism, care nu precede investigația științifică, ci este o consecință a acesteia din urmă și care se bazează pe presupunerea că oamenii au descoperit falsitatea absolută a facultăților lor mentale sau nepotrivirea lor pentru a ajunge la anumite concluzii în chestiuni de speculație, prin care se pune sub semnul întrebării ƀniyu și maximele de bază ale vieții practice "Dacă aș fi întrebat", continuă Hume, "dacă aparțin scepticilor care spun că totul este necunoscut și că înțelegerea noastră în legătură cu un singur lucru nu are nicio măsură pentru a determina adevărul sau falsitatea, atunci aș răspunde că această întrebare este complet de prisos și că nici eu, nici nimeni altcineva nu am avut vreodată sincer și ferm această părere Natura, cu o necesitate absolută și inamovibilă, ne-a condamnat să pronunțăm anumite judecăți, așa cum aceeași natură ne-a determinat să respirăm și să simțim, și nu putem împiedica pe nimeni să vadă obiectele într-o iluminare mai deplină și mai strălucitoare, datorită legăturii lor obișnuite cu un real impresie, cum nu ne putem împiedica să gândim, deoarece suntem în stare de veghe Anchetă, r Biblioteca "Runivers" Scepticismul lui Hum stând în picioare sau să vedem trupurile din jurul nostru, dacă sunt în fața noastră în plină lumină solară Cel care și-a asumat munca de a infirma trucurile acestui scepticism total s-a certat

cu un antagonist inexistent și a încercat prin argumentare să apere facultatea pe care natura o implantase deja în sufletul nostru, făcând-o absolut necesară pentru noi Și așa argumentează Hume în lucrarea sa anterioară (Tratat), unde pare să predice scepticismul cu toată ardoarea tinereții Dar mult mai important, în cuvintele lui Hume, este un scepticism blând și temperat, sau o filozofie academică, care poate avea o valoare solidă și poate fi utilă și care este parțial rezultatul pironismului menționat mai sus, când nu este un obiect de îndoială destul de distinct sunt oarecum clarificate prin participarea bunului simț și reflecție Utilitatea unui astfel de specticism este de netăgăduit: întrucât unii savanți sunt în mod firesc înclinați către pretenții excesiv de înalte și încăpățânate, un pic de pirronism le poate atenua mândria, arătându-le că puținele avantaje care le revin sunt prea nesemnificative în comparație cu masa de neînțeleși și neînțeleși neexplicat din tot ceea ce este greu de înțeles din cauza particularităților naturii noastre *) În plus, acest scepticism restrânge câmpul investigațiilor noastre, introducând acolo doar subiecte care sunt mai accesibile înțelegerii facultății comparativ foarte limitate a minții noastre "Imaginația omului este purtată în mod natural de tot ce este extraordinar, sublim, îndepărtat de noi și îndreptat necontrolat către cele mai îndepărtate regiuni ale spațiului și timpului, evitând acele obiecte pe care experiența i-a făcut prea familiare corect Tratat, r - s) Anchetă, p i $ Biblioteca "Runivers" N VINOGRADOV judecata este ținută la metoda opusă și, evitând cercetările asupra unor chestiuni prea înalte, se limitează la viața de zi cu zi și la obiectele întâlnite zilnic în practica noastră și în experiența noastră; lucruri mai sublime sunt lăsate în seama picturii poeților și oratorilor sau artelor preoților și politicienilor" O metodă mai perfectă de cercetare este măsurarea cantitativă, iar singurele obiecte ale științelor abstracte sau demonstrative sunt cantitatea și numărul, iar toate încercările de a aplica aceste metode perfecte de cercetare dincolo de limitele indicate nu duc decât la sofism și iluzie *) În ceea ce privește cunoașterea Faptelor, atunci demonstrația este inaplicabilă aici: la urma urmei, negarea unui Fapt cunoscut nu constituie o contradicție logică Prin urmare, existența unui lucru cunoscut nu poate fi dovedită decât prin argumente bazate pe cauză și efect, împrumutate din experiență Aceasta este și baza judecăților morale, care constituie cea mai mare parte a cunoștințelor umane și sunt principiile activității umane Prin urmare, scepticismul are dreptate atunci când afirmă că "toate dovezile faptice care se află dincolo de indicațiile sentimentelor și ale memoriei se bazează în întregime pe legătura dintre cauză și efect; că nu avem decât o relație de două obiecte care au fost adesea în conjuncție unul cu celălalt, că nu avem un singur argument convingător că obiectele care au fost adesea găsite unite în experiența noastră vor fi întotdeauna unite în același mod și că nimic ne îngăduie să facem acest lucru, cu excepția obișnuinței sau a unui anumit instinct al naturii noastre")) Ib , p) Ib , p) Ib , p -) Ib , p - Biblioteca "Runiverse" Scepticismul este vara Deci, Yum neagă posibilitatea atașării unor Aprilic a început să cunoască experiența și limitează aria acurateței, cunoștințelor analitice, pe baza legii anti-codurilor, doar matematica Soroy - Dar asta înseamnă că Human recunoaște Aprilicitatea deplină a matematicii și consideră bazele matematicii și consideră bazele matematicii și consideră bazele matematicii În independent de experiența la originea lor? Un studiu atent al celor două lucrări ale lui Hume menționate mai sus nu garantează cu greu un răspuns afirmativ la această întrebare

Astfel, chiar și într-un pasaj din Investigații, el tinde să presupună că ideile de cantitate cu care operează matematica sunt doar idei particulare și, ca atare, își datorează originea simțurilor (senzațiilor) și imaginației * În Tratatul lui Hume, mai deschis pune sub semnul întrebării principiile de bază ale geometriei "Ideile", spune el, "care sunt atât de importante pentru geometrie, cum ar fi, de exemplu, ideile de egalitate și inegalitate, linie dreaptă și suprafață plană, sunt foarte departe de exactitate și certitudine, așa cum le reprezentăm de obicei Nu numai că nu putem spune, dacă cazul este în vreun fel îndoielnic, atunci când astfel de figuri parțiale sunt egale, când așa și o linie este dreaptă și această suprafață este plată, dar nu ne putem forma o idee despre această relație sau a acestor Cifre, idee care ar fi strict definită și neschimbătoare Ne întoarcem în acest caz la o judecată slabă și falibilă, pe care o formăm pe baza proprietăților exterioare sau aparente ale obiectelor și o corectăm cu o busolă sau cu o măsură comună, iar dacă rămânem cu o presupunere despre o măsurătoare ulterioară, atunci se dovedește a fi fie inutil, fie pur și simplu imaginar Deoarece ultimul model sau o formă mai perfectă pentru aceste figuri este împrumutat doar din senzații sau din imaginație, nu are sens să vorbim despre perfecțiune, să judeci care) Enquiry, r cca Biblioteca "Runivers" N VINOGRADOV romul este mai presus de aceste abilităţi şi de aceea adevărata perfecţiune a oricărui lucru constă în acordul lui cu acest model "J) Puţin mai devreme * de concepte geometrice şi axiome Astfel, după Hume, numai algebra şi aritmetica sunt ştiinţele în care putem continua lanțul de raționament până la un anumit grad de complexitate și chiar putem asigura acuratețea și corectitudinea perfectă "Avem un anumit standard după care putem judeca cu privire la egalitatea sau proporționalitatea numerelor și în funcție de dacă acestea corespund sau nu la acest model, le determinăm rapoartele fără pericol de eroare Când numerele sunt astfel combinate încât unitatea dintr-unul corespunde unității din celălalt, atunci le considerăm egale, iar pentru lipsa unui astfel de model de egalitate în relația cu extensia poate fi considerată cu greu o știință perfectă și infailibilă "(r)) - Dar, deși poziția geometrică este mai mică în fiabilitatea sa decât fundamentele algebrei și aritmeticii, fiabilitatea axiomelor geometrice este mai mare decât concluziile obișnuite, care se datorează doar la senzații și imaginație "Motivul imperfecțiunii și condiționalității axiomelor geometrice este că ele sunt obținute din proprietățile vizibile sau exterioare ale obiectelor, dar aceste proprietăți sunt relativ evidente și nu foarte înșelătoare și, prin urmare, consecințele derivate din ele au un grad de precizie nu sunt capabili de ei înșiși Este imposibil să se determine cu ochi chiar și aproximativ că suma unghiurilor unei mii de laturi este egală cu iççód, dar când se afirmă că numai o singură linie dreaptă poate fi trasă între două puncte, atunci nu poate exista nicio greșeală în corolare !) Tratat, p) Ib , p -) Tratat, p Biblioteca "Runivers" Scepticismul lui Hum Prin urmare, principala metodă de geometrie este de a ajunge la astfel de poziții clar evidente, care, datorită simplității lor, nu pot duce la erori grave "') Deci, în raport cu cunoștințele matematice, valoarea rațiunii pure, independentă de datele experimentale, este foarte limitată În ceea ce privește cunoașterea faptică, totul aici depinde, așa cum am spus deja, de experiență și obicei Obiceiul este clasificat de Hume drept unul dintre actele instinctive cărora li se poate rezista greu, dar, ca orice instinct, spune acest gânditor, poate fi fals și înșelător Dar posibilitatea greșelii aici pare să fie mult mai mică decât în

utilizarea raționamentului a priori și de aceea Hume, într-un ton atât de panegiric, exaltă valoarea binefăcătoare a obișnuinței, ca principiu călăuzitor în cunoaștere și acțiune, stând în acest respect mult deasupra intelectului "Deoarece", spune el, "derivarea unor efecte similare din aceleași cauze este foarte importantă pentru existența întregii rase umane, este puțin probabil ca aceasta să fie lăsată în seama deducțiilor înșelătoare ale minții noastre, care este lentă în ea operații: căci nu există deloc în primii ani ai copilăriei și, într-adevăr, la fiecare vârstă a vieții umane, el este extrem de predispus la eroare și eroare Prin urmare, este mai în concordanță cu înțelepciunea comună a naturii să se asigure actul atât de necesar al minții printr-un instinct sau tendință mecanică care ar fi infailibil în operațiunile sale, ar fi dezvăluit la prima manifestare a vieții și ar fi independent de toate deducţiile laborioase ale minţii Cum ne-a învățat natura să folosim membrii noștri, fără a ne oferi încă informații despre mușchi și nervi, prin intermediul ') Ib , p) Ref Trcatise, r) Anchetă, p Biblioteca "Runivers" N VINOGRADOV pe cine acționează, așa că ea a sădit în noi un instinct care conduce gândirea înainte, în conformitate cu relația stabilită de aceasta între obiectele exterioare și nu cunoaștem deloc acele forțe de care depinde în întregime cursul și succesiunea corectă a fenomenelor "') Acesta este avantajul obișnuinței asupra minții, obișnuință care produce un act particular de credință în procesul de inferență cauzală Acestui act Hume îi atribuie, în cuvintele sale, caracterul mai sensibil decât cogitativ) Dar, până la urmă, imaginația participă la același proces: ce rol joacă ea și care este valoarea epistemologică a acestui Factor în comparație cu rațiunea? Hume discută această întrebare la sfârșitul Tratatului său În opinia sa, activitatea imaginației este opusă Funcțiilor minții și ni se deschide o dilemă foarte dificilă: ce parte trebuie să luăm în această luptă a abilităților de bază a spiritului uman "Nu există nimic mai periculos decât zborurile imaginației și nimic altceva nu este o cauză atât de importantă a multor erori între filosofii Oamenii cu o fantezie bogată în acest caz pot fi comparați cu acei îngeri care, potrivit Scripturile, își acoperă ochii cu aripile lor Pe de altă parte, și mintea, când acţionează singur și, în plus, după principiile sale cele mai generale, greșește și nu dă nici măcar un grad neînsemnat de dovezi atât în domeniul filozofie și în sfera vieții de zi cu zi) Cât despre mine," continuă Hume, "nu știu ce să fac într-un astfel de caz, pot observa doar ceea ce se observă în legătură cu astfel de fenomene în viața de zi cu zi" Index, p " t tratat p y) Tratat, - Biblioteca "Runivers" Scepticismul lui Hum viata noah În primul rând, o astfel de situație dificilă nu este de obicei gândită deloc sau este gândită foarte rar, iar atunci când este dezvăluită spiritului nostru, este rapid uitată și ne lasă doar o ușoară impresie Hume spune despre sine că a fost foarte chinuit de toate contradicțiile și imperfecțiunile minții, care se dezvăluie în toată puterea lor atunci când încercăm să dăm răspunsuri la întrebările de bază ale filosofiei: "Unde sunt și ce sunt? De ce cauze a depins apariția mea în lume și care este starea mea finală? Cine mă va proteja și de cine să mă tem? Ce creaturi mă înconjoară? Pe cine influențez și cine mă influențează? Din fericire, în timp ce mintea nu este capabilă să împrăștie norii care se îngroșează, natura însăși este suficientă în acest scop și mă vindecă de această melancolie și delir filosofic, slăbind aceste legături ale spiritului sau, parcă, distrând cu ajutorul unor noi impresii din simţurile exterioare, care dispersează totul aceste himere Mănânc, joc table, vorbesc vesel cu prietenii, iar când,

după - ore de distracție, revin la aceste speculații, acestea din urmă mi se par reci, muncitoare, ridicole, încât nu mai simt dorința de a adânci în ele) Cu toate acestea, puțin mai târziu, Hume constată că nici măcar activitatea practică sporită nu poate suprima complet îndoielile trezite, care sunt rezultatul firesc al limitărilor minții noastre în aplicarea la cunoașterea fenomenelor realității v Cu aceasta considerăm posibilă completarea expunerii scepticismului humean în trăsăturile sale esenţiale Din această prezentare se poate observa că numele de skep extrem și absolut este complet inaplicabil lui Hume) Ib - Biblioteca "Runivers" N VINOGRADOV tik: în filosofia lui Hume există multe elemente direct pozitive, chiar dogmatice, iar îndoiala lui se extinde departe de toate domeniile cunoașterii și mai ales a activității umane Hume nu și-a pus drept sarcină fundamentarea scepticismului absolut, ci a însemnat, în propriile sale cuvinte, doar "să submineze bazele unei filosofii vagi, care până acum, aparent, nu a servit decât ca bastion pentru superstiții și ca acoperire pentru tot felul de absurdități și erori" ^ Astfel, Hume doar neagă metafizica nefondată și consideră că este necesar ca fondatorii unor astfel de sisteme să furnizeze cu Filosofia sa o doză din acea medicină grosolană pământească de care au nevoie în general și care ar putea răci acele particule de foc, care, ca elemente, intră în alcătuirea naturii acestor persoane * Pe care Hume a considerat inutilă tocmai raţionamente de natură metafizică, acest lucru este dovedit şi de celebra concluzie a "Investigaţiilor", unde sfătuieşte să se arunce în foc toate cărțile care tratează despre divinitate și subiectele metafizicii școlare, cu excepția cazului în care prevederile lor se bazează pe relațiile cantitative ale științelor abstracte sau nu au date strict experimentale sub ele, întrucât aparțin domeniului cunoașterii faptice) Aceeași concluzie ne dezvăluie elementele pozitive din filosofia lui Hume și arată ceea ce Hume fie nu s-a îndoit deloc, fie s-a îndoit doar parţial Aici matematica este pe primul loc, și în principal algebra și aritmetica, concluziile cărora Hume pare să le considere infailibile În ceea ce privește geometria, am văzut deja că Hume își extinde scepticismul asupra acestei Sfere, care, după Kant, are certitudine apodictică Domeniul matematicii este urmat de un vast domeniu al experimental Anchetă, r i}) Tratat, p) Anchetă, p - Biblioteca "Runivers" Scepticismul lui Hum cunoștințe bazate pe relația de cauzalitate Pe baza prezentării noastre, cu greu se poate concluziona că Hume a negat legea cauzalității, așa cum este adesea exprimată în legătură cu acest gânditor Hume a susținut doar că analiza Funcțiilor minții noastre nu ne dezvăluie deloc ceea ce este legat de conceptul de cauzalitate, adică reprezentarea unei forțe generatoare, ceva creativ, și care la baza acestui concept stă un anumit act mental, prin natura sa deloc identic cu conceptul de cauză în sens strict logic Așadar, așa-numita cunoaștere faptică, al cărei adevăr, în ultimul său fundament, se bazează pe experiență, are un caracter mai puțin sigur Dar aceasta este încă departe de concluzia că scepticismul lui Hume subminează fundamentele adevăratei științe J) Astfel, scepticismul lui Hume are o aplicație relativ limitată chiar și în raport cu cunoștințele teoretice, ca să nu mai vorbim de vastul domeniu al științelor morale și practice, unde Hume este doar un empiric, și deloc sceptic Prin urmare, cu greu poate fi considerat destul de corect acel comentariu asupra scepticismului humean, care a fost făcut de Kant în binecunoscutul loc "Prolegomen", unde Kant compară întreprinderea sa în domeniul filosofiei teoretice cu cea a lui Hume și, bineînțeles, dă preferință la primul - nu a prevăzut posibilitatea unei asemenea

științe formale (critica rațiunii): nu și-a putut ateriza nava decât pentru siguranță pe firul scepticismului, unde a lăsat-o să putrezească, în timp ce treaba mea este să dau această navă un timonier care, cu ajutorul unor principii de încredere ale artei nautice, extrase din cunoștințele globului, dotat cu o hartă nautică completă și busolă, putea conduce în siguranță nava spre țintă" *) !) Mier Paulsen II Kang, Russian lane, p -I i -) "Prolegomene la orice metafizică viitoare care ar putea apărea: i-în sensul științei", trad Vl Solovyov, p Biblioteca "Runivers" N VINOGRADOV Huma nu avea un quietism mental, ci mai mult decât mental: obiceiul că el se uita la un instinct foarte stabil și, în alte cazuri, nelocuit, era o depășire foarte îmbufnată împotriva acelei rășini mentale, pe care încerca să o înfățișeze în in fata noastra Adevărat, cârmaciul Huma, poate, nu deținea, în măsura dorită, principiile exacte de conducere a navei și, de asemenea, nu avea o hartă nautică și o busolă completă, dar avea la dispoziție și unelte cu care putea cu succes operează în diverse domenii ale cunoașterii umane Asemenea lui Kant, Hume a considerat că o zonă (metafizica) este complet impenetrabilă pentru aceste instrumente și a negat posibilitatea cunoașterii adevărate în acest domeniu În ceea ce privește celelalte domenii ale cunoașterii umane, în relație cu acestea Hume vorbește în detaliu despre diferite grade de probabilitate, ceea ce nu ar avea sens dacă Hume și-ar identifica scepticismul cu quietismul mental Nu vorbim despre faptul că Hume, în raport cu întregul domeniu al cunoașterii, a considerat posibilă atingerea unei certitudini aproape perfecte (algebră și aritmetică) Un alt lucru, bineînțeles, este întrebarea cât de drept a avut Hume în distincția sa între tipuri și obiecte de cunoaștere, clasificând matematica ca un domeniu de cunoaștere a relațiilor și dând un cu totul alt caracter așa-numitei cunoștințe de fapt Epistemologia modernă va fi cu greu de acord cu această distincție, la fel cum cu greu va lua partea lui Hume și în identificarea lui a cunoștințelor strict matematice cu cunoștințele analitice): în acest caz, analiza lui Kant, care relevă natura sintetică a multor propoziții matematice, merge mai departe Nu mai vorbim despre faptul că epistemologia modernă nu poate fi mulțumită și cu referirea lui Hume la Hume nu are acest termen, dar conceptul său este clar gândit de el, întrucât pune direct legea contradicției la baza acestei cunoștințe Biblioteca "Runivers" Scepticismul lui Hum inevitabilitatea activității practice ca mijloc radical în lupta împotriva scepticismului: până la urmă, acesta nu este un răspuns la întrebare, ci doar o eludare a problemei Dar -, & ώτον ψεύδος Hume nu este deloc aici: principalul dezavantaj al tuturor discuțiilor lui Hume despre problemele filozofiei teoretice își are rădăcinile în confuzia dintre punctele de vedere psihologic și epistemologic și, după cum vom vedea, această confuzie nu privește atât metodologia cercetării alimentelor câte formulări ale celor mai multe probleme Pentru orice cititor fără prejudecăți al operelor lui Hume, la prima vedere devine evident că autorul se bazează în cercetarea sa pe baza psihologiei Desigur, cu greu se poate nega importanța unei analize psihologice cuprinzătoare pentru orice ramură a filosofiei; Această analiză este cu atât mai valoroasă pentru teoria cunoaşterii, care are ca scop principal studiul naturii şi determinarea limitelor puterilor noastre cognitive Și trebuie menționat că Hume este un analist destul de priceput în scrierile sale nemuritoare Dezvăluind, de exemplu, natura legii cauzalității, el nu se limitează la a lua în considerare o singură activitate intelectuală, ci atrage aici atât elemente emoționale, cât și volitive și subliniază pe bună dreptate marea

importanță a sentimentului și a voinței, ca Factori ai cunoașterii Desigur, prin aceasta nu vrem să spunem că această analiză a fost exhaustivă: și cu o formulare atât de largă a materiei de cercetare, multe dintre propunerile lui Hume nu se disting prin transparența dorită și nu putem înțelege cu adevărat relația dintre imaginație și rațiunea, nu-și poate imagina destul de clar credința naturii în înțelegerea de către Hume a acestei stări psihologice Acest lucru se explică aparent parțial prin incompletitudinea analizei psihologice, parțial printr-un amestec al celor două puncte de vedere indicate anterior, care, așa cum am spus deja, este principala slăbiciune a principalelor concepte humeene Ce Yum Întrebări de filosofie, carte "M-θ Biblioteca "Runivers" N VINOGRADOV Subiectul a două dintre cele mai importante lucrări ale sale este soluționarea unei probleme epistemologice, cu greu nu există nicio îndoială în acest sens Объ этомъ, между прочимъ, свидѣтельствуетъ то, что главнымъ объектомъ своисехтъ своисехтъ своисехъ " онъ выбираетъ основной вопросъ теорiи знанiя - законъ причинности, который онъ постомвае-лого Но смыслѣ исъ понятiя cauzalitatea, împingând natura epistemologică a sarcinii noastre spre planul din spate Aceasta explică de ce ne aflăm în privirea obișnuită asupra noii viziune a cunoștințelor noastre actuale, în fundamentul căreia, la sfârșitul contextului, există un obicei minte înșelătoare, atunci el o consideră falibilă, ca și alte instincte Unde este criteriul epistemologic pentru fiabilitatea acestui factor cel mai important al cunoașterii? presupuneri este incertitudinea indicată în decizia problemei cognitive teoretice Hume se oprește adesea acolo unde se termină analiza psihologică și unde ar trebui să înceapă cercetarea epistemologică: ar trebui să arate cum, pe baza anumitor date psihologice, se formează anumite norme epistemologice sau logice, cu ajutorul cărora se determină diferite grade de fiabilitate ale cunoașterii noastre in absenta Hume stabilește drept criteriu cel mai înalt o singură astfel de normă și anume cunoștințele matematice, dar, din păcate, în acest caz excepțional, el nu înfățișează în fața noastră, dincolo de obiceiul său, geneza psihologică, în toate etapele sale, a acestei norme, și pentru noi nu este complet clar cum cunoștințele matematice, care par să se bazeze pe aceeași experiență, Biblioteca "Runivers" Scepticismul lui Hum zod are o certitudine aproape absolută Oricum ar fi, în cele mai multe cazuri Hume, după ce și-a pus în fața lui o problemă epistemologică, în rezolvarea ei are adesea în vedere doar punctul de vedere psihologic și descriind geneza psihologică a conceptelor cunoscute, lasă în umbră semnificația lor epistemologică În acest sens, Kant, în cercetările sale critice, este fără îndoială mai consistent decât Hume, întrucât nu pierde niciodată din vedere caracterul epistemologic al sarcinii sale Însă Kant are un alt neajuns, căruia Hume îi este străin: este neglijarea analizei psihologice precise, chiar și în cercetarea epistemologică și, uneori, stabilirea grabnică dogmatică a normelor epistemologice Adevărat, acum a devenit ceva obișnuit că epistemologia nu este deloc psihologia cunoașterii și că metoda ei nu este deloc psihologică Dar de aici este încă departe de concluzia care se trage adesea din această propoziție, și anume că cercetarea psihologică nu va avansa aproape niciodată soluția problemei epistemologice Dimpotrivă, ni se pare că există o relație strânsă între aceste două discipline, epistemologia și psihologia cunoașterii, și că succesul primei depinde în mare măsură de progresul celei de-a doua La urma urmei, psihologia cunoașterii este cea care are în vedere să prezinte geneza Funcțiilor noastre cognitive, să descrie apariția și dezvoltarea lor și, între timp, problema

originii cunoașterii este foarte importantă pentru clarificarea chestiunii valorii cunoştinţe Acest lucru este recunoscut de Kant însuși, care înțelege întotdeauna clar, ca să spunem așa, specificul sarcinii epistemologice Dar aceasta, desigur, nu înseamnă deloc că problema epistemologică este complet rezolvată în problema psihologică și că cea din urmă o absoarbe pe prima In aceasta *) - Dacă, spune el în · Prolegomeni·, s-ar explica originea conceptului (cauzalitatea), atunci condițiile pentru acesta ar ieși de la sine? utilizarea și domeniul de aplicare al acestuia ("Prolegomene-, tradus de Vl Solovyov, p ç) * Biblioteca "Runivers" d Hr vinogradov Hume a căzut în eroare, iar psihologia modernă este, desigur, departe de o asemenea confuzie de probleme Prin urmare cercetările ulterioare în domeniul epistemologiei, în interesul rodniciei sale, trebuie să rețină elemente împrumutate din lucrările ambelor direcții: o analiză psihologică profundă și cuprinzătoare a principalelor elemente ale activității noastre cognitive trebuie să fie întotdeauna precedată de un teoretician (c) - construcţiile cognitive, şi rezultatele valoroase epistemologice obţinute în acest fel nu trebuie niciodată identificate cu cea mai detaliată descriere genetică şi trebuie să ocupe întotdeauna un loc independent în acest proces complex şi dificil de cercetare N Vinogradov Biblioteca "Runivers" Credinţă Psihologic! studiază i \ Condițiile și legile credinței în ideile abstracte sunt mult mai complicate Aceste idei în sine nu au acele Forme imediat clare și concrete, care sunt caracteristice elementelor de memorie și imagini ale Fantasiei, iar credința în realitatea lor nu pare să depindă de modul în care le reprezentăm și le gândim Fara indoiala credința în idei este condiționată de multe cauze foarte complexe, profund ascunse și adesea evazive Condițiile și motivele sale nu se află în afara noastră, ci în propriul nostru suflet; ele nu constau în proprietăţile impresiilor exterioare, de care depind în primul rând proprietăţile percepţiilor şi amintirilor, ci în interacţiunea complexă a diferitelor elemente ale personalităţii noastre Puterea de asociere și impulsul simțurilor, influența raționamentului rațional și puterea pasiunilor oarbe, puterea aspirațiilor conștiente și sugestia nevoilor latente, toți acești Factori se împletesc și se încurcă aici între ei într-o asemenea măsură că uneori este greu de urmărit legătura lor reciprocă În măsura în care este posibil să încadrez viața în Formule teoretice, încerc să consider aceste condiții psihologice de credință în ideea /de mai jos Între timp, trebuie repetat încă o dată că efectul lor asupra credinței nu va fi niciodată x) Vezi, Nr } Întrebare Phil și Psych Biblioteca "Runivers" p sokolov se întâmplă să fie imediat Între ele și credință există întotdeauna o legătură psihologică importantă, care îi servește drept cauză imediată, imediată: această legătură este vivacitatea ideilor înseși Acele diverse influențe mentale și emoționale despre care tocmai le-am menționat doar aduc ideea în prim-plan în mintea noastră, ne concentrează atenția asupra ei, îi conferă Forme reprezentative sau intelectuale strălucitoare, într-un cuvânt, ne fac să ne imaginăm sau să gândim viu conținutul ei Și dacă o astfel de idee ne inspiră credința în realitatea ei, atunci această credință este doar o funcție simplă, inevitabilă, a vitalității sale Astfel, și aici legea fundamentală a credinței este aceeași: credem numai în acele idei pe care ni le imaginăm sau le gândim viu, indiferent de ce este cauzată această vioicitate, indiferent de ce motive este cauzată În primul rând, ar fi complet greșit să credem că caracterul credinței în idei nu depinde câtuși de puțin de posibilitatea și de modul de reprezentare a acestora În sine, ideile abstracte pot să nu aibă Forme sensibile; dar

experiența umană comună arată că realitatea lor devine mult mai clară și mai tangibilă pentru noi dacă reușim să le reprezentăm în Forme sensibile În acest caz, conform "legii difuziei" a lui Hume, vivacitatea imaginii senzoriale sporește vivacitatea ideii în sine și o face mai accesibilă credinței Ideea și imaginea sunt aici combinate într-o sinteză reprezentațională clară, care acționează asupra conștiinței mai puternic decât conceptele pure Nu se bazează oare toată simbolismul pe această nevoie de imagini vii și clare pentru realizarea ideilor abstracte? Gândul nostru dobândește Forme vii și reale pentru noi numai atunci când este întruchipat în simbolul sensibil al cuvântului Conceptele noastre devin mai aproape de realitate atunci când sunt însuflețite de metaforă și comparație De aceea, vorbirea figurată va fi întotdeauna mult mai convingătoare pentru majoritatea oamenilor decât cea mai perfectă, dar Biblioteca "Runivers" VЂRA argumentare abstractă și seacă Imaginile, metaforele și comparațiile sunt, parcă, schele pentru mintea noastră: cu ajutorul lor ne este mai ușor să ne ridicăm în lumea idealului și mai ușor să credem în realitatea lui Oferându-ne posibilitatea de a reprezenta și exprima o idee abstractă într-o formă concretă, ele ne servesc ca mijloc al unui fel de "apercepție simbolică" J) Fără îndoială, credința nu are nicăieri mai nevoie de un simbol concret și senzual decât în domeniul religiei Credința în adevărurile religioase ar putea fi slabă și neputincioasă dacă ar fi gândite doar în forma lor pură, abstractă Un simbol specific îi vine în ajutor: reînvie conștiința ideilor religioase la o persoană; face aceste idei mai aproape de sufletul său; îl face să simtă realitatea lor mai profund decât este posibil acolo unde este dat un simplu gând abstract Acesta este tocmai sensul psihologic profund al unui cult religios și, în special, venerarea icoanelor Așa cum portretul unui prieten absent reînvie în memoria noastră imaginea lui, tot așa icoana reînvie în sufletul rugăciunii x) Trebuie remarcat că granița dintre o idee și o imagine este în general foarte relativă pentru conștiința umană Însuși cuvântul "idee", în sensul său etimologic (din ΞЇów, văd), înseamnă "viziune", o reprezentare vizuală Probabil că nicio persoană nu poate gândi idei abstracte fără simboluri sau semne reprezentative, vizuale, sonore sau musculo-scheletice, în funcție de tipul de imaginație Dar dacă majoritatea oamenilor în acest caz se mulțumesc cu simboluri grafice, sonore și motrice generale și, la rândul lor, mai degrabă abstracte, atunci există chipuri care au nevoie de un mod mai concret și mai viu de a le reprezenta Astfel de chipuri întruchipează idei în scheme geometrice, le ilustrează cu reprezentări ale diverselor obiecte, le personifică reproducându-le sub formă de figuri umane sau le simbolizează printr-o varietate nesfârșită de nuanțe și culori deschise Ceea ce se numește numele inexact al unui ascultător colorat este, după părerea mea, doar nevoia de a simboliza concepte abstracte și caracteristicile individuale ale impresiilor concrete prin intermediul imaginilor cromatice Vezi articolele mele despre aceasta, ^ Fapte și teoria auzului culorilor, Întrebări de filosofie și psihologie, cp y]- , and ,}J/ÍHdiviJiia¿ion coloree*Λ Revue philosophique, , janvier, p et suiv Biblioteca "Runivers" n suc o l o în b aruncarea de imagini și gânduri sfinte; la fel cum povestea unui prieten despre acest prieten îndepărtat ne amintește de evenimentele asociate cu numele său, tot așa cuvintele cântărilor și rugăciunilor sacre învie în mintea credinciosului evenimentele mari ale credinței sale și îi duc gândurile și sentimentele lui Nimeni nu a înțeles atât de bine semnificația ceremoniilor religioase catolice precum Hume, deși el le-a numit

"mascarade" (mumerii) Citând observația catolicilor că riturile lor bisericești, imaginile sacre, moaștele sfinților și alte accesorii ale cultului lor îi trezesc pe religioși zelul închinătorilor, latră pentru ei, obiectele credinței lor sunt mai reale și le amintesc de exemple ideale de viață pe care ar dori să le imite, el a considerat pe bună dreptate acest Fapte ca o confirmare experimentală a ideii sale că impresiile disponibile sunt cele mai capabile să însuflețeze ideea asociată lor prin asemănare și să inspire credință în ea Odinioară, Pascal, acel mare martir al credinței și marele său psiholog, le-a oferit necredincioșilor următoarea rețetă de convertire la credință: "Vrei să vii la credință și nu știi drumul către ea; vrei să fii vindecat de necredință și ai nevoie de mijloace pentru aceasta: învață de la cei care au fost în aceeași situație fără speranță ca tine și acum pune-le în joc tot binele de dragul credinței Aceștia sunt oameni care cunosc calea pe care ai vrea să o urmezi și care s-au vindecat de boala de care vrei să te vindeci Urmați drumul în care au început: faceți totul ca și cum ați crede, luați apă sfințită, ordonați liturghii și așa mai departe Aceasta va face de la sine să crezi și să-ți tocească gândul îndoielnic (naturalement même cela vous fera croire et vous abêtira)") Proiectul lui Pascal *) Hume, Tratat de sănătate umană, cârlig I, partea a III-a, sect VIII, p - ; Enguirx concerni and g Human Undersiandin^, sect V, pct II, p - Pascal Pensees, art X i (după Haven Biblioteca "Runivers" V R A poate părea paradoxal și chiar puțin cinic; el introduce dispozitive mecanice în care, în opinia noastră, ar trebui să funcționeze convingerea rezonabilă: el este contrar cerințelor morale pe care le facem religiei Dar dacă privim acest proiect deosebit nu dintr-un punct de vedere etic, ci din punct de vedere pur psihologic, atunci vom descoperi că se bazează pe o mare cunoaștere a sufletului uman Pascal a avut dreptate când a spus că omul este "la fel de automat ca mintea"*, că dovezile raționale nu constituie singurul instrument de persuasiune, că acolo unde aceste dovezi nu reușesc să convingă mintea, se poate convinge uneori foarte ușor automatul printr-o altă metodă, mecanică Oferind celebra sa rețetă, știa că acțiunile religioase, vederea apei sfințite, un rit bisericesc sunt capabile să evoce gânduri religioase la un necredincios prin asociere, iar aceste gânduri pot primi atâta vioiciune în apropierea lor încât credința va veni de la sine În general, ar fi în zadar să credem că un cult religios este doar o consecință sau o expresie a credinței: împreună cu aceasta, îi servește drept sprijin puternic și este una dintre condițiile sale principale O lumânare de biserică, aprinsă prin credință, o încălzește de la sine Un efect similar îl exercită asupra credinței toate celelalte impresii și asociații care tind să revigoreze ideile religioase "La fel ca printre mahomedani, la fel și printre creștini", spune Hume, "s-a observat că pelerinii care au văzut Mecca sau Țara Sfântă sunt întotdeauna mai târziu credincioși mai sinceri și mai zeloși decât cei care nu au avut acest avantaj Un om a cărui amintire îi prezintă o imagine vie a Mării Roșii, a deșertului, a Ierusalimului, a Galileii, nu ne putem îndoi niciodată de evenimentele miraculoase spuse de Moise și de evangheliști O idee plină de viață a locurilor trece cu ușurință la Fapte, care ar trebui să fie conectate cu ele, dar contiguitate, și întărește credința, intensificând vivacitatea gândirii Amintirea acestor câmpii din râuri redă Biblioteca "Runivers" p sokolov plebeul este afectat la fel de mult ca un nou argument și din aceleași motive* Această observație este pe cât de spirituală, pe atât de adevărată De îndată ce asocierea dintre imaginea sensibilă și ideea nu este slăbită de

reflecție și nu este distrusă de alte influențe ostile acesteia, poate da ideii aceleași trăsături reale care sunt caracteristice imaginii în sine *E Acolo unde ideea atinge cel mai înalt grad de vivacitate, ea nu este asociată doar cu imaginea, ci este asimilată, îmbinată și identificată cu aceasta Așa cum o idee prea vie tinde să treacă în senzație și ia forma unei halucinații, tot așa o idee prea vie se transformă în idee În această etapă, reprezentarea încetează deja să fie simbolul ei: devine substitutul ei, substitutul ei În această formă au fost prezentate și experimentate ideile religioase în toate epocile de credință arzătoare Oriunde gândul la Dumnezeu a îmbrățișat sufletul și a umplut întreaga ființă a omului, oriunde a indicat calea către o viață sfântă, a inspirat la exploatare și a regenerat lumea morală, oriunde a aprins credință arzătoare, a stârnit tremurul iubirii și a vărsat lacrimi de fericirea, peste tot a asumat această formă reprezentativă vie Iar în vedeniile profeților și în revelațiile sfinților și în iluminările celor ce s-au întors la credință și în cugetările rugătoare ale sufletelor credincioși, ea a fost îmbrăcată în culori strălucitoare de imagini și idei Imaginea era conducătorul ei, întruparea ei, purtătorul de cuvânt al conștiinței Nu există nimic mai instructiv în această privință decât acele autoobservări și sfaturi religioase cu care sunt pline scrierile Părinților Bisericii și ale vechilor asceți creștini A crede în Dumnezeu înseamnă, conform părerii lor comune, "a-l vedea** pe Dumnezeu cu ochiul tău interior, "a-L auzi** în inima ta, "a-L simți** în sufletul tău" Domnul invizibil, inefabil și de neînțeles H Hume, Tratat de natură umană, cartea I, pt III, sec IX, p Biblioteca "Runivers" BЁPA se deschide spre o inimă curată, iar cel curat cu inima, care, conform poruncii Mântuitorului, îl va vedea pe Dumnezeu, "poate gusta această fericire nu numai în viitor, ci parțial în viața prezentă Cel care vrea să-și reînvie suflet si intra in intoxicare prin credinta, trebuie sa fie deja aici, pe pamant, sa contemple cu ochii lui spirituali stralucirea Divinului si sa simta cu mainile sale Cuvantul vietii Harul Sau locuind in noi pentru a contempla Imparatia Sa cereasca') "Cum Dumnezeul invizibil poate fi văzut invizibil" (quomodo iii\isibilis Deus imisibiliter videri poiest), este o temă constantă a meditațiilor tratatelor teologice, scrisorilor și predicilor Sfântului Augustin Pentru a rezolva această întrebare, Augustin creează o teorie a triplei viziune sau viziune, trupesc "spiritual" și "mental" (visio corporalis, spiri-lualis et inellectualis) Dacă viziunea corporală are loc prin ochi, atunci spiritualul se realizează prin imaginație, iar mentalul cu ajutorul gândirii curate și a inimii curate; dacă cu viziunea corporală vedem obiecte care sunt prezente, atunci cu viziunea spirituală reprezentăm lucruri absente și imaginare, iar cu viziunea mentală contemplăm concepte ideale și adevăruri eterne Respingând presupunerile naive ale unora dintre contemporanii săi că Dumnezeu poate fi văzut cu ochii trupești, Augustin admite o oarecare posibilitate de a contempla simbolic calea Sa de viziune "spirituală", sub Forma unor imagini senzuale și idei care vizitează spiritul oamenilor pe care-i are alese în vis sau în realitate Cu toate acestea, astfel de viziuni senzoriale îi par imperfecte, înșelătoare și periculoase, deoarece sunt foarte ușor de confundat cu halucinațiile obișnuite, a căror existență și origine el bine b Asemenea expresii sunt deosebit de comune în rândul scriitorilor din perioada tinerețe, ascetică, de exemplu la St Isaak Spryyanpna și Simeon Novyi Boyuslov Biblioteca "Runivers" p sokolov știa Prin urmare, el consideră viziunea "mentală" ca fiind singurul mod adevărat și adecvat de a percepe Divinitatea Acest al treilea tip de

viziune este acel "al treilea cer" de care a fost prins apostolul Pavel Prin ea, Zeitatea este revelată oamenilor nu "în oglindă * și nu "în ghicire *, ci" față în față *; prin ea, Îl putem contempla pe Dumnezeu nu în simboluri senzuale brute și înșelătoare, ci în "forma Sa inteligibilă" (per intelligibilem speciem), sau, așa cum am spune acum, în ideea Sa d) Potrivit lui Augustin, singura formă reprezentativă în care această "formă inteligibilă" a Divinității poate fi îmbrăcată adecvat pentru gândirea noastră pământească este doar lumina, imaginea veșnică a tot ceea ce este pur, sfânt, rezonabil și dătător de viață, o imagine care a avut întotdeauna a fost prezentat conform legilor psihologice cunoscute conștiinței religioase a oamenilor și pătrunzând toate ideile creștinismului "Dumnezeu este lumină și nu este murdărie în El", spune Sf Ioan Teologul Această "lumină" ideală poate fi văzută numai prin tensiunea gândirii (intentions mentis), adică doar un gând viu, intens despre Dumnezeu, își găsește expresia în ea; dar de fiecare dată când îl vedem, el ne umple sufletul de fericire și credință Nu se revarsă în spațiul care ne înconjoară și nu ne va lumina gândul cu vreo strălucire vizibilă; strălucește într-un mod invizibil, inexprimabil și totuși nu mai puțin imaginabil și ea însăși este la fel de sigură pentru noi, pe cât face tot ce contemplăm în ea * *) de încredere Această teorie a "contemplării intelectuale" a Divinității a luat naștere din Bl Augustin nu într-un mod speculativ, * De la Geneza la luterani, lib XII - , Lucrări, or p col sq Sau Despre Trinitate, lib \ - Op , t Ieftin p col mp; De Ch'itale Dei, lid XI cap Op VII p eu, col Epistola a -a , io Lucrări, t II, p col - Sau De Ch'itatc Dei, lib cap ; Pe Treime* cartea XIII, i sqq carte , sq ; Despre doctrina creştină* lib , , lib , ; Epistolele XC , CXLVH (Despre văzându-L pe Dumnezeu), CXLVHI, CLX X; Predici , LUI CXVΠ, CXLlll etc Biblioteca "Runiverse" BU P Λ ci pe baza propriei experienţe psihologice El însuși cunoștea beatitudinea unei asemenea contemplații; el însuși l-a "văzut" pe Dumnezeu, a simțit această "lumină" divină cu privirea sa mentală și a experimentat acea ascensiune a credinței de foc care însoțește astfel de viziuni Iată imaginile uimitor de puternice și mistice în care își descrie trezirea spirituală în Spovedanie "Simțind nevoia să mă întorc la mine, am intrat, călăuzit de Tine, în lumea mea interioară; Aș putea s-o fac pentru că ai devenit ajutorul meu Am intrat și am văzut, ca cu ochiul sufletului meu, deasupra acestui ochi al sufletului meu, deasupra gândului meu, o lumină neschimbătoare Nu era acea lumină obișnuită care este vizibilă pentru orice făptură: era mai puternică decât lumina soarelui, dar nu în același mod ca și când această lumină ar străluci în mine mai clar și ar ocupa totul cu masa ei Ong nu era asta, ci altceva, complet diferit de toate acestea Și el era mai sus decât gândul meu, nu în același fel în care uleiul plutește deasupra apei sau cerul se ridică deasupra pământului: el era mai sus decât mine, pentru că el m-a creat, iar eu eram mai jos decât el, pentru că am fost creat de el Cine cunoaște adevărul cunoaște această lumină și cine cunoaște această lumină cunoaște eternitatea Dragostea îl cunoaște O, adevăr veșnic, iubire adevărată și veșnicie iubită! Tu ești Dumnezeul meu; Tânjesc după Tine zi și noapte Și când Te-am cunoscut prima dată M-ai luat la tine și am văzut că ceea ce am văzut există, iar eu, care am văzut, încă nu exist II Mi-ai lovit slăbiciunea privirii, vărsând asupra mea razele tale puternice, și am tremurat de dragoste și groază; și am constatat că eram departe de Tine pe tărâmul neasemănării Dar am auzit, parcă, glasul Tău de sus: "Eu sunt pâinea adulților: creșteți și Mă veți mânca Nu Mă vei schimba în tine ca pâinea cărnii tale, ci tu însuți te vei schimba în Mine Și știam că ai

mustrat pe om pentru nelegiuire și mi-ai zdrobit sufletul ca un păianjen (Ps XXXVIII,) Dar am spus: înseamnă Biblioteca Runiverse p şoim nu este nimic dacă nu este turnat peste spații finite și infinite? Și atunci Tu ai exclamat de departe: "Nu, Eu sunt Ființele" (Ex III,) Și am auzit cum se aude în inimă și nu a mai rămas îndoială în mine; mi-ar fi mai ușor să mă îndoiesc de propria mea viață decât să mă îndoiesc că există un adevăr văzut prin contemplarea creaturilor (Rom I,)" *) Aceste imagini maiestuoase sunt mai mult decât simple metafore; acestea sunt metafore realizate Ele exprimă acea putere a contemplației religioase, când ideea și imaginea se contopesc într-o sinteză integrală și de necompusa, când conceptul trece în stadiul reprezentării, iar reprezentarea capătă caracterul ideal al conceptului, când gândul viu și înflăcărat despre Dumnezeu se transformă în viziunea lui Dumnezeu II toată Mărturisirea Bl Augustin - acea rugăciune neîncetată răpitoare a unui suflet arzător și bogat înzestrat - este aceeași viziune El Îl vede pe Dumnezeu, Îi aude vocea, Îi simte prezența în fiecare minut; el vorbește cu El, așa cum noi vorbim cu o persoană iubită; el își revarsă desfătările înaintea Lui, Îi încredințează gândurile, sentimentele, aspirațiile și faptele sale, își dezvăluie tot sufletul, își povestește întreaga viață Și nu există nimic mai real pentru el decât această realitate triună omniprezentă și atotcuprinzătoare, acest "adevăr etern, iubire adevărată și eternitate iubită" Toți misticii, ca și poeții, gândeau în imagini și mi se pare că unul dintre indiciile idealurilor lor epistemologice și dispozițiilor lor morale trebuie căutat în acest depozit foarte reprezentativ al gândurilor lor Particularitatea cunoașterii mistice se presupune, după cum se știe, în faptul că se bazează nu pe procese discursive ale rațiunii, ci pe intuiție și experiență morală, pe contemplarea directă și experiența interioară a realității suprasensibile Oricare ar fi sensul *i Confuzii, lib VII, cap X, Opera, t eu, p eu, col Biblioteca "Runivers" ВЕРА misticii înșiși atribuite unei astfel de cunoștințe, din punct de vedere psihologic ea nu este, desigur, cu nimic diferită de credință Fiecare act de intuiție mistică este o sinteză naturală idealo-emoțională, care include două elemente principale:) o ioya vie de ordin suprasensibil, îmbrăcată în Forma unor imagini senzuale și) un simț viu al realității acestei idei , un sentiment atât de profund încât misticul se opune credinței sale obișnuite și nu o mai numește credință, ci "cunoaștere" Caracterul reprezentativ al unei idei îi permite misticului să o contemple ca pe un obiect intern sau extern; simțul profund al realității inspirat de această idee îi permite să se îmbine în interior cu ea și să o experimenteze ca realitate imediată Imaginile senzuale în care misticul contemplă și experimentează o idee pot fi diferite atât în originea lor, cât și în formele lor Uneori ele sunt evocate și menținute în conștiință în mod artificial, prin acel efort al imaginației și gândirii, pe care misticii religioși îl numesc "a face inteligent" ; dar și mai des apar de la sine, sub influența unor emoții complexe și puternice trezite de o idee, sub influența fricii, a uimerii și mai ales a acelei iubiri arzătoare pentru cel mai înalt ideal de perfecțiune și beatitudine, care este o trăsătură caracteristică a misticismul creștin') Cu unii mistici, ideile sunt îmbrăcate în simboluri și scheme foarte abstracte, care Dragostea mistică, pe care teologii și psihologii o judecă foarte diferit, seamănă puțin cu "amor dui intelectuali"^ abstractă a lui Spinoza, deseori distinsă printr-o pasiune extraordinară; dar în majoritatea cazurilor nu are nimic în comun cu acel erotism isteric la care unii scriitori moderni îl reduc

Este mai degrabă, după cum spune Ribot, "un vis idealist cu un caracter în întregime sentimental" ("L'imagination créatrice affective" Revue philosophique * , iunie, p ^) Viața emoțională a misticilor creștini a fost destul de bună explorat într-un articol recent de Janies*a Leuba, Les tendances fondamentales des manques chrétiens'^ Revue philosophique^ , juillet; dar nu pot fi de acord cu unele dintre interpretările acestui autor și consider că ideea lui este complet eronată că viziunile și stările extatice joacă un rol secundar rol Biblioteca "Runivers" tg sokolov ryh reprezentarea senzuală devine mai simplă, devine mai săracă, își pierde culorile sau își schimbă Forma; în altele primesc o expresie destul de concretă și sunt dramatizate în chipuri și scene ar fi un fundal general pe care se desfășoară imagini mai complexe, uneori parcă transferate în întregime din Divina Comedie a lui Dante și se apropie de halucinații Diferenta dintre contemplarea mentală și halucinație este nu îndoială doar un grad, iar același mistic poate experimenta ambele stări uneori: simpla contemplare trece imperceptibil în contemplație, iar contemplația se transformă ușor într-o halucinație nouă viziune (r)) Elementul central este rolul spumant în misticism Comp de asemenea interesantă, dar în multe privințe o carte unilaterală a lui Murisier Les maladies du sentiment reli-yien\\ Paris și excelenta prelegere a lui Boutroux, "Le mysticisme" Bulletin de G institut psychologique international, ¿N?) Aceasta este, după părerea mea, principala diferență dintre cele două tipuri de mistici pe care Ribot îi numește "metafizicieni" și "poeți" (Ibid , p)) De remarcat că poemul nemuritor al lui Dante nu a fost în întregime creația imaginației creatorului său: se bazează, după cum se știe, pe viziunea actuală a călugărului Alberic de la mănăstirea Monte Cassino :{) Așa sunt prezentate de obicei momentele principale ale vieții contemplative în teoriile mistice De exemplu, conform învățăturilor lui Bernard de Clairvaux, sufletul trebuie să urce de la "reflecția" rugăcioasă sau rațională (considerado) la "contemplarea" (contemplado) a lumii suprasensibile, care, pe treptele sale cele mai înalte, întrerupe posibilitatea de a direct "văzând" (videro, intuerii Boia Ridicându-se de-a lungul acestor trepte, omul trece de la "opinie" la "credință" și de la credință la "cunoaștere" completă Și întrucât contemplarea lui Dumnezeu este la fel cu a fi în El, împreună cu aceasta el Biblioteca "Runivers" În ѣ P A · Toate experiențele și viziunile mistice sunt, desigur, reprezentări vizuale: "a vedea ceea ce este ascuns ochilor", - ζιυσαντα οψιν, - în asta constă misticismul, după definiția lui Plotin un anumit tip de impresii sonore subiective este citat: "auzibile în inimă" cuvinte, voci interioare sau exterioare etc , iar la unii mistici chiar analogii reprezentative din domeniul altor simțuri exterioare, atingere, miros și gust, se alătură acestora Astfel de asociații dau viziunii o vivacitate deosebită și o fac irezistibilă pentru conștiință Cu cât imaginile sunt mai vii, cu atât mai completă este fuziunea misticului (Vezi Helfferich, Die christliche Mystik in Ihrcr Entwickelung unti in ihren Deniimalen, Gotlia, , I ΐTι , S urm ; Π Th , S fl') l) Poate părea ciudat că analogiile tactile, olfactive și gustative joacă un rol în reprezentările mistice; între timp, acesta este un fenomen destul de comun Chiar și bl Augustin, care considera imaginea inteligibilă a luminii singura expresie demnă a Divinității, a găsit în aceste analogii o formulă reprezentativă pentru percepțiile sale religioase Quid auteni amo cum te (Deum) amo?, întreabă el Hop speciem corporis, dog decus temporis dog candorem lucis ecce istis amicum oculis, non dulces melodias cantilenarum omnimodarum, non i'lorum et unguentorum et aromatum

svaveolentiam non manna et mella, non membra acceptablia carnis amplexibus Non haec amo, cum amo Deum menni; et tamen amo quamdamlucem, et quamdam vocem, et quemdam odorem, et quemdam cibum, et quemdam amplexum, cum amo Deum meum, lucem, vocem, odorem, cibum amplexum interioris hominis mei; ubi fulget animae meae quod non capit locus, et ubi sonat quod non rapii'tempus et ubi olet quod non spargit flatus, et ubi sapit quod non minuit edacitas et ubi haeret quod non divellit satietas Hoc est quod amo, cum Deum meum amo" (Confessiones, lib X, cap VI, col -) Adevărat, Bl Augustin, acești "analogi ai senzației" aveau un sens abstract și se poate argumenta cât de mult diferă de metaforele literare obișnuite; dar este curios că unii mistici le-ar putea experimenta cu aceeași vioiciune ca și senzațiile reale Unii au realizat acest lucru în mod artificial, iar mai jos vom vedea aplicarea sistematică a unui astfel de experiment psihologic în "exercițiile spirituale" ale iezuiților Cu alții, vivacitatea excesivă a asociațiilor senzuale se baza pe jocul natural al imaginației lor impresionabile De exemplu, călugărița alsaciana Lucia Schnabelburg simțea în gură atât de dulce în timpul rugăciunii (mai ales când citea pe Tatăl nostru *) încât de obicei spunea: "Nici miere, nici zahăr, nici nimic din Întrebări de filosofie, carte , Biblioteca "Runivers" p sokolov cu obiectul contemplării sale, cu cât este mai înflăcărat dușmanul său, cu atât mai profundă este plăcerea lui spirituală B- minute de extaz, când ajung adesea la intensitatea senzațiilor, misticul uită atât lumea înconjurătoare, cât și pe propria sa · -| propria personalitate Trăiește dintr-o idee care îi ocupă mintea, iar această idee, încălzită de dragoste pasională și îmbrăcată în culorile strălucitoare ale viziunii, nu numai că trezește în el un sentiment de realitate, dar este de fapt realizată subiectiv Una dintre acele transformări miraculoase ale unui ideal în realitate are loc în sufletul lui există cel mai dulce lucru din lume " Și acest sentiment a întărit-o atât de mult încât a putut continua rugăciunea pe care o începuse ore întregi Călugăr canonizat de Biserica Catolică, Sf Germanul Joseph Steinfeldsky a mirosit un astfel de parfum în timp ce cânta psalmul: "Doamne miluiește-mă" încât i s-a părut că ar fi intrat în paradis De fiecare dată, când în sărbătorile Maicii Domnului, în prezența lui se pronunța numele lui Preev Mary, a căzut și a inhalat o aromă minunată venită de pe pământ, parcă compusă din mirosurile tuturor florilor Unii mistici susțineau că pot gusta oaspeții sfințiți dintre cei nesfințiți; alte atribuții erau capacitatea de a distinge după miros credincioșii de necredincioși, ortodocșii de eretici, virtuoșii de vicioși etc) Astfel de asociații involuntare par să aparțină aceluiași grup particular de reprezentări simbolice, care include fenomenele de "auzire a culorilor" După cum știți, alături de persoane care reprezintă impresiile sonore în forme vizuale, uneori există oameni care sunt capabili să traducă percepții concrete și idei abstracte în limbajul atingerii, mirosului și gustului, și nu metaforic, ci literal: unele sunete par reci ei, alții fierbinți; muzica bună este simțită ca un parfum, dar muzica proastă are un miros urât; culoarea heliotropului seamănă cu gustul migdalelor dulci, iar numărul iy seamănă cu gustul căpșunilor sălbatice și așa mai departe Tendința misticilor de a identifica oamenii după miros este destul de analogă cu obiceiul unor persoane de a-și distinge vecinii după culoare Când reprezentările tactile, olfactive și gustative asociate obiectului ideal de credință sunt abstracte și se apropie de simple metafore, ele se află la nivelul "fotismelor gândibile" ale lui Flournoy; când ating deplina vivacitate senzuală, pot fi comparate cu acele fotisme, pe care

acest autor le numește "obiectivizate" și "localizate" (Th Flournoy, Des phénomènes de synopsie, Paris - Genève, , p suiv) Cu alte cuvinte, aceste reprezentări se caracterizează prin aceleași diferențe de intensitate, pe care Galton le-a afirmat în domeniul imaginației vizuale Biblioteca "Runivers" VIRA când, în cuvintele poetului stărilor de spirit mistice, Lamartine, contraint pas l'amour, le dieu de la nature Y descend, vizibil a la foi · (Meditations poétiques, XXVI) Într-un asemenea moment, misticul dispare de toate îndoielile care l-au tulburat vreodată; sentimentele lui cresc în pasiuni puternice; dorințele lui se transformă în aspirații, iar aspirațiile sunt întruchipate în acte Și dacă, după ce a experimentat o astfel de stare, devine pătruns de o hotărâre irezistibilă de a sacrifica totul pentru triumful idealului său și devine o figură fanatică dintr-un contemplator liniștit, atunci această metamorfoză este doar o consecință firească a puterii ideilor care au pus stăpânire pe conștiința lui Fanatismul este copilul nativ al misticismului: energia viziunilor mistice trece în el dintr-o stare statică într-una dinamică Acest efect puternic al imaginilor și viziunilor asupra credinței și voinței este cunoscut de oricine este familiarizat cu istoria misticismului religios din Evul Mediu Scrierile, biografiile și autobiografiile vizionarilor medievali descriu cu o uniformitate uimitoare aceleași drame spirituale, aproape întotdeauna începând și terminând cu o viziune În templu, în liniștea singurătății, pe drum, chiar și în mijlocul orgiilor zgomotoase, o viziune cerească bruscă sau un glas de sus îi îndreaptă pe acești martiri ai conștiinței pe calea credinței și îi cheamă la isprăvile ascezei sau propagandei Unii mistici, precum Catherine de Siena sau Joseph Copertino, au astfel de viziuni chiar și în copilăria timpurie, iar impresia pe care o fac rămâne pentru tot restul vieții Aceleași viziuni le vin în ajutor în lupta împotriva ispitelor și îndoielilor Această luptă morală, adesea complicată de suferințe fizice severe cu semne mai mult sau mai puțin clar exprimate de isterie, este o luptă de idei care îmbracă Forme extrem de Biblioteca Runiverse p şoim idei vii: chinul îndoielii și agitația pasiunilor îi apar misticului, așa cum este bine cunoscut, sub forma demonilor și fantomelor, iar victoria lui asupra lor este triumful imaginilor luminoase asupra forțelor întunecate Celebra vizionară spaniolă a secolului al XVII-lea, Maria de Agred, s-a luptat toată viața cu aceste fantome ale imaginației sale și și-a găsit mântuirea din chinul ei spiritual doar în contemplarea "luminii" cerești; în cele din urmă, drama ei morală a fost rezolvată în viziune colosală a vieții Maicii Domnului, pe care a descris-o în ea Dacă un mistic se îndoiește de dogma Sfintei Treimi, viziunea îi întărește credința clintită, explicând simbolic relația Persoanelor divine cu o singură substanță: el vede Sfânta Treime sub forma unei sculpturi, sculptată goală dintr-un bloc de marmură sau ea îi apare (ca Sfânta Tereza) sub forma unui diamant neobișnuit de transparent și pur, mai mare decât lumea Dacă se simte nesigur în luarea unui important pas în viață, sau întâmpină vreo dificultate practică, ezitarea lui se rezolvă în același mod Ctitorii rânduielilor monahale sunt călăuziți de viziuni nu numai în chestiuni esențiale, ci chiar și în fleacuri precum alegerea culorii hainelor ordinului Într-o viziune, lui Norbert de Premonstratens i s-a "prevestit" (praemonstratum) locul mănăstirii sale, iar Maica Domnului însăși i-a adus hainele albe ale fraților Premonstratene, cu cuvintele: "Fili Norberté, accipe candidam vestem ^ a Trinitarienilor, despre care a vorbit Papa Inocențiu al III-lea: " Hic est ordo approbatus, non a sanctis fabricatus, sed a solo summo Deo

", și-a luat mantiile albe pentru că fondatorul ei, un călugăr din secolul XII Ioan de Mata, a văzut un înger în halat alb cu cruce roșie și albastră pe piept aceleași motive determină adesea intrarea într-o comandă Biblioteca "Runivers" ВЁРА toate comenzile majore; dar i-a îndepărtat de la sine pe cei dintre ei care au impus concubinelor o renunţare prea completă la lume Apoi a venit Sf Dominique și a aruncat pe umeri mantaua Congregației Dominicane a Surorilor Penitente ale Milostivirii Viziunea apocaliptică a Sf Gildegarde, Matilda de Magdeburg, Elisabeth Schönau sau profeta din Strassburg din secolul al XIV-lea Rulman Mersvin arată cum misticul devine nemulțumit de starea actuală a bisericii și a societății, cum se maturizează încrederea lui în mânia lui Dumnezeu care se apropie și cum devine mai puternică hotărârea de a veni în ajutorul lumii creștine În fața ochilor îi trec ambițioși și lacomi de binecuvântări pământești, regi și duci care ruinează poporul, episcopi și prelați înecându-se în lux, călugări ipocriți și destrăbălați, mărturisitori lacomi, lingușind patimile enoriașilor lor de dragul dobândirilor păcătoase, pierzându-și rușinea și devotat la tot felul de vicii, mirenilor, și vede pedepsele pe care Domnul le-a trimis pentru păcatele omenirii, începând cu potopul din vremea lui Noe și terminând cu ororile ciumei care a vizitat Europa nu de mult Iar dacă misticul, lovit de aceste revelații, nu îndrăznește încă să le vestească, glasul ceresc îi poruncește să vestească ceea ce a văzut, să avertizeze oamenii împotriva pedepsei cerești care îi amenință și să-i cheme la pocăință, pentru că creștinismul nu a fost într-o poziție mai dezastruoasă *) Fără îndoială, misticii nu au tratat întotdeauna astfel de viziuni în același mod Unii, înspăimântați de spiritele rele, s-au uitat la originea lor cu suspiciune și au încercat să le evite pentru a nu deveni accidental o victimă Nenumărate asemenea fapte sunt adunate în patru volume din Gorres'a, Die christ!¡che Mystik iar în cărțile lui Hamberger, Stimmcn aus dem Heiligthum der cbr i silici) en Mystik nud Theosophie (Thle Stuttgart), Greith, Die deutschc Mystik im Prediger-Orden (Freiburg ìm Breisgau,) și Murisier Les maladies du sentiment religieux Biblioteca "Runivers" p şoim mașinațiuni diavolești; alții (cum ar fi, de exemplu, Bonaventure, Tauler și, în general, oamenii cu o mentalitate teoretică) i-au considerat a fi cea mai joasă formă de cunoaștere religioasă și și-au stabilit idealul în contemplarea Divinității "fără ochi mintali* Dar rareori au reușit să-și elibereze mințile de lanțurile imaginației și chiar și atunci când erau convinși că au atins cele mai înalte trepte ale speculației abstracte, gândul lor a continuat de fapt adesea să curgă pe canalul ideilor senzuale și al viselor Acei mistici care erau mai capabili să-și observe și să-și analizeze stările mentale nu au fost deloc înșelați în acest sens și au recunoscut în mod deschis imaginile și viziunile ca momente necesare în psihologia lor Și, cel mai curioși dintre toate, ei înșiși și-au făcut efectul asupra credinței să depindă direct de vioicitatea lor Acestea sunt observații în care oameni atât de diferiți converg între ei, cum ar fi, de exemplu, St Teresa și Ignatius Loyola "Există autori", spune St Tereza - care recomandă insistent să nu ne imaginăm, nimic corporal, și doar să contemplam Divinul Mărturisesc, nu pot înțelege ce înseamnă ele când vor să ne îndepărtăm privirea de la tot felul de obiecte corporale în acest fel De parcă am fi îngeri!" În opinia ei, ideile concrete sunt o condiție inevitabilă pentru orice contemplare religioasă, începând cu rugăciunea obișnuită și terminând cu extaz a simți prezența Lui în sine^ "numai cel care are mare succes în rugăciune se poate descurca fără această imagine * Tocmai acest mod de a se ruga a fost cel care a

sprijinit-o în anii lungi de luptă cu atracțiile lumești și suferința fizică "Tot ceea ce puteam face în acel moment este să mă gândesc la Iisus Hristos ca la un om; de aceea am fost eu cel care am experimentat o asemenea plăcere, Biblioteca "Runivers" ВЕРА contemplând imaginile Lui" Când a trăit acele perioade de sărăcire a credinţei, pe care misticii le numesc "secetă spirituală", le-a recunoscut în primul rând prin faptul că nu putea, în ciuda tuturor eforturilor ei, să-și imagineze în ea însăși umanitatea lui Iisus Hristos " Pentru a obține extaz, trebuie să urmezi aceeași cale Pentru a face acest lucru, "ar trebui, în primul pas, să se retragă în singurătate, meditează la suferințele lui Iisus Hristos, adică la forma întrupată a lui Dumnezeu*, complăcându-se la fapte ascetice severe Din această stare pregătitoare, acele etape ale "răpirii" care sunt atât de bine descrise de Sf Teresa în autobiografia ei și în eseul mistic "EI castello ■interior*" (Castelul sufletului) Reflecția asupra Patimilor lui Hristos concentrează întreaga minte asupra ideii de Divinul suferind și umple sufletul cu o singură dorință sfântă de a se uni cu El "Toată voința se transformă în iubire", subjugând restul forțelor spirituale Ea se străduiește cu bucurie spre Mirele ceresc, iar imaginația înflăcărată de ea își realizează automat visul Sufletul cuprins de ele "este în agonie, plin de plăceri inexprimabile, experimentând cum moare aproape complet pentru tot ce este pământesc și se complace cu plăcere în plăcerea lui Dumnezeu Ea nu știe ce se întâmplă cu ea; nici măcar nu înțelege dacă vorbește sau tăce, plângând sau râzând; aceasta este un fel de "delir minunat, un fel de nebunie fericită" Treptat, coepa conștiinței se îngustează și ajunge, pentru câteva mi-outs, la monoideism complet: "parcă un vis al tuturor forțelor spirituale" se instalează, exprimat în stare semiconștientă În cele din urmă, această criză este rezolvată de un puternic izbucnire emoțională care vine brusc și ia în stăpânire sufletul ps cu atâta forță încât orice încercare de a i se opune ar fi zadarnică " Este "Dumnezeu coboară Biblioteca Runiverse i șoimărie în adâncul sufletului"; acesta este momentul dorit când viziunea Dumnezeirii se încheie în unire deplină cu El Este foarte interesant de urmărit modul în care Sfânta Tereza descrie diferitele Forme ale acestor viziuni extatice și analizează stările de credință ele provoacă: Fantezia și merosotesanul călugăriței spaniole XVI în prima obiectivă a observației și introspecția rece a psihologului modern "Extazul", spune ea, "se transferă în cealaltă zonă, în care suntem acolo Altfel decât a noastră, iar dacă cineva toată viața ar încerca să o evoce în mod arbitrar în sine, nu și-ar putea imagina nici această lumină, nici ceea ce este contemplat în ea o mulțime de lucruri pe care nici prin mulți ani de reflecție nu ar fi posibile să cuprindă chiar și o miime din ele " În asemenea momente, i s-au arătat sfinții, Maica Domnului și Hristos, ea a văzut tronul lui Dumnezeu, înconjurat de oști de îngeri; ea, contemplată^ sd Trinitatea, în imagini simbolice j și cel mare i s-a revelat misterul esenței divine, îmbrățișând toată ființa Aceste viziuni erau de o claritate diferită, iar impresia pe care o produceau nu era întotdeauna aceeași "Într-o zi mi-a apărut omenirea Domnul așa cum este de obicei înfățișat la Înviere Frumusețea și măreția lui erau inexprimabile; au depășit tot ceea ce se numește frumos aici pe pământ sau la care imaginația s-ar putea gândi vreodată Strălucirea albă ca zăpada cu care El a strălucit nu a orbit privirea interioară, ci a încântat-o Lumina care emana de la El era atât de diferită de a noastră, încât până și lumina soarelui părea impură în comparație cu ea; el a raportat lumina pământească ca apă limpede, luminată de soare, într-un vas de cristal, cu apa murdară

din băltoacă, sau ca lumină reală cu un lucru pictat După unele semne, mi s-a părut cum Biblioteca "Runivers" VѢRA de parcă ar fi fost doar o imagine a Domnului; dar după mulți alții era El însuși O oarecare vagitate în El m-a făcut să-l cred pe primul, deși și atunci viziunea a depășit tablourile pictate mai mult decât o persoană îi depășește portretul Dar alteori, mai ales după împărtășire, El S-a arătat într-o asemenea măreție și cu atâta autoritate poruncită în locuința Sa (adică în suflet), încât sufletul se simțea ca anihilat în El și nu se putea îndoi de prezența Lui ", cu excepția într-un caz, descris de Sfânta Tereza în capitolul XXIX al autobiografiei sale, viziunile ei nu erau halucinații reale: erau idei foarte vii, prezentate în imagini vizuale vii, dar nu proiectate în afară lăuntric și este imposibil să le împiedici perceperea prin închiderea ochilor, pentru că oricum sufletul își abate atenția, este forțat să le observe și să le contemple cu ochiul interior era adesea atât de mare încât i-au insuflat o încredere de neclintit în realitatea lor și au lăsat o impresie de neșters despre ei înșiși "Când Dumnezeu dezvăluie ceva printr-o viziune deplină și adevărată, El Se întipărește sufletului atât de profund, încât atunci când își revine din nou simțirile, nu poate în niciun fel să nu aducă îndoieli că a fost în Dumnezeu și că Dumnezeu a fost în ea Iar adevarul acestei convingeri este atat de ferm stabilit in ea, incat chiar daca Dumnezeu nu a repetat ani de zile harul trimis jos, tot ea nu l-ar putea uita niciodata pe cel primit " Efectul viziunilor a fost deosebit de puternic in acele cazuri cand erau insotite prin cuvinte care "Dumnezeu vorbește sufletului în adâncul său cel mai lăuntric" Aceste "locutiones divinae" ale Sfintei Tereza nu aveau nici un caracter complet halucinant și erau, asemenea "vocilor" Zhainei d'Arc, doar o reprezentare neobișnuit de vie a gândurilor sub Forma vorbirii interioare "Dumnezeu- Biblioteca Runiverse p şoim cuvintele naturale, spune sfântul, se pronunță foarte clar, dar sunt inaudibile de urechea trupească Cu toate acestea, ele sunt înțelese mult mai clar decât dacă ar fi auzite la ureche Este imposibil să nu le înțelegem, oricât ne-am împotrivi Când nu vrem să auzim nimic pe lumea asta, putem să ne închidem urechile, să ne îndreptăm atenția în altă parte sau măcar să refuzăm să înțelegem ce ni se spune Dar nu se poate ascunde de cuvintele * ale lui Dumnezeu adresate sufletului, pentru că trebuie să le ascultăm în ciuda noastră " iar impresia lor este de așa natură încât "dacă, de exemplu , ei spun: Nu vă temeți! imediat toate frica și timiditatea dispar și toate îndoielile despre adevărul viziunii dispar; sufletul devine limpede și calm și nu mai uită niciodată ce s-a întâmplat cu el" Efectul reflecției și contemplării în rugăciune asupra credinței Sf Teresa a comparat-o cu acțiunea unei pompe, prin care apa este pompată pentru a uda grădina; ea a asemănat influența viziunilor extatice și a "Cuvintelor divine" cu ploaia abundentă, cu care Dumnezeu Însuși, fără eforturile noastre, ne iriga câmpul spiritual În această comparație originală, ea a furnizat cu succes neobișnuit mecanismul intern al mimei credinței *) *) Vie de sainte Thérèse, écrite par elle-même, cap V, IX, XI, XX, XXII, XXV XXVII, XXVIII, XXXIX; Le château de l'âme, gradul IV, V, VI Despre viziunile și extavah-urile Sf Teresa, vezi Gõrres, Die christliche Mystik, Il Bd , S - ; Dr Charbonnier-Debatty, Maladies et facultés diverses des mystiques, Bruxelles, , p - ; Ribot, Diseases of the Will, p și urm , și Psychologie de Y attention, Paris, , p de urmăritori; Récéjac, Essai sur les fondements de la connaissance mystique, Paris, , p - ; Granger, Sufletul unui creștin A Study in the religions Experience, Londra, , p Poza cu extaz y St Teresa este foarte interesant de comparat cu descrierea clinică a

acestei stări făcută recent de Pierre Jeannot în prelegerea sa "Une extatique", Bulletin de ^Institut psychologique international, , Biblioteca "Runivers" p sokolov obsesii și îl fac complet insensibil la toate celelalte impresii mentale Există capete în care adevărul nu poate pătrunde la fel de mult cum nu poate trece o frânghie prin urechea unui ac Un grup mic, sărac, îngust, dar extraordinar de stabil și viu de reprezentări le servește ca măsură a tuturor lucrurilor și nu permite alte sinteze dincolo de limitele sale Astfel de oameni suferă un fel de anestezie psihică Ar fi o pierdere de timp să-i convingem sau să-i descurajăm, pentru că nu înțeleg dovezile și nu le iau în considerare Ideile, contrar obiceiurilor lor mentale, trec peste suprafața lumii lor spirituale, fără să trezească atenția sau să tulbure gândurile Ar fi mai ușor pentru astfel de oameni să nu-și creadă propriii ochi decât să se îndoiască de imuabilitatea acelor credințe puține, dar clare, cu care conștiința lor s-a obișnuit și de care sunt determinate toate sentimentele și acțiunile lor Dar există și alte situații psihologice În mintea omului există mai multe grupuri ostile de idei, la fel de puternice sau la fel de slabe Niciunul dintre aceste grupuri nu poate stăpâni atât de mult mintea încât să obțină cea mai mare vioitate în ea și să ocupe o poziție predominantă în rândul rivalilor lor Paralizându-se unul pe altul, nu inspiră un sentiment de realitate și nu se transformă în credințe În aceste cazuri, vedem acea "mania îndoielii" a oamenilor sănătoși, care se numește scepticism La zeci de oameni, acest tip de parestezie mentală este o consecință a slăbiciunii sintezelor mentale: gândirea nu este capabilă să dea niciun grup de idei suficient de coerență, stabilitate și vioicitate, astfel încât să poată supraviețui în lupta împotriva elementelor ostile și să devină un obiect de credință sinceră În mințile remarcabile, scepticismul are motivele opuse: sintezele lor mentale pot fi vii și puternice, dar este tocmai a lor putere egală care nu permite gândului să se oprească la niciunul Biblioteca "Runivers" In-in P A fii unul dintre ei Viața mentală a unor astfel de sceptici este compusă din două curente puternice - creativ și distructiv, sintetic și analitic Fiecare grup de idei se poate organiza în mintea lor și poate lua forme plauzibile; dar la prima atingere de analiză începe să se destrame și părăsește scena, făcând loc altuia Scepticii de mare calibru sunt practic oameni convinși Ei caută credința, o găsesc în câteva minute, dar, nemulțumiți, se lansează curând în noi căutări Și când aceste căutări se dovedesc în zadar, îndoielile lor sunt unite de o singură convingere gânditoare și obținută cu greu, o convingere sumbră în adevăr că nu există adevăr absolut Dacă, în ciuda acestei convingeri, setea de ideal continuă să-i chinuie, ei sunt chinuiți, chinuiți și uneori pierd din dorul lor fără speranță; dacă se împacă cu concluzia lor tragică și se așează pe ficțiunea pe care gândirea o poate face fără credințe pozitive, privesc lumea, ca Renan, cu un zâmbet batjocoritor și nu caută decât valoarea estetică în idei Deci, în mințile organizate și complexe, credința în idei este determinată de condiții oarecum diferite decât într-un suflet nedezvoltat, neformat Și aici percepția vie a ideilor îi servește drept cauză imediată; dar vivacitatea acestei percepţii este determinată nu atât de slăbiciunea asociaţiilor ostile ideilor, cât de puterea sintezelor mentale legate de acestea Combinându-se într-un sistem puternic și stabil, ideile captează atenția, sunt gândite viu și clar și, datorită acestui simplu fapt, trezesc un sentiment de realitate; disociindu-se din cauza slăbiciunii interioare sau dezintegrându-se după o coliziune cu un alt grup influent de elemente mentale, ei părăsesc stadiul de conștiință,

devin slabi și vagi și, împreună cu asta, încetează să mai fie obiecte de credință Mecanism psihologic, management Biblioteca "Runivers" p sokolov aici, prin credință, s-ar putea exprima pe scurt: credința este o funcție a vioității ideilor, iar vivacitatea ideilor este o funcție a sintezei lor " ' Dar pe ce se bazează, la rândul lor, aceste sinteze de idei? Ce le unește elementele împreună și le menține stabilitatea? Iată o altă întrebare care ne apare acum în fața noastră La baza fiecărei sinteze de idei și credințe există o legătură logică sau psihologică O astfel de sinteză se bazează parțial pe anumite temeiuri raționale și mai mult pe sentimentele, nevoile și interesele legate de ea Ieșind inițial din aceleași credințe sau pătrunzând în mediul lor din mărfuri complet străine pentru ei, aceste sentimente, nevoi și interese devin aliații lor puternici și le servesc drept ciment chiar și în cazul în care conexiunea lor logică începe să se dezintegreze În funcție de forma mentală și morală, oamenii caută idei în lume pentru a satisface nevoile teoretice, nevoile morale și interesele practice Prin urmare, sintezele lor mentale de credință se pot baza pe oricare dintre cele trei temeiuri: adevăr teoretic, necesitate morală sau utilitate practică În conformitate cu cerințele sale teoretice, o persoană se străduiește să dezvolte sau să asimileze pentru sine un astfel de sistem de idei, care să se reducă la unitatea observațiilor sale și să-i dea o idee coerentă asupra lucrurilor Dacă acest sistem îi satisface nevoile mentale, dacă unește Faptele experienței sale și rezolvă problemele care îl tulbură, trezește în el un simț al adevărului, care îi asigură vivacitatea în conștiință și astfel se traduce prin el însuși într-un simț al realității Credința în realitatea unui astfel de sistem de idei este doar o expresie a conștiinței imuabilității sale teoretice Convingerile teoretice sunt rareori pe deplin consistente și cu atât mai puțin originale durere mare- Biblioteca "Runivers" În b P A Majoritatea oamenilor le închiriază, adaptând cumva ideile împrumutate la nevoile lor mentale simple Doar câteva minți remarcabile se pot ridica la adevărata originalitate și pot crea sinteze ideologice capabile să satisfacă nevoile altora Cu cât asemenea sinteze sunt mai ample și mai consistente, cu atât valoarea lor obiectivă și subiectivă este mai mare Legând printr-un singur principiu un set complex de lucruri și relații, ele se transformă în viziuni filozofice și științifice asupra lumii; gânduri deschizătoare, noi căi către idealul adevărului, ele inspiră convingeri de nezdruncinat Dar nici amploarea, nici consistența acestor sinteze nu le pot garanta împotriva erorilor și erorilor majore Idealul adevărului rămâne de neatins pentru umanitate, iar proprietățile minții umane sunt de așa natură încât, odată ce a țesut o rețea de concepte care îmbrățișează realitatea, este adesea primul care se încurcă în ea Orbit de strălucirea și puterea sintezei sale, gânditorul încetează uneori să observe că realitatea este infinit variată și dincolo de limitele pe care le-a inventat Ideile lui sunt fără îndoială adevărate; în consecință, Faptele trebuie să le confirme cu supunere - așa este logica lui Și îndemnat de cerințele acestei logici, el denaturează uneori, conștient sau inconștient, Faptele, strângându-le cu forța în sistemul său În acest sens, mințile extraordinare sunt capabile să ajungă la astfel de extreme și absurdități pe care oamenii de bun simț nu le cunosc niciodată Cea mai bună dovadă în acest sens este unul dintre cei mai mari sistematizatori de idei, Auguste Comte În același timp, filozof, sociolog și moralist, Comte a căutat să unească cunoașterea și acțiunea, individul și societatea, omul și natura Dar din moment ce această unificare nu era în întregime posibilă, el a compensat-o cu

construcții artificiale Teoreticianul pozitivismului, nu se teme să treacă de pe tărâmul Faptelor reale în lumea fanteziei și a viselor inamicul spiritului Biblioteca Runiverse p şoim Nu ezită să pună în locul ei naiva Frenologia lui Gall Adversar creştinismului, vine la fetişism, creând un cult al "religiei omenirii" sa Apărător al libertăţii spirituale şi politice, subordonează viitorul omenirii celei mai severe tiranie sociale şi psihică care poate fi imaginată Fourier, care a devotat Toată viața sa la fundamentarea - "sistemul său social , a recurs la cele mai incredibile invenții pentru a-și umple cadrul teoretic Identificând relațiile umane cu interacțiunea naturală a moleculelor materiei, a ajuns la concluzia că era necesar doar să dea joc deplin tuturor pasiunilor umane, astfel încât oamenii înșiși s-au contopit în "falange libere" și au format un pașnic și fericiti "Falansteri" Aranjand viața viitoarei societăți umane și reglând-o până la cel mai mic detaliu, a reelaborat atât legile morale cât și cele fizice conform la propriul plan I se părea fără îndoială că indiferența observată la copii față de lucrurile murdare va deveni prețioasă calitatea unui adult; i se părea posibil ca apa de mare să fie transformată cândva într-un fel de limonadă în folosul oamenilor Opusul său prin convingere, dar cu o asemănare perfectă în mentalitate, Joseph de Maistre a fost la fel de mult sclav al conceptelor sale abstracte În ciuda tuturor forței minții sale, nu era în stare să înțeleagă nimic din ceea ce nu se potrivea cu religios-politicul său; ideal Nimeni nu ar îndrăzni să accepte fără remuşcări concluziile pe care le tragea uneori din adevărurile creştine Convins că răul este doar răscumpărare și pedeapsă pentru păcatul originar, a fost înclinat să justifice aproape existența acestuia; văzând în toate treburile omeneşti mâna pedepsitoare şi educatoare a Providenţei, a apărat din punctul de vedere al religiei iubirii şi al pedepsei cu moartea, şi războaiele şi inchiziţia) Oamenii nu sunt întotdeauna Сравн Paulhan, Tipurile intelectuale Minți logice și minți false Paris, , p , Eliminați "subiectele" βέρα ei văd clar relația reală dintre cauze și consecințe; dar odată ce își pun ideile într-o anumită conexiune logică, aceste idei se lipesc unele de altele în mintea lor ca roțile unui mecanism de ceas Convingerea adevărului principiului de bază îi determină în mod firesc să recunoască drept adevărate și acele consecințe pe care le deduc din acesta; și invers, presupusul adevăr al consecințelor le inspiră convingerea imuabilității principiului lor Celebrul paradox al lui Tertulian: "credo, quia absurdum est" arată că mintea umană este capabilă să justifice chiar și cea mai absurdă, dacă găsește în ea o bază teoretică pentru credințele sale Cu toate acestea, nu am înțelege nici adevărul uman, nici eroarea umană dacă ne-am gândi să explicăm legătura dintre idei și stabilitatea credințelor doar prin motive teoretice Fără îndoială, nu toate sintezele ideatice sunt la fel de defecte, dar niciuna dintre ele nu este capabilă să satisfacă toate cerințele gândirii Cei mai convinși teoreticieni nu pot, până la urmă, să nu fie conștienți de anumite erori, omisiuni și neajunsuri din sistemul lor Aceeași dragoste pentru adevăr care determină gândirea umană să-și creeze valorile mentale o face să le supraestimeze; aceeași succesiune logică care o obligă să-și dezvolte ideile până la ultimele consecințe, o face adesea necesară respingerea atât a acestor consecințe, cât și a motivelor lor Dacă mintea umană ar fi o mașină pur logică, ar putea distruge orice sistem de idei; iar dacă credințele umane s-ar baza doar pe adevărul lor teoretic, ele s-ar putea să nu existe deloc Dar omul este cel mai puțin o mașină logică El trăiește nu numai cu mintea, ci și cu inima și chiar mai mult cu inima decât cu

mintea Alături de cerințele mentale, el are anumite nevoi morale, sentimente și interese și, de obicei, crede în ideile sale nu atât pentru că Întrebări de filosofie, carte , Biblioteca "Runivers" p sokolov sunt teoretic imuabile, ci mai degrabă pentru că sunt necesare din punct de vedere moral pentru el Originând uneori din copilărie și tinerețe, pe baza impresiilor inițiale și a primelor credințe inexplicabile, aceste sentimente, nevoi și interese devin forța motrice a întregii dezvoltări spirituale ulterioare a unei persoane Ei îi deschid calea către adevăr și îl induc în eroare; ei îi pun în față problemele care îi tulbură mintea și sugerează soluțiile lor; reînvie unele idei în mintea lui și elimină altele din el Și dacă își creează o idee teoretică a realității, această idee este adesea doar un răspuns afirmativ al gândirii sale la ceea ce sentimentul său a cerut de mult timp Și există puține astfel de auri, în care un observator atent nu ar fi fost sofisme descărcate și autodecedat cu "minte, păcălit de inimă" Conform frumoasei comparații a lui Paulsen, oamenii își construiesc propriile minus Ca un melc, își construiesc o bucată din locuința lor: ideile lor sunt ideile lor forțe Credințele lor sunt proporționale cu nevoile lor Ceea ce este important pentru mine este esențialul în lume, iar esențialul este realul - aceasta este schema prin care mintea umană a gândit întotdeauna și probabil că va gândi întotdeauna elemente care corespund intereselor sale spirituale și îi satisfac nevoile morale; în asimilarea convingerilor altora, urmează aceeași metodă Au aceste credințe sunt temeiuri raționale, de multe ori el nu pune deloc această întrebare sau începe să o pună abia mai târziu Când are nevoie de asemenea temeiuri, le va găsi; iar dacă nu pot fi găsite, le va inventa i) Paulsen, Einleituiig in die Philosobbie, Berlin, , S Biblioteca "Runivers" В́EPA Studiile lui Starbuck arată ce rol nesemnificativ joacă considerentele raționale în istoria convertirilor religioase și ce motor puternic sunt aici sentimentele și interesele morale Conform tabelului său statistic, doar o zecime dintre solicitanți sunt ghidați de motive teoretice; restul sunt conduși la religie prin căutarea unui ideal moral, conștiința păcatului și a remuşcării (%), frica de moarte sau iad (%), alte motive egoiste sau altruiste și, în final, diverse motive de natură socială *) În determinarea alegerii credințelor, nevoile și sentimentele morale își lasă inevitabil amprenta asupra întregului conținut Idealurile filozofice, religioase și etice ale oamenilor conțin întotdeauna trăsăturile propriei lor alcătuiri spirituale și sunt o reflectare fidelă a aspirațiilor lor personale Nu o dată s-a remarcat Faptul curios că un om bun îl onorează pe Dumnezeul iubirii și al iertării, în timp ce cel rău Îl imaginează răzbunător și crud Modul în care noile religii au fost asimilate de către popoarele necivilizate poate servi parțial ca dovadă a aceleiași legi Sub influența conceptelor, sentimentelor și intereselor obișnuite, noile credințe sunt distorsionate în conștiința oamenilor, se contopesc cu elementele vechii viziuni asupra lumii și se străduiesc să ia o astfel de formă care să corespundă nevoilor simplificate ale omului primitiv Negrii din Congo, convertiți la creștinism, continuă să fie în realitate aceiași fetiști Ei îl consideră pe Isus Hristos principalul fetiș al albilor și îi consideră pe misionari vrăjitori Predica despre viața de apoi le rămâne de neînțeles Viața viitoare și recompensele și pedepsele vieții de apoi le par similare cu soarta compatrioților lor duși la o distanță îndepărtată *) Starbuck Psihologia religiei^ p > - * Biblioteca "Runivers" p sokolov America și cei care au fost convertiți acolo în sclavie *) Credințele religioase ale creștinilor noștri străini, după cum știți, sunt de un fel similar Apărând sub influența

sentimentelor și nevoilor, credințele umane în ele găsesc și un sprijin puternic în lupta împotriva elementelor ostile lor Oricât de fals ar fi un sistem de idei cunoscut, el are toate șansele să rămână în conștiință, datorită faptului simplu că se află în el există În jurul ei se formează imperceptibil o atmosferă -·; afecțiuni, interese și obiceiuri care forțează involuntar o persoană să-și suporte neajunsurile și să o mențină conștientă chiar și atunci când mintea începe să protesteze împotriva ei De aceea, uneori, cele mai evidente argumente logice nu au nici cel mai mic efect asupra oamenilor care au trăit cu convingerea lor Logica gândirii se ciocnește în sufletul lor cu logica inimii, care știe să convingă mai puternic decât gândul "Le coeur a ses raisons, que la raison ne connaît point", a spus Pascal Eroarea devine adesea nu mai puțin dragă oamenilor decât adevărul și, dacă interesele de autoconservare morală sunt legate de ea, o persoană este uneori gata să facă în mod conștient preferă "întunericul adevărurilor de jos" "înșelăciunea lor înălțătoare" și repetă cuvintele Cassandrei lui Schiller: Frommt's den Schleier aufzuheben, Wo das nahe Schreckniss droht? Nur der Irrthum ist das Leben, Und das Wissen ist der Tod Nimm, o nimm die traur'ge Klarheit, Mir vom Aug' den blut'gen Schein! Schrecklich ist es, deiner Wahrheit Sterbliches Gefãss zu sein Dar, din păcate, oamenii nu sunt întotdeauna ghidați în treburile credinței lor de interesele autoconservării morale *) Girard de Risile, Mythologie comparée, or eu, p cm Paulhan, Activitatea mentală și p - Biblioteca "Runivers" VЂRA deniya Poate chiar mai des sunt guvernați de interese de alt fel, mai puțin scuzabile, dar mai puternice, egoiste și utilitare, legate de autoconservarea lor fizică Oamenii de acest tip nu au, în esență, convingeri, ci doar surogate pentru ei și se țin de acești surogate nu de dragul adevărului lor teoretic sau al necesității lor morale, ci de dragul utilității lor practice Dacă centrul intereselor egoiste și utilitare este exclusiv omul însuși, atunci singura sa credință sinceră este doar propriul său beneficiu Această credință necomplicată își subordonează în mod arbitrar toate sintezele sale mentale; ea propune în mintea lui numai acele idei care îi sunt favorabile și caută să elimine sau să suprime tot ceea ce îi este defavorabil Indiferent dacă aceste idei sunt corecte sau greșite, lui îi pasă foarte puțin de asta În caz de nevoie, el poate profana și face din idealurile cele mai sfinte subiect de târguire dezonorantă; el poate apăra erorile, a căror falsitate este uneori clară pentru el însuși și poate nega adevăruri pe care, în alte condiții, le-ar putea recunoaște ca evidente A infirma opiniile unor astfel de oameni este mult mai inutil decât a contesta cele mai sincere convingeri Orice logică va fi neputincioasă înaintea necinstei lor; toate argumentele vor fi respinse de ei, distorsionate, confuze de sooisme sau disgraziate de insinuări urâte Adesea, astfel de surogate pentru credințe sunt susținute nu numai de calcule care se interesează, ci și de motive de natură mai largă, politice, sociale sau corporative În loc de beneficiu personal, ideea de beneficiu de stat, social, patrimonial sau profesional este prezentată ca o credință centrală Doctrinarul politic poate realiza că sistemul politic pe care îl apără este în multe privințe nesustenabil; dar el este convins de necesitatea ei pentru această societate și prin aceasta Biblioteca Runiverse p şoim Dogma determină întregul simbol ulterior al credinței sale Dacă este teoretician, va inventa tot felul de sofisme pentru a justifica temeinicia doctrinei sale; dacă este un politician practic la putere, va folosi toate mijloacele pentru a o impune Reprezentanții partidelor politice mint adesea în mod deliberat electoratul pentru a asigura

triumful principiilor lor, de binefacerea de care sunt convinși Persoanele din clasele privilegiate își apără uneori avantajele sociale de motive de clasă sau politice bine sau prost înțelese, deși ei înșiși își recunosc nedreptatea Convingerile profesionale și corporative înlocuiesc adesea lipsa propriilor convingeri a oamenilor sau le subjug gândurile și voința împotriva convingerii Sunt preoți care și-au pierdut credința, dar continuă să o mărturisească și să o propovăduiască, pentru că acest lucru este cerut de chemarea lor și de binele turmei lor Sunt medici care nu cred în medicină, dar nu îndrăznesc să-și exprime deschis îndoielile, pentru a nu submina încrederea publicului în medici Persecuția recentă împotriva autorului sincer și curajos al Notelor unui doctor arată cât de greu poate fi să te lupți cu acest "esprit de corps", cu aceste convingeri și prejudecăți corporative dar convingerea că dezvăluirea acestor adevăruri ar putea fi dăunătoare pentru interesele medicilor și ale publicului, nu numai că i-a împiedicat să fie de acord cu opinia lui, ci chiar i-a lipsit de capacitatea de a înțelege intențiile lui Schema lor de gândire era aceeași cu cea a unor teoreticieni abstracti; doar baza lor concluziile nu a fost ideea de adevăr, ci principiul utilității practice În numele binelui comun, pacienții ar trebui să aibă încredere în medici; Biblioteca "Runivers" БЕРА suflând pentru a aduce osânda și excomunicarea Întrucât dogma fundamentală a credinței nu trebuie să fie contestată, este necesar să se respingă toate ideile care o contrazic și să se recunoască drept adevărate toate prevederile care o susțin, chiar dacă falsitatea acestor prevederi era evidentă Iată o logică care nu poate fi respinsă de niciun argument Forța și stabilitatea convingerilor politice, de clasă și profesionale se datorează, desigur, în mare măsură faptului că în ele sunt aproape întotdeauna implicate considerații de natură personală Indiferent cum se răstignește o persoană pentru interesele partidului, proprietății sau corporației sale, din cauza lor, în cele mai multe cazuri, propriul său interes arată perfide A renunța la credințele comune ale unui anumit grup social înseamnă uneori a renunța la o poziție socială foarte avantajoasă, a sacrifica avantaje personale foarte plăcute, a rupe rețeaua complexă de relații lumești care sunt strâns legate Toate acestea necesită adesea atât de mult altruism și curaj încât oamenii preferă să rezolve disputele dintre conștiința lor și credințele comune, chiar și cu prețul ipocriziei și minciunii Dacă am vrea să ne imaginăm tipul ideal de persoană convinsă, atunci ar fi o persoană "vărsată dintr-o bucată " Toate convingerile sale ar forma un sistem conectat printr-o idee grozavă, iar întreaga sa viață ar fi o expresie exactă a această sinteză puternică Dar, în realitate, astfel de oameni absolut întregi nu există și chiar și acei puțini indivizi excepționali care reușesc să se apropie de acest ideal într-o oarecare măsură se află întotdeauna la o distanță foarte mare de el "grupuri care există împreună în sufletul lui și adesea fac să nu se atingă deloc între ele Astfel de grupuri se pot chiar contrazice profund unul pe altul și totuși coexistă pașnic Biblioteca Runiverse p şoim patru: i) un grup de idei senzoriale despre lucruri -) un grup de idei științifice și filozofice despre lume;) un grup de interese și scopuri practice și) un grup de idealuri etice și credințe religioase În domeniul cunoașterii, viziunea senzuală a lucrurilor și modurile obișnuite de a le reprezenta există alături de concepția științifică sau filozofică a realității, care nu le corespunde deloc În sfera relațiilor practice, interesele și scopurile lumești merg mână în mână cu idealurile morale și religioase, care uneori le condamnă sever Teoretician, fără teamă

care dezvoltă în capul său toate consecințele doctrinei sale, nu îndrăznește să le aplice în viață, iar propria sa viață se dezvoltă în așa fel încât mi-ar fi greu să găsesc vreo bază pentru aceasta în teoriile sale Negustorul Zamoskvoretsky cu atâta râvnă pune lumânări grele și sună clopotele încât nu există niciun motiv să se îndoiască de evlavia sa; dar în afacerile sale el nu consideră un păcat să înșele un cumpărător și să acumuleze un ban în plus pe contul lui Celebra stareță Mitrofaniya, această natură foarte complexă și, în orice caz, deloc obișnuită, visează la perfecțiunea evanghelică încă din copilărie, cu toată puterea iubirii feminine, se dedică înființării de comunități de surori ale milei, comite falsuri de facturi pentru de dragul succesului lucrării ei și, căzut în judecată, cu o inocență inimitabilă, este indignat de "epoca modernă a necredinței și a depravării", când "creștinul adevărat" trebuie să moară din cauza intrigilor dezonorabile ale "creștinilor falși" , care urăsc nobilimea și propovăduiesc originea omului din maimuțe *) Exemple de astfel de contradicții spirituale și compromisuri lumești sunt nenumărate că toate astfel de contradicții și compromisuri ') Vezi "Însemnările" ei curioase în "Antichitatea Rusă" pentru anul curent ' VЂRA sunt rodul ipocriziei conștiente: în majoritatea cazurilor sunt complet inconștienți Dacă credințele științifice, morale și religioase ale unui om sunt în dezacord evident între ele, atunci acest lucru se întâmplă adesea doar pentru că ele există în sufletul său în grupuri complet separate, care știu aproape la fel de puține unii despre alții ca oamenii din emisfere diferite Dacă viața lui nu corespunde teoriilor sale, atunci aceasta se datorează faptului că sistemul de idei care îi guvernează acțiunile nu are nicio legătură cu convingerile sale teoretice și se manifestă prin "reflexele" involuntare În momente diferite, oamenii trăiesc în sfere diferite de idei și relații, în diferite "lumi ale realității", așa cum spune James, iar aceste lumi sunt adesea separate una de cealaltă printr-un fel de pereți impenetrabile Când gândul lor este în domeniul idealurilor eterne, ei cred sincer în tot ce este mai bun și sfânt pe pământ; când coboară din această împărăție în noroiul vieții, la fel de sincer se cufundă cu capul înainte în ea O persoană este ca Israelul lui Heinev în "melodia evreiască" Prințessin Sabbatb: Hund mit hündischen Gedanken, Kôtert er die ganze Woche Durch des Lebens Kot und Kehricht, Gassenbuben zum Gespette Aber jeden Freitag Abend, In der Dammrungstunde, plotzlich Weicht der Zauber und der Hund Wird aufs Neu' ein menschlich Wesen Cu toate acestea, oamenii nu sunt mai puțin diferiți, iar aceste Sfere de idei și credințe nu au aceeași semnificație pentru ei Unul dintre ei se deplasează de obicei înainte în față i) i) James, Principles of Psychology, voi П, p p sokolov planul care atrage cea mai mare atenție asupra lui însuși este prezentat și gândit cu cea mai mare vioiciune și chiar uneori exercită o influență puternică asupra tuturor celorlalte grupuri de elemente mentale, spărgând acele despărțiri prin care sunt separate unele de altele la majoritatea oamenilor Unii cred în primul rând în lumea sensibilă și în acele binecuvântări pe care le promite; alții cred mai mult în idealuri științifice și vise filozofice, iar această credință își lasă amprenta asupra relației lor cu lumea sensibilă Unii se dedică în întregime intereselor și scopurilor lumești mărunte, subordonându-și gândurile și sentimentele lor, în timp ce alții luptă pentru triumful marilor principii morale sau sociale și adevărurile eterne ale religiei Ce anume determină, în cele din urmă, stocul acestor credințe și interesele și aspirațiile care stau la baza acestora? Ce le dă o

preponderență în sufletul uman? Cauzele lor fundamentale se află în primul rând în influențele complexe ale vieții din jurul nostru și în proprietățile atmosferei mentale și morale pe care o respirăm Credințele noastre zboară în sufletele noastre din acel mediu cu care ne-a legat soarta și cu care ne împărtășim bucuriile și necazurile; ele sunt extrase de noi din acel Fond general de idei, care este adunat în cărțile noastre; ele ne sunt aduse de curentele mentale dominante / íí stări ale unei epoci date, care stăpânesc involuntar chiar și pe oameni care le sunt ostili Încă din primii ani, mediul social expune o persoană la nenumărate influențe invizibile care se strecoară în mintea și inima lui la fel de imperceptibil cum aerul intră în porii corpului său El își asimilează inconștient meritele și demeritele acestui mediu, placerile și antipatiile sale, tradițiile și viziunea asupra lumii, superstițiile și prejudecățile sale; el se scufundă irezistibil în slime ei sau se ridică la nivelul ei Chiar și în cazul în care se ridică deasupra societății sale și, la rândul său, o schimbă, el continuă Biblioteca "Runivers" VѢRA vrea să se hrănească cu ideile sale și să trăiască după convingerile sale: el este același mediu, doar că a ajuns la cel mai înalt nivel Familia, școala și viața, acestea sunt etapele acestei influențe puternice a mediului asupra individului; autoritate, imitație și obișnuință, acestea sunt căile sugestiei sale Autoritatea educatorilor și a profesorilor introduce în mintea noastră un cod de adevăruri gata făcute care au devenit proprietate comună sau constituie convingerile grupului social căruia îi aparținem; imitarea exemplului altora determină cursul nostru de acțiune și pune bazele aspirațiilor noastre; obiceiul unui anumit stoc de concepte și relații ne creează nevoile și interesele Și în funcție de direcția în care și cu ce forță acționează asupra noastră toți acești diferiți Factori, credințele noastre capătă un alt caracter, idealist sau realist, nobil sau vulgar, sublim sau josnic În măsura în care o persoană începe să se elibereze de influența directă a mediului său social-uman, se supune unui alt mediu, care poate fi numit intelectual sau ideologic: aceasta este lumea ideilor care stă pe rafturile noastre de cărți În cărțile pe care le citim, nu numai că sunt înregistrate gândurile și credințele generațiilor anterioare sau contemporane: ele conțin și o parte din istoria propriului nostru suflet și, de obicei, cea mai bună parte Sub literele lor moarte sunt stocate acele gânduri care trăiesc sau au trăit în conștiința noastră, acele sentimente care ne excită sau ne excită; din paginile lor au apărut acele straturi ideologice din sufletul nostru, care, asemenea formațiunilor geologice, stau la baza credințelor și aspirațiilor noastre Și care sunt aceste Formațiuni, așa sunt proprietățile solului care este alcătuit din ele: credințele noastre pot fi ca nisipurile mișcătoare sau argila tare, precum stâncile pietroase sterpe sau pământul negru nobil, capabil să dea roade abundente În sfârșit, pe lângă mediul social și intelectual, există și un Factor Biblioteca Runiverse p şoim care are o influență uriașă asupra depozitului și direcției credințelor umane: acesta este un mediu istoric, întruchipat în idealurile și stările de spirit ale unei anumite epoci În viața istorică a popoarelor, există aceeași schimbare de căldură și frig, uscăciune și umiditate, ca și în natură; aici există, în cuvintele lui BalFour, propriile "clime psihologice" * Există epoci de idealism înalt și realism excepțional; sunt perioade de progres și regres, speranțe strălucitoare și dezamăgiri amare, credințe altruiste și îndoieli grele sau idealurile sociale oferă fiecare epocă istorică, fizicizarea ei deosebită, care o face spre deosebire de prietenos Acest fum de dispoziție populară și ideal reflectă, ca în

oglinzi, atmosfera mentală și morală generală a timpului pentru a nu infecta fiecare detașare a domnitorului și ilegal și ilegal atât de fascinează el pentru că determină natura ideilor și convingerilor sale De aceea epocile de entuziasm și credință arzătoare creează martiri și eroi, epocile de stagnare, dezamăgire și indiferență morală dau naștere la sceptici, filisteni și egoiști neputincioși Viața produce în lumea noastră credințe un fel de selecție particulară, asigurând existența celor dintre ele care sunt cel mai adaptate acesteia Dar fiind format sub influența condițiilor care ne înconjoară, convingerile noastre nu mai depind într-o oarecare măsură de noi înșine? După cum am spus mai sus, voința nu are nicio influență directă și imediată asupra credinței noastre Este incapabil să producă răsturnări instantanee în sufletul nostru și să înlocuiască în mod arbitrar o convingere sinceră în el cu alta A smulge credința obișnuită din sufletul unei persoane este la fel de dificil ca a smulge un copac, *) Balfour, Les bases de α croyance, trad alin G Art, p Biblioteca "Runivers" VIRA care a devenit o mie de rădăcini în sol Dar dacă voința nu este capabilă să acționeze direct asupra credinței, atunci ea are o influență indirectă asupra ei, iar această influență indirectă poate deveni uneori hotărâtoarea soartei sale Acea selecție particulară care produce viață în domeniul credințelor și convingerilor noastre nu are caracterul mecanic al selecției naturale în domeniul naturii Este alcătuit din interacțiunea personalității noastre cu lumea înconjurătoare, iar ponderea de participare care ne aparține în această interacțiune ne oferă posibilitatea de a o gestiona în conformitate cu scopuri mai înalte Schimbând obiectele gândirii noastre, ne putem schimba treptat ideile și gruparea lor; prin schimbarea ideilor și interconectarea lor, ne putem schimba sentimentele, nevoile și interesele; prin schimbarea intereselor, nevoilor și sentimentelor, putem da un caracter diferit credinței noastre Înconjurată de mediul său natal de interese și încălzită de sentimente sincere, noua idee va prinde viață în conștiința noastră, iar vivacitatea ei ne va asigura de realitatea ei Neavând putere imediată asupra credinței noastre, voința ne poate oferi mijloacele pentru a aprinde o mare iubire în sufletul nostru, iar marea credință se va naște de la sine din marea iubire Această muncă asupra propriului suflet este lungă și dificilă; necesită acte de abnegație, iar gradul de libertate pe care îl avem în ea poate fi mic Dar numai în ea stă pentru noi ancora mântuirii în mijlocul vulgarității lumești și doar ea ne deschide calea pentru a rezolva cele mai înalte sarcini ale vieții Lumea ne înconjoară cu mistere eterne; unde este realitatea, nu știm Suntem pierduți în acest ocean al necunoscutului și numai credința în idealurile superioare și nepământene ne poate salva în mijlocul naufragiilor vieții Să dăm triumf acestor idealuri în sufletul nostru, să le facem, prin eforturile eroice ale gândirii și voinței, cele mai vii și vii idei ale conștiinței noastre, să credem în ele și să trăim pentru ele - acesta este scopul cel mai înalt Biblioteca Runiverse p şoim existența umană Deasupra mirajului înșelător al lumii sensibile și deasupra realității lucrurilor necunoscute nouă, trebuie să ne creăm o altă realitate, mai înaltă, capabilă să lumineze orizontul întunecat al vieții noastre temporale cu razele eternității Fără credință în această realitate ideală, mintea noastră ar fi condamnată la o rătăcire fără adăpost în întunericul contradicțiilor, iar inima noastră la o suferință fără speranță Fără el, viața și-ar pierde sensul și omenirea ar fi ca acea generație mizerabilă "fără gânduri și fără speranță", pe care Eschil îi înfățișează pe oameni înainte ca Prometeu să le aducă focul ceresc P Sokolov Biblioteca "Runivers" Învățături de bază ale

psihologiei din punctul de vedere al voluntarismului II Relația dintre fenomenele fizice și cele mentale În articolul "Doctrina voluntară a voinței" am ajuns la concluzia că teza principală a voluntarismului este dovedită în principal cu ajutorul metodei inductive a unei singure coincidențe, dar nu poate fi considerată pe deplin justificată decât după afirmarea că stările de conștiință că ne raportăm la eu-ul nostru, sunt cauzate nu de eforturi, ci de fenomene fizice care însoțesc eforturile *) De aici rezultă că voluntarismul nu este în concordanță cu învățăturile care permit dependența proceselor mentale de cele fizice, ca fiind obiectiv real Pentru a dezvolta teorii voluntariste fără contradicții, este deci necesar să pornim de la presupunerea că fenomenele psihice nu pot fi cauzate decât de fenomene psihice Există un număr nenumărat de învățături filozofice care fundamentează această poziție fie demonstrând că lumea mentală și cea materială nu pot interacționa (de exemplu, în psihologie, diferite forme de paralelism de coordonare), fie demonstrând că lumea materială este descompusă într-un număr de procesele mentale (de exemplu, în psihologie paralelismul subordonării idealiste) Dovada fiecăreia dintre aceste doctrine poate fi făcută) Vezi Q fi l , carte , Întrebări de filosofie, carte Biblioteca "Runivers" n l o s s k y nu altfel decât pe baza teoriei cunoaşterii În consecință, ne rămâne fie să ne adâncim în acest domeniu care depășește cu mult sfera psihologiei, fie să ne alăturăm unei anumite doctrine epistemologice deja existente, fie, cel puțin, vreo tendință mai mult sau mai puțin amplă a acestei științe Avem dreptul să ne limităm la ultima recepție Într-adevăr, în lucrarea de față ne preocupă justificarea psihologică și caracterizarea psihologică a voluntarismului Ajunși în punctul în care se conturează necesitatea unei afirmări definitive a drepturilor sale cu ajutorul științei superioare, teoria cunoașterii, ne putem limita la o soluție condiționată a problemei, tocmai făcând referire la faptul că în epistemologie există direcții idealiste și agnostico-dualiste care apără, nu fără succes, necesare voluntarismului, independența fenomenelor psihice față de cele fizice În consecință, soarta finală a voluntarismului depinde dacă una dintre aceste direcții câștigă sau nu, iar în prezent, cu poziția incertă a epistemologiei, apărătorii voluntarismului pot găsi întotdeauna în el un întreg arsenal de argumente în favoarea lor, nu mai puţin ponderale decât m argumente adversari Am putea fi mulțumiți de această soluție condiționată a întrebării Cu toate acestea, în prezent, disputele cu privire la interacțiunea dintre suflet și corp au devenit extrem de vii, paralelismul în special a început să trezească neîncrederea în sine, iar în literatură au apărut noi încercări de a demonstra că fenomenele fizice pot fi cauza celor mentale si invers Prin urmare, considerăm că este necesar să luăm în considerare posibile încercări de acest gen, cel puțin suficient pentru a arăta că nu ating scopul Ca să fim mai sistematici, să vedem ce fel de învățături despre lumea fizică sunt posibile Punctul de plecare al cunoașterii noastre despre lumea fizică îl reprezintă percepțiile externe Acestea includ i) senzații,) un sentiment de obiectivitate și substanțialitate, h) conștientizarea relațiilor, de exemplu conexiuni spatio-temporale, sentimentul de activitate exterioara etc Biblioteca "Runivers" ŞTIINŢE DE BAZĂ ALE PSIHOLOGIEI cunoscut ca subiectiv (de exemplu, tonul senzual al senzației) Realismul naiv, care precede considerația filosofică a unui lucru, ia tot acest complex complex pentru o realitate obiectivă independentă; dezvoltarea ulterioară a conceptului de lume fizică constă în faptul că o parte a acestui complex este recunoscută ca o

realitate obiectivă care există independent în afara oricărei conștiințe (mișcare, formă etc), iar cealaltă parte (din ce în ce mai mult) este considerat ca un proces mental, desfășurat în conștiința individuală sau mondială, astfel încât în final întreaga percepție este transferată în sfera eului uman sau a conștiinței mondiale și se obține o interpretare idealistă a lumii fizice Acest proces poate fi complicat și mai mult prin includerea în conceptul lumii fizice a abstracțiilor substanțiale (de exemplu, forțe etc) Vom lua în considerare doar cele mai importante învățături pe această cale, și anume concepția mecanicistă și dinamică a lumii fizice, precum și învățăturile idealiste Strict vorbind, doar doctrina mecanicistă și dinamistă a naturii prezintă un serios pericol pentru voluntarism, deoarece acestea sunt de obicei asociate cu doctrina pasivității vieții mentale Totuși, dacă se recurge la cel mai puternic instrument filosofic (din păcate, încă de puțin interes pentru naturaliști), și anume teoria cunoașterii, atunci acești adversari se sfărâmă în praf dintr-o singură lovitură De fapt, ei admit existența unor realități care sunt în afara oricărei conștiințe; în experiența umană, o astfel de realitate nu numai că nu este dată, dar nu poate fi dată, deoarece ar fi co-tradictio in adjecto (o realitate dată în conștiința umană, care este în afara oricărei conștiințe) De la aprecierea filozofiei critice, doctrinele care folosesc astfel de concepte contradictorii nu au dreptul de a exista, dar, din moment ce ele încă se bucură de credit, mai ales în rândul naturaliștilor, nu ne vom limita la acest argument decisiv, ci luăm în considerare învățăturile mecaniciste și dinamistice despre relația cauzală între fenomene mentale și fizice și arată că acestea sunt fie intern * Biblioteca "Runivers" L O S S K I-lea ,n atât de contradictorii încât se autodistrug (doctrina mecanică), sau demonstrează efectiv interacțiunea dintre fenomenele mentale și cele fizice, dar în același timp apropie conceptul de fenomene fizice de cele mentale și îl lasă în același timp oarecum nedefinit (dinamism) Rezultatul pozitiv incontestabil al acestor din urmă teorii se reduce doar la următoarea afirmație: fenomenele conștiinței individuale depind, cel puțin parțial, de cauze care se află în afara acestei conștiințe individuale și care ne sunt date în percepția lumii exterioare O învățătură strict mecanicistă se obține atunci când toate elementele percepției sunt transferate în sfera eului, cu excepția timpului, spațiului și a materiei impenetrabile în mișcare care o umple, cărora i se atribuie o existență independentă în afara oricărui fel de conștiință Singurul proces din această lume este mișcarea; diverse forme de energie, de ex energia luminoasa, termica, electrica sunt considerate ca forme diferite de miscare; chiar și energia potențială trebuie considerată în acest caz drept energie de mișcare, atât de ascunsă de noi încât nu poate fi detectată prin mijloacele pe care le avem la dispoziție; în consecință, toate fenomenele dintr-o astfel de lume sunt mecanice și sunt explicate mecanic Desigur, atunci când discută despre mișcări, mecanicii folosesc și conceptul de forță, dar prin forță se înțelege doar cauza mișcării și, în același timp, cauza mișcării, care ea însăși se manifestă doar sub forma unui mișcarea existentă În consecință, conceptul de forță nu introduce nimic nou în viziunea lor asupra lumii și semnifică doar mișcarea ca cauză a noii mișcări Cum ar trebui, deci, adepții unei doctrine strict mecaniciste a lumii fizice să-și imagineze relația dintre fenomenele mentale și cele fizice? Cea mai simplă soluție la această întrebare a constat în afirmația că fenomenele fizice pot fi cauza celor mentale (atingere - senzație tactilă) și cauze mentale a celor fizice (dorința

de a se pleca - plecăciune) Din acest punct de vedere, o serie cauzală continuă de fenomene poate include în sine o alternanță atât a fenomenelor mentale, cât și a fenomenelor fizice Sche- Biblioteca "Runivers" DOCTRINE DE BAZĂ ALE PSIHOLOGIEI magic poate fi exprimat în felul următor, denotând fenomene fizice în latină, iar mentale cu litere grecești a-b-c-γ-o- -ni Vom folosi aceeași schemă atunci când prezentăm alte puncte de vedere și, prin urmare, pentru o mai mare claritate, vom da fiecărei litere un sens specific Literele a d denotă procesele fizice corespunzătoare mersului oricărei persoane A; c - un set complex de procese fizice ulterioare ale mersului aceleiași persoane și a feței B, care, desigur, reflectă razele de lumină cu întreaga sa figura și cad în ochii lui A, mergând să-l întâlnească; γ-percepția vizuală A; - gândirea A dacă să pleci neobservat sau să te înclini și decizia de a te înclina: m - să te înclini și să continui mersul În această schemă, o atenție deosebită trebuie acordată faptului că fenomenul nu este conectat mecanic cu fenomenul c și că fenomenul δ este determinat de o cauză pur mentală γ Prin urmare, această schemă este contrară viziunii mecaniciste asupra lumii Cu toate acestea, această contradicție nu este greu de eliminat și de salvat perspectiva mecanicistă a lumii În această schemă, realitatea este prea simplificată: multe fenomene fizice care apar în sistemul nervos și însoțesc invariabil procesele mentale sunt pierdute din vedere Și anume, nu indică un fenomen fizic complex corespunzător percepției γ, dezvoltându-se după legile mecanicii de la c și constând dintr-un curent nervos și un proces în centrii vizuali ai scoarței cerebrale (să-l notăm cu litera g), nu indică, de asemenea, un fenomen fizic complex corespunzător gândirii ce trebuie făcut și deciziei de a se înclina, dezvoltându-se conform legilor mecanicii de la g și constând din curenți de la centrii vizuali către alți centri, printre altele către centrii motorii ai cortexului cerebral și se termină cu un curent centrifugal către mușchii mâinii care scoate pălăria și capul plecat (să notăm toate aceste procese cu litera s) Astfel, o serie de fenomene fizice se dovedește a fi neîntreruptă între c și : dacă inserăm între aceste fenomene procesele fizice trecute cu vederea rs, rezultă că seria abcrsl este o serie continuă de fenomene fizice care se dezvoltă unul după altul după legile mecanicii şi reducându-se la mecanica atomilor O astfel de viziune asupra realității este necesară pentru părți Biblioteca "Runivers" eu Sunt despre CKI și nicio viziune mecanicistă asupra lumii şi pentru că numai ea este în concordanţă cu legea conservării energiei şi mai ales cu legea inerției în interpretarea lor mecanică, în timp ce punctul de vedere anterior subminează ambele legi Prezentăm aici considerațiile interesante ale lui Gefding cu privire la această problemă El subliniază că interferența proceselor mentale în procesele fizice este contrară nu atât legii conservării energiei, cât legii inerției De fapt, dacă intervenția sufletului ar consta, de exemplu, în aceea că nu ar da naștere unei noi mișcări, ci doar ar schimba direcția unei mișcări deja existente, atunci printr-o astfel de intervenție ar urma legea conservării energiei nu ar fi încălcat, dar ar contrazice deja legea inerției În același timp, explică Gefding, sub legea inerției trebuie să se înțeleagă legea care a fost stabilită de Galileo, Newton și este recunoscută de fizicienii moderni, de exemplu, Maxwell: corpul păstrează starea în care se află, și anume odihna sau mișcare uniformă, până când forțele externe nu îl vor forța să-și schimbe starea Dacă în această lege conceptul de "forță externă" este înlocuit cu conceptul de "un fel de forță", atunci se va dovedi a fi o parafrază a legii

cauzalității și, în această formă, desigur, nu va contrazice ideea că sufletul intervine în procesele fizice Trebuie remarcat însă că nici o astfel de interpretare a legii inerției nu exclude influența fenomenelor mentale asupra celor fizice De fapt, prin cuvântul forță externă Newton, de exemplu, înseamnă mișcare, împingere sau atracție Întrucât în conceptul de atracție nu există deloc indicii despre ce agent efectuează această acțiune, legea inerției nu contrazice afirmația că, de altfel, sufletul influențează și procesele fizice prin intermediul atracției O contradictie se obtine numai daca legii inertiei i se da un caracter pur mecanicist, si anume daca intelegem printr-o cauza externa doar o impingere sau presiune a unui corp Cu alte cuvinte, conceptul de interacțiune dintre suflet și corp contrazice doar) Vezi Gefding, Psihologie, cap II Suflet și trup Vezi și Hôffding, Psychische und physische Activitât, Vierteljahrsschrift für wiss Filosofie, xv, cap Biblioteca "Runivers" DOCTRINE DE BAZĂ ALE PSIHOLOGIEI nyu, care la început presupune că o astfel de modalitate reciprocă nu poate exista, că mișcarea ia naștere numai din mișcare Prin urmare, toate încercările mecanicilor de a dovedi imposibilitatea interacțiunii dintre suflet și corp conțin petitio principii *) Cu toate acestea, doctrina mecanicistă a lumii fizice nu are nevoie de aceste dovezi: în ciuda lipsei de dovezi a presupunerilor sale, ea are dreptul de a exista atâta timp cât se dovedește a fi convenabilă pentru studiul fenomenelor, deși, desigur, nu poate fi considerată o expresie a adevărului absolut și necesită interpretare și adăugare din cunoștințele teoriei Deci, pentru a explica fenomenele fizice, chiar și arcul , susținătorul doctrinei mecaniciste nu recurge deloc la referirea la stările psihice γ δ: dacă nu ar exista procese mentale, totuși, această serie de fenomene în complex organismul pe care îl considerăm ar trebui să se desfășoare dacă mecanica legilor nu este o ficțiune goală Un arc, ca mișcarea capului și a mâinilor, scoaterea pălăriei, nu este determinată de stările psihice în aceeași măsură din acest punct de vedere, ca și sunetul ceasului, de exemplu Continuând să luăm în considerare o serie de fenomene fizice și în același mod mereu căutând o corelație fizică a unei stări psihice, vom ajunge la concluzia că seria fizică de fenomene constituie un tot infinit continuu, în care fiecare membru anterior este cauza a următoarei, în timp ce seria mentală este discontinuă; membrii acestei serii discontinue apar neapărat pe scenă în conformitate cu anumiți membri ai fizicului (și anume, în conformitate cu anumite procese din cortexul creierului mare - r-γ, s-δ), dar nu ar fi putut fi , iar lanțul fenomenelor lumii nu s-ar fi schimbat din aceasta: dacă, respectiv, r s și γ δ nu ar fi apărut, atunci totuși Im trebuie să apară pe scenă Astfel, s-a obținut o doctrină mecanicistă materialistă a relației dintre fenomenele spirituale și cele corporale, care poate fi exprimată în următoarea schemă: a-b-c-g-s- -w µ !) Vezi Erhardt, Die Wechselwirkung zwischen Leib und Seele Biblioteca "Runivers" d Hr l o s s k y Conform acestei învățături, doar seria fizică de fenomene are un caracter real, în timp ce conștiința nu este nici măcar un fenomen, ci doar un epifenomen, uneori o suprastructură care apare deasupra fenomenelor corporale, care nu are nicio influență asupra cursului ulterioar al evenimentelor Această latură a doctrinei materialiste este frumos exprimată de profesorul Lopatin în articolul său "Teoria paralelistă a vieții mentale"*) "Se dovedește a fi un rezultat extrem de paradoxal: căderea celei mai mici bucăți de praf se dovedește a fi infinit mai puternică în raport cu lumea în ansamblu decât cele mai profunde generații de gândire sau cele mai sublime fapte ale eroismului

moral: după toate, căderea unui fir de praf provoacă o serie nelimitată de acțiuni în mediu, deși pentru noi nu este ƀtnyh, dimpotrivă , gândit în conținutul său ideologic, voința în motivele sale mentale și valoarea morală, nu produce sau schimba orice în cursul naturii De exemplu, "Critica rațiunii pure" a lui Kant ni se pare a fi creația geniului său creator și munca enormă a minții sale, dar asta doar ni se pare De fapt, tot ceea ce a scris Kant a fost generat de mecanismul intern al particulelor care alcătuiesc organismul său, și numai de el Datorită legii sensibilității noastre, punctul de vedere mecanicist materialist ne atrage instinctiv la sine, pare extrem de înțeles și convingător Mai mult decât atât, la prima vedere, satisface dorința minții noastre de monism, de o explicație a lumii de la un început Cu toate acestea, acest monism este doar aparent Iluzia monismului apare deoarece materialiştii confundă adesea următoarele trei gânduri): i) stările de conştiinţă sunt mişcările atomilor;) stările de conștiință sunt cauzate de mișcările atomilor,) stările de conștiință coexistă cu anumite mișcări ale atomilor, deși nu sunt cauzate de acestea (stările de conștiință și mișcările atomilor sunt două expresii diferite ale aceleiași entități necunoscute) Numai primul dintre aceste gânduri ar da dreptul de a afirma că materialismul este un sistem monist Cu toate acestea, această idee conține o absurditate clară, mai ales *) Î Filosofie și psihologie, , mai -) Vezi Paulsen, Introduction to Philosophy p Biblioteca "Runivers" DOCTRINE DE BAZĂ PSIHOLOGII acordându-se atenție la sine, dacă se aplică unor cazuri specifice De exemplu din acest punct de vedere, ar trebui să spunem că tristețea este o contracție a vaselor de sânge (paloare), etc Acest gând include direct afirmația că "A nu este A", că conștiința nu este conștiință, ci mișcare Dacă primul dintre aceste gânduri nu rezistă controlului, atunci cel mai ușor este, așa cum o fac de obicei materialiștii, să îl acceptăm pe al doilea, adică să afirmăm că stările de conștiință sunt cauzate de mișcările atomilor În același timp, este deja necesar să adăugăm, mai ales în epoca noastră, când analiza faptelor și concepțiilor filosofice a atins o adâncime considerabilă, că între fenomenele fizice și fenomenele mentale se află un abis de netrecut, că provocarea unora de către alții este ceva cu totul de neînțeles, ceea ce recunoaștem doar datorită dovezilor experienței Dar dacă da, atunci materialismul mecanicist nu este un sistem monist: este forțat să admită existența a două realități absolut diferite Cu toate acestea, dorind cu orice preț să păstreze caracterul monist, el înzestrează realitatea psihică cu proprietăți ciudate și o pune într-o relație de neînțeles cu realitatea fizică De fapt, lumea psihică, deși este o realitate cu totul specială și, în plus, ne este cea mai dragă din punct de vedere subiectiv, se dovedește a fi discontinuă, neavând nicio influență cauzală asupra cursului ulterior al evenimentelor din lume; uneori, totuși, în momente strict definite, se construiește deasupra lumii fizice, dar în așa fel încât legea conservării energiei și cursul ulterior al fenomenelor fizice să nu fie încălcate deloc: unele fenomene, de exemplu se dovedește că fenomenul g din schema noastră este capabil să acționeze pe două fronturi, provocând, conform legilor obișnuite ale mecanicii, fenomenul s și în același timp starea de conștiință γ Relația dintre r și γ este de un caracter atât de neobișnuit încât devine jenant să o numim cauzal; prin urmare, în discuțiile despre ele, conceptul de cauză este adesea înlocuit cu conceptul mai nedefinit de condiție În epoca entuziasmului pentru știința naturii și a neglijării psihologiei și mai ales a teoriei cunoașterii, o doctrină atât de ciudată a vieții mentale nu i-a

deranjat pe naturaliști și nu a luat în considerare Biblioteca "Runivers" Și Eu despre CKI th elan ca exemplu negativ împotriva viziunii mecaniciste asupra lumii Cu toate acestea, în vremea noastră situația s-a schimbat: știința cu atenție egală investighează atât manifestările spiritului, cât și natura fizică; ipotezele care nu sunt potrivite pentru a explica viața spiritului și, de fapt, chiar o resping, încep să dea naștere la îndoieli Prin urmare, susținătorii explicației mecaniciste a naturii trebuie să-și salveze viziunea asupra lumii cu ajutorul presupunerii că stările de conștiință și fenomenele fizice corespunzătoare sunt egale în drepturi, că nu se provoacă reciproc, ci coexistă în mod legal, poate pentru că ele constituie două expresii diferite ale unei singure esențe Se obține astfel un punct de vedere, numit paralelism, și care amintește de învățăturile lui Spinoza Pentru a susține acest punct de vedere fără contradicții, alături de generalizarea ipotetică acceptată în știința modernă - "orice stare psihică este însoțită de fenomene fizice strict definite", este necesar să se afirme generalizarea ipotetică inversă - "orice fenomen fizic este însoțit" prin stări mentale strict definite" (extinderea fierului din căldură, vibrațiile eterului etc sunt însoțite de un fel de stări mentale) Cu alte cuvinte, paraleliștii trebuie să predice panpsihismul, ceea ce fac atunci când sunt consecvenți și nu încearcă să evite această concluzie referindu-se la faptul că paralelismul lor nu este metafizic, ci empiric Conform acestei învățături, schema anterioară va lua următoarea formă : a-b-c-g-s- -m a-β-Χ-γ-δ-ì-µ Toate fenomenele lumii, pe de o parte, sunt esența fenomenelor fizice, dezvoltându-se continuu unele de altele conform legilor mecanicii, pe de altă parte, aceleași fenomene sunt exprimate sub forma unei serii de stări de conștiință , dezvoltându-se continuu unul de celălalt după legile psihologiei, însă, până acum slab cunoscute Universul este un mecanism imens și, în același timp, un spirit la fel de imens Pe lângă științele legăturii cauzale a fenomenelor fizice și aceeași legătură a fenomenelor mentale, paralelismul dă loc unei alte științe - psiho-fizica Biblioteca "Runivers" DOCTRINE DE BAZĂ ALE PSIHOLOGIEI ologie, al cărei domeniu de aplicare se extinde și la întreaga lume Această știință studiază legătura dintre fenomenele mentale și cele fizice; determină care membri trebuie să corespundă între ele în aceste rânduri paralele Psihofiziologia diferă puternic de toate celelalte științe prin aceea că legăturile pe care le studiază nu au un caracter cauzal; acesta este un fel de mod complet de neînțeles de conviețuire care a apărut Chiar și în acest caz, dacă luăm punctul de vedere al filozofilor care susțin că o legătură cauzală este doar o succesiune necesară de fenomene unul după altul în timp, trebuie să admitem că corespondența dintre fenomenele mentale și cele fizice, conform teoriei de paralelism, are un caracter diferit de conexiunea fenomenelor fizice între ele Acest lucru se întâmplă pentru că paralelismul nu numai că nu elimină, ci chiar ridică la un principiu dualismul în sfera fenomenelor, pe care l-am găsit în materialism Aici se află punctul slab al paralelismului (spinozistic), care îl distruge, întrucât se poate dovedi, în primul rând, că existența uneia dintre seriile paralele este o ipoteză arbitrară nedemonstrabilă și, în al doilea rând, că această ipoteză este inutilă pentru paralelist atat practic cat si teoretic De fapt, o serie de fenomene fizice ne sunt date în experiență ca o serie de percepții și, în orice alt mod, nimic nu poate fi dat vreodată în experiență În consecință, a existat o omisiune în schema paralelismului (și, de asemenea, a materialismului), pe care nu am observat-o până acum: în mod corespunzător fiecărui fenomen fizic,

nu numai că există vreun fenomen mental, dar fenomenul fizic în sine ne este cunoscut ca perceptia noastra, actuala sau posibila, ca -e ca proces în conștiință (dacă știm că cineva este supărat, știm că am putea percepe imaginea unei persoane care plânge) Așadar, în schema paralelismului, corespunzătoare fiecărui fenomen fizic, trebuie să adăugăm seriei de fenomene psihice încă un fenomen mental actual sau posibil, percepția unui fenomen fizic: a - b - c - g - s - - w -(μ,) În această schemă de percepție, β etc , sunt puse între paranteze pentru că nu fiecare dintre ele este efectiv realizată, dar fiecare dintre ele este posibilă Biblioteca "Runivers" n l o s s k y Dar; de exemplu, în timp ce se înclină, mușchii bicepși ai domnului A s-au contractat, dar nimeni nu a văzut această imagine, dar în imaginația noastră, pe baza cunoștințelor de anatomie și mecanică, putem reproduce această imagine Deoarece fenomenele fizice ne sunt date prin experiență numai în percepțiile noastre, i e în stările de conștiință, atunci când spunem că Fenomenele fizice există în afara conștiinței noastre, afirmăm unul din două lucruri: sau spunem că în afara eului nostru există fenomene fizice în același mod ca și în conștiința noastră (în conștiința mea există o reprezentare a mișcării și spațiului și în afara conștiinței mele există o reprezentare a mișcării și spațiului, în conștiința mea există o senzație de culoare roșie și în afara conștiinței mele există o senzație de culoare roșie etc), sau afirmăm că ideile noastre despre lumea fizică servesc ca indicatori ai existenței în afara lumii noastre de sine, constând nu din idei, deloc din stări de conștiință, ci din ceva care nu are nimic de-a face cu spiritualitatea, conștiința Desigur, nu este prima afirmație care este exprimată de paralelismul spinozist, ci a doua Această a doua afirmație este larg răspândită, deoarece este exprimată nu numai de paraleliști, dintre care sunt foarte puțini, ci și de numeroși materialiști Cu toate acestea, oricine face această afirmație trebuie să-și amintească că ea aparține categoriei ipotezelor nedemonstrabile, întrucât admite existența unor lucruri care nu sunt date în experiență; în plus, se poate chiar susține că conținutul acestei ipoteze, deși poate să fie exprimat în cuvinte, poate fi cu greu de înțeles clar: la urma urmei, admite existența unor lucruri care nu au nimic analog cu senzațiile, ideile etc , i e cu elemente de experienţă Cu toate acestea, nu vom fi atât de stricti și ne vom opri la faptul că această ipoteză este de nedemonstrat Într-un astfel de caz, are dreptul de a exista dacă este util în scopuri practice, pentru prezicerea fenomenelor sau pentru dezvoltarea ulterioară a teoriilor Cu toate acestea, tocmai pentru paralelist nu are o astfel de semnificație Paralelistul susține că fenomenele mentale nu depind cauzal de cele fizice, ci constituie o serie continuă care se dezvoltă după propriile legi Dacă acestea nu sunt cuvinte, atunci trebuie argumentat că percepțiile noastre, i e întreaga imagine a lumii fizice (la ^), așa cum este dată în nostru Biblioteca "Runivers" DOCTRINE DE BAZĂ ALE PSIHOLOGIEI conștiința, nu este cauzată de lumea fizică reală, ci ia naștere în conformitate cu legile activității mentale, în conformitate cu legile sensibilității În consecință, psihofiziologia, și chiar fizica, chimia și toate științele lumii fizice, dezvoltându-se, ca până acum, pe baza percepțiilor, pot și trebuie interpretate din punctul de vedere al unui paralelist, ca științe despre lume care apare, pare și există în conformitate cu legile vieții mentale Prin urmare, ipoteza nedemonstrabilă a existenței unei lumi fizice reale în afara conștiinței este inutilă pentru paralelist atât practic, cât și teoretic Rămâne doar să-l arunci ca balast inutil Este exact ceea ce fac paraleliștii care aderă la

paralelismul idealist Ei afirmă, de asemenea, că fiecărui fenomen fizic îi corespunde unul psihic, dar pentru ei această lege are deja un alt sens decât pentru susținătorii paralelismului spinozistic: după acesta din urmă înseamnă că în afara conștiinței mele se află fenomene fizice, cunoscute de mine datorită percepția, iar împreună cu aceste fenomene fizice există și în afara conștiinței mele de fenomene psihice, nepercepute de mine, astfel încât nu pot ghici despre existența lor decât pe baza fenomenelor fizice percepute În consecință, un paralelist (spinozist) poate considera fenomenele fizice ca o realitate independentă și în același timp ca un simbol al fenomenelor mentale, iar un paralelist care neagă realitatea fenomenelor fizice poate vedea în ele doar simboluri ale stărilor mentale ale altor oameni Orice stare mentală a altora poate, conform învățăturilor unui paralelist idealist, să evoce acestea în sufletul nostru simboluri dacă intrăm în interacţiune cu lumea spirituală externă Astfel, toate fenomenele din lume sunt doar procese spirituale; Lumea poate fi explicată pur monistic În schema fenomenelor, din punctul de vedere al acestui paralelism, se poate face fără litere latine, întrucât tot ceea ce este dat cu adevărat în experiență, implicat de aceste litere, este deja exprimat prin semne αχ Xj * Deci, schema ia următoarea formă: a - (at) - (M -Z-(xt) Deoarece se presupune că fiecare fenomen mental poate corespunde percepției unui proces fizic, Biblioteca "Runivers" n Eu despre CKI th atunci acest punct de vedere poate fi numit și paralelism, dar trebuie adăugat că acesta este paralelism idealist Am ajuns la paralelismul psihofizic pornind din naturalismul mecanicist, întrucât se dezvoltă în mod consecvent, chiar și fără presiune din partea teoriei cunoașterii, ci pur și simplu pentru a evita contradicțiile interne, suntem nevoiți să admitem independența fenomenelor mentale față de cele fizice și invers În același timp, inițial, așa cum am indicat deja, există o formă de paralelism psihofizic, care afirmă realitatea obiectivă a ambelor serii de fenomene În ciuda artificialității acestui punct de vedere, foarte mulți psihologi îl apucă tocmai pentru că salvează naturalismul mecanicist (Gefding) Ea capătă un caracter mai filozofic dacă se apelează la teoria cunoaşterii filosofiei critice, care supune paralelismul unei transformări profunde, şi anume, îl transformă în paralelism idealist (Fechner, Wundt, Paulsen, Ebinghaus, Heimans, Koenig), negând realitatea obiectivă a lumii materiale, dar în aceea menținând în același timp naturalismul mecanicist, cel puțin ca doctrină a lumii percepției externe Nu aparținem deloc numărului de susținători ai paralelismului idealist, dar nu ne vom angaja în critica deficiențelor acestuia, deoarece sarcina noastră aici se reduce doar la a arăta că viziunea mecanicistă asupra lumii conduce în mod necesar la doctrina independenței fenomenelor mentale din cele fizice, adică la învăţături favorabile voluntarismului, deşi poate false, pentru că punctul lor de plecare era fals Acum nu avem de-a face cu naturalismul dinamic Doctrina dinamistă se caracterizează prin presupunerea că procesele materiale sunt cauzate de diverse forțe fizice, prin care cuvântul forță, dacă dinamism nu devine pur fenomenal, denotă o anumită realitate existentă în afara conștiinței și nu este doar o scurtă desemnare abstractă a imuabilității dependenţe între fenomene date în percepţie Legea conservării energiei are de obicei doar o valoare cantitativă formală, indică faptul că energia mecanică se transformă Biblioteca "Runivers" DOCTRINE DE BAZĂ ALE PSIHOLOGIEI fiind convertită în alte forme de energie, ea nu se pierde, dar poate fi obținută din nou în aceeași cantitate prin transformare inversă Prin urmare, forțele

nu trebuie date în percepție și nu trebuie să apară neapărat sub formă de mișcare pentru a produce un efect, chiar dacă erau forțe motrice în sensul că efectul provocat de acestea este mișcarea Mai mult, este posibil să presupunem că unele forțe fizice nu sunt forțe motrice în niciun sens al cuvântului și că fenomenele provocate de acestea nu se reduc deloc la mișcări (de exemplu, reacții chimice) În acest din urmă caz, datorită caracterului vag și vag exprimat metafizic al conceptelor sale, precum și datorită apropierii sale de idealism, dinamismul face posibilă, fără contradicții interne, să se afirme că fenomenele mentale sunt cauzate de cele fizice și subminează astfel voluntarismul Datorită acelorași proprietăți, poate lua cele mai diverse forme și, infirmată într-o singură formă, reînvie imediat într-o formă nouă Așadar, pentru a-l combate, vom recurge imediat la cel mai puternic instrument, la teoria cunoașterii filozofiei critice, și nu vom enumera toate varietățile ei, ci vom indica numai în termeni generali posibilele ei modificări, în ceea ce privește doctrina fenomenelor, și nu forțele în sine În primul rând, dinamiștii pot argumenta că toate fenomenele fizice sunt mișcări sau că doar unele dintre ele sunt mișcări În al doilea rând, ei pot accepta mișcările ca obiectiv reale și alte imagini ale schimbării fizice ca simboluri subiective ale schimbării fizice obiective, sau pot considera mișcările ca simboluri subiective Prin urmare, există patru feluri de dinamism și fiecare dintre ele poate admite o interacțiune între suflet și corp În confirmarea acestui gând, să considerăm dinamismul cel mai apropiat de o viziune strict mecanicistă asupra lumii, tocmai acel dinamism este cel care consideră toate fenomenele fizice ca fiind mișcări, atribuie mișcărilor realitatea obiectivă și se ghidează în studiul naturii de legea inerției si conservarea energiei Diferența dintre un astfel de dinamism și punctul de vedere strict mecanicist este doar aceea, deși consideră că toate forțele care acționează asupra materiei sunt în mișcare Biblioteca "Runivers" n Eu despre CKI th forțe, dar nu necesită ca aceste forțe, înainte de a provoca orice mișcare, să apară deja sub forma unei alte mișcări precedente și totuși nu necesită ca energia potențială să fie o formă specială de energie cinetică latentă Desigur, un astfel de dinamist poate admite că o oarecare forță psihică, care dă naștere la o serie de fenomene psihice, după aceea începe să acționeze asupra materiei și dă naștere mișcării Legea inerției nu este deloc încălcată de aceasta, deoarece cere doar ca schimbările în mișcarea materiei să fie produse de o cauză externă, iar această cerință este îndeplinită în acest caz Nici legea conservării energiei nu este încălcată, deoarece ea afirmă doar că suma energiei potențiale și cinetice rămâne constantă și nimic nu ne împiedică, în starea actuală a cunoștințelor noastre, să presupunem că suma muncii pe care forțele mentale sunt capabile de a produce este întotdeauna constantă, iar acea energie devin potențiale în raport cu lumea fizică atunci când dau naștere unor fenomene psihice În general, a priori este clar că părăsind sfera fenomenelor și folosind conceptul metafizic de forță, putem construi orice ne place, deoarece putem înzestra forțelor cu orice proprietăți Totuși, chiar și această lume fictivă poate fi construită numai din materialul care este dat în fenomenele de percepție internă sau externă Întrucât forțele nu sunt percepute de ochi, urechi etc , trebuie să presupunem că conținutul real al acestui concept este alcătuit din materialul percepției interne, de exemplu, din sentimentul de activitate sau din unele elemente ale percepției externe , despre care încă nu s-a observat că apropie percepția externă de cea internă De aceea, dinamiștii dovedesc cu atâta ușurință că

fenomenele psihice pot fi cauza celor fizice și invers: în același timp, dacă luăm în considerare conținutul real la care se gândesc sub cuvântul forță fizică, de fapt, ei afirmă că principiile psihice de ordin inferior (forța fizică) pot fi cauza unor fenomene mentale de ordin superior sau invers Unul dintre cei mai noi susținători ai interacțiunii dintre suflet și corp x) Vezi, de exemplu, Lips, Fundamentals of Logic, pp loj p Biblioteca "Runivers" DOCTRINE DE BAZĂ ALE PSIHOLOGIEI lol, Erhardt în eseul său "Die Wechselwirkung zwi-schen Zeib und Seele" spune: "Oricât am merge în analiza noastră asupra corpului, ne vom întâlni întotdeauna doar cu elemente materiale, și nu cu forțele care acționează în aceste elemente Prin urmare, forțele nu pot fi considerate în esență ca ceva corporal; Mai degrabă, ele ar trebui să fie considerate principii non-spațiale, dinamice, care sunt conectate, este adevărat, cu corpul, dar, ca urmare, ele însele nu mai puțin posedă proprietăți corporale "" Aceste forțe (fizice și chimice) trebuie considerate în mod necesar ca proprietăți interne ale purtătorului lor; prin urmare, ele se află în aceeași relație cu trupul, dată în percepția exterioară, ca și sufletul) " "Astfel, rezultă că acțiunea sufletului asupra trupului nu este deloc un fenomen excepţional, ci pur şi simplu un caz special al acţiunii forţelor naturale în general asupra corpurilor Dacă un corp, în virtutea forței sale inerente de atracție sau repulsie, obligă un alt corp să se apropie sau să se retragă de el, atunci acest proces, cu punctul de vedere corect asupra lui, are loc exact în același mod ca și cum sufletul a acționat asupra corpului într-un mod adecvat * *)" Având în vedere argumentele paraleliștilor în favoarea independenței fenomenelor mentale față de cele fizice, și anume referirile la eterogenitatea acestor categorii de fenomene, la legea conservării energiei și legea inerției, la izolarea cauzalității fizice, Erhardt arată cu uşurinţă că toate aceste consideraţii au sens numai din punct de vedere strict mecanicist, iar cu dinamism toate îşi pierd forţa; dinamismul îi permite să se întoarcă la un punct de vedere mai firesc, la doctrina interacțiunii dintre suflet și trup, și astfel să scape de ciudateniile paralelismului Această împrejurare conferă, în ochii lui, o mare preponderenţă a dinamismului asupra punctului de vedere mecanicist Cu toate acestea, chiar și fără acest lucru, dinamismul, în opinia sa, merită preferință, deoarece chiar și fenomenele din lumea fizică, fizice, chimice și mai ales organice, sunt inexplicabile pur mecanic i) Pagina $ s) Pagina) Pagina Întrebări de filosofie, carte , Biblioteca "Runivers" n l o s s k y Nu se poate decât să fie de acord cu Erhard că paralelismul, care permite două serii paralele de fenomene neconectate cauzal între ele, ridică o serie de nedumeriri și întrebări de nerezolvat; nu putem decât să fim de acord cu faptul că ideea mecanicistă a naturii, dacă o considerăm o expresie a realității obiective, duce la contradicții insolubile Eliminarea paralelismului și a acestor contradicții are însă roade prea scumpe: prin înlocuirea metafizicii mecaniciste vizuale cu o metafizică nedefinită a dinamismului, capabilă să genereze dispute nesfârșite De fapt, metafizica mecanicistă, care își propune să explice lumea percepției externe, este creată prin proiectarea fenomenelor date în percepția externă Este sever limitat în construcțiile sale și testat constant de experiența externă; singurul său păcat evident este că ia fenomenele care se desfășoară în conștiință pentru o realitate obiectivă care există independent în afara oricărei conștiințe Din contră, dinamismul completează lumea fenomenelor nu cu fenomene, ci cu generalități abstracte, forțe, în timp ce forțele sunt date în experiența interioară

doar în fenomene mentale separate, în acte Nu poate exista o verificare exactă aici nici prin experiență externă, nici prin experiență internă, fie doar pentru că forțele proiectate, un fel de sine în miniatură, trebuie să îndeplinească funcții prea diferite de cele ale eului nostru și, prin urmare, trebuie să fie înzestrate cu proprietăţi care reprezintă doar o analogie extrem de îndepărtată în comparaţie cu proprietăţile sinelui nostru În plus, dinamismul, ca și punct de vedere mecanicist, permite existența unor fenomene sau forțe în afara oricărei conștiințe și de aceea, așa cum am spus mai înainte, aparține numărului de învățături metafizice care nu au dreptul să existe după lucrările de Kant Rămânând pe baza experienței, trebuie inevitabil să ajungem la un fel de viziune idealistă asupra lumii, și anume, trebuie să considerăm lumea fizică ca percepție Și orice viziune idealistă asupra lumii conduce la propoziția, necesară pentru fundamentarea voluntarismului, că fenomenele psihice sunt cauzate numai de fenomene psihice Totuşi, această consideraţie generală nu poate fi satisfăcută, deoarece în ultima vreme au apărut forme de idealism (în imanent Biblioteca "Runivers" ŞTIINŢE DE BAZĂ ALE PSIHOLOGIEI filozofie), dând o bază pentru teorii psihologice, extrem de apropiate de cele materialiste Prin urmare, este necesar să se determine ce forme de idealism sunt posibile și dacă toate sunt de fapt în concordanță cu voluntarismul Principalele diferențe dintre învățăturile idealiste, din punctul de vedere al scopului nostru, se datorează diferențelor în învățătura despre lumea fizică, și anume despre ce conștiință îi aparține această lume și din ce elemente este compusă, întrucât se află în afara conștiința umană (elementele care întâlnesc ființa în mintea umană, enumerate de noi) La prima întrebare se poate răspunde în patru moduri: în primul rând, se poate argumenta că percepțiile lumii fizice constituie doar conținutul subiectiv al conștiinței umane, cauzat fie de proprietățile interne ale acestei conștiințe însăși, fie de o cauză externă complet necunoscută , sau prin procesele de percepție internă care sunt jucate în alte conștiințe niyah (deci, de exemplu, unii susținători ai paralelismului idealist privesc lumea fizică); în al doilea rând, se poate argumenta că unele dintre elementele percepției externe aparțin conștiinței umane care percepe (de exemplu, elementele "mei"), iar cealaltă parte intră în sfera altei conștiințe individuale sau a altor conștiințe individuale (de exemplu, "dată la eu" elemente); în al treilea rând, se poate argumenta că unele dintre elemente aparțin perceptorului, iar cealaltă parte conștiinței mondiale supra-individuale și, în cele din urmă, în al patrulea rând, a doua și a treia învățătură pot fi combinate La întrebarea din ce elemente este alcătuită percepția lumii fizice se pot da cele mai variate răspunsuri, în funcție de care elemente ale percepției individuale sunt recunoscute drept "date" din exterior, din altă conștiință (de exemplu, unele susținătorii filozofiei imanente iau în considerare nu numai mișcarea, ci și culoarea prin conținutul conștiinței supra-individuale), precum și asupra proceselor unei alte conștiințe sunt completate ipotetic (dacă evidențiem elementele, fără îndoială, subiective din percepția umană, de exemplu , construcția "mea", aspirațiile "mele" etc , atunci obținem restul, care poate fi recunoscut ca proces într-o altă conștiință numai cu ajutorul presupunerii că este completat în această altă conștiință de elemente care au nu a intrat în percepția noastră) * Biblioteca "Runivers" n Eu despre CKI th Printre aceste diferite forme de idealism există una care dă cu uşurinţă naştere unei doctrine extrem de asemănătoare cu doctrina materialistă a fenomenelor psihice Vorbim despre acea direcție a filozofiei imanente, care recunoaște fenomenele

fizice ca procese ale conștiinței lumii și materializează prea mult aceste procese, pentru că are în vedere doar elementele "date" ale percepțiilor noastre și pierde din vedere faptul că în lume conștiință ele trebuie completate de unele elemente reminiscență de elementele "mei" ale percepțiilor noastre În ceea ce privește interacțiunea dintre fenomenele mentale și cele corporale, adepții acestei tendințe pot adera la tot felul de învățături, cum ar fi învățăturile dualiste și moniste; ei pot chiar, ca și materialiștii, să afirme că fenomenele din mintea umană sunt epifenomene complet pasive, construite pe deasupra anumitor fenomene fizice Cel mai adesea, însă, această direcție dă naștere doctrinei că fenomenele mentale pot fi cauza celor fizice și invers (Rehmke, obiecțiile lui Rickert la paralelism într-un articol plasat într-o colecție în cinstea lui Siegwart etc) Cu toate acestea, aceste forme de idealism nu pot fi periculoase pentru voluntarism, deoarece soarta lor depinde de teoriile voluntarismului, dar nu invers De fapt, aceste forme de idealism, în măsura în care iau fenomenele fizice drept procese în conștiința lumii, trebuie să construiască o teorie a conștiinței lumii nu numai pe baza unor considerații epistemologice, ci și pe baza teoriilor psihologice privind fenomenele analoge din conștiința umană Dacă observațiile proceselor din conștiința umană conduc la teorii voluntariste, atunci ele ar trebui să ne ghideze în construirea unei imagini ipotetice a proceselor din conștiința lumii (din moment ce nu contrazic cerințele epistemologiei), și nu invers Deci, epistemologia, din moment ce duce inevitabil la o viziune idealistă asupra lumii, favorizează voluntarismul: ea fundamentează propoziția necesară voluntarismului că orice fenomen mental este cauzat doar de un fenomen mental În ceea ce privește, în special, proprietățile fenomenelor mentale care interacționează (de exemplu, proprietățile acestora Biblioteca "Runivers" DOCTRINE DE BAZĂ ALE PSIHOLOGIEI fenomene psihice, care în conștiința noastră sunt sub forma unor percepții ale lumii fizice), rezolvarea acestei probleme depinde în mare măsură de cercetare, ducând la voluntarism, și nu le ghidează Cu siguranță nu rezultă de aici că numai cercetările pur psihologice sunt admisibile în psihologie și că psihofiziologia ar trebui să cedeze științei interacțiunii dintre fenomenele mentale aparținând diferitelor conștiințe Acest lucru ar fi posibil doar dacă am reuși să determinăm cu exactitate natura proceselor mentale corespunzătoare percepției noastre asupra lumii fizice Deoarece probabil că acest lucru nu va reuși niciodată, multe întrebări de psihologie (de exemplu, problema legăturii dintre iritație și senzație) trebuie studiate doar psihofiziologic, adică determinând nu însăși cauza mentală a unei anumite stări mentale, ci cea corespunzătoare , percepția existentă în mintea observatorului IIL Conștiință și cunoaștere Voluntarismul se poate dezvolta fără contradicții doar dacă viața conștiinței este formată nu numai din procese cognitive, ci și din stări care nu conțin deloc cunoștințe și sunt numite de noi neidentificate -De fapt, dacă fiecare act "meu" este a provocat " "aspirațiile mele", iar dacă cunoașterea "mea" este și actul "meu", care este rezultatul aspirației mele de cunoaștere, atunci, cel puțin, noile aspirații, la începutul apariției lor, trebuie să fie stări de conștiință care nu conțin cunoștințe Prin urmare, voluntarismul nu poate fi în concordanță cu intelectualismul, care acceptă orice stare de conștiință ca stare cognitivă: pentru voluntarism, conceptul de conștiință este mai larg decât conceptul de cunoaștere În plus, voluntariștii folosesc de obicei pe scară largă conceptul de viață psihică inconștientă În acest capitol ne vom ocupa de distincția dintre

conștiință și cunoaștere, iar pe parcurs se va decide și chestiunea inconștientului) Vezi articolul "Doctrina voluntaristă a voinței", Vopr phil , carte , Biblioteca "Runivers" n l o s s k y Stări de conștiință neidentificate Stările de conștiință observate de noi în viața noastră spirituală, adică cunoscute prin autoobservarea directă, nu constituie un lanț neîntrerupt de cauze și efecte: mulți membri noi apar în așa fel încât nu pot fi explicați prin stări mentale anterioare cunoscute direct nouă O serie de fenomene observate se dovedesc a fi discontinue, există lacune în ele Pe baza legii cauzalității, trebuie să recunoaștem că aceste goluri sunt umplute cu fenomene necunoscute direct nouă, care în niciun sens nu aparțin zonei stărilor noastre cognitive, adică nu conțin elementele intelectuale ale "mei" " activitate mentala Care sunt aceste fenomene? După cum se știe, formularea corectă a unei întrebări conține deja jumătate din soluția ei, așa că haideți să o formulăm precis și clar Dorim să stabilim ce fenomene există în lume, cu excepția stărilor de conștiință care conțin elemente intelectuale (cum sunt reprezentările, emoțiile recunoscute, aspirațiile recunoscute etc); cu alte cuvinte, căutăm fenomene care să nu includă cunoștințe despre ele, astfel încât să nu aparțină nici în totalitatea lor, nici în vreuna din laturile lor (cum ar fi, de exemplu, emoțiile identificate) departamentului de stări cognitive Cerințele noastre trebuie să fie satisfăcute fie de stări de conștiință nerecunoscute (dacă există, adică dacă nu toată conștiința este cunoaștere), fie de inconștient De obicei, această problemă este definită fără discuții ulterioare ca o căutare a inconștientului, adică, la început, ele produc o identificare a conceptelor de cunoaștere și conștiință, fatală pentru cercetări ulterioare și, prin urmare, fără a obține o imagine completă a lumea din stări intelectuale, ei nici măcar nu încearcă să-i completeze celelalte stări de conștiință, ci se îndreaptă imediat către inconștient ' Nelegalitatea acestei identificări devine deja clară pe baza următoarelor considerații generale Conceptele de conștiință și cunoaștere pot fi fie identice, fie relaționate între ele ca gen la o specie Întrucât fiecare experiență a noastră, fiecare experiență, este posibilă numai în formă Biblioteca "Runivers" DOCTRINE DE BAZĂ ALE PSIHOLOGIEI stări de conștiință, atunci conceptul de conștiință este indecompunebil și indefinibil, datorită generalității sale extreme Pentru a o explica, nu avem alte mijloace decât să dăm o serie de exemple de stări de conștiință și să spunem că prin cuvintele stare de conștiință înțelegem ceea ce este comun în toate exemplele date Dacă conceptul de stare cognitivă, de proces cognitiv, ar fi identic cu conceptul de conștiință, atunci aceasta ar însemna că și acesta este indecompunebil și indefinibil Între timp, de fapt, fiecare psiholog și epistemolog fie recunoaște direct complexitatea stărilor intelectuale, analizându-le, fie o afirmă într-o formă ascunsă dând definiții cunoașterii Deja această împrejurare sugerează că cunoașterea este un fel de conștiință și, ca orice fel, conține, pe lângă proprietățile generale ale oricărei conștiințe, și trăsături specifice speciale, în urma cărora există posibilitatea definirii acesteia Așadar, ne confruntăm cu sarcina de a izola cunoștințele de domeniul conștiinței în general și de a arăta, cel puțin printr-o serie de exemple, o astfel de conștiință care nu conține elemente cognitive Această sarcină poate părea a priori imposibilă De fapt, datorită filozofiei critice, ne amintim cu fermitate că știința are dreptul de a investiga doar ceea ce este dat în experiență, adică ceea ce intră în sfera observației noastre, a percepției Cu toate acestea, observația, percepția sunt

procese de natură cognitivă, iar acum vrem doar să ne ocupăm de fenomene care nu conțin niciun element cognitiv Prin urmare, adevărații credincioși în filozofia critică pot respinge întreprinderea noastră ca pe o încercare de a depăși experiența; o pot respinge pe aceleași temeiuri, pe baza cărora, de exemplu, toate învățăturile despre lumea materială, care îi atribuie realitatea obiectivă, sunt recunoscute ca insuportabile Din fericire, însă, situația noastră nu este atât de tristă Nu trebuie să uităm că fenomenele pe care le căutăm sunt procese, conștiințe Prin urmare, este posibil să le găsim fără a încălca cerințele filozofiei critice și exact asta vom putea face dacă stările dorite intră întotdeauna sau cel puțin uneori în procese cognitive ca parte integrantă a acestora Vom încerca să arătăm că acest lucru este într-adevăr n l o s s k y deci, și chiar găsiți aceste stări de conștiință analizând procesele intelectuale Toată cunoașterea este cunoaștere despre ceva În același timp, lucrul cognoscibil însuși este dat în procesul cunoașterii sub forma unei stări de conștiință De exemplu dacă cunoaștem o plantă (botanizăm pe câmp și, după ce ne-am găsit o nouă specie, o examinăm), ascultăm un sunet, determinăm gustul unui lucru, cunoaștem unele dintre sentimentele noastre sau studiem procesul nostru concluzii, atunci această plantă, sunet Gustul, sentimentul și inferența nu există în afara procesului de cunoaștere, ci sunt date în el, ca parte integrantă, ca punct de plecare pentru cunoaștere Este imposibil să argumentezi împotriva acestei date a lucrurilor cunoscute în actul cunoașterii Dar se poate argumenta împotriva faptului că procesele cognitive sunt întotdeauna complexe și constau dintr-o stare cognoscibilă și cunoștințe despre aceasta Se poate susține că culoarea albă, sunetul, imaginea unei plante nu sunt punctul de plecare pentru cunoaștere, ci cunoașterea în sine În multe psihologii, senzațiile, de exemplu, sunt considerate stări cognitive simple, indecompuse; ele sunt considerate nu materiale pentru cunoaștere, ci cunoștințe despre calitățile obiectelor Pentru a respinge această idee, să luăm în considerare mai întâi câteva cazuri de recunoaștere mai complexă și totuși mai puțin familiară, realizată cu ajutorul unor eforturi de muncă și conștient Să ne imaginăm următorul caz: un psiholog și în același timp un botanist amator A se plimbă cu prietenul său B , care nu este angajat în aceste științe; B smulge planta, o examinează două-trei secunde și o transmite prietenului său cu cuvintele: "Mușețel " și îi este greu să-și imagineze cum se pot amesteca aceste plante; examinând planta pentru cel mai scurt timp posibil, i-a perceput imaginea în toate detaliile ei, i-a văzut și patul de flori semisferic, spre deosebire de patul de flori conic al mușețelului, și frunzele cu dinții rari, dar deloc subdivizați, ca cei de mușețel , etc și etc Mai mult, a observat și că frunzele acestui exemplar erau anormal de slab dezvoltate și, prin urmare, nu au aruncat puternic Interesat de cauza acestui fenomen, începe să se gândească la el, își dă seama că trebuie să se datoreze   cauzat de lipsa de umiditate, dar este surprins de acest lucru, pentru că știe că în anii precedenți acest loc, dimpotrivă, a abundat mereu în el; această dificultate trezește în el un fel de vagă emoție, în capul lui se află fragmente din diverse presupuneri, în același timp se uită inconștient în jur în toate direcțiile și observă deodată un șanț săpat anul acesta; asta explică totul; se liniștește imediat și este mulțumit; în minte îi apar alte gânduri, își amintește de vecinul care a făcut acest șanț; acesta este un proprietar de pământ care dorește să crească profitabilitatea numelui său și vorbește constant despre

motivele declinului proprietății nobiliare a pământului în Rusia; deci gândirea lui A trece la nobilime ca clasă socială etc În acest exemplu complex, să folosim mai întâi prima sa parte: imaginea unei plante în mintea a doi camarazi Punctul de plecare al percepției pentru ambii a fost același, dar, între timp, rezultatul final după expirarea celor trei secunde s-a dovedit a fi infinit diferit: pentru unul, a apărut o imagine inepuizabil de bogată în detalii individuale, iar pentru cealaltă, un vag destul de haotic imagine, deoarece amestecarea mușețelului cu Leucanthemum s-a produs nu numai din cauza vagului memoriei mușețelului, ci și din cauza deficiențelor de percepție Principala diferență dintre aceste două percepții este aceasta: una dintre ele este împărțită în mai multe părți, puternic diferite una de cealaltă, în timp ce în cealaltă părțile se contopesc; mai mult, într-una dintre percepții, fiecare dintre aceste părți este individualizată și mai mult și în sensul că diferă de părți similare ale altor plante, de exemplu patul de flori este perceput ca fiind sferic, iar în cealaltă dintre percepții această certitudine nu este Pentru noi este deosebit de important ca imaginea vagă primită de B să fie și punctul de plecare pentru percepția lui A În acest sens, am spus că au același punct de plecare Prin autoobservare este ușor de observat că etapele inițiale ale percepției sunt întotdeauna vagi, insuficient individualizate Acest fenomen nu a fost încă pe deplin investigat, dar chiar și ceea ce există vorbește în favoarea noastră Să ne referim, de exemplu, la un studiu interesant al Prof N Lange pe această problemă Rezultatele finale ale percepției pot fi, de asemenea, foarte asemănătoare dacă îi cereți lui B să ia în considerare planta în totalitate Biblioteca "Runivers" n l o s s k y detalii și acordă-i suficient timp pentru a face acest lucru Deci, aparent, diferența dintre aceste două percepții nu constă în materialul de bază "dat" x), ci în prelucrarea acestuia, în schimbările care apar sub influența atenției și a altor activități "mei" Care sunt aceste activități? Dacă îi cereți lui B să examineze cu atenție planta și să o descrie în detaliu, atunci el va începe, acordând atenție diferitelor părți ale plantei, să le distingă, ceea ce este posibil numai prin găsirea atât a asemănărilor, cât și a diferențelor și va oferi o imagine cu adevărat descriere bună a diferitelor detalii, de exemplu , forme de fire de păr, numai dacă luăm în considerare mai multe alte plante: în caz contrar, este absolut imposibil să acoperiți o mulțime de detalii mici A face extrem de repede această distincție, în mintea lui, parcă fără dificultate, ia naștere o imagine distinctă a unei plante Cu toate acestea, această ușurință nu trebuie să ne inducă în eroare: o astfel de imagine a unei plante nu intră de la sine în conștiința ei; înainte de a dobândi această abilitate, el a examinat cu atenție și insistență sute de plante și și-a îmbogățit memoria cu multe forme Aceste activități de comparație au fost printre "ale mele", iar rezultatele lor sunt atât de asimilate de memorie încât deseori apar în conștiință ca "date"; prin urmare, percepând imaginea distinctă a unei plante, A depune acum foarte puțin efort Pentru a evita neînțelegerile, observăm că nu vorbim aici despre acele diferențe care rezultă din adăugarea unor idei care sunt în esență departe de imaginea plantei, ci sunt asociate prin asociere cu aceasta, de exemplu nu despre cuvintele emisferic, care descriu forma patului de flori, ci despre însăși imaginea lui Leucanthemum, care, după numeroase activități de comparație și distincție, este desenată altfel decât înaintea acestor activități Această schimbare a imaginii trebuie explicată și prin îmbogățirea ei cu diverse idei asociate prin procesele de comparație,

dar aceste asocieri nu sunt deloc exterioare: ele nu se unesc atât de superficial ca cuvântul emisferic, ci cresc organic împreună cu imagine Dacă folosim terminologia lui Wundt, atunci ele trebuie atribuite numărului de idei asimilate Vezi "Doctrina voluntară a voinţei", Vopr fi l , carte , Biblioteca "Runivers" DOCTRINE DE BAZĂ ALE PSIHOLOGIEI Aceeași idee poate fi confirmată de următoarele considerații Chiar și cea mai primitivă stare, de exemplu, percepția unei culori albe, dacă aceasta aparține numărului de stări intelectuale, tocmai dacă o percepem ca "această culoare anume", trebuie să fie deja o stare complexă: pentru a percepe culorile ca "această culoare specială", este necesar să o distingem de toate celelalte stări de conștiință și culori; dar distincția se poate face numai dacă există mai multe stări în conștiință, cel distins și cel de care se deosebește Cu toate acestea, aceste alte stări, pe fundalul cărora se evidențiază ceea ce percepem de noi, rămân în ceață, iar acest lucru nu este surprinzător: suntem ocupați să nu le cunoaștem, ci ceea ce distingem din mijlocul lor Dar dacă acest fundal dispare, dacă o anumită stare de conștiință preia întreaga zonă a vieții mentale, își pierde complet caracterul intelectual Acest lucru se întâmplă în cazuri de extaz sau când o emoție puternică, de exemplu furia ne acaparează complet Atâta timp cât furia nu a înlocuit toate celelalte stări, o percepem în continuare în același mod în care percepem, de exemplu, o culoare albă, suntem conștienți de starea noastră ca "aceasta este o anumită stare"; dar când își atinge limitele extreme, când dispare orice procesare intelectuală activă a stărilor de conștiință, ne pierdem orice idee despre starea turbulentă pe care o trăim Mai mult decât atât, cu banii altor apariții emoționale, vom cunoaște cu mare dificultate mare dificultate, a căror stare nu este bine alimentată de diferențierea lor, de exemplu, obiect tangibil, rece și dur, este dificil să distingem aceste senzații, și în general este dificil să separă senzația de temperatură pentru că merg mereu mână în mână În mod similar, este dificil să recunoaștem stări mentale extrem de frecvente în viața noastră mentală și care nu sunt însoțite de fenomene contrastante; asa este, de exemplu, sentimentul de activitate, mereu acelasi ca calitate si schimbandu-se doar ca intensitate Până când vom acorda atenție acestor stări de conștiință, până le vom evidenția, adică dacă nu îndeplinim munca de distingere și identificare, nu se poate spune că avem cunoștințe despre ele, că percepem astfel de Biblioteca "Runivers" I L O S O K I și senzații și sentimente precum și "această culoare specială" În psihologie, doctrina conform căreia cunoașterea apare doar ca urmare a comparației, adică a fost de mult înrădăcinată distincții și identificări, pentru care, desigur, este nevoie și de memorie, adică păstrarea în minte a stărilor experimentate anterior care servesc drept material pentru comparație Cu toate acestea, o concluzie directă din aceasta este că orice cunoaștere nu ar trebui să fie primară, ci o stare secundară de conștiință, că ar trebui să conțină material cognoscibil și cunoștințe despre ea, ca urmare a comparației, nu atrage suficientă atenție asupra ei înșiși, nu este suficient de utilizat în psihologie Chiar și atunci când vorbim despre stări precum emoții, de exemplu, furia, este ușor să fim de acord cu faptul că furia și cunoașterea despre ea sunt lucruri diferite În această privință, senzațiile organice vagi, de exemplu, senzațiile în esofag, stomac, inimă etc , nu provoacă îndoieli speciale Dar nu orice psiholog decide să aplice această concluzie la senzațiile organelor simțurilor superioare: în foarte multe psihologii, de exemplu, senzația de culoare albă, ca o simplă stare de conștiință, aparține categoriei

stărilor cognitive, între timp, dacă avem dreptate, trebuie să admitem că orice astfel de senzație, cum ar fi emoția de furie sau sentimentul de plăcere , este un sentiment, și nu o schimbare intelectuală a conștiinței; dar poate servi drept material pentru cunoaștere, poate intra în procesul cognitiv intelectual dacă devine obiect de atenție, comparație etc Considerăm că această idee nu este suficient de răspândită în psihologie din următoarele motive În primul rând, recunoașterea senzațiilor simțurilor superioare a devenit un act atât de obișnuit pentru noi, încât nu observăm eforturile depuse asupra ei, iar percepția "această senzație particulară" ni se pare o stare simplă; mai mult decât atât, la adult, această recunoaștere are loc probabil în mare măsură în afara eului său, astfel încât rezultatele acesteia par a fi "date", și doar în cazuri excepționale acest act se încadrează într-o serie de procese din sfera ego, acces-* *) Vezi articolul "Doctrina voluntară a voinței"*, Vopr fil , , p -   nyh observație; ni s-a întâmplat să facem o astfel de observație în timp ce participam la experimente privind contrastele de culoare; experimentele au constat în faptul că subiectul testat a perceput pentru un timp foarte scurt un disc rotativ, la periferia și în centrul căruia se afla o culoare inductoare de intensitate mai mare sau mai mică, iar în mijloc o culoare albă pură de mai mare măsură sau o intensitate mai mică, sau culoare albă cu un amestec de inducere shchago; fixând un punct de mijloc al benzii de mijloc, a fost necesar să se determine culoarea acesteia; întrucât nuanțele de culori s-au dovedit a fi destul de neobișnuite în acest caz, iar percepția a durat foarte puțin, a fost clar că conștientizarea "această stare specială" - vorbim despre definiția imaginii vizuale și nu despre apariția în conștiință a unui nume etc , extern pentru imaginea ideilor, este un fenomen secundar, apărut după apariția unei simple stări de conștiință, care, încetul cu încetul, prin eforturi conștiente, este determinată de noi În al doilea rând, senzațiile organelor simțurilor superioare au sens în viața noastră spirituală doar în măsura în care servesc ca material pentru cunoaștere, în timp ce alte stări, de exemplu, mânia, au sens în afară de cunoaștere; prin urmare, ne este greu să fim de acord că senzațiile, ca și emoțiile, nu sunt deloc esența unei stări cognitive În sfârșit, în al treilea rând, psihologia păstrează încă o înclinație excesivă spre intelectualism Cu toate acestea, despre intelectualismul în psihologia modernă și despre motivele prevalenței sale, vom vorbi mai detaliat la sfârșitul acestei secțiuni Dacă avem dreptate, atunci sfera conștiinței este departe de a fi epuizată de procesele cognitive Fiecare stare cognitivă este rezultatul recunoașterii unor stări de conștiință, care înainte de aceasta nu conțineau cunoaștere, ceea ce înseamnă că în orice caz există atâtea astfel de stări de conștiință neidentificate câte acte de recunoaștere sunt; dar acest lucru nu este suficient: multe stări rămân complet neidentificate și, în plus, orice stare recunoscută trebuie să conțină elemente neidentificate, deja pentru că însuși actul de recunoaștere este o nouă stare de conștiință, care necesită un act special pentru a fi recunoscută, și dacă un astfel de act de recunoaștere a procesului de identificare finalizat și va fi finalizat, atunci pentru acest nou act este nevoie de o identificare specială etc Un astfel de act nou nu ar fi necesar doar în -lea În acest caz, dacă intelectualistul extrem Spinoza avea dreptate, el afirmă că fiecare stare de conștiință nu este doar o idee, ci și o idee idee Numai cei care cred că fiecare stare de conștiință este deja cunoaștere în sine ne pot obiecta, adică cel care identifică

conștiința și cunoașterea; dimpotrivă, oricine este de acord cu faptul că în actul cunoașterii este necesar să se facă distincția între materialul pentru cunoaștere (o stare de conștiință) și identificarea lui, trebuie să admită existența unor stări de conștiință neidentificate, întrucât recunoașterea prin însăși natura (diferențierea, identificarea) este un fenomen secundar, suprapus deasupra materialului, care poate și trebuie să existe fără el Pentru a ilustra acest lucru, vom folosi a doua parte a exemplului nostru dat mai devreme Botanistul A , după ce a ascuns planta, s-a gândit la motivele pubescenței sale anormale; avea mai multe presupuneri greșite cu care nu era mulțumit, un fel de emoție; a început să privească involuntar în jur, a văzut un șanț, a rezolvat întrebarea, s-a liniștit, s-a gândit la proprietar, la părerile sale despre agricultura din Rusia, apoi a trecut la gânduri despre nobilime etc O serie de stări de conștiință au apărut în sufletul său, o serie de gânduri, emoții, sentimente (nemulțumire, satisfacție), aspirații (de exemplu, în căutarea unui răspuns) etc Mai mult, această serie nu este formată deloc din membri disparați, atașați extern unul de celălalt, ca niște țăruși de palisă; este un proces continuu, asemănător, de exemplu, cu procesul de mișcare a unei ramuri de copac purtate de un pârâu rapid; Unele poziții ale acestei crengute, acum plutind la suprafață, acum scufundându-se sub apă, sunt deosebit de demne de remarcat la noi, dar nimeni nu va spune că intervalele dintre aceste stări nu sunt legate prin același proces de mișcare Același lucru trebuie spus despre procesul din conștiință: punctele sale remarcabile (de exemplu, diverse presupuneri despre cauzele senzației, percepția unui șanț etc) sunt toate conectate cu același curent care duce la un răspuns la o întrebare prin legături intermediare constând în sentimente de căutare, acord sau contradicție, nemulțumire, forțare din nou a distrage atenția de la ideea emergentă etc , odată cu însăși apariția sau stingerea unei stări mentale (ghiciri, Biblioteca "Runivers" DOCTRINE DE BAZĂ ALE PSIHOLOGIEI dar există un proces care trece printr-o serie de etape de dezvoltare Între timp, foarte puțini oameni știu despre existența unui astfel de proces continuu și observă legăturile de legătură Se poate spune că numai psihologii specialiști sunt capabili de acest lucru, comparându-i și comparându-i în mod constant, și chiar și atunci, de regulă, procesul în ansamblu este recunoscut nu simultan cu cursul său, ci de o memorie proaspătă De exemplu, dacă botanistul-psiholog A este interesat de tranzițiile neașteptate ale gândirii de la un obiect la altul și este deja obișnuit să facă observații de acest fel, el, ajungând la gândul nobilimii, aproape sigur se va prinde, se va simți că un proces interesant pentru el s-a derulat în mintea lui, și revine mental pentru a-l repeta în memorie În același timp, el va percepe întregul proces ca "acest proces particular", adică ca proces alcătuit din "acești anumiți membri" (pentru a ne imagina clar ce înseamnă acest lucru, trebuie să se acorde mai ales atenție la schimbarea care se va produce cu emoții și sentimente) situat într-o ordine temporală cutare sau cutare (vorbim din nou) nu despre definițiile ordinii în cuvinte, ci despre însăși imaginea acestei ordini) și agățarea unul de celălalt într-un fel sau altul Fără îndoială, acest proces a existat în mintea psihologului A înainte de actul de amintire și recunoaștere; la fel, procese asemănătoare, fără îndoială, se dezvoltă în mod constant în mintea non-psihologilor, care, totuși, pe parcursul întregii vieți, de obicei nu le percep niciodată ca un proces atât de continuu Prin urmare, un astfel de proces este o stare de conștiință care nu este însoțită de cunoaștere, iar dacă apare cunoașterea despre el, atunci

conține această stare de conștiință, completată de unele stări noi, rezultate ale unui act de recunoaștere Cu toate acestea, această stare cognitivă conține din nou stări de conștiință nerecunoscute De fapt, recunoașterea proceselor conștiinței sale, botanistul A a acordat aproape sigur atenție doar conținutului fenomenelor identificabile, și nu însuși actului de recunoaștere, care a rămas astfel neidentificat; pentru a-l identifica și pe el, adică pentru a-ți cunoaște activitatea de focalizare a atenției, comparare, deosebire etc , trebuie să-ți îndrepți atenția asupra acesteia, să o deosebești de alte activități Biblioteca "Runivers" n l o s s k y etc Evident, aceste acte ar trebui repetate la nesfârșit dacă am dori să identificăm fiecare act de recunoaștere Deoarece acest lucru este imposibil, numai din acest motiv trebuie admis că în fiecare stare cognitivă există elemente nerecunoscute Cu toate acestea, pe lângă aceasta, există încă motive mult mai importante pentru existența unor stări neidentificate, care determină prevalența lor extremă Am vorbit deja despre unele dintre ele, de exemplu, că recunoașterea este posibilă numai dacă există mai multe stări în conștiință și, de asemenea, că este facilitată de prezența stărilor contrastante Aceste motive ar putea fi enumerate cu exhaustivitate dacă ar exista o doctrină completă în psihologie despre procesul recunoașterii, mai ales despre ce acte este alcătuit Ea constă probabil nu numai în acte de focalizare a atenției, reamintire (cazuri similare), distingere și identificare Cu toate acestea, această întrebare este subiectul unui departament special de psihologie și, prin urmare, nu o vom dezvolta Să subliniem doar unul dintre motivele lipsei de recunoaștere, care este interesant din punct de vedere voluntarist Recunoașterea, în acele cazuri în care este efectuată în legătură cu fenomene neobișnuite, este un "actul meu" tipic, care include aspirații (comparați, amintiți-vă etc), un sentiment de activitate și o schimbare asociată cu un sentiment de satisfacție Desigur, fenomenele foarte familiare, pe care le recunoaștem în fiecare zi, nu necesită o astfel de muncă: este suficient să concentrăm atenția asupra lor, astfel încât să apară deja la punctul de fixare al conștiinței într-o formă recunoscută; din aceasta însă nu rezultă că la început recunoaşterea lor nu a fost şi "acţiunea mea" Dacă da, atunci acele state trebuie să se dovedească a fi recunoscute, la recunoașterea cărora ne străduim, a căror recunoaștere prezintă interes în stadiul actual al dezvoltării noastre Nevoile urgente primare ale vieții noastre necesită capacitatea de a recunoaște rapid conștiințe date legate de lumea fizică exterioară, culori, sunete, forme etc Mult mai puțin importantă pentru scopurile practice de zi cu zi este recunoașterea stărilor mentale ca atare În consecință, cunoștințele despre ele sunt mult mai puțin răspândite Foarte mulți oameni, s-ar putea spune, nu știu că au spiritual Biblioteca "Runivers" DOCTRINE DE BAZĂ ALE PSIHOLOGIEI state și sunt predispuse la materialism tocmai pentru că cunosc doar lumea fizică Mai mult, fiecare fenomen din conștiință se dezvoltă ca un proces continuu și continuu (etape de dezvoltare a percepției, reamintirii, inferenței etc); pentru scopuri cotidiene, sunt în principal etapele finale ale acestor procese (percepție distinctă, rezultatul reamintirii, inferenței etc) care sunt importante și se poate spune că doar aceste etape finale ale proceselor sunt recunoscute de noi Însăși dezvoltarea acestor procese este recunoscută doar de psihologi specialiști și chiar și atunci în niciun caz nu toate Se poate spune că chiar și în rândul psihologilor doar observatorii geniali sunt capabili pentru prima dată să recunoască anumite fenomene mentale și să le arate, după care, desigur, nu mai

este greu pentru alți specialiști să realizeze acest act de identificare Aici este suficient să subliniem, de exemplu, "armonicele" notate de James, stările mentale vagi care preced orice frază pregătită de noi ca răspuns la întrebarea pusă, orice gând, concluzie etc Aceeași grea muncă de identificare va trebui făcută în raport cu conceptele cele mai abstracte, cu privire la care psihologii aderă de obicei la o doctrină nominalistă, și anume, ei afirmă că nu corespund unei anumite stări psihice, că, gândind în aceste concepte, avem în mintea noastră doar cuvintele care le denotă, care guvernează fluxul ulterioar de idei prin asociere Între timp, nu există nicio îndoială că un cuvânt care are sens pentru noi, chiar dacă denotă cel mai abstract concept, și un cuvânt lipsit de sens, sunt percepute de noi cu totul diferit, iar această diferență trebuie explicată prin suplimentare, în primul caz, stări mentale, care sunt extrem de greu de identificat Dacă luăm în considerare câte astfel de stări există care însoțesc imaginea senzuală a unui cuvânt sau câte stări există, precum tonurile lui James, atunci trebuie să fim de acord că conștiința noastră este la un moment dat un întreg ocean de state în care nu cunoaștem decât insule mici, iar lucrarea de recunoaștere va extrage din adâncurile acestui ocean minuni la care înțelepții nu visează niciodată, în ciuda faptului că aceste miracole se înfăptuiesc în mod constant în sinea noastră și sunt create de acest lucru foarte sine, dar sunt create în procesul vieții conștiinței, nu iluminate de cunoaștere Întrebări de filozofie, carte , Biblioteca "Runivers" n Sunt despre CKI și Deci, la întrebarea pusă la început: "Ce fenomene există, cu excepția stărilor de conștiință care conțin elemente cognitive?" putem răspunde: stări de conștiință nerecunoscute În urma acesteia, se pune imediat întrebarea dacă întreaga viață psihică nu este formată din aceste două categorii de fenomene, de stări de conștiință neidentificate și recunoscute, cu alte cuvinte, dacă este imposibil să se facă fără conceptul de inconștient; vorbim, desigur, despre inconștientul psihic; am spus deja despre inconștientul material că este de nedemonstrat și nu poate fi gândit fără contradicții Este cu atât mai ușor să răspundem afirmativ la această întrebare, deoarece principala trăsătură distinctivă a presupuselor stări mentale inconștiente constă și în imposibilitatea de a le recunoaște, astfel încât este o presupunere că mulți psihologi nu numesc un proces mental inconștient ceea ce numim noi cuvântul proces mental neidentificat În secțiunea următoare, vom lua în considerare diferite învățături despre inconștient și vom încerca să arătăm că acestea sunt într-adevăr acoperite de conceptul nostru de procese mentale neidentificate și că, în majoritatea cazurilor, ele înseamnă de fapt diferența dintre stările de conștiință recunoscute și neidentificate, dar îi definesc confuz și neclar, prin urmare "Ea pornește dintr-o identificare falsă a conștiinței și cunoașterii II Învățături despre inconștient Numeroase învățături despre inconștientul psihic au apărut, așa cum am spus deja, deoarece lanțul cauzal al fenomenelor psihice identificate conține lacune Toate aceste învățături trec peste conceptul unei stări de conștiință nerecunoscute; deoarece nu fac deosebire între conceptele de cunoaștere și de conștiință în general Ca urmare, ele sunt inconsecvente și neclare, ceea ce face dificilă clasificarea lor Cu toate acestea, nu există nicio modalitate de a le considera pe toate și, prin urmare, noi, deși cu forța, vom încerca să le sistematizăm Deoarece, în afară de conștiință, nimic nu este dat în experiență, se poate prevedea a priori că doctrinele inconștientului psihic pot avea un conținut pozitiv, adică construi un concept al inconștientului, deși cumva Biblioteca "Runivers" DOCTRINE

DE BAZĂ ALE PSIHOLOGIEI corespunzatoare experientei si utila pentru explicarea fenomenului numai in urmatoarele doua cazuri: Dacă prin fenomene mentale inconștiente se înțelege aceeași compoziție a fenomenului ca toate cele conștiente, dar în anumite condiții speciale; sau: Dacă prin fenomene psihice inconștiente se înțelege, ca și noi, stări de conștiință nerecunoscute (dar nu dezvoltă în toate detaliile doctrina pe care o apărăm, întrucât continuă să amestece conștiința și cunoașterea) Prima clasă poate conține doar următoarele două grupuri: Învățături care înțeleg stările inconștiente de psiho- procesele chimice sunt exact aceleași în compoziție, ca procesele conștiente ale unui eu, dar care se desfășoară într-un alt eu (de exemplu, în măduva spinării etc) și, prin urmare, nu este recunoscut de primul sine; cu alte cuvinte, acestea sunt procese relativ inconștiente: sunt conștiente pentru sinele în care apar, dar nu sunt conștiente de un alt eu (despre un astfel de inconștient relativ vorbesc, de exemplu, Horwitz, Hartmann, Wundt) '· Învățături care înțeleg procesele mentale ca stări inconștiente, exact aceleași ca compoziție cu cele conștiente, dar care se deosebesc de acestea ca intensitate și anume prea puțin intense (de exemplu, învățăturile lui Leibniz, Beneke) A doua clasă include învățături care înțeleg inconștientul ca inconștient, dar totuși amestecă cunoașterea și conștiința; prin urmare, în ele, separarea fenomenelor neidentificate de cele recunoscute este aproape întotdeauna confuză și incompletă: de obicei, un grup de fenomene psihice care în mod clar nu conțin cunoștințe este luat și plasat în categoria inconștientului, iar orice altceva este clasat ca câmpul conștiinței Prin urmare, ele pot fi împărțite în următoarele două grupuri: Învățături care înțeleg prin inconștient toate stările nerecunoscute ale conștiinței * Învățături care înțeleg sub inconștient orice fel de stări de conștiință neidentificate Este de la sine înțeles că învățăturile incluse în ultima grupă sunt foarte numeroase și foarte diverse De exemplu, unii înțeleg prin inconștient aspirațiile inițiale, dacă se dezvoltă fără a se întâlni * Biblioteca "Runivers" n Sunt despre CKI și ceai de obstacole (Fortlage), altele se referă la zona inconștientului actele inițiale ale spiritului, care servesc ca o condiție pentru cunoaștere și, prin urmare, desigur, nu o includ în sine (Fichte, Schelling, Hegel, Schopenhauer), alții înțeleg diverse forme de activitate creatoare în general de către inconștient (Hartmann, Dilty, I G Fichte), etc Următorul tabel exprimă această clasificare I Calitatea inconștientă | în esență la fel ca conștient { conștient II Inconștientul este calitativ diferit de conștient Inconștient = conștiința altor sine Inconștient = puțin intens conștient Inconștient - toate stările de conștiință nerecunoscute Inconștient = un fel de stare de conștiință neidentificată Desigur, mulți psihologi recunosc mai multe tipuri de inconștient și, prin urmare, combină învățăturile aparținând diferitelor departamente De exemplu Hartmann face distincția între inconștientul relativ și inconștientul absolut Doctrina inconștientului relativ, adică o încercare de a umple golurile din lanțul cauzal al fenomenelor recunoscute ale vieții noastre mentale cu stările de conștiință ale altor sine, are, desigur, un drept deplin de a exista și trebuie să fie incluse în orice doctrină a vieții mentale Cu toate acestea, își atinge scopul numai dacă este complicat de doctrina stărilor neidentificate de conștiință, adică distincția dintre conștiință și cunoaștere Într-adevăr, cel care recunoaște existența doar a unor stări de conștiință recunoscute nu poate folosi ipoteza inconștientului tocmai în acele cazuri când este cea mai necesară, de exemplu când este necesar să se

explice apariția percepțiilor, amintirilor sau diferitelor sentimente și aspirații datorate stării sistemului nervos simpatic și a viscerelor: un astfel de psiholog ar trebui să admită existența cunoștințelor în astfel de centri inferiori precum măduva spinării, noduri ale sistemului nervos simpatic etc Deci cât de imposibil este, atunci să folosiți ipoteza relativ fără Biblioteca "Runivers" DOCTRINE DE BAZĂ ALE PSIHOLOGIEI conștient în astfel de cazuri nu poate fi decât psihologul care permite mai multe stări primitive decât cele cognitive ale noastre și anume stări de conștiință, neînsoțite de cunoașterea lor: în cele mai multe cazuri doar astfel de stări nerecunoscute pot fi admise în centrele inferioare Dar odată ce acest pas a fost făcut, nu există niciun motiv pentru a nu permite existența unor stări de conștiință nerecunoscute și în centrul cel mai înalt, adică în eul uman Doctrina conform căreia inconștientul este o conștiință puțin intensă nu rezistă examinării, atât în cazul în care conștiința este înțeleasă ca cunoaștere, cât și în acel caz, dacă acest concept este extins În primul caz, trebuie doar să înlocuim termenul de conștiință cu termenul de cunoaștere, adică să spunem "inconștientul este o cunoaștere puțin intensă", pentru a simți imediat că aceasta este o afirmație absurdă De fapt, cunoașterea este rezultatul concentrării atenției, al comparării, al discriminării etc ; aceste acte și materialul prelucrat de ele pot fi incomplete, eronate, mai mult sau mai puțin intense etc , dar, în orice caz, dacă sunt realizate, atunci apare acea corelare a stărilor de conștiință, care constituie o trăsătură specifică a cunoașterii; dacă nu sunt realizate, atunci avem de-a face cu ceva diferit de cunoaştere în compoziţie, şi nu numai în intensitate Dacă, totuși, conceptul de conștiință include și stări nerecunoscute, atunci stările puțin intense atribuite zonei inconștientului se vor dovedi a fi nimic mai mult decât stările de conștiință puțin intense neidentificate Așa sunt, de exemplu, exemplele citate de Leibniz - zgomotul picăturilor individuale de mare, zgomotul obișnuit al unei roți de moară, care nu mai atrage atenția asupra ei, etc din stări nerecunoscute de furie puternică, extaz, sentimente sexuale , etc) Totuși, o astfel de împărțire nu va fi făcută de cel care, în conceptul de conștiință, distinge clar între cunoaștere și stări nerecunoscute Doctrina pe care o luăm în considerare apare tocmai atunci când psihologul, acordând atenție clasei stărilor neidentificate, nu observă că trăsătura sa distinctivă constă în neidentificat, ci o caută în altceva și o găsește, de exemplu, într-o intensitate slabă Biblioteca "Runivers" n Eu despre CKI th intensitate, deoarece stările de intensitate cu adevărat scăzută rămân foarte adesea neluminate de cunoaștere Aceasta este originea doctrinei lui Leibniz despre inconștient La zona inconștientului se referă percepții mici, stări mentale de intensitate scăzută, dintre care există întotdeauna nenumărate numere în sufletul nostru, în primul rând, pentru că în fiecare secundă întreaga lume cu toate fenomenele ei este prezentă în sufletul nostru, totuși , doar o parte nesemnificativă din ea este percepută și, în al doilea rând, în al doilea rând, pentru că grandes percepții și apetitele sunt alcătuite din percepții și înclinații mici Dacă percepțiile mici sunt alcătuite, de exemplu, dacă efectele slabe ale razelor Soarele sau vibrațiile individuale ale aerului sunt concentrate prin intermediul unor adaptări în organe precum ochiul sau urechea, apoi efectul lor se intensifică și devin conștienți) Pe baza acestor argumente și exemple ale lui Leibniz, s-ar putea crede că el vede diferența dintre conștient și inconștient doar în intensitate Dar, de fapt, acest lucru ar fi greșit: vorbind despre percepțiile inconștiente, el adaugă constant că acestea

sunt stări pe care nu le observăm, la care nu acordăm atenție, care nu sunt amintite și nu conțin în sine reflexivul cunoașterii care este trăsătură caracteristică apercepţiei *) De aceea, pe lângă diferenţa de intensitate, există încă o diferenţă calitativă mult mai importantă Lipsa de intensitate este doar o condiție care împiedică atenția, dar nici chiar aceasta nu este singura: de foarte multe ori Leibniz vorbește despre inconștient ca fiind confuz, nedistins, fără a menționa deloc volumul intensității, astfel încât pentru el semnul esențial al inconștientul, aparent, este că nu este recunoscut de monada Leibniz a exprimat însă în mod inconsecvent această învățătură, cu atât mai mult cu cât, ca raționalist, a manifestat tendința de a înțelege cunoașterea prin orice stare de conștiință Cu toate acestea, este remarcabil că adepții săi îndepărtați, conectați cu el prin Lotze, au fost cei care au dezvoltat doctrina diferenței dintre conștiință și cunoaștere ' Ne referim Lettre, a M-eur Rémond* de Montmort, II Principes de la Rature et de la Crace, Principia philosophiae, ' Biblioteca "Runivers" DOCTRINE DE BAZĂ ALE PSIHOLOGIEI Teichmüller, Kozlov și Askoldov *); cu toate acestea, ei și-au dezvoltat opiniile cu privire la această problemă în scopul epistemologiei și, prin urmare, vom compara predarea lor cu opiniile noastre într-un alt studiu dedicat teoriei cunoașterii Afirmația că conștiința diferă de inconștient doar prin intensitate este mult mai clar exprimată în psihologia lui Beneke După el, senzațiile, de exemplu, apar în acest fel: mai întâi, sub influența stimulilor externi, apar stări mentale inconștiente omogene; cu fiecare noua stimulare adecvata, aceste stari inconstiente anterioare sunt reproduse, combinate si, in consecinta, devin mai intense; această creștere a intensității duce mai devreme sau mai târziu la conștiința lor Pentru Beneke, conștiința este doar ^Stärke des psychishen Seins"*) Obiecțiile pe care le-am ridicat mai sus împotriva oricărei învățături conform cărora inconștientul este un conștient de puțină intensitate sunt, desigur, valabile și împotriva lui Beneke Mult mai frecvente în psihologie sunt învățăturile conform cărora inconștientul diferă de conștiință prin calitate Dar am spus deja că aceste învățături pot oferi unele informații pozitive despre inconștient și nu depășesc sfera experienței doar dacă înțelegem prin inconștient stări de conștiință neidentificate sau unele dintre cele mai comune grupe ale acestora Desigur, termenul de inconștient apare în același timp; deoarece aceste învățături identifică mai mult sau mai puțin explicit conștiința cu cunoașterea, iar acest lucru se reflectă, printre altele, în faptul că deseori dau o definiție a co-cunoașterii Aceasta include toate învățăturile care afirmă că conștiința este o întoarcere la sine, concentrarea pe sine, că conștiința există atunci când eu exist pentru mine sau lumea există pentru mine, că toată conștiința este conștiința unui obiect în relație cu subiectul, că conștiința este a revenit la sine din alteritate o idee care a început să existe nu numai în sine, ci și pentru sine etc (de exemplu, Fichte, Schelling, Hegel Teichmiilleiy Die wirktfche und die scheinbare Wejt - Kozlov Cuvântul Său, nr Articolul "Conștiința lui Dumnezeu și cunoașterea despre El" Întrebare Phil carte , Askoldov Principalele probleme ale teoriei cunoașterii și ontologiei) Lehrbucli der Psychologie ais Natururwissenschaft, , , ed Biblioteca "Runivers" d Hr l o s s k y Schopenhauer) Toate aceste definiții au în vedere acel caracter constitutiv și determinant al fenomenelor psihice care caracterizează cunoașterea și toate presupun existența unor stări mai simple - starea de a nu se întoarce la sine, de a nu fi centrat pe sine, de idei în sine, de idei în formă și de noi viata si etc Aceste stari mai simple

intra in unele complexe si au acea proprietate indefinibila care caracterizeaza orice stare de constiinta, daca intelegem prin acest cuvant nu numai cunoasterea, ci si fenomene precum emotiile, sentimentul de placere etc În cele mai multe cazuri, psihologii se referă la aria activității creative inconștiente (în special actele care constituie condiția cunoașterii, de exemplu, sinteza, care constă în categorii) și aspirații (Johann Hermann Fichte, Fortlage, Volkmann, Hartmann) Din punctul nostru de vedere, acest lucru este de așteptat, deoarece etapele preliminare ale acțiunii sunt fie rar recunoscute, fie chiar nu pot fi recunoscute deloc, de exemplu, în acele cazuri când preced semnificativ actul de recunoaștere (cum ar fi, probabil, unele dintre sintezele produse de noi înșiși, dar înaintea actului de identificare) Un exemplu este învățătura din Fortlage; în opinia sa, conștiința diferă de inconștient nu prin grad, ci prin calitate; poate fi comparat cu lumina, iar inconștientul cu întuneric, dar tertium comparationis este aici nu în sentimentul Helligkeit-ului, ci în existența distincției și a atenției; activitățile de discernământ și atenție* apar din efortul întârziat, care implică ezitare, îndoială, comparație Dacă dar aspirația nu este împiedicată de nimic, atunci se realizează fără ezitare", iar întregul proces rămâne inconștient), adică neidentificat, am spune noi Hartmann insistă mai ales asupra unei distincții clare între conștiință și inconștient și, prin urmare, ar trebui să indice o formă a inconștientului care nu se încadrează în conceptul de stare de conștiință neidentificată: totuși, el, cum Fortlage, susține că conștiința apare numai atunci când voința întâmpină un obstacol); "doar înghesuit, întârziat) Fortlage, System der Psychologie, I, § Frage nach dem Wesen des-Bewusstseins - § n Entscheidung der Bewusstseinsfrage) Philosophie des Unbexvussten, ed a X-a, vol II, p Biblioteca "Runivers" DOCTRINE DE BAZĂ ALE PSIHOLOGIEI Sensibil, întors, aruncat înapoi în sine, activitatea reflectată devine conștientă pentru sine"), spune el Termenii Helligkeit, distincție, întârziere a aspirației, întoarcerea ei la sine etc , sunt exemple date de acești autori sau, de exemplu, în definiția lui Hartmann a valorii conștiinței pentru viața umană (prevenirea erorilor de cunoaștere produse de afecte, eliminarea indiscreției și indeciziei, alegerea corectă a mijloacelor pentru realizarea scopului, determinarea voinței nu după un afect de moment, ci după principiul celei mai mari fericiri personale comune, alegerea corectă a vocației etc , etc) arată că prin conștiință înțeleg cunoașterea și, prin urmare, construind conceptul de inconștient, includ în el tot ceea ce am atribuit parțial zonei conștiinței neidentificate, de exemplu, aspirații, procese de activitate , etc Putem observa că susținătorii doctrinelor inconștientului pot include într-adevăr în acest concept o stare de conștiință nerecunoscută, dar în plus indică și astfel de fenomene care nu seamănă deloc cu conștiința, deși aparțin domeniului vieții mentale Este cel mai firesc să cauți indicații ale unor astfel de fenomene la Hartmann, deoarece el enumerează în detaliu toate formele inconștientului Totuși, toate fenomenele indicate de el, de exemplu, conștient în construcția corpului, în instinct, în dragoste sexuală, în caracter și moralitate, în creativitate estetică etc * * *) nu conțin nimic anume diferit de activitate conform aspiraţiilor identificate, cu singura diferenţă că nu au această recunoaştere O singură calitate, întâlnită adesea în așa-numitele procese inconștiente, poate determina recunoașterea diferenței lor specifice față de conștiință; ele au loc ca în afara timpului și constituie o unitate continuă absolută, de exemplu, în concluziile, premisele și concluziile intuitive nu se

urmează, ci parcă s-ar fi dat împreună Totuși, această proprietate a inconștientului aparține și ceea ce numim noi Die moderne Psychologie, p i Vezi și Philosophie des Unbewus- sten, io ed , ii, p - ') Philosophie des Unbewussten, ed a X-a, I, ed V cap XI, p -) Philosophie des Unbewussten, I Theil, Phãnomenologie des Unbewussten Biblioteca "Runivers" S N L O S S K I-lea știm prin conștiință Da, n-am avea nicio idee despre această proprietate dacă stările de conștiință care constituie conținutul cunoașterii nu l-ar poseda deloc Adevărat, pe măsură ce este recunoscută întreaga stare continuă de conștiință, aceasta își pierde din ce în ce mai mult integritatea; sub influența proceselor de distincție, ea devine din ce în ce mai discursivă și, parcă, se întinde în timp; totuși, cel care a observat procesul de identificare, de exemplu, de inferență, care a fost efectuat mai întâi intuitiv (sau mai bine zis, toate sunt intuitive la început), știe că rezultatul este o formă discursivă de conținut care nu conține nimic anume nou Mai mult, dacă ne obișnuim cu vreun lanț lung de construcții, de exemplu, cunoaștem bine sistemul filozofic al lui Spinoza, dobândim în timp capacitatea de a-l surprinde mental aproape instantaneu în întregime, astfel încât acest întreg să rămână recognoscibil, dar în același timp timpul își apropie din nou proprietățile de întregul inconștient al lui Hartmann Prin urmare, nu avem niciun motiv să admitem nicio altă formă de fenomene psihice, cu excepția stărilor de conștiință neidentificate și identificabile Comparând punctele noastre de vedere cu unele dintre învățăturile despre inconștient, ni se poate spune că suntem angajați doar într-o permutare a termenilor: numim o stare de conștiință nerecunoscută ceea ce alți psihologi au botezat-o cu numele de inconștient Se poate răspunde că chiar și o simplă rearanjare a acestor termeni ar fi deja o întreprindere utilă, întrucât elimină nefericitul termen inconștient: viața mentală ne este cunoscută direct doar sub forma conștiinței și de aceea, vorbind de procese mentale inconștiente, sunt, parcă, vorbesc despre inconștient conștiință Dar, desigur, eram angajați în mai mult de o permutare de cuvinte A fost, în cazul nostru, rezultatul unei distincții între două grupe de fenomene psihice, recunoscute și neidentificate, care în ultima vreme, odată cu eliberarea treptată de intelectualism, nu se amestecă în totalitate, dar nici nu se deosebesc distinct Datorită acestei distincții, este posibilă o doctrină pozitivă a fenomenelor neidentificate, deoarece acestea se încadrează și sub conceptul de conștiință și pentru că este deschisă o anumită metodă pentru studierea lor, și anume Biblioteca "Runivers" DOCTRINE DE BAZĂ ALE PSIHOLOGIEI observarea stărilor recunoscute, concentrându-se pe conținutul acestora, pe lângă elementele intelectuale, și determinarea acelor modificări care se introduc în acest conținut prin acte de identificare Pe de altă parte, doctrinele care nu se bazează pe discriminarea noastră și, prin urmare, nu au dreptul la permutarea termenilor, nu pot oferi nicio doctrină pozitivă a inconștientului și o metodă de investigare a acestuia; pot vorbi despre procese inconștiente doar ca despre unele procese non-materiale care sunt mai necunoscute Mai mult decât atât, o astfel de doctrină a vieții mentale inconștiente, ca depășind limitele experienței, ar trebui clasificată drept construcții metafizice de nedemonstrat, împreună cu doctrina realității lumii materiale din afara creației și chiar cu conceptul nostru de stări neidentificate de conștiință nu depășește experiența doar în acest caz dacă le atribuim însuși conținutul care se păstrează în actele de cunoaștere Totuși, o analiză detaliată a acestei probleme și numeroasele concluzii epistemologice de aici depășesc limitele

psihologiei și, prin urmare, le ocolim În concluzie, să evidențiem câteva învățături mai incorecte despre conștiință, răspândite în psihologie ca urmare a identificării acesteia cu cunoașterea, și anume, învățăturile despre neproductivitatea, pasivitatea completă a conștiinței și relativitatea ei Mulți susținători ai doctrinei inconștientului, diferiți calitativ de conștiință, de exemplu, Imm Hermann Fckte, Frlckmann, Fortlage, Hartmann susțin că conștiința este complet neproductivă, că activitatea are loc întotdeauna în afara conștiinței, care în acest sens poate fi numită "parazit", așa cum face Fortlage Și într-adevăr, dacă înțelegem prin cunoașterea conștiinței, atunci e^ Sunt într-o anumită măsură putem fi de acord Întrucât recunoașterea constă în acte de atenție, distincție, identificare etc , despre un material deja dat, se poate argumenta că oșo nu creează un conținut specific nou În urma lui Hartmaln, se roagă să se spună că "mintea conștientă doar dă, critică, controlează, corectează, măsoară, compară, combină, co- și subjugă, primește prin inducție generalul din particular, armonizează cazul particular cu regula generală , dar nu este niciodată un produs creativ Biblioteca "Runivers" n l o s s k y creativ, niciodată inventiv" *) Chiar și aici, însă, trebuie făcută o limitare importantă În procesele de recunoaștere, trebuie să distingem între rezultatele recunoașterii și însăși activitatea de recunoaștere, rezultatele acestei activități și activitatea în sine Rezultatele activității sunt complet pasive, dar însăși activitățile care le generează sunt, în primul rând, desigur, nu pasive și, în al doilea rând, nu sunt lipsite de un caracter creativ productiv, care se reflectă și în rezultatele recunoașterii Aceasta este, de exemplu, activitatea de recunoaștere, care aduce căderea unei pietre și revoluția lunii în jurul pământului într-un concept și, în general, stabilește noi sinteze și analize ample Dar o astfel de activitate cognitivă originală în sine, la rândul ei, nu este recunoscută; doar cele mai simple, frecvent repetate și, prin urmare, necreative acte de comparație și distincție pot fi recunoscute în momentul implementării lor Prin urmare, se pot stabili următoarele propoziții: activitatea de cunoaștere poate fi recunoscută și neidentificată, prima nu conține nimic original, a doua poate fi creativă; rezultate de identificare, de ex cunoștințe, sunt întotdeauna pasive, ca toate rezultatele activităților Același lucru este valabil și pentru doctrina relativității conștiinței Conține adevăr atunci când este aplicat cunoașterii, dar nu și stărilor de conștiință neidentificate Într-adevăr, stările de cunoaștere pot exista, ca și cunoașterea, numai în măsura în care se află într-o serie de alte stări, deoarece cunoașterea este posibilă numai acolo unde există distincție Dar această regulă nu poate fi extinsă la toate stările de conștiință: nu se poate spune că, de exemplu, mânia nerecunoscută sau o stare de extaz, doar în raport cu alte stări, au calități care ne determină să le numim stări de conștiință Desigur, furia și extazul, ca orice proces, sunt posibile doar într-o serie cauzală de alte fenomene și în acest sens sunt relative, dar aceasta este o relativitate complet diferită de cea care este necesară pentru apariția cunoașterii și care este extinsă pe nedrept sub influența intelectualismului inconștient în întreaga zonă a fenomenelor mentale (de exemplu * , Ben)) Phil des Unb , io ed , I, ed B, cap XI , p Biblioteca "Runivers" DOCTRINE DE BAZĂ ALE PSIHOLOGIEI În cele din urmă, rămâne să vorbim despre de ce în psihologie și filozofie există o tendință atât de răspândită de a identifica conștiința și cunoașterea și, odată cu aceasta, la intelectualismul deschis sau ascuns De mai multe ori am făcut aluzie la cauzele acestui fenomen

Experiența pe care se bazează cunoașterea lumii se formează numai din stări de conștiință recunoscute: numai acele stări care sunt observate de noi, adică pot intra în compoziția fenomenelor studiate identificat Pentru a dobândi cunoștințe despre proprietățile stărilor neidentificate, este necesar să se utilizeze din nou stările identificate și să se abstragă mental de elementele intelectuale Este de la sine înțeles că o astfel de abstracție, o astfel de distincție, este o sarcină destul de dificilă și nu poate apărea decât destul de târziu în psihologie Prin urmare, psihologia, fără a recurge la această metodă artificială, ar trebui la început să vadă peste tot și să studieze doar procesele intelectuale, considerându-le mai accesibile studiului decât simțirii sau voinței, dar, în același timp, trebuia, desigur, la fiecare pas să încurce cele mai eterogene concepte, deci cum a suferit din cauza lipsei de analiză Acest lucru este confirmat de cursul dezvoltării psihologiei N Lossky Biblioteca "Runivers" Moralitate și cunoaștere (Referitor la articolul prințului E N Trubetskoy: "Un nou studiu asupra filosofiei dreptului de Kant și Hegel*", "Probleme de filosofie și psihologie*", cartea ,) Sunt foarte recunoscător cărții E N Trubetskoy pentru analiza sa extrem de interesantă și atentă a cărții mele După ce am atins în articolul său acele puncte ale lucrării mele care sunt cele mai esențiale în ea, stimatul meu critic a făcut în același timp o serie de remarci valoroase, care în timpul nostru de interes sporit pentru problemele de moralitate și drept vor fi acceptate cu recunoștință nu numai din partea mea Punctul de vedere general al cărții Trubetskoy, deoarece poate fi judecat pe baza observațiilor sale individuale, nu coincide în toate punctele cu direcția gândirii filozofice, care, mi se pare, decurge din condițiile moderne ale dezvoltării sale Dar este cu atât mai interesant să asculți obiecțiile serioase ale unui venerabil om de știință și cu atât mai instructiv, într-un concurs revigorant de opinii, să verifici și să-și dezvolte propriile poziții Cu toate acestea, înainte de a trece la diferențele dintre noi, aș dori să subliniez câteva puncte importante ale acordului nostru În acest sens, mi-a fost deosebit de plăcut să găsesc în carte Atitudinea simpatică a lui Trubetskoy față de metoda de studiu a ideilor pe care am aplicat-o doctrinelor lui Kant și Hegel În cartea mea, am insistat că aceste doctrine, ca toate doctrinele cu mai mult de un interes istoric, pot fi studiate independent de condițiile originii lor, în semnificația lor intrinsecă de durată Cu această ocazie, a trebuit să ascult multe obiecții, iar acum pot răspunde acestor obiecții printr-o recenzie autorizată a cărții Adevărat Biblioteca "Runivers" MORALA ŞI CUNOAŞTEREA Betsky: "Numai cel care neagă posibilitatea cunoașterii filozofice în general și vede în istoria filosofiei doar istoria erorilor umane poate nega necesitatea unui astfel de studiu (filosofic) al ideilor Dacă luăm un astfel de punct de vedere, atunci, desigur, ideile filozofice ne pot interesa doar ca "reflexe" sau reflectări ale unuia sau altuia mediu istoric în conștiința umană; dar dacă credem în filozofie, sistemele filozofice capătă semnificație și valoare independentă pentru noi: putem apela la ele pentru a rezolva întrebările metafizice care ne privesc și, prin urmare, ne putem interesa de ele și indiferent de relația lor directă cu mediul istoric care le-a dat naștere" (p) Carte Trubetskoy crede pe bună dreptate că studiul istoric și filozofic al ideilor ar trebui să se completeze reciproc; dar aceasta nu exclude deloc independența sarcinilor lor și particularitățile metodelor lor Un alt punct al acordului nostru, care este foarte semnificativ pentru mine, este că cartea Trubetskoy ia cu

deplină siguranță de partea ideii de lege naturală, a cărei justificare este scopul principal al lucrării mele Despre atitudinea simpatică a cărții Trubetskoy la mișcarea modernă în filosofia dreptului, am putea judeca deja din articolul său despre cartea prof Petrazhitsky Noua recenzie de carte Trubetskoy ne oferă și mai multe motive să-l vedem ca un susținător al doctrinei reînviate Sprijin autorizat al cărţii Trubetskoy, mijlocirea energică a lui Struve și Berdyaev, strălucita apologie a prof Gessen, acestea sunt noile forțe care în ultimii ani au venit în apărarea > înțelegerii idealiste a dreptului Vocile ocazionale pozitiviste împotriva noii mișcări rămân singure și trec fără urmă Devenind din punctul de vedere al dreptului natural, Prince Trubetskoy este de asemenea de acord - cum nu se putea altfel - că problema dreptului natural trebuie să conducă inevitabil la problema independenței principiului etic o sută; este o sursă de judecăţi morale independentă de legislaţia externă" ( ) Dar aceste independență Biblioteca "Runivers" P NOVGORODTSEV De la început, înseamnă nu numai asta: dacă ducem acest concept până la sfârșit, atunci va trebui să-l definim ca fiind independența ideii de propriu-zis față de orice date ale experienței interne sau externe, față de orice teoretic propoziţii legate de lumea realităţii empirice Aceasta este baza auto-legalității judecăților morale, care poate fi pronunțată complet independent de cursul natural al evenimentelor Judecata morală nu se supune acestui curs firesc, ci se ridică deasupra lui De aici dualismul judecăților morale și teoretice, de aici diferența dintre evaluarea morală și explicația teoretică Am insistat în special în cartea mea asupra importanței acestei concluzii, deoarece ea stă la baza tuturor concluziilor mele ulterioare Pe această bază, stabilesc un loc aparte problemei natural-juridice, ca independentă de studiul genetic al moralității Pe aceeași bază, rezultatul meu final se afirmă asupra diferenței dintre considerația socio-filozofică și cea normativ-etică, ca două domenii complet diferite, fiecare având fundamentele sale speciale Această serie de concluzii este însăși esența cercetării mele și nu este surprinzător dacă opoziția eticii științei, așa cum remarcă stimatul meu critic, "se trece ca un fir roșu prin toată cartea mea" Dar tocmai de aceea nu pot admite că am avut vreo ezitare în privința acestui aspect; în același mod în care nu pot fi de acord cu acele restricții, pe care cartea Trubetskoy încearcă să introducă moralitatea și cunoașterea în paralelismul pe care îl afirm La baza dezacordului nostru pe acest subiect, mi se pare, în primul rând, o neînțelegere terminologică Ori de câte ori pun etica cu știința, înțeleg prin etică nu o analiză teoretică a unei idei morale, ci un set de definiții normative a ceea ce este propriu Poate că în acest caz ar fi mai bine să folosim un alt termen, de exemplu: moralitate; dar în orice caz folosirea mea a cuvintelor nu poate fi interpretată în alt fel Pe de altă parte, prin știință înțeleg în acest contrast o știință exactă pozitivă sau, vorbind și mai îndeaproape, știința fenomenelor și a relațiilor cauzale Cu asa Biblioteca "Runivers" MORALA ŞI CUNOAŞTEREA definirea conceptelor pe care le folosesc, obiecția despre opoziția incorectă dintre etică și știință dispare de la sine, întrucât, în cuvintele cărții Trubetskoy, "aici, fără îndoială, avem de-a face cu două manifestări diferite, cu funcții diferite ale minții" ( ) De asemenea, devine clar de ce am insistat că știința se caracterizează prin acuratețea concluziilor sale, iar etica (sau moralitatea) prin nemărginirea perspectivelor sale Relegarea preceptelor morale într-un domeniu special, de sine stătător, independent de definițiile științei, nu ne împiedică deloc să presupunem că însuși conceptul de moralitate

este supus analizei teoretice Această presupunere, făcută în cartea mea, a dat cartea Trubetskoy are un motiv să-mi reproșeze o oarecare ezitare Dacă etica, spune el, "depășește limitele cunoașterii teoretice, adică știința și constituie tărâmul rațiunii practice", apoi "din acest punct de vedere, ar trebui, de fapt, să renunțe la toate încercările de analiză teoretică și fundamentare teoretică a moralității De fapt, a analiza moralitatea înseamnă a supune dictatele rațiunii practice la cea mai înaltă instanță a rațiunii teoretice și, în consecință, a încălca primatul rațiunii practice; a încerca să fundamentați teoretic moralitatea înseamnă, din nou, a face ca credibilitatea dictaturilor rațiunii practice să depindă de credibilitatea acestor sau a altor propoziții teoretice" (p) Citatul de mai sus vorbește simultan despre analiza și fundamentarea moralității, ambele fiind prezentate în mod egal ca o încălcare a legalității de sine a rațiunii practice Între timp, acestea sunt două sarcini complet diferite, drept urmare atitudinea filozofiei morale față de ele trebuie să fie diferită După cum se știe, Kant a permis o analiză a conștiinței morale; lucrărilor sale moral-filosofice sunt consacrate acestei analize Dar a analiza moralitatea nu înseamnă deloc a supune dictatele rațiunii practice celei mai înalte judecăți a rațiunii teoretice Altfel, ar trebui să admitem că primatul rațiunii practice constă în imposibilitatea completă a rațiunii teoretice de a spune ceva cert despre moralitate Primatul poruncilor morale este păstrat în Întrebări de filosofie, carte , ' Biblioteca "Runivers" P NOVGOROTSEV deplină putere, dacă admitem că analiza conştiinţei morale nu merge mai departe decât explicarea esenţei şi condiţiilor ei La urma urmei, de obicei permitem o analiză teoretică în raport cu sentimentul religios, fără a încălca câtuși de puțin prin această presupunere nici independența acestuia față de orice teorie, nici originalitatea manifestărilor sale Filosofia religiei, ca și filosofia moralei, nu determină conținutul concret și viu al sentimentelor religioase și morale, ci, dimpotrivă, presupune acest conținut și nu încearcă decât să-i elucideze elementele Altfel ar fi dacă s-ar recunoaște posibilitatea unei fundamentări teoretice a moralității: aceasta ar echivala într-adevăr cu "a face ca fiabilitatea dictaturilor rațiunii practice să depindă de fiabilitatea acestor sau a altor propoziții teoretice" Dar Kant a negat direct această posibilitate și, dacă ei susțin că a depășit involuntar limita stabilită de el și, în filosofia sa morală, a încălcat principiul potrivit căruia conștiința morală este dincolo de jurisdicția rațiunii teoretice, atunci în orice caz se poate argumenta acest lucru Reproșul lui Kant pentru o contradicție de acest fel, oricât de veche ar fi ea la origine, nu poate fi deloc considerat universal recunoscut și cred că se poate mult mai ușor de acord cu reproșul opus al celor care ar dori să vadă în Kant o critică reală a moralității și nu găsesc o astfel de critică în el critica Astfel, Paulsen și Fulier remarcă că, în ceea ce privește sfera morală, locul criticii în Kant îl ocupă apologia și apoteoza, panegiric și cult N-ar fi putut fi altfel din partea filozofului, care a recunoscut independența principiului etic Dacă legea morală este pentru noi, în cuvintele lui Kant, "ca un fapt, rațiune pură, de care suntem conștienți în noi înșine a priori și care este absolut obligatoriu pentru noi", atunci nu este loc de critică și fundamentare teoretică Acceptând această ultimă propoziție, îi asociem sensul pe care l-a avut la Kant: ceea ce se recunoaște direct aici nu este prezența unor idei morale în mintea noastră, ci conștiința unei obligații morale Cei care îl urmăresc pe Kant în acest sens și în timpul nostru afirmă că, de

dragul certitudinii, este moral Biblioteca "Runivers" MORALA ŞI CUNOAŞTEREA de datoria noastră, nu putem prezenta nicio altă dovadă decât vocea conștiinței imediate Formula lui Kant poate fi modificată în direcția criticii teleologice, dar aceasta oferă doar o explicație, nu o dovadă Și aici întrebarea este lăsată deoparte "in's Gewissen hinein" *) Este de la sine înțeles că o astfel de certificare a legii morale poate părea insuficientă pentru mulți De aici provin îndoielile teoretice cu privire la caracterul obligatoriu al preceptelor morale Dar posibilitatea unor astfel de îndoieli în sine nu respinge deloc validitatea datoriei morale Îndoielile pot fi nefondate; de multe ori se ascund în spatele lor doar o neînțelegere, care poate fi clarificată printr-o examinare mai atentă a problemei Faptul că gândirea teoretică își opune în mod constant îndoielile vocii conștiinței imediate, de exemplu, în chestiunile religioase sau morale, nu înseamnă deloc că această conștiință se bazează pe propoziții teoretice, ci doar că conștiința directă nu are suficientă persuasivitate teoretică căci pentru a elimina posibilitatea oricăror îndoieli teoretice Pentru cel care recunoaște originalitatea și certitudinea imediată a conștiinței morale sau religioase, rămâne aici doar să arate, așa cum a făcut Kant, că îndoielile teoretice, deși posibile, sunt neputincioase, deoarece sunt îndreptate împotriva propozițiilor care sunt inaccesibile negației sau afirmării teoretice Exprimând ideea că conștiința noastră morală se bazează pe o serie de presupuneri teoretice, Vol Trubetskoy explică mai îndeaproape care sunt aceste prevederi "Preceptele morale presupun posibilitatea de a le îndeplini; dacă ideea de datorie ne cere imposibilul, atunci se bazează pe o iluzie" ( ) Astfel, de îndată ce punem problema punerii în aplicare a legii morale, legăm ideea a ceea ce ar trebui să fie de ideea de a fi Sunt atât de mult de acord cu această afirmație, încât am inclus-o printre principalele prevederi ale lucrării mele (p - Ț Vezi Windelband, Praludien S urm * Biblioteca "Runivers" P NOVGOROTSEV); dar trebuie să remarc că aici este pusă o altă latură a întrebării, care ia conștiința morală nu în natura ei obligatorie internă, ci în realizarea ei activă în lumea exterioară Aici, fără îndoială, trebuie să intri în tărâmul ființei și al legilor ei Nu ar trebui să confundăm doar cele două laturi ale chestiunii morale, care sunt dezvăluite aici Una dintre ele este transformată în lumea interioară a unei persoane, în conștiința sa; celălalt intră în contact cu condiţiile existenţei exterioare Numai primul reprezintă sfera acelor precepte morale autolegice în care mintea noastră, folosind expresia lui Kant, "cu deplină spontaneitate își creează o ordine specială, o lume a ideilor, de care încearcă să aducă condițiile actuale mai aproape și conform pe care îl declară necesare astfel de acțiuni care nu s-au întâmplat niciodată și probabil nu se vor întâmpla niciodată Acesta este tărâmul datoriei pure, independent de cursul natural al lucrurilor; și vom înțelege cel mai bine esența acestui domeniu dacă îl luăm, după exemplul lui Kant, în toată independența și rigoarea lui de sine stătătoare Un alt lucru este punerea în aplicare a legii morale: autolegalitatea internă a voinței nu este suficientă aici, este necesar să se țină cont de condițiile externe Dar pentru esența voinței legitime, ridicându-și vocea deasupra cursului exterior al evenimentelor, această realitate exterioară nu are o semnificație decisivă și aceasta este tocmai independența principiului etic Să afirmăm că "nu putem recunoaște preceptele morale ca fiind obligatorii, demne de credință, dacă nu suntem convinși că ne este posibil să le îndeplinim, adică în libertatea noastră", înseamnă, mi se pare, a intra în conflict cu corelarea firească a ideilor de libertate și datorie

morală în conștiința noastră Remarca lui Kant că libertatea este ratio essendi a legii morale, în timp ce legea morală este ratio cognoscendi a libertății, mi se pare o soluție extrem de reușită a acelor îndoieli care pot apărea în detrimentul relației reale dintre conceptele de moralitate și libertate; iar dacă cineva adoptă acest punct de vedere, va fi perfect clar că conceptul de libertate nu este baza moralității, ci consecința ei și că o conștiință morală originară este tocmai faptul de bază original, care, nu Biblioteca "Runivers" MORALITATE ȘI CUNOAȘTERE, presupunând că nu există date metafizice, le poate doar condiționa Adevăratele neajunsuri ale filozofiei lui Kant se dezvăluie nu la început, ci la sfârşitul problemei morale, în problema punerii în aplicare a legii morale Aici se simt clar golurile din metafizica lui și, mai ales, dualismul fără speranță dintre lumea interioară și cea exterioară, pe care trebuia să le stabilească În critica acestui dualism, sunt pe deplin de acord cu Prince Trubetskoy) De asemenea, sunt de acord cu faptul că acest dualism, atât în sensul său general, cât și în definiția sa particulară a antitezei ființei și datoriei, necesită reconciliere Problema punerii în aplicare a legii morale este cea care duce la convingerea necesității unei sinteze superioare, a ființei și a datoriei, dar această sinteză, așa cum am subliniat în cartea mea, nu poate fi finalizată decât în regiunea transcendentală *) Întrucât ne adresăm domeniului experienței, acest dualism trebuie păstrat în plină forță: nicio experiență nu conține ideea de bine; datele empirice și cerințele morale sunt două serii independente, care nu își pot găsi reconcilierea decât în a treia serie - ipotezele metafizice Dar această a treia serie împacă categoriile de ființă și datorie, dezvăluind necesitatea armoniei lor ultime, dar nu le deduce una din alta Sinteza superioară a acestor categorii, punând conştiinţa morală în legătură cu unele convingeri metafizice, conferă acestei conştiinţe o nouă fermitate, dar nu o face obligatorie Făcând această sinteză, rămânem totuși cu însăși propoziția a întrebării obligativității legii morale pentru voința noastră, de la care pornim, mergând spre această sinteză Metafizica poate explica minții sensul ideii morale, luată în raport cu esența lumii și a vieții noastre, dar nu poate dovedi că trebuie să fim morali Pentru un sistem filozofic care recunoaște originalitatea conștiinței morale, forța sa obligatorie este, totuși, nu mai puțin puternică decât datele oricărei teorii, experimentale sau meta- *) Mier articol de carte Trubetskoy, pp - și cartea mea, pp -) Pagina - Biblioteca "Runivers" P NOVGOROTSEV fizic Căci în această conștiință, în poruncile ei necondiționate, se dezvăluie esența absolută a omului, dând mărturie despre sine cu puterea poruncitoare a revelației interioare Toate considerațiile prezentate aici, mi se pare, explică suficient sensul în care recunoaștem ca posibilă expunerea principiilor de bază ale moralității, independent de luarea în considerare a întrebărilor metafizice Partea interioară a conștiinței morale este un fapt supus analizei în sine în afară de descoperirea lui în lume Carte Trubetskoy se referă într-un loc al articolului său la învățătura morală a lui Vlad Solovyov Din partea mea, m-aș putea referi la această doctrină ca un exemplu de analiză a ideii morale, realizată independent de filozofia teoretică "Înainte de orice metafizică", spune Vlad Solovyov, "putem și trebuie să aflăm ce găsește mintea noastră ca fiind bun în natura umană și cum dezvoltă și extinde acest bine natural, ridicându-l la valoarea unui ideal moral absolut"*) II Mai am un motiv să-mi amintesc filosofia morală a lui Vlad Solovyov: Aș putea folosi exemplul său pentru a arăta că luarea în considerare a chestiunii relației dintre etica subiectivă

și etica obiectivă este posibilă și fără o dezvoltare preliminară a ipotezelor metafizice implicate de această întrebare Tocmai acest mod de a considera această întrebare mi-a adus reproșul că, comparând învățăturile morale ale lui Kant și Hegel, le elimin sau chiar neagă în mod arbitrar fundamentele metafizice, de la a căror comparație ar fi trebuit să plec Între timp, am considerat pur și simplu posibilă separarea discuției despre problema moral-filozofică de cea metafizică și am luat în considerare principiile metafizice ale lui Kant și Hegel doar în măsura în care acestea au influențat construcțiile lor în domeniul moralității !) "Justificarea binelui*, p (ed I) Biblioteca "Runivers" MORALA ŞI CUNOAŞTEREA Carte Trubetskoy exprimă ideea (p boi) că trecerea lui Hegel de la etica subiectivă la etica obiectivă se datorează acelor completări metafizice pe care Hegel le face lui Kant ΄Ho)ρά́O afirmația nu este justificată prin studierea originii inițiale a opiniilor lui Hegel Așa cum am încercat să arăt în disertația mea (p și urm), ideea lacunelor din e^ica lui Kant a apărut pentru prima dată la Hegel sub influența acelui nou interes modal-filosofic care l-a ocupat din chiar începutul Chiar și în experimentele sale din tinerețe, el a încercat să rezolve problema cum să organizeze viața religioasă și morală a oamenilor, cum să realizeze progresul moral Discutând această întrebare, el este interesat de acele date ale naturii umane și ale organizării sociale, cu ajutorul cărora ideea morală ajunge la întruchiparea ei în viață Aceasta a fost întrebarea fundamentală a eticii obiective Dezvoltarea ulterioară a concepțiilor filosofice ale lui Hegel a consolidat și a adâncit tendința sa moral-filosofică de bază; când sistemul său metafizic sa maturizat, ideea eticii obiective a fost combinată cu acest sistem într-o legătură puternică; dar originea acestei idei a fost complet independentă, iar în acest sens poate fi discutată independent de principiile metafizice care i-au servit doar ca bază găsită mai târziu, și nu ca punct inițial de plecare Dar chiar și nesocotind Hegel, originea ideii sale de etică obiectivă, trebuie să spunem că discuția ei este destul de posibilă în instanța preliminară a filosofiei morale Vorbim aici doar despre condițiile specifice ale progresului moral Ideea teleologiei obiective, recunoașterea scopului rațional al acestui progres, este completarea necesară a eticii obiective, dar tocmai completarea care este dată în cea mai înaltă instanță metafizică Scopul lucrării mele a fost să pun întrebarea în termeni de filozofie morală Acum despre rezultatul obținut Îmi pare foarte rău dacă nu am reușit să o prezint în cartea mea cu deplină claritate, dar eforturile mele au avut tendința de a sublinia marea importanță și marea dificultate a întrebării legate de trecerea de la etica subiectivă la etica obiectivă În literatura rusă în urmă cu câțiva ani această întrebare era Biblioteca "Runivers" P NOVGOROTSEV, metoda unei dispute extrem de interesante între Vlad Solovyov și B N Cicherin*) Rezultatele acestei dispute nu au fost rezumate la timp și mi s-a părut instructiv să discutăm aceeași chestiune prin analiza doctrinelor lui Kant și Hegel, în care opoziția dintre etica subiectivă și obiectivă era exprimată cu forță și profunzime clasice Mi s-a părut important să apelez la acele surse primare în care se poate urmări cu o claritate deosebită formularea separată și distinctă a celor două probleme principale ale moralității Esența întrebării care m-a interesat este să găsesc corelația corectă între aceste două probleme și cele două departamente de etică corespunzătoare Dificultatea întrebării constă în faptul că fiecare problemă poate părea de o importanță excepțională și o absoarbe pe cealaltă și că combinarea lor într-un sistem întreg necesită

reconcilierea principiilor și metodelor de considerare opuse și, parcă divergente Centrul definițiilor eticii subiective este conceptul de autonomie morală Fără acest concept nu există etică, dar dezvoltarea ei unilaterală poate duce la concluzia că persoana individuală trebuie să determine din sine întreaga viață morală, întâmpinând în mediul social doar limita exterioară a libertății sale O altă concluzie din aceasta este presupunerea că moralitatea nu poate fi decât subiectivă, având un început și un sfârșit în conștiința subiectivă a indivizilor și fiind în întregime isprava unei persoane individuale Aceste concluzii unilaterale din principiul autonomiei morale au fost bine formulate de Vlad Solovyov și i-a desemnat sub numele de subiectivism moral Punctul de vedere al subiectivismului moral ignoră importanța acelor influențe morale care sunt asociate cu una sau cutare organizare a societății și, prin urmare, sarcina progresului social devine de o importanță secundară pentru aceasta Centrul definițiilor eticii obiective este conceptul de organizare socială, cu ajutorul căreia se crește o persoană și se realizează succesiv progresul moral Vezi "Quest Phil și Psych *, carte și Biblioteca "Runivers" MORALA ŞI CUNOAŞTEREA o serie de generatii În raport cu principiul autonomiei indivizilor, o organizație publică este tratată ca un mijloc pentru un scop Dar o dezvoltare unilaterală a ideii de sănătate publică poate duce la încheierea unei astfel de vocații atotcuprinzătoare a societății, în care conceptul cel mai de bază al moralității, adică este pus în pericol conceptul de personalitate autonomă Sarcina mea a fost să arăt printr-un studiu comparativ al doctrinelor lui Kant și Hegel necesitatea combinării lor pentru a construi un sistem etic integral Recunoscând caracterul unilateral al eticii subiective a lui Kant, am încercat în același timp să clarific că etica obiectivă a lui Hegel nu elimină și nu acoperă punctul de vedere subiectiv-etic, ci doar îl completează cu o nouă serie de întrebări și, mai mult, îl completează indiferent de acele schimbări metafizice pe care Hegel le face în învățăturile lui Kant După cum am observat mai sus, aceste schimbări metafizice nu fac decât să întărească principalul interes moral-filosofic al lui Hegel, care a apărut independent de ele Alții sunt legați de acest rezultat dogmatic principal al celei de-a doua părți a cercetării mele Stabilirea corelației corecte între etica subiectivă și obiectivă conduce la o distincție adecvată între principiile și practicile acestora Astfel, se obține o corelație normală a principiilor unei persoane autonome și organizației sociale, ca scopuri la un mijloc (spre deosebire de modul în care această relație i s-a părut lui Hegel), și se stabilesc metode speciale de stabilire a fiecăruia dintre aceste principii, normativ-etic şi Carte socio-filozofică Trubetskoy remarcă pe bună dreptate absența în cartea mea a unui răspuns pozitiv la o altă întrebare și mai generală - a bunătății ca factor obiectiv al progresului mondial Dar de la început am acceptat, rezultă direct că aceasta este o întrebare ulterioară și finală, și nu una inițială și inițială Legătura idealului subiectiv-etic cu cerința întruchipării sale obiective sugerează o soluție pozitivă la întrebarea binelui ca forță, care, potrivit lui Vlad Solovyov, "prin totul se realizează"; dar pentru formularea corectă a acestei întrebări este necesar să trecem la temeiul metafizicii, Biblioteca "Runivers" P NOVGOROTSEV în timp ce mi-am limitat sarcina la limitele filosofiei morale Voi adăuga la aceasta că întregul caracter al cărții mele, toate prevederile ei indică în mod clar că un orizont metafizic se deschidea în fața mea tot timpul, așa cum remarca cartea Trubetskoy sub pretextul "atracției mele pentru metafizică" III Rămâne

să spun câteva cuvinte despre relația dintre cartea mea și ideea de muncă naturală Și aici Trubetskoi găsește în mine șovăieli de gândire și insuficiență de definiții, dar mai ales în acest punct verdictul stimatului meu critic mi se pare prea dur Este de la sine înțeles că nu am și nu intenționez să prezint analiza mea asupra ideii de drept natural ca fiind exhaustivă și definitivă În cartea dedicată lui Kant și Hegel, am fost legat involuntar de cadrul materialului care a stat la baza cercetării mele În plus, cred că, în general, mai avem mult de lucru cu privire la acele noi perspective care se deschid în acest caz în filosofia modernă a dreptului În ceea ce privește rezultatul pe care am încercat să-l stabilesc în eseul meu, acesta se rezumă la următoarele În primul rând, am vrut să arăt importanța profundă a criteriului formal-critic al lui Kant; în al doilea rând, am subliniat modalitatea de a combina acest criteriu- jo cu conținut pozitiv Problema dreptului natural mi s-a părut doar o anumită ramură a filosofiei morale, împărtășind în formularea ei soarta chestiunii raportului eticii subiective cu obiectivul •Aici se află centrul filozofic al întregii probleme În consecință, soluția mea la această problemă decurge direct din soluția problemei mai generale a filozofiei morale În primul rând, a fost important pentru mine să subliniez și să consolidez importanța acelui criteriu formal-critic care decurge din etica subiectivă a lui Kant Luat în toată puterea semnificației sale, denotă un apel la dezvoltare și îmbunătățire constantă În acest sens, ideea morală conține întotdeauna predominanța aspirațiilor critice Biblioteca "Runivers" MORALA ŞI CUNOAŞTEREA S peste indicii pozitive În aceasta se manifestă sensul necondiționat și infinit de "bun, incapabil de a fi cuprins în cadrul oricărei ordini externe" Am considerat că este important să subliniez semnificația acestui principiu progresist, care este în opoziție directă cu ideea de conservatorism etic*) Dar nu trebuie să ne gândim că criteriul subiectiv - etic al dreptului nu dă deloc indicații În spiritul său critic există deja o putere creatoare; există o poruncă morală fermă în chemarea lui la progres; în baza sa ideală, care este persoana autonomă, se conturează o cale neschimbătoare pentru dezvoltarea morală În cartea mea am exprimat ideea, pe care o pot repet acum, că conținutul moralității este extras din societate, din condițiile istorice ale dezvoltării ei Dar conceptul de personalitate reprezintă acea bază neschimbătoare la care trebuie să se refere acest conținut și acel standard cel mai înalt care trebuie recunoscut deasupra societății Carte Trubetskoy întreabă ce se poate opune o persoană societății dacă el însuși împrumută de la societate conținutul idealului său La aceasta este ușor să răspundem că o persoană nu poate obține alt conținut din sine decât cel care decurge din însăși ideea de persoană Acestea sunt definiții eterne ale egalității și libertății, care în esenţa lor au un caracter negativ şi critic, dar chiar şi în această semnificaţie critică reprezintă principiile creatoare ale vieţii sociale Definiția concretă a libertății și egalității, ca libertate față de ceva și egalitate în ceva, este o chestiune a unei epoci istorice date, a unei stări date a societății Ele primesc sens concret din condițiile actuale ale vieții sociale; dar temperamentul lor) Объ этой сторонѣ нравственной проблемы хорошо говорить Зигвартъ (Võrfrageu der Ethik, Freiburg,):What is the conciousness is the conciousness ti și sentimentul affìci rt este ceea ce lipsește și ceea ce nu ar trebui să fie într-o perspectivă dată întruchipat în obicei și lege cum în conștiința individului conștiința rea vorbește mai tare decât binele; orice reformă morală tinde să se întoarcă mai întâi împotriva abuzului și să prezinte ca fiind imposibil

din punct de vedere moral ceea ce până acum era considerat redit și permis Și aici acel element formal și negativ al moralității lui Kanf capătă sensul său atotcuprinzător , pentru că se triti cu machiul constrângerii logice (pag) Biblioteca "Runivers" S p НОВГОРОДЦЕВЪ sensul esential se afla deasupra curentelor trecatoare ale vietii sociale si decurge din vocatia neconditionata a individului Totuși, insistând asupra importanței dreptului natural ca instanță critică, nu îmi limitez deloc sarcinile la aceasta Aș dori să subliniez în toate modurile posibile importanța acestei laturi pur filozofice a problemei, care este adesea trecută cu vederea Dar aceasta nu închide în niciun caz pentru mine chiar cealaltă latură a întrebării, care se referă la construirea unui ideal pozitiv Cu definiții formale, oricât de importante sunt puncte de plecare, ajungem curând la sfârșit; pentru a le oferi carnea și sângele vieții reale, este necesar să le aducem în legătură cu zona aspirațiilor și obiectivelor specifice Aici se deschide sarcina importantă de a construi un ideal natural-legal Am subliniat această problemă doar în cartea mea (pp -), fără a uita deloc importanța ei urgentă în formularea practică a ideii de drept natural Voi încheia această scurtă notă cu dorința ca întrebările ridicate de carte E N Trubetskoy în articolul său critic, au fost, de asemenea, dezvoltate de el într-o construcție pozitivă mai detaliată În prezent, aceste întrebări atrag o atenție atât de vie, încât participarea la dezvoltarea lor a unui reprezentant atât de remarcabil al subiectului nostru, cum este Prințul Trubetskoy, desigur, va fi primit cu cea mai mare recunoștință P Novgorodtsev Biblioteca "Runivers" CRITICA SI BIBLIOGRAFIE Recenzie de cărți Notă la cartea domnului Bogdanov "Cunoașterea punctului său de vedere istoric" O impresie ciudată rămâne din lectura cărții pretențioase a domnului Bogdanov Autorul este convins că prezintă ultimul cuvânt al științei, dar din primele pagini se simte ceva foarte vechi, inutil și deplasat chiar acum, în | I era renașterii idealismului G Bogdanov nu poate întoarce gândirea filosofică pe calea care era, poate, oportună și potrivită acum de ani O pasiune excepțională pentru știința naturii, în special pentru biologie, o înclinație puternică către materialism, o lipsă totală a abilităților filozofice ale gândirii, un amestec grosolan de filozofie și știință, o incapacitate de a se orienta în vreun fel în problemele epistemologice, desconsiderarea naturalistului față de o muncă de o mie de ani de gândire filosofică, modul de a simplifica totul ѣ întrebări, construirea de scheme naturaliste goale în care toate diferențele dispar - toate acestea sunt foarte intempestive și vorbesc despre o încercare cu mijloace nepotrivite Acum apreciem mai ales în sufletul omului complexitatea nevoilor sale spirituale și idealismul lăcomiei sale, iar domnule Bogdanov totul este prea clar și simplu; se consideră în drept să rezolve cu ușurință cele mai dificile întrebări filozofice, epistemologice, psihologice și sociologice pe baza că a urmat un curs de științe naturale și medicale G Bogdanov ne oferă teoria sa "istorică" a cunoaşterii Există curente diferite în teoria cunoașterii, multe Biblioteca "Runivers" RECENZIE DE CARTE există discutabil, dar nici în ea nu totul este permis, nu fiecare este chemat să rezolve singur întrebări dificile de epistemologie Gnoseologia are propria sa istorie glorioasă, propriile sale clasice, pur și simplu sunt multe de știut și de înțeles în ea, iar pătrunderea în epistemologie a punctelor de vedere complet străine de filozofie capătă doar interesul curiozității G Bogdanov își asumă curajul de a rezolva o problemă epistemologică fără a cunoaște filozofia, fără a înțelege formularea întrebărilor epistemologice

Astfel, de exemplu, el spune: "În opinia noastră, refuzul de a întreprinde un studiu istoric al fenomenelor cognitive poate fi privit doar ca o dovadă a sărăciei "pentru gândirea filozofică a celor care refuză" (pagina) Cine refuză studiul istoric al fenomenelor cognitive? Epistemologia persuasiunii kantiene refuză, dar nu pentru că epistemologii consideră această întrebare insolubilă sau inutilă, ci pentru că, în opinia lor, aceasta nu este o problemă epistemologică, că este rezolvată de psihologia științifică, pe de o parte, și de ontologia filozofică, pe de altă parte Punctul de vedere epistemologic este într-adevăr opus celui genetic, dar tocmai din acest motiv nu îl exclude; aceste puncte de vedere se rotesc pe planuri diferite și nu se întâlnesc în limitele științei și ale realității empirice cu care se ocupă știința G Bogdanov recunoaște doar punctul de vedere istoric asupra cunoașterii, iar aceasta este o "dovadă a sărăciei" neîndoielnică a cunoașterii și înțelegerii Epistemologia investighează problema compoziției și valorii cunoașterii, a valabilității universale a fundamentelor sale; disputele epistemologice sunt conduse pe problema relației gândirii cu ființa Direcția evolutivă sau, în terminologia domnului Bogdanov, direcția istorică în teoria cunoașterii este nu numai greșită, ci pur și simplu imposibilă, deoarece nu dă niciun răspuns la întrebarea epistemologică despre valoarea cunoașterii și relația ei cu fiind Evoluționismul, necesar și adevărat în domeniul său, ratează semnul epistemologiei, deoarece de obicei răspunde la întrebarea greșită Acea lipsă izbitoare de înțelegere a punctului de vedere epistemologic, pe care o dezvăluie evoluționistii unilaterali, este tentantă să o recunoască ca pe un defect organic; este, în orice caz, dovada unei dezvoltări filozofice extrem de insuficiente La domnul Bogdanov acest defect larg răspândit este însoțit de o încredere naivă în sine Biblioteca Runiverse RECENZIE DE CARTE ness Doctrina criticii filozofice a cunoașterii este pur și simplu în afara vederii domnului Bogdanov: aici ne întâlnim cu deplină neatenție față de adevărurile filosofice, chiar și cele mai elementare O asemenea neînțelegere a problemelor teoriei cunoașterii se reflectă și în exemplul polemicii domnului Bogdanov cu Avenarius, căruia îi consacră un întreg capitol Trebuie să credem domnului Bogdanov că l-a citit pe Avenarius, dar nu a înțeles că Avenarius în Critica experienței pure încerca să dea o teorie generală a cunoașterii El și-a imaginat că Avenarius construiește o teorie biologică, că "sistemul C" trebuie înțeles literal ca aparat nervos central, că "nutriția" și "munca" erau concepte pur biologice și îndreptate nu împotriva lui Avenarius, ci în spațiul fără aer, unele elementare considerente biologice Avenarius era totuși un filozof, nu un naturalist; s-a ocupat de problema epistemologică a relației dintre gândire și ființă, iar în terminologia sa originală pune nu un sens material-biologic, ci unul formal-logic Cartea domnului Bogdanov este scrisă despre cunoaștere, dar numai ultimul capitol despre "Precondițiile" cunoașterii ating o chestiune pur epistemologică, deși negativ Argumentarea domnului Bogdanov împotriva "premiselor" epistemologice ale kantienilor se bazează pe distincția dintre actul direct al cunoașterii și ideile și conceptele despre acesta Potrivit domnului Bogdanov, Kant și kantienii investighează cunoașterea ca obiect, i și în ele își găsesc "precondițiile", "propriile lor a priori" "De unde au venit "precondițiile"? se întreabă domnul Bogdanov Prin actul de cunoaștere, se evidențiază din ideea de acte cognitive Sunt, prin urmare, rezultatul, produsul actului de cunoaștere, și caracteristica, elementul reprezentărilor despre cunoaștere Cum se pot "presupune" în

actul de cunoaștere a fi "precondițiile" sale "a priori"? , o astfel de afirmație se bazează pe o confuzie completă de concepte, o confuzie a actului direct de cunoaștere cu reprezentarea acestui act" (p) Ceea ce frapează în raționamentul domnului Bogdanov este superficialitatea și simplificarea extremă a formulării punctului de vedere din care argumentează Bagajul kantianismului nu este atât de simplu și de sărac pe cât pare din infirmarea domnului Bogdanov, care Biblioteca Runiverse RECENZIE DE CARTE căruia îi sunt dedicate doar patru pagini În acest fel, una dintre cele mai mari tendințe filosofice este distorsionată, cu care majoritatea cititorilor filosofiei simple a domnului Bogdanov poate să nu fie suficient de familiarizați Întreaga argumentare a domnului Bogdanov se bazează pe o confuzie logică a conceptelor, posibilă doar pentru o persoană neobișnuită cu filozofia critică Să mai cităm un pasaj care arată că domnul Bogdanov se simte în teoria cunoaşterii ca într-o pădure întunecată "În actul imediat al cunoașterii, nu există nici subiect, nici obiect A spune că actul cunoașterii "presupune" subiectul înseamnă a spune că am izbutit să investigăm actul imediat al cunoașterii, care nu este deloc obiectul studiului, ci studiul în sine Domnul Bogdanov consideră "a imagina cunoștințele descompuse în subiect și obiect" ca un apel "nu la logică, ci la obiceiul de a filozofa oamenii" "Dar chiar și, să presupunem, subiectul este într-adevăr prezent în cunoaștere: nu există subiect, nu există nici cunoaștere De ce, într-un asemenea caz, să nu presupunem că, deși nu există cunoaștere și subiect, există ceva din care se dezvoltă atât cunoașterea, cât și subiectul? Pe măsură ce subiectul se dezvoltă, "ceva" mental semnificat devine cunoaștere, trecând prin toate etapele de tranziție" (pp , -) Domnul Bogdanov nu-și poate imagina nici măcar un moment un punct de vedere epistemologic asupra cunoașterii, care determină componența experienței cognitive și a acelor elemente care conferă o valoare obiectivă cunoașterii; o înlocuieşte imperceptibil cu un punct de vedere psihologic Din punct de vedere epistemologic, este imposibil să ne imaginăm cunoașterea altfel decât ca subiect și obiect presupus și având propriile sale premise logice necesare Supunând compoziţia actului cognitiv unei analize logice, epistemologia descoperă în ea o anumită secvenţă logică, diferită de succesiunea istorică Problema originii și dezvoltării istorice a cunoașterii, de care domnul Bogdanov îl interesează atât de mult, este o problemă psihologică, iar psihologia poate vorbi de diferențiere în subiect și obiect, mai precis, în eu și nu-eu, în procesul de dezvoltarea conștiinței psihologice a oamenilor, fără a încălca în vreun fel primatul logic al subiectului și formele sale transcendentale a priori Teoria cunoaşterii cere în primul rând o distincţie între conştiinţa universală transcendentală, care Biblioteca Runiverse RECENZIE DE CARTE căruia i se aplică doar un punct de vedere critic, din conştiinţa psihologică, căruia i se aplică pe deplin punctul de vedere istoric Nu, domnul Bogdanov nu ne-a dovedit că neagă apriorismul epistemologic printr-o soluție certă a problemei epistemologice: nici nu are urme de epistemologie Diferența stabilită de domnul Bogdanov între un act direct de cunoaștere, care nu poate fi cunoscut, și ideile despre acest act, pe care se presupune că l-a studiat Kant, este izbitoare prin naivitatea sa și, în cel mai bun caz, poate fi numită sofism inconștient bazat pe un joc de cuvinte Teoria cunoașterii pornește din două elemente pur epistemologice (nu ontologice) - cunoscătorul (subiectul) și cognoscibilul (obiectul), care sunt asumate și relevate în fiecare act cognitiv, în fiecare experiență cognitivă G Bogdanov propune împărțirea primului dintre

acești termeni în două părți, adică din nou în cunoscător și cognoscibil, iar în această diviziune continuă totul se mișcă logic cu susul în jos: ideea de cunoaștere se dovedește a fi un obiect, iar actul de cunoaștere, pe care el îl numește și acțiune, se dovedește a fi un subiect; "gândire" - "a fi" "a fi" - "a gândi" Unde, deci, consideră că trebuie oprit domnul Bogdanov în această diviziune, care poate fi continuată la nesfârșit? Credem, urmând cei mai buni reprezentanți ai filosofiei critice, că pentru a evita învârtirile fără speranță și fără speranță, trebuie recunoscută stația finală, logică, punctul de sprijin necesar, care conferă o valoare obiectivă cunoștințelor noastre Domnul Bogdanov neagă în principiu o astfel de stație și, astfel, trebuie să ajungă la scepticismul epistemologic, indiferent de modul în care o dezavuează cu ajutorul ideii de "adaptare" În realitate, însă, el se oprește asupra actului cunoașterii ca fapt al conștiinței psihologice, adică asupra elementului de a fi dat în experiență subiectului cunoaștere, iar acesta din urmă este pur și simplu eliminat de domnul Bogdanov În general, domnul Bogdanov ia ca punct de plecare conceptul naiv realist și chiar materialist de ființă, în care crede dogmatic El pornește de la un element logic secundar - actul de cunoaștere, fără măcar a pune o întrebare despre realitatea sa și semnificația epistemologică a acestui concept, Întrebări de filosofie, cartea Biblioteca "Runivers" RECENZIE DE CARTE iar prin intermediul unui salt logic deduce din el elementul primar, subiectul, amestecând naiv deducţia logică cu derivarea istorică Rezultatul este cel mai vechi și mai naiv realism, împotriva căruia s-a îndreptat dezvoltarea milenară a gândirii filosofice, eliminând în cele din urmă ideea naiv-dogmatică a ființei Orice filozofie adevărată începe cu o atitudine critică față de așa-zisa ființă obiectivă, exterioară, față de credința naivă în "realitate" cu toate "adaptările" și "evoluțiile" ei materiale El nu este încă un filosof care operează cu simbolismul condiționat al "ceva" material, ca și cu realitatea adevărată și cu instanța finală În capitolul despre "cunoașterea adevăratului și a falsului", domnul Bogdanov repetă cu îndrăzneală și încredere în sine greșeli vechi și grosolane să recunoască caracterul absolut al adevărului Bogdanov consideră adevărul relativ, el vede criteriul său în adaptare și persistență El spune: "În timp, mediul social se schimbă și, prin urmare, se poate vorbi pe bună dreptate despre adevărul relativ al timpului De exemplu, viziunea asupra pământului, ca centru nemișcat al universului, a fost adevărată pentru o dată și o amăgire pentru alta, iar în perioadele de tranziție a fost atât una cât și alta, în funcție de care dintre grupurile sociale din acest timp studiem" (p) Acest lucru este atât de adevărat din punct de vedere istoric, cât este absurd din punct de vedere logic, iar absurditatea logică de aici se bazează pe o confuzie grosolană a două concepte - adevăr și teorie, dintre care primul este întotdeauna absolut și necesită un criteriu logic și nu istoric, al doilea este relativă și schimbătoare G Bogdanov, desigur, nu consideră adevărată acea teorie, care vede în pământ centrul nemișcat al universului, dar de ce nu o consideră adevărată - este pentru că a fost respinsă de știința astronomică dezvoltată , că este în contradicție cu faptele experienței, cu legile logicii și cu adevărurile altora domenii de cunoaștere, sau pentru că el privește această întrebare din punctul de vedere al unui grup social și consideră că este util pentru ea ca, si nu celalalt raspuns? Este ciudat pentru noi să exprimăm gânduri care, având în vedere natura lor elementară, ar trebui să fie clare pentru oricine familiarizat cu logica Ce teorie istorică sau altă teorie a

cunoașterii Biblioteca "Runivers" RECENZIE DE CARTE, S indiferent cum s-a dezvoltat domnul Bogdanov în propriul său proces de cunoaștere, el trebuie să recunoască legea logică a identității; orice îndoială cu privire la inviolabilitatea sa necondiționată subminează posibilitatea oricărui fel de argumentare, posibilitatea de a demonstra orice fel de teorie și, la urma urmei, domnul Bogdanov vrea să demonstreze adevărul concepției sale despre cunoaștere "Adevărul" oferit de domnul Bogdanov este relativ obiectiv, deoarece este o teorie falsă care satisface doar un grup de oameni nedezvoltați din punct de vedere filosofic, dar subiectiv pentru el trebuie să fie absolut, adică, necondiţionat egal cu sine şi excluzând orice gând de fals Totul este relativ din punct de vedere istoric, din punctul de vedere al doctrinei adaptării, dar punctul de vedere istoric, doctrina adaptării în sine, este relativ sau absolut? Domnul Bogdanov crede în absolutitatea lor, dar ar trebui să reducă scopurile relative ale teoriei sale la scopurile ei absolute În esență, argumentarea domnului Bogdanov în apărarea teoriei istorice a cunoașterii este o repetare a gândurilor lui Spencer Această minte remarcabilă pare să fi epuizat toate argumentele în favoarea unui astfel de punct de vedere în Fundamentele sale de psihologie, iar inconsecvența epistemologică a acestor argumente a fost suficient de clarificată în literatura filozofică Originalitatea domnului Bogdanov constă doar în faptul că adaugă mai multe argumente dintr-o înțelegere materialistă a istoriei, se agață de un naturalism mai naiv și ne oferă o psihologie absolut fantastică, în care nici un singur reprezentant al psihologiei științifice moderne nu-și recunoaște știința Nu avem ocazia într-o scurtă notă să ne oprim în detaliu asupra modului în care domnul Bogdanov își aplică "metoda energetică" la psihologie Notăm doar următoarele În conceptul vag de "energie" domnul Bogdanov anulează cele mai profunde diferențe; problema complexă a relației dintre fizicul și mentalul, materialul cu spiritualul este eliminată de el cu o ușurință extraordinară; pentru el nu Apropo, domnul Bogdanov abuzează foarte mult de cuvântul "metodă"), care în logică are un sens mai strict Pentru el, metoda nu este doar un mijloc de cunoaștere, ci, parcă, cunoașterea însăși, rezultatul ei * Biblioteca "Runivers" RECENZIE DE CARTE în lumea calităților; cele mai strălucitoare culori nu-i atrag privirea; el, aparent, se consideră proprietarul formulei lumii) ("mintea" ipotetică a lui Laplace^ G Bogdanov îndrăznește să afirme că orice alt punct de vedere, cu excepția celui energetic propus de el, ar trebui să conducă la concepția că " procesele mentale pot să apară din nimic și să fie absolut distruse, că ele, prin urmare, reprezintă un "miracol" (p) - Ce ar spune despre aceasta cel mai proeminent reprezentant al științei psihologice Wundt? Psihologia științifică modernă este impregnată de principiul cauzalității mentale, care a fost dezvoltată în principal de Wundt, un om de știință și gânditor, mai puțin de toate sunt înclinați să privească procesele mentale ca pe un "miracol" Dar să creadă că toată complexitatea infinită a ființei cu toate calitățile ei este explicată printr-o energie unică, măsurabile cantitativ și simple, -procese chimice, aceasta înseamnă a crede în "miracolul" de a crea ceva din nimic, aceasta este superstiția științifică a evoluționismului materialist al secolului al XIX-lea, care nu se va continua în secolul al XX-lea Care este "energia" domnului Bogdanov, cum dispare în ea diferența empirică dintre fizic și mental? Acesta este un exemplu tipic de generalizare complet lipsită de sens Psihologia și teoria cunoașterii recunosc o singură experiență, dar această singură experiență poate fi privită din două puncte de vedere, sau, dintr-un punct de vedere direct, întreaga totalitate a

experienței, aceasta va fi așa-numita "experiență internă", în care întâlnim doar conștiința, sau, din punct de vedere mediocru, doar o parte din ea, constituind așa-numita "experiență externă", o serie parțială în conștiință , o serie în care apar doar semne simbolice ale realității spirituale Reducerea la unitatea aspectelor empiric diferite ale realității este posibilă numai pe baza monismului metafizic, iar epistemologia va da întotdeauna preferință monismului spiritualist, recunoscând natura spirituală a lumii, față de monismul materialist cu erecția sa naiv-dogmatică în realitatea absolută a ceva "care pare" în experiența "mediocră" Paralelismul cu care se descurcă prea repede domnul Bogdanov nu este încă o teorie filozofică, dar este empiric Biblioteca "Runivers" RECENZIE DE CARTE este irezistibil din punct de vedere fizic și are o semnificație metodologică, de care se convinge mai ales citind încercările fantastice ale domnului Bogdanov de a crea o psihologie "energetică" Nimeni nu neagă legătura dintre psihologie și biologie (d) aplicabilitatea punctului de vedere evoluționist la aceasta - de asemenea, nimeni; reducerea psihologiei în ansamblu la biologie și, în final, la mecanică, definirea ei ca știință a reacțiilor motorii ale organismului (p) - toate acestea nici măcar nu merită infirmate; asemenea gânduri ar putea fi exprimate pe vremea lui Büchner, Moleschott și Vocht, dar nu acum, când există o literatură psihologică enormă, când critica filozofică a aruncat lumină asupra sarcinilor și metodelor acestei științe importante Părerile domnului Bogdanov asupra obiectului științei psihologice sunt extraordinar de confuze; în orice caz, "energia psihică" dispare din el la atingerea metodei "energetice" Conștiința nu există pentru domnul Bogdanov Și de fapt, cum concepe domnul Bogdanov relația dintre "energia" fizică și "energia" psihică? Evident, fie energia fizică trece în energie psihică, fie pur și simplu energia psihică este fizică În consecință, "energismul" lui este vechiul materialism, respins de toată lumea, sub un văl oarecum reînnoit Caracterul naiv materialist al "energiei" domnului Bogdanov se trădează prea mult; trăiește și se mișcă în simbolismul convențional al experienței exterioare Pentru psihologia științifică, "metafizica energetică" nu poate avea decât un sens negativ Psihologia ar trebui să fie construită de psihologi educați filozofic, și nu de oameni de știință naturală care filosofează fără temeiuri suficiente Păcatul fundamental al domnului Bogdanov constă în faptul că înțelege complet greșit sarcinile științei, sarcinile filozofiei și relațiile lor reciproce El crede că există un fel de știință universală a "energeticii" și vede natura științifică a tuturor domeniilor de cunoaștere prin faptul că ele sunt reduse la această atot-știință Scopul său este de a introduce toate sferele cunoașterii științifice, inclusiv știința cunoașterii însăși, în sistemul de înțelegere a lumii energetice; pentru el există doar unul) Este interesant de observat că psihofizica și psihologia fiziologică sunt urmașii spiritualiștilor Fechner și Wundt Biblioteca "Runivers" RECENZIE DE CARTE metoda științifică este o metodă energetică și un ideal al cunoașterii științifice, exprimat în termeni de energie măsurabilă cantitativ G Bogdanov pare să-i fie rușine să se numească un materialist simplu, dar în esență el este impregnat de spiritul acestei concepții metafizice învechite ! De altfel, observăm că energismul științific caută să alunge materialismul chiar și din doctrina lumii fizice; este mai aproape de monadologia spiritualistă și nu poate juca decât în mâinile viziunii idealiste asupra lumii, pe care domnului Bogdanov o consideră atât de neplăcută Contrar viselor "energetice" ale domnului Bogdanov, există doar științe separate care au obiecte și

metode proprii și caută legile unui grup dat de fenomene; în știință nu monismul domină, ci pluralismul Științificitatea strictă se realizează numai prin stabilirea limitelor oricărei cunoștințe pozitive Construirea unei înțelegeri a lumii pe baza unei sinteze pur "științifice", crearea unei științe unificate a lumii, este o utopie imposibilă și dăunătoare care încurajează încercări care nu au nici o semnificație științifică, nici filosofică Acest lucru este ilustrat în mod strălucit de Principiile fundamentale ale lui Spencer, pe care domnul Bogdanov le imită atât de fără succes Lucrarea domnului Bogdanov se dovedește a fi inutilă, inutilă atât pentru filozofie, cât și pentru știință Știința își urmează drumul; ea de fapt nu cunoaște metoda energiei universale, ci doar cunoaște legea conservării energiei; nu își propune să construiască o înțelegere a lumii, iar domnul Bogdanov trebuie să ia o atitudine negativă față de întreaga istorie a științei, deoarece nu respectă prescripțiile sale Înțelegerea lumii este posibilă numai pe baza sintezei metafizice și necesită creativitate supraștiințifică Partea mai "științifică" a filosofiei este doar teoria cunoașterii G Bogdanov, înarmat cu "metoda energetică", în mod ironic asupra celor care văd cheia misterului de a fi nu în simplu, ci în complex și perfect I se pare atât de monstruos doar pentru că nu este suficient de familiarizat atât cu istoria filozofiei, cât și cu starea ei modernă Îi putem explica domnului Bogdanov că nu vorbim despre explicarea fenomenelor fizice și chimice prin cele mentale și sociale - aceasta este o acuzație complet nefondată, asupra căreia nici nu merită să insistăm - ci despre fi Biblioteca Runiverse RECENZIE DE CARTE înţelegerea losofică a lumii x) În această întrebare, domnul Bogdanov a arătat o neînțelegere grosolană a sarcinilor filozofiei și a relației sale cu sarcinile științei, care sunt întotdeauna speciale și limitate Cele mai bune tradiții filozofice văd principalul material pentru rezolvarea unei probleme metafizice în acea realitate spirituală complexă și perfectă care ni se dezvăluie în fenomenele psihice, în dezvoltarea istorică a omenirii Domnul Bogdanov să citească măcar Sistemul de filosofie al lui Wundt, care în orice caz se află în culmea științei moderne și este foarte modest și reținut în domeniul metafizicii; el va vedea din exemplul lui Wundt de ce nu este atât de ciudat din punct de vedere filozofic să dai preferinţă unei realităţi spirituale mai complexe faţă de una fizică mai puţin complexă Filosofii - idealiștii din toate timpurile credeau că lumea este un spirit și că își dezvăluie natura nu în simplitatea mișcării mecanice, ci în complexitatea experiențelor spirituale ale unei persoane Fizica își descoperă legile fizice și își conduce propria linie specială; dar acest lucru nu împiedică deloc metafizica să privească întreaga serie materială a lumii exterioare ca semne simbolice ale adevăratei realităţi spirituale Din punct de vedere științific, este la fel de absurd să • explica fenomenele psihice şi sociale prin cele fizice şi chimice, precum şi invers \Fiecare știință are propriul ei reziduu special/ |fizic^ necompus științific și nereductibil la cele mai simple elemente O parte și, mai mult, cea mai simplă parte a realității nu poate explica întregul în toată diversitatea, complexitatea și perfecțiunea lui Pretențiile reprezentanților științelor naturii la dominație, la un drept special de a construi o viziune asupra lumii sunt foarte nefondate, iar acest lucru este acum mai mult sau mai puțin general recunoscut Așa-numitele științe "naturale" nu au niciun avantaj față de toate celelalte științe, chiar și în grad de "științific" Doar filozofi adevărați (fi, reprezentanți ai întregului, pot cuprinde toate părțile lumii, totul) / culorile și nuanțele sale, iar în vârful

creativității, opera nxjj> / este legată de religie În limitele
științei pozitive este imposibil) Vezi prefața domnului Bogdanov, p
Aici domnul Bogdanov are un atac la adresa autorului acestei note, dar
nu considerăm necesar să intrăm într-o polemică personală cu acesta pe
această temă, din moment ce neînțelegerea în care Domnule Bogdanov,
prea clar Biblioteca "Runivers" RECENZIE DE CARTE se poate vorbi de
reducerea tuturor calităților ființei într-o combinație cantitativă a
unei singure "energii" Aceasta este o metafizică a gustului foarte
prost, lipsită de creativitate, creată prin ridicarea în schema
mondială a unei laturi a realității empirice, dată nouă în experiență
mediocră G Bogdanov este prea metafizic în știință și prea pozitivist
în filozofie, drumul îi este blocat din două părți diferite Cartea
domnului Bogdanov este caracteristică ca încercare de a aduce la
concluzia ei logică acel curent evolutiv care crede într-un mic miracol
al creației prin adaptarea a ceea ce se adaptează El expune consecvent
principalul păcat al evoluţionismului mecanic - absenţa în el a
subiectului evoluţiei, ceea ce se adaptează şi se dezvoltă şi care nu
poate fi dedus în nici un fel din însăşi adaptarea şi dezvoltarea
Trebuie să atingem încă o latură a cărții domnului Bogdanov, (pentru
particulele ei sociologice, în care el, aparent, se consideră un
susținător ortodox al unei direcții complet determinate G Bogdanov
pretinde că dă doctrina Enaniei din punct de vedere de vedere a
înțelegerii materialiste a istoriei și samago un loc sensibil în
doctrina [a materialismului istoric S-au spus deja destul de multe
lucruri nefondate pe acest subiect Apreciem foarte mult această
doctrină și presupunem că într-o formă revizuită va intra știința
sociologică a viitorului, ca unul dintre elementele sale esențiale, dar
încercările în spiritul domnului Bogdanov de a lua în considerare
"ideologia" indică necesitatea urgentă de a revizui această doctrină și
de a o reelabora pe noi principii filozofice Acea interpretare
biologică și în general naturalistă al materialismului istoric, pe care
Bogdanov îl propune I, este complet străin de marxismul clasic și
trebuie să i se atribuie hobby-uri "energetice"; dar pe un punct
central rămâne fidel spiritului marxismului ortodox În viziunea sa
despre ideologie, despre întreaga cultură spirituală, despre
cunoaștere, morală etc , el este un iluzionist la fel de mult ca toți
marxiştii ortodocși, cu atât mai mult, pentru că duce acest punct de
vedere la extreme Binecuvântările spirituale ale vieții umane -
cunoștințe, moralitate, religie, frumusețe - nu au nicio valoare în
sine pentru domnul Bogdanov: sunt doar iluzii cauzate de adaptare
Biblioteca "Runivers" RECENZIE DE CARTE la condiţiile luptei pentru
existenţă; orice ideologie este pentru el doar un "fetishism" social
Domnul Bogdanov își asumă sarcina ingrată: a populariza filozofia
marxismului înseamnă a populariza un loc gol, a apăra slăbiciunea
spirituală cauzată de situația istorică temporară a unui grup social
democratic Știința socială modernă se străduiește să se emancipeze de
naturalismul care a dominat-o acum patruzeci de ani; se bazează pe
critica filozofică și se îmbină cu psihologia / ^ Vedem meritul
deosebit al istoriei | geskago materialism prin aceea că încearcă să
pună specific social la baza științei sociologice Iar domnul Bogdanov
revine și propune ceva ca o fundamentare mecanico-fizico-chimică a
sociologiei Am auzit deja acest lucru de la domnul Yuzhakov și am
apreciat-o pentru adevărata valoare Repetarea monotonă a acelorași
cuvinte - "adaptare", "metodă energetică" etc , nu convinge deloc Este
puțin probabil ca domnul Bogdanov să dobândească noi susținători ai
marxismului în acest fel, ca o perspectivă vie a lumii Ce îi pasă

marxismului, ca atare, de metafizica naturalistă a domnului Bogdanov? Această direcție este tulburată de alte întrebări, care dispar complet în "energia" atotconsumătoare a domnului Bogdanov, întrucât "toate culorile sociale sunt opreste diagramele G Bogdanov deduce forma de gândire din formele de cooperare și exclamă într-un acces de fascinație față de simplitatea construcției sale: "Un alt exemplu de vacuitate metafizică, Tinerețea Generalizărilor, este conceptul lui Kant de "datorie", cel mai înalt) formularea moralei mic-burgheze Datoria este datorie, iar oamenii trebuie să se supună ei, pentru că este datoria, nu mai sunt motive și nici explicații! (pag) Domnul Bogdanov, de asemenea, nu mai are motive și explicații "pentru o asemenea expunere" a doctrinei lui Kant despre datorie Dacă domnul Bogdanov ar fi citat acei autori împotriva cărora argumentează, dacă nu și-ar fi imaginat totul într-o asemenea măsură simplu și elementar, atunci probabil că i-ar fi fost mai greu să scrie o carte, mai multe cunoștințe, mai multă atenție, mai mult ar fi fost nevoie de timp \ Învățătura lui Kant despre datoria morală este una dintre cele mai profunde Biblioteca Runiverse RECENZIE DE CARTE (ele sunt în istoria gândirii umane; atât Critica rațiunii practice, cât și Metafizica moravurilor îi sunt consacrate, iar domnul Bogdanov îi dă reprimare în trei crpoKaxjJ Într-adevăr, Kant a dat multe explicații și a subliniat multe motive pentru Doctrina datoriei!Numai ridicându-ne deasupra acestei psihologii vulgare, care este o reflectare temporară a primelor etape ale democratizării societăţii umane, se poate înţelege că morala mic-burgheză a lui Kant este trăită prin pătrunderea sa profundă în adevărata esenţă a moralei problema atât mic-burghez cât și mare-burghez In concluzie, mai trebuie sa retinem ca cartea domnului Bogd Nova aparține unui gen literar foarte nedefinit În repetate, el oferă diverse informații despre științele naturii, uneori foarte elementare Se pare că vrea să fie un popularizator, dar ce popularizează? Nu există o teorie istorică și energetică a cunoașterii, precum există știință economică popularizată de domnul Bogdanov; nu există nici o "metodă energetică" universală Cartea domnului Bogdanov poate fi recunoscută cel mai puțin ca o lucrare științifică, sau filozofică și chiar inovatoare; este foarte elementar și simplu, conceput pentru cititori nivel intelectual scăzut, pentru gusturi destul de vulgare Nici aceasta nu este o carte de publicist combativă: (Domnul Bogdanov nu are filă jurnalistică -j Pentru marxism, pentru aspirațiile sale practice, această carte nu este absolut necesară ^ Dacă domnul Bogdanov simte în spate cunoștințe despre științele naturii și o popularizare fila, atunci sa scrie mai bine carti populare despre stiintele naturii fara nici o pretentie filozofica Orizontul spiritual al domnului Bodanov este prea ingust;in limitele acestui orizont totul este atat de simplu, atat de incolor, monoton si plictisitor, mai presus de orice plictisitor Meritele domnului Bodanov trebuie recunoscute ca fiind sinceritatea lui absolută Ne pare rău că aspirațiile democratice drepte și apropiate de noi se îmbină cu o filozofie atât de proastă Problemele filozofice dificile nu pot fi rezolvate de cealaltă parte a filosofiei; ele pot fi hotărâte numai de filosofi şi numai Biblioteca "Runivers" RECENZIE DE CARTE în limitele filozofiei - aceasta este ideea centrală pe care o sugerează o lectură a cărţii domnului Bogdanov Este timpul să admitem lipsa noastră filosofică de cultură și să înțelegem că avem nevoie urgentă de o educație filosofică serioasă, că orice creativitate filosofică independentă trebuie să se bazeze pe dezvoltarea istorică a gândirii filosofice, că fără această legătură organică se poate naște doar originalitatea naivă Atunci, poate, acele escapade împotriva

filosofiei cu care este plină literatura noastră vor fi mai puțin frecvente, deoarece este în primul rând produsul unei cunoștințe insuficiente cu filozofia Nick Berdiaev Thomas Carlyle Sartor Resartus Viața și gândurile lui Herr Teyfelsdreck în trei cărți - Discurs rostit la inaugurarea Lordului Rector al Universității din Edinburgh, aprilie Traduceri din engleză de N Gorbov Moscova, Traducerile domnului Gorbov din Carlyle ar putea fi precedate, sub forma unei epigrafe, de cuvintele marelui autor însuși: " ce faptă mai nobilă decât a transplanta Gândul altcuiva pe pământ natal, sterp - cu excepția, bineînțeles , cultivarea propriilor Gânduri, asta , totuși, este avantajul unor foarte puțini" (Sartor Resartus, p) Pe pământul slab al literaturii natale, domnul Gorbov, cu o artă extraordinară, cu dragoste și grijă, a transplantat o lume întreagă de gândire profundă și cuvinte uimitoare De acum înainte, o carte strălucitoare a intrat în viața de zi cu zi a cititorului educat rus, a cărei traducere literară este demnă de frumosul său original De acum înainte, celebra convertire a lui Carlyle a devenit clară pentru tineretul rus, care în viața lor mentală poate juca rolul unui eveniment rodnic Fizionomia și caracterul lui Sartor sunt cunoscute În această carte ciudată și haotică, nu există semne obișnuite ale unei opere literare armonioase, iar inspiratul și înalt se rup adesea în ea chiar la granița lipsitului de gust, absurdului, sălbatic În literatura engleză este singur, fără predecesori, fără imitatori Carlyle însuși, cu o "expresie non-generală" a feței sale, vorbește în biografia sa Biblioteca "Runivers" RECENZIE DE CARTE Teufelsdrock ca un descendent întârziat al generației acum necunoscute de scriitori giganți și este aproape de el în cadrul convențional al gândirii și formei moderne; Nu degeaba Ten l-a numit mastodont literar Diversele influențe filozofice ale lui Meister Eckart, Berkeley, Kant, Fichte, toate capriciile romantismului german, spiritul capricios al lui Novalis și Jean Paul, înțelepciunea calmă și pătrunzătoare a lui Goethe, toate acestea au fost combinate în opera lui Carlyle, toate acestea au fost combinate cu spiritul lui Carlyle însuși Și în fața noastră, în lumina umorului, se află tărâmul metaforelor, plin de surprize - fantezia cititorului trece din surpriză în surpriză În această carte simbolică, ideile principale ale autorului sunt închise în nenumărate și magnifice haine de imagini capricioase, cuvinte rafinate, dar fiecare dintre aceste cochilii este profund interesantă și reprezintă în sine o idee nouă, un gând în plus care, în ramificații nesfârșite, se înfășoară în jurul trunchiului principal,- și în cele din urmă o pădure exotică de idei crește înaintea noastră Ar fi ușor să te pierzi în ea dacă principala cale idealistă nu ar fi fost luminată tot timpul - mărturisirea lui Carlyle că Dumnezeu și sufletul sunt singura realitate a lumii, că orice altceva nu este altceva decât o haină temporară a eternului, simboluri în care îl contemplăm pe Dumnezeu, că adevărul constă în cuvintele duhului pământului: Așa lucrez la țesutul șuierător al timpului Și lucrează haina vie a zeității Dacă uneori ne-am săturat de aceste mormane dezordonate de metafore, confuzie și verbozitate, atunci însuși Carlyle ni se alătură în condamnarea noastră Nu există scriitor care, mai mult decât el, ar fi un critic al lui însuși El spune de mai multe ori că cartea sa conține "o mulțime de gunoaie, deși în egală măsură există exemplare de minereu aproape inestimabil" (p) și că stilul său este "predispus la apoplexie" (p) Tot ceea ce am putea reproșa expunerii lui Carlyle, se cunoaște el însuși și toate aceste reproșuri le-a transmis și mai devreme lui Teufelsdreck, care îi servește drept scut convenabil și care l-a "infectat ușor" cu un mod de exprimare metaforic (p) La urma

urmei, trebuie amintit că Carlyle se pretinde a fi doar editorul Philosophy of Clothing, iar profesorului din Weissich- Biblioteca Runiverse RECENZIE DE CARTE te tratează așa cum și-ar dori ca cititorii să-l trateze Cel mai recent biograf al lui Carlyle x) spune despre el că, în calitate de editor al Teufelsdrock's Notes, personifică publicul englez pe care ar dori să-l cucerească pe marginea cărții sale Și astfel, la început, Carlyle respinge cu desăvârșire paradoxurile eroului său și la fiecare pas îl oprește cu asemenea obiecții, pe care "din cele mai vechi timpuri realistul Sancho-Pans le-a făcut fiecărui Don Quijote metafizic"; în partea a doua a lui Sartor, el își desenează viața pentru a afla pământul pe care au crescut aceste capricii de gândire și de cuvânt; și în cele din urmă, în partea a treia, el însuși este un convertit, un prozelit al lui Teufelsdrock Ideea că în toată natura organică există o singură ființă umană, că totul este îmbrăcat de la sine, de la sine și că numai omul are haine, un apendice artificial atât de important și important al naturii goale - acest gând l-a lovit pe Carlyle și i-a dat ea în Sartori o dezvoltare atât de monstruoasă și atât de minunată, "de la aceste cochilii de lână cele mai cotidiene și tangibile ale unui bărbat, prin uimitoarea sa haină corporală și uimitoarea sa ținută publică, până la rochia chiar a sufletului sufletului său, până la însuși Timpul și spațiul" (p) El a arătat cum, de-a lungul istoriei omenirii, îmbrăcămintea a devenit lucrul principal și esențial dintr-unul secundar, cum o persoană reală a dispărut sub ea și a devenit important nu faptul că noi înșine, ci ceea ce suntem îmbrăcați Am uitat că hainele sunt doar simboluri și ne-am construit întreaga pensiune pe diferența de îmbrăcăminte, astfel încât dacă în timpul unei recepții solemne ar cădea hainele de pe participanții săi, ar fi imposibil să distingem un ministru de un general, un rege de un lacheu , iar întregul edificiu social s-ar prăbuși pentru totdeauna Acest gând, cu care Carlyle joacă ingenios în diverse moduri și din care a țesut un întreg sistem în cartea sa, l-a inspirat cu pagini pline de batjocură, ironie și satiră politică Dar oricât de izbitoare sunt aceste scântei strălucitoare de umor arzător, Carlyle este cel mai puternic și cel mai bun acolo unde spiritul și gluma în care gândurile înalte sunt îmbrăcate în el îl lasă și îl lasă serios) Paul Hensel Thomas Carlyle Stuttgart Biblioteca "Runivers" RECENZIE DE CARTE (mai bine scrie - Serios) apare fără această ținută, în triumful și măreția lui imediată - unde filosofia îmbrăcămintei se dezvoltă într-o întreagă viziune asupra lumii, în care timpul și spațiul cu tot ce este în ele se dovedesc a fi simboluri ale Divinului și un Persoana iluminată, depășind "nu-ul etern", respinge mecanismul universului, "geniul mecanismului", se întoarce la propriul său, în adâncul propriului suflet, această singură proprietate de încredere a oamenilor, și îmbrățișează fiecare respirație , toată natura cu dragoste frăţească Carlyle are nevoie de ironie în principal pentru a nu părea ciudat într-o societate pestriță de oameni îmbrăcați diferit, pentru a-și masca profunda reverență față de această speculație, uimitoarea sa capacitate de a generaliza și cu figura lui Teufelsdrock de a-și acoperi și de a-și proteja sufletul pușnic Dar de multe ori, spre bucuria cititorului, o ascensiune ridicată a sentimentului și a gândirii sparge acest baraj artificial al ironicului, iar apoi, prin strălucirea și zgomotul discursurilor pretențioase, se dezvăluie ceva sincer, liric, cald - de exemplu, Adresa lui Teufelsdrock către tatăl său necunoscut, o imagine a unui oraș adormit, a iubirii trecătoare Diogenes și Bloomina; iar apoi Carlyle, în cuvinte simple, dar mărețe și inspirate, vorbește despre renașterea omului, despre pâinea Vieții,

despre Ieri și Mâine, despre Goethe, despre ceea ce s-a întâmplat la Rue St Thomas de l'Enfer Cu aceste pagini se leagă cel mai mult cuvintele lui Nepze, că Carlyle a bătut lingourile grele de aur ale idealismului german în monede cu drepturi depline și acum se întorc într-un flux fertil în patria lor, dar nu numai în ea La de ani de la crearea lui Sartor, Carlyle a livrat studenților de la Universitatea din Edinburgh improvizația sa de discurs, impregnată de spiritul lui Goethe, Fichte și Carlyle Ideile ei nu sunt revelații: Carlyle spune simplu și serios vechiul, ci marele vechi El spune că este necesar să înveți, să citești corect cărțile adevărate, care sunt chemate "până la cer> să venereze omenirea în fața eroilor ei gloriosi, să pătrundă în sufletele nobile ale autorilor nemuritori; el spune că cuvântul ar trebui să fie fapta, Biblioteca Runiverse RECENZIE DE CARTE că trebuie să duci o luptă bună și să trăiești o viață activă care să corespundă armoniei ordinii mondiale eterne El vorbește despre asta în limbajul său obișnuit (pe care domnul Gorbov l-a reprodus atât de minunat), într-un stil accidentat, în a cărui rugozitate este o frumusețe aparte Ideea lui principală este ascunsă puternic în multe cochilii, iar acestea trebuie îndepărtate una câte una pentru a ajunge la bobul adânc; dar este fascinant, pentru că toate aceste cochilii sunt interesante în sine Carlyle nu oferă rezultatul final al muncii sale mentale și al calculelor logice: înaintea noastră nu este un produs al gândirii lustruit și fațetat, sclipitor de cuvinte, finisat artistic, înaintea noastră este însăși nașterea unui gând, dezvăluirea sa imediată și importantă nu numai pentru alții, pentru ascultători, dar și pentru ea însăși Și se pare că acest gând, fără aripi, fără har, rămâne nemișcat multe pagini, sau măcar se rotește în același loc Dar nu: de fapt, mergi înainte și înainte, prin spini și spini de fraze stângace și întortocheate - îndreptându-te spre înălțimea strălucitoare a convingerii de nezdruncinat, a idealismului imperturbabil Și îți devine clar de ce acest discurs al unui bătrân de șaptezeci de ani, plin de sfaturi înțelepte, față de care tinerețea este atât de indiferentă, de ce acest discurs a stârnit strigăte de încântare tunătoare ale tineretului scoțian după un moment de tăcere, cu care Carlyle a fost mai puțin mișcată decât de acest minut tăcut de reverență tinerească Y Aikhenwald Cărți și broșuri noi primite de la editori Biblioteca pentru autoeducatie XVII T Huxley și G Martin Lecții practice de zoologie și botanică Moscova, Art XXIV-j- C p k Dr Broder Christiansen Erkenntnistheorie und Psychologie des Erkennens Hanau Art IV-¡- C ï m Pf Al lui Das Urteil bei Descartes Hanau Art C M Edmund von Hagen Freie Gedanken über die innere Verknipfung zwischen Gerechtigkeit und Gluck Berlin, Art XII-¡- C o Pf Biblioteca "Runivers" de cărți și broșuri noi Neuer Hinweis auf die wissenschaftlich-litterarischen Arbeiten des Philosopher! Edmund von Hagen Berlin Art XIV -{- C i M I A Georgievsky Producția artizanală de încuietori interioare în provincia Vladimir Editat de prof M N Soboleva Tomsk, Art Biblioteca pentru autoeducare XXV V Ya Jeleznov Eseuri despre economie politică XXIII ψ o C s r k Moscova A V Kazarinov Experiență asupra naturii gândirii umane SPb , C k Art Biblioteca pentru autoeducatie eu William Crooks Despre originea elementelor chimice Moscova, S XVI -p C ° Edouard Cuyer La Mimic Paris, St / C fr Ed Dr Toulouse P Malapert Le caractere Paris, Art C fr Ed Dr Toulouse Wilhelm Ostwald Natur-Filosofia Traducere de G A Kotlyar, ed M M Filippova Moscova Artă -¡-IV C p Organizarea prelegerilor publice la biblioteca publică Nikolaev și raportul comisiei de prelegeri pentru anii - Nikolaev, Art Raport al Bibliotecii Publice Orașului Nijni Novgorod pentru Nijni-Novgorod, Art Raport

despre activitățile tutelei împărătesei Maria Theodorovna, sub patronajul Majestăților Lor Imperiale, pentru surdo-muți pentru anul Sankt Petersburg Art A Pitres et E Regis Mai puțin obsesii și mai puțin impulsiuni Paris, Art C fr Ed Dr Toulouse K Rozhitsky Scheletele personajelor Eseu psihologic popular Jitomir, Art C k M N Sobolev Eseuri din istoria comerțului mondial în legătură cu dezvoltarea vieții economice Ed al -lea C și r Moscova, Art Al lui Geografia comercială a Rusiei Ed al -lea Tomsk, C i r k Art Biblioteca "Runivers" CĂRȚI ȘI BROȘURI NOI Al lui Semnificația economică a căii ferate din Siberia Tomsk, Discursul actului Artă Al lui Mobilizarea proprietății funciare și noua tendință a politicii agrare în Germania Moscova, C p Artă Herbert Spencer Principiile les premier Traducere din engleza VI, ed M Guymiot Cu un portret al autorului Paris, Art XVIII+ $o C ju fr Tiirîn Deber die Intensiüt der Bewegungsenergie ("Lebendigc Kraft") Leipzig Artă ii Hans Feiginger Nietzsche ca filozof Cu un portret al lui Nietzsche Traducere din a doua ediție germană de A A Malinin Moscova, Art VIII-¡- C k Dicţionar enciclopedic Volumul XXXV Districtul de graniță Usinsk - Fenol Volumul XXXVa Fejoly-Finlanda XXXVI Finlanda-Franconia Editori: F A Brockhaus (Leipzig), II A Efron (Sankt Petersburg) SPb , Întrebări de filosofie, carte Biblioteca "Runivers" Revizuirea revistelor Zeitschrift fur Philosophie und Philosophisehe Kritik pentru * Hans Ciasen Gustav Glogaus System der Philosophie Filosofia, conform definiției lui Glogau, este dorința unei persoane de a crea o viziune asupra lumii care să cuprindă totalitatea ființei Fundamentul filosofiei este istoria dezvoltării conștiinței umane sau fenomenologia spiritului, în care categoriile sunt considerate din punctul de vedere al dezvoltării lor istorice, ca o serie de etape succesive Viața mentală trece prin etape în dezvoltarea ei: i) sentiment nedefinit de viață și atracție inconștientă,) percepție și instinct mai scăzute, h) reprezentare asociată cu limbajul și un proces complex de acțiune volitivă,) creativitate spirituală și libertate morală · A doua secțiune a sistemului filozofic luat în considerare, doctrina ideilor, conține etica, estetica și poetica (logica și știința) Fiecare dintre aceste discipline filosofice stabilește, cu toate trăsăturile sale distinctive, obiectul studiului său și sortează toate ideile elementare sau de bază și concrete, adică cuprinse în cercul competenței sale formele pe care întruchiparea uneia sau aceleia idei le ia în viața reală, menționând și rolul dezvoltării în raport cu conștiința individului În teoria cunoașterii se ia în considerare problema experienței sau cunoașterii și subiectul acestei cunoștințe, adică fiind Cunoașterea, care este identică cu conștiința, trece printr-o serie de etape în dezvoltarea ei, începând cu obiectivismul brut și terminând cu subiectivismul cel mai complet Doctrina ființei include: cogito-sum, ființă Biblioteca "Runivers" REVIEW JOURNALOV Dumnezeu, posibilitatea cunoașterii adevărate pentru om, monadologia, legea cauzalității și problema cunoașterii umane finite Filosofia religiei este împărțită în i) psihologia religioasă sau analiza psihologică a religiilor naturale și religia revelației opusă acestora,) metafizica religioasă, interpretând proprietățile lui Dumnezeu și relația Lui cu lumea și h) etica religioasă, i e doctrina legii interne, conștiința propriei păcătoșeni, virtuțile religioase (credință, nădejde, iubire) etc Ar trebui incluse aici, în filosofia religiei, și considerațiile lui Glogau despre nemurirea și preexistența sufletului Având în vedere divizarea metafizicii în metafizica naturii și metafizica spiritului, ultima parte a acesteia coincide cu doctrina ideilor a lui Glogau; cat despre primul, continutul corespunzator

acestuia se vede din unele capitole ale logicii si stiintei sale Heinr gomperz "Die Welt ais geordnetes Ereignis" Observații asupra concepţiilor epistemologice ale lui Wahle, care au multe în comun cu opiniile autorului Potrivit lui Wahle, obiectul nu există separat de reprezentare: ele sunt una Omul s-a ridicat treptat de la realismul naiv la punctul de vedere al lui Kant S-au dezvoltat mai multe doctrine filozofice: critica transcendentală, doctrina identității, materialismul, idealismul, teoria Wahle, care presupune factori necunoscuți drept cauze ale evenimentelor (Vorkonimnisse) și agnosticismul În opinia autorului, întrebarea de a fi dincolo de evenimente este complet lipsită de sens, întrucât însuși conceptul de a fi este abstractizat tocmai din evenimente Totuși, în favoarea existenței legii ființei, vorbește legea cauzalității, a cărei aplicabilitate în acest caz, aparent, este recunoscută de Wahle, iar în învățătura sa pot fi folosite alte argumente în favoarea existenței aceleiași ființe A fi găsit Dar dacă, conform legii cauzalității, se admite în afara evenimentelor o serie de factori legați de acestea prin dependență cauzală, atunci, pentru a fi consecvenți, ar trebui să admitem în spatele unei serii de acești factori o altă serie ca cauze ale acestora , și așa mai departe la infinit După ce a infirmat împreună cu Wahle ideea goală a unui obiect transcendental, autorul se întoarce la opiniile sale asupra direcției filozofice, timpuri* * privirea lucrurilor ca produse, modificări ale subiectului sau fenomenelor: Wahle pe bună dreptate, spune autorul, respinge acest punct de vedere, dar argumentația pe care o propune nu este convingătoare în toate punctele Și așa cum nu există obiect transcendental, nu există nici subiect transcendental Nu ni se dau evenimente separate, care sugerează un purtător cunoscut, ci o serie întreagă de evenimente care sunt în interacțiune, supuse legii regularității universale și constituind astfel un eveniment cumulativ continuu, pe care îl numim o singură conștiință sau eu Și precum obiectul nu poate fi opus subiectului, ci ne este dat numai în conținutul reprezentării, tot așa trecutul nu există independent de prezent, ci este dat doar în conținutul memoriei Timpul, în ochii lui Wahle, este o serie de schimbări, o adevărată succesiune de evenimente; după autor, ea în sine este un eveniment, conținutul conștiinței; interacţiunea elementelor într-un singur eveniment continuu şi etern are loc în afara timpului Astfel, lumea nu stă, după ideea obișnuită, în spațiu și timp: dimpotrivă, ea este dată sub forma unui întreg extra-spațial și atemporal complex, format din spații separate și fragmente temporale sau evenimente parțiale activitate de analiză, dar mintea umană nu se poate opri la o concluzie infructuoasă, deși de încredere, și așa de creativă activitate sintetică, care conectează fragmente finite separate de spațiu și timp, transformă în imaginația noastră un eveniment cumulativ atemporal și extra-spațial într-un infinit în timpul și spațiul, dezintegrându-se în multe corpuri separate, centrul lumii gol Hermann Leser Zur Würdigung Nietzsches Eine Kulturphilo-sophische Studie über das persõnliche Heldentum in der Geschichte Principiul lui Kant, care subminează "obiectivitatea" lumii exterioare, își găsește dezvoltarea ulterioară în Nietzsche Recunoscând măruntaiele propriului său spirit ca punct de plecare pentru cunoașterea realității adevărate, Nietzsche ridică apoi întrebarea - cum se desfășoară procesul de creativitate, cum din adâncurile conștiinței de sine se creează o lume normativă a realității, cum se atinge acest nou cel mai înalt nivel de cultură sau, altfel, ce poate oferi o persoană în istorie

pentru cunoașterea adevărului? El răspunde diferit la această întrebare în diferite perioade ale activității sale filozofice, dar toate răspunsurile sale sunt grupate în jurul unui concept de bază - supraom Iar Kant, la urma urmei, după ce a răsturnat fosta lume obiectivă, creează o nouă lume a normelor morale; dar imperativul categoric pe care el îl pune ca bază, fiind universal și necesar, determină obiectivitatea acestei noi lumi; la Nietzsche, mai ales în a treia perioadă a activităţii sale filozofice, vedem, spre deosebire de Kant, subiectivitatea completă a normelor morale pe care le creează sau dezvoltarea individualismului şi aristocratismului extrem în domeniul eticii Ca un copil al vârstei sale, Nietzsche aderă la o viziune naturalist-imanentă: ținând cont de un punct de vedere pur biologic, care neagă orice independență în fenomenele unei ordini spirituale, își stabilește idealul în lupta pentru existență și triumful puternicul Inconsecvența punctului de plecare adoptat de acesta determină și inconsecvența idealului ridicat, al cărui singur conținut este voința de a manifesta putere (Wille zur Macht) Dacă în acest fel supraomul lui Nietzsche nu este potrivit pentru idealuri pozitive, atunci el poate fi privit ca un exemplu viu al protestului nevoilor spirituale, ceea ce contrazice însă poziţia de bază a lui Nietzsche, protestul individului, al sufletului împotriva întregului XIX secolul, caracterizat prin tendințele sale de nivelare, viziunea sa asupra întregului, ca rezultat al însumării mecanice a unităților separate, echivalente Și în acest protest, care ne deschide noi orizonturi la sfârșitul secolului al XIX-lea, stă meritul lui Nietzsche H Bromse și E Grimsehl "Untersuchungen zur Wahrschein-lichkeitslehre" Această lucrare a fost scrisă în legătură cu eseul lui Marbe despre teoria probabilității Partea filozofică a lucrării, datorată lui Bromse, se rezumă la următoarele propoziții: teoria interesantă susținută de Marbe a fost realizată pentru prima dată de d'Alembert și de atunci a fost discutată de mulți matematicieni; această teorie face o distincție între matematic și fizic Biblioteca "Runivers" REVIEW JOURNALOV realitate: "grupuri pure", i e repetarea nesfârșită a celor două posibilități ale aceluiași fenomen, fără a-l alterna cu altele, sunt posibile, după d'Alembert, în sens matematic, dar nu fizic Între timp, calculul probabilităților nu se ocupă de realitate sau de un câmp de experiență, ci de posibilitate, iar aceasta din urmă constă în aceeași incertitudine în care ne aflăm cu privire la apariția cutare sau cutare serie de fenomene; la fel cum există un singur adevăr, la fel poate exista o singură probabilitate sau posibilitate: fie matematică, în cazul necunoașterii acelor date aleatorii care determină apariția unui anumit fenomen, fie fizică, cu cunoașterea relativă a acestor date aleatorii Astfel, propunerea lui d'Alembert despre posibilitatea fizică trebuie recunoscută ca fiind eronată În plus, în ceea ce privește Marbe, el dorește să demonstreze că, pe baza a numeroase observații unice, se poate determina o anumită regularitate a datelor aleatorii și se poate folosi pentru a calcula probabilitatea; dar dovezile date în apărarea acestei idei, în ciuda dreptății sale aparente, sunt de fapt insuportabile - A doua parte a articolului conține raționamentul matematic al lui Grimsel despre aceeași lucrare a lui Marbe A Dõring "Epikurs philosophische Entwicklung" Acest articol ne face cunoștință cu informații biografice despre Epicur și cu influența pe care Democrit a avut-o prin Nazifan asupra concepțiilor filozofice, în special etice ale lui Epicur G Simmel "Beitrâge zur Erkenntnistheorie der Religion" Religia este o stare subiectivă a sufletului: credință, sentiment, acțiune Pentru a face o analiză științifică a esenței religioase, trebuie să pornim de

la această conștiință de sine subiectivă, neclară și să distingem conținutul religiei de starea subiectivă religioasă Datorită unei astfel de distincții între religie în sensul obiectiv și subiectiv al cuvântului, devine posibil, în al doilea rând, să se considere religiozitatea ca o formă de arggio, i e ca facultate de bază a sufletului; în al doilea rând, să nu-i ceară nici un conținut definit logic necesar, nici, în al treilea rând, o legătură necesară cu obiectele transcendentale Credința teoretică sau cel mai scăzut nivel de cunoaștere, Biblioteca "Runivers" REVIEW JOURNALOV trebuie astfel distinsă de credinţa religioasă sau de sentimentul subiectiv Credința lui Kant întemeiată pe morală nu este mai puțin o credință teoretică, întrucât se bazează pe două concluzii: i) imperativul categoric necesită realizarea binelui cel mai înalt,) această realizare poate fi realizată numai de Dumnezeu Ambele ipoteze pot fi contestate, reprezentând mai degrabă expresia unei nevoi psihologice decât o necesitate logică Kant ne-a făcut o critică a argumentului ontologic, dar nu a explicat însăși posibilitatea apariției acestuia, ceea ce se poate face cu ușurință prin distincția între religie în sens obiectiv și subiectiv: în ciuda erorii grosolane a argumentului ontologic, puterea sa de persuasiune a fost atât de mare tocmai pentru că credinţa sau gândirea teoretică trebuia să dovedească ceea ce era deja admis de credinţa religioasă fdm König "Warum ist die Annahnie einer psychophysischen Kausalität zu verwerfen?" Autorul, fiind un paralelist, critică argumentele date de reprezentanții teoriei interacțiunii, constatând incorectitudinea formulării metafizice a întrebării relației dintre un ordin de fenomene și altul, subliniază inconsecvența argumentelor lor cu datele de experiență August Messer Zur Beurteilung des Eudãmonisnius Acest articol prezintă o discuție despre părerile eudemoniste ale lui E Adickes Bun în sensul plăcerii, fericirea este, după el, scopul activității morale Adickes face distincție între latura subiectivă a unui act moral, în funcție de motivul pentru care este săvârșit, și latura obiectivă, în funcție de conținutul actului, de consecințele acestuia și de scopul extern atins Dar atunci când este aplicată laturii subiective, formula eudaimonistă a lui Adickes nu se dovedește a fi potrivită în toate cazurile, întrucât nu este deloc aplicabilă acțiunilor morale instinctive, ci acțiunilor morale efectuate prin alegere conștientă, este aplicabilă doar parțial și cu restrictii Mai mult, ea este complet Biblioteca "Runivers" REVIEW JOURNALOV corespunde sentimentului moral și judecății noastre morale specifice În ceea ce privește latura obiectivă a acțiunii morale, în definirea acesteia, menționând scopul conștient atins prin acțiunea morală, Adickes revine astfel la întrebarea laturii subiective a actului pe care îl finalizase deja Conținutul acțiunii morale, considerată din latura obiectivă, este, în cuvintele sale, activitatea care vizează satisfacerea nevoilor de bază ale unei persoane, și anume, activitatea care corespunde demnității umane, iar consecința acțiunii morale este a cuiva perfecţionarea proprie şi a altora Astfel Adickes, un reprezentant al eudemonismului, după cum ne-ar fi de așteptat, în aceste două puncte, în căutarea unei scări obiective, își schimbă direcția și trece imperceptibil de partea idealismului în etică R Seheerer "Zur Frage nach der reinmenschlichen Begründung der Sittlichen Forderunç" Autorul expune opiniile profesorului Dering cu privire la justificarea unei cerințe morale, respingând simultan obiecțiile aduse lui Dering de profesorul Jodl Cerința morală, potrivit lui Dering, poate fi fundamentată, în afară de orice metafizică și religie, prin simpla analiză psihologică a

sufletului uman, iar o astfel de fundamentare este nevoia de stima de sine inerentă fiecărei persoane sau, altfel, nevoia de a recunoaște demnitate obiectivă pentru sine - destul de naturală, adică o dorință care decurge din natura însăși, singurul mijloc de satisfacere care este activitatea îndreptată spre beneficiul societății Mândria, importanța de sine, susceptibilitatea la lingușire etc , sunt abateri către aceeași nevoie, dar atunci când sunt înțelese corect, este un imperativ care exprimă o cerință pur morală, iar înțelegerea corectă se poate realiza cu ușurință cu ajutorul influenței educaționale Pe lângă stima de sine, care joacă un rol atât de important în justificarea moralității, sentimentele altruiste și simpatice servesc ca forțe auxiliare Biblioteca "Runivers" REVIEW JOURNALOV După ce a terminat cu expunerea lui Dering și cu respingerea lui Jodl, autorul conchide subliniind că nevoia lui Dering de a-și recunoaște demnitatea obiectivă este punctul central către care, având în vedere importanța incontestabilă a întrebării ridicate, ar trebui îndreptată critica - pentru a testa teoria lui Dering Ludwig Busse "Jahresbericht über die Erschemungen der anglo-amerikanischen Litteratur der Jahre - " Raportul anual al lui L Busse despre literatura filozofică anglo-americană include următoarele lucrări: o revizuire critică a sistemului Schopenhauer-Caldwell, o revizuire critică a sistemului Hegel-Me Taggart, o introducere în problemele filosofiei și un rezumat al acestuia perspectivă filozofică- Carus' a; fundamentarea și apărarea teismului - Fraser; o revizuire critică a celei mai recente filozofii teiste a religiei - Lindsay; mai multe despre problemele teismului - Wenley A Volkovich și Capital Rivista filosofica septembrie - octombrie și ianuarie - februarie Allievo Psihologia filozofică în raportul ei cu cea fenomenală Ideea principală a articolului este că psihologia experimentală nu poate să nu recunoască existența independentă a ceea ce autorul numește "rațiune metafizică" (ragione metafisica) Acest lucru este vizibil mai ales în legătură cu două întrebări principale din psihologie În primul rând, din punct de vedere subiectiv, nicio experiență nu este posibilă fără niște concepte generale, abstracte, care trebuie luate ca bază Întrebarea este: aceste concepte sunt extrase din proprietățile fenomenelor sau sunt proprietatea subiectului însuși? În al doilea rând, din punctul de vedere al obiectului, pentru psihologia experimentală rămâne nerezolvată întrebarea dacă spiritul și materia există ca două substanțe speciale și care este legătura dintre ele? O analiză critică a cărții lui Angiulli "La filosofia e la scuola" ar trebui, în opinia autorului, să servească drept răspuns la prima întrebare Apărător al psihologiei experimentale, Angiulli se declară reprezentantul unor noi metafizici care rezolvă problemele într-un mod pozitiv Biblioteca "Runivers" REVIEW JOURNALOV suntem metafizica veche Ho Allievo, într-o serie întreagă de extrase, arată că această nouă metafizică se referă și la elementele invizibile, ideale ale existentului, și că, în consecință, nici de data aceasta psihologia experimentală nu reușește să se pună în afara celui metafizic Allievo rezolvă destul de ușor problema substanțialității spiritului făcând referire la cogito ergo sum cartezian, la existența "Eului", care unește toate fenomenele mentale și este, fără îndoială, prezent în toate acțiunile, chiar și ale experimentatorilor înșiși În rezolvarea ultimei întrebări, despre legătura reciprocă dintre materie și spirit, autorul critică teoria lui Wundt, care exprimă cel mai clar atitudinea psihologiei experimentale față de această problemă Negând substanța în general, Wundt consideră că este necesar să recunoască existența unora dintre cele mai generale concepte a priori în sufletul uman Între timp,

chiar primul concept a priori permis de Wundt, conceptul de cauzalitate, ar trebui, în opinia autorului, să conducă la recunoașterea substanței ca cauză principală Wundt consideră, de asemenea, conceptul de spirit și materie ca fiind aceleași concepte generale necesare Primul este conceptul de bază al științei naturii, iar al doilea al științei spiritului, iar Wundt separă complet aceste două ramuri ale științei una de alta, uitând că spiritul participă la fiecare experiment și, în consecință, materia nu poate fi separat de spirit El recunoaște însă o legătură strânsă între ele, dar nu recunoaște substanțialitatea sufletului, primatul spiritului asupra trupului și, prin urmare, consideră că este posibil să le supună pe amândoi acelorași legi și nu studiază sufletul decât prin experiment Această idee a condus la înființarea a numeroase laboratoare psihologice, care au arătat în scurt timp că, dacă ar fi să negați substanțialitatea sufletului, ar trebui să-l recunoaștem ca un fel de automat, dând mecanic răspunsuri la cerințele lumii exterioare Dê Sarlo Știință și cunoaștere Întrebarea cât de posibil este pentru noi să cunoaștem tot ce există, se descompune în întrebări speciale despre cât de mult ne sunt oferite aceste cunoștințe de științe individuale? Autorul începe articolul cu o gândire generală despre insuficiența științelor naturale ca sursă de cunoaștere adevărată și despre necesitatea participării spiritului la orice experiență, apoi trece la Biblioteca "Runivers" REVIEW JOURNALOV luarea în considerare a principiilor științelor individuale În primul rând, el respinge teoria mecanică, care încearcă să explice totul în termeni de masă și forță Această teorie este considerată de Ward în eseul său Naturalism and Agnosticism Această carte conține o evaluare generală a importanței științelor naturii pentru cunoașterea realității, dar se oprește în principal pe teoria mecanică Ward ajunge la concluzia că atât statica, cât și dinamica se limitează la o singură descriere a fenomenelor naturii și că reprezentarea realității pe care o oferă teoria mecanică este departe de a fi exactă, ci doar simbolică Deși, așadar, științele naturii nu sunt suficiente pentru cunoaștere și trebuie să se bazeze pe psihologie, totuși importanța lor este de netăgăduit; în special, punctul de vedere mecanic este cea mai bună adaptare a lumii la cunoștințele noastre (la migliore trascrizione della natura in pensiero): toate elementele realității sunt cognoscibile numai în măsura în care pot fi exprimate în termeni de mecanică Pe deplin de acord cu toate aceste gânduri ale lui Ward, autorul articolului, la sfârșitul acestuia, contestă opinia acestuia din urmă conform căreia adevărata realitate (la realtà vera) este cunoscută prin experiență, care este unitatea ideală a experiențelor diferitelor subiecte, armonia realităţilor întrucât sunt persoane separate De Sarlo respinge această teorie, deoarece, în opinia sa, o asemenea combinație de experiențe nu găsim nicăieri, iar în domeniul cunoașterii este cu totul imposibil să se stabilească vreun fel de unitate Unitatea, însă, există, doar nu în aceeași viziune asupra lumii, ci în subordonarea unor puncte de vedere diferite unor legi generale care nu sunt stabilite de oamenii înșiși, ci le sunt date de o ființă superioară, diferită de ei Varisco Lucru în sine Articolul conține critici la adresa operei lui Wieneken: Das Ding an sich und das Naturgesetz der Seele Wieneken revine la monadologia lui Leibniz și își imaginează întreaga lume ca fiind formată din lucruri în sine, monade înzestrate cu suflet Această teorie este îndreptată împotriva teoriilor atomiste, cu explicația lor mecanică a lumii Dar se dovedește că în această formă animismul nu are niciun avantaj față de atomism și chiar diferă puțin de acesta La urma urmei,

cauzalitatea volitivă, Biblioteca "Runivers" REVIEW JOURNALOV pe care numai Wieneken o recunoaște, nu ne este mai clar decât mecanic; căci dacă nu ne este clar cum o împingere, un fenomen familiar tuturor, aduce atomii la unire, atunci este și mai puțin clar cum, de exemplu, o monada își poate simți imperfecțiunea și tinde spre perfecțiune Cantoni Studii despre Kant Cantoni continuă articolul său despre Kant, început în ultimul număr, și de această dată tratează problema judecăților sintetice și analitice Respingând opiniile lui Paulsen și Hemann, care, după el, nu înțelegeau diferența dintre aceste și alte judecăți, Cantoni explică această diferență în deplină concordanță cu Kant Însă exemplele lui Kant de judecăți analitice și sintetice ("corpurile sunt extinse" și "corpurile au greutate") sunt considerate nepotrivite de către autor, deoarece niciuna dintre aceste judecăți nu conține o idee a priori: extensia, ca și greutatea, nu ne este dată un a priori, o primim din experiență și numai cu ajutorul abstracției învățăm să o recunoaștem ca proprietate de bază a corpului În concluzie, Cantoni spune că Kant, în opinia sa, separă prea strict formele subiective ale gândirii de percepția senzuală: Cantoni crede că nu numai materia se adaptează formelor gândirii noastre, ci în mare măsură și invers, astfel încât " a posteriori" servește la modificări și completări "a priori" Cesea Monism de Ernst Haeckel Într-un articol anterior despre Haeckel (Rivista, Novembre-Dicembre,), autorul a arătat deja că Haeckel trebuie să fi ajuns în mod necesar la o teorie dogmatică a unității substanței; Cesca găsește acum o serie întreagă de contradicții legate de această teorie Astfel, pentru explicarea a tot ceea ce există, o singură substanță se dovedește a fi insuficientă, deoarece varietatea fenomenelor și modificările lor nu pot decurge din aceasta; prin urmare, Haeckel, contrar monismului său, admite părți de substanță - atomi și eter - și explică diversitatea prin mișcarea particulelor, uitând că toate acestea sunt doar o ipoteză și deloc astfel de concepte care depășesc limitele experienței și explică-l Nemulțumit cu indicarea mișcării, Haeckel își caută cauza și o găsește în două Biblioteca "Runivers" REVIEW JOURNALOV forțe de atracție și repulsie, care din nou nu este în concordanță cu teoria unității substanței În plus, el încă nu explică apariția și dispariția diferitelor fenomene din lume cu o astfel de ipoteză, iar "progresul și regresul", pe care le consideră rezultatele acțiunii diferitelor forțe, sunt, de asemenea, doar concepte create de om pentru a explicam tot ce exista, iar in experienta nu le gasim Simpatia lui Haeckel pentru teoria animistă este contrară explicației mecanice a lumii, căci dacă totul în natură este strict supus legilor mecanicii, atunci nimic nu poate avea individualitatea, voința, de a se opune acestei legi În cele din urmă, ideea dezvoltării ca esență a vieții lumii este complet eronată, deoarece dezvoltarea este caracteristică numai ființelor vii, organismelor, iar în natură totul se schimbă constant și încă nu cunoaștem legile acestei schimbări Și să credem că dezvoltarea spiritului uman este dependentă de dezvoltarea întregii lumi fizice ar fi prea îndrăzneț, pentru că nu vedem nicăieri o asemenea dependență și chiar dacă ar fi permisă, ar fi imposibil să explicăm prezența de voință în oameni și lupta lor cu natura și prietenul cu prietenul Astfel, monismul lui Haeckel este plin de contradicții și este foarte aproape de materialism, de negarea completă a influenței vieții mentale asupra fizicului Este clar, așadar, că partea etico-religioasă este deosebit de slabă în învățătura sa: deși promite că va concilia religia și știința și explică simțul datoriei și acțiunile altruiste prin prescripțiile religiei, dar acest lucru contrazice complet monismul

său, căci acolo unde prevalează legile pure ale naturii , nu există deloc loc pentru activitatea liberă a omului, pentru lupta lui cu mediul înconjurător și pentru contracararea egoismului N K Valdenberg Biblioteca "Runivers" POLEMICĂ Semnificația bolii Plyushkin [Cu privire la articolul dr Y Kaplan "Plyushkin - o analiză psihologică a lui "] Dr Ya Kaplan, într-o lucrare foarte interesantă "Plyushkin - o analiză psihologică a lui" ("Questions of Philosophy", v), respinge punctul meu de vedere asupra acestui tip și demonstrează că Plyushkin este un portret al bătrâneții Venerabilul autor spune: "Imaginea lui Plyushkin reprezintă o imagine nemuritoare a unei bătrânețe înaintate cu adevărat formidabilă și îngrozitoare" Întrebarea ridicată de Y Kaplan este atât de importantă încât este necesar să o analizăm în detaliu; de fapt, dacă Plyushkin este într-adevăr un portret sau un tip de bătrânețe, ea este cu adevărat groaznică Principalul dezacord între Y Kaplan și mine este că eu îl consider pe Plyushkin bolnav, starea lui de boală, iar Y Kaplan susține că Plyushkin este un bătrân tipic, normal, starea lui fiziologică Cred că este într-adevăr foarte important să aflăm dacă o bătrânețe atât de groaznică, din care Plyushkin este un portret, ne amenință pe fiecare dintre noi sau dacă numai boala ne poate aduce într-o astfel de stare Voi încerca să demonstrez că Plyushkin nu poate fi în niciun fel considerat un portret al bătrâneții, că bătrânețea normală nu seamănă cu nimic cu starea în care se află Plyușkin Gogol însuși ne-a oferit o descriere adevărată și frumoasă a bătrâneții în povestea nemuritoare "Old World Landowners" Athanasius Ivanovici și Pulcheria Ivanovna se bucurau de o sănătate bună și, prin urmare, bătrânețea lor era normală sau fizică Biblioteca "Runivers" POLEMICĂ logic, de ce au trăit foarte bine Adevărat, curiozitatea lui Afanasy Ivanovici era "oarecum asemănătoare cu curiozitatea unui copil" că "proprietarii înșiși și-au uitat de mult conținutul (picturile atârnate pe pereți), iar dacă unele dintre ele ar fi fost luate, cu siguranță nu ar fi a observat acest lucru", că Pulcheria Ivanovna "a adunat totul, deși uneori ea însăși nu știa la ce va fi folosit mai târziu"; proprietarii de pământ din lumea veche aveau controlul asupra facultăților lor mentale și nici măcar nu pot fi considerați proști Voința lor era încă suficientă pentru administrarea moșiei și, în general, pentru o viață independentă; funcţionarul, funcţionarul şi servitorii i-au jefuit, iar economia nu a mers la fel de bine ca înainte, dar Afanasi Ivanovici şi soţia lui nu au avut nevoie să se chinuie prea mult cu treburile casnice, deoarece toate nevoile lor erau complet satisfăcute În general, au trăit foarte bine și nu este nevoie să explicăm că proprietarii de pământ din lumea veche sunt complet diferiți de Plyushkin, la fel cum bătrânețea normală nu este ca bătrânețea patologică În această poveste, Gogol ne-a oferit o descriere artistică a bătrâneții; nu putem decât să adăugăm că în această poveste marele nostru artist a oferit o descriere complet corectă a bătrâneții Ca artist, Gogol a pictat corect bătrânețea și, mai mult, a descris-o în așa fel încât această vârstă a vieții să nu ni se pară deloc "îngrozitoare și groaznică"; dimpotrivă, bătrânețea lui Afanasy Ivanovich și Pulcheria Ivanovna este atractivă; nu se poate decât să-i invidieze pe moșierii din lumea veche și mulți, desigur, doresc să-și petreacă bătrânețea la fel de calm și de mulțumit ca tovstogubii Judecățile lui Gogol despre bătrânețe în Dead Souls, ca toate judecățile artiștilor, pot fi eronate; este necesar să se distingă în lucrările artistului imaginile create de el și judecățile sale; la un artist atât de mare precum Gogol, imaginile sau tipurile create de el sunt izbitoare prin fidelitate, profunzime, pătrundere; Judecățile lui

Gogol, ca și cele ale tuturor muritorilor, sunt foarte adesea eronate Mai ales nu trebuie să ai încredere în judecățile lui Gogol cu privire la tot ce ține de sănătate, având în vedere starea lui ipohondrică; și, în general, judecățile lui Gogol, dovedesc cumva "Locuri alese din corespondența cu prietenii", sunt paradoxale și confirmă Biblioteca "Runivers" POLEMICĂ încă o dată, că un artist strălucit în judecățile sale teoretice poate fi mai slab decât cel mai obișnuit locuitor sănătos Cred că Y Kaplan atribuie în mod destul de greșit judecății lui Gogol despre bătrânețe aceeași semnificație ca și tipului pe care l-a creat Ca artist, Gogol ne-a spus cuvântul despre bătrânețe și trebuie să acordăm o mare importanță reprezentării bătrâneții de către un artist atât de strălucit; iar părerea lui despre bătrânețe este la fel de insuportabilă ca și raționamentul său despre cum ar trebui să-și împartă veniturile și cum ar trebui să gestionezi cheltuielile Că Gogol a apreciat greșit bătrânețea este dovedit atât de știință, cât și de observația zilnică; de fapt, dacă bătrânețea ar fi atât de groaznică pe cât credea Gogol, ar fi bătrânețea atât de onorabilă, am vrea să trăim până la bătrânețe? Atitudinea greșită față de judecata lui Gogol asupra bătrâneții l-a condus pe Y Kaplan la concluzia greșită că Plyushkin este un portret al bătrâneții Plyushkin nu mai poate fi considerat un portret al bătrâneții, deoarece "traiește doar la șaptezeci de ani", iar senil și, în plus, o scădere puțin vizibilă a creierului la bărbați începe, potrivit lui Marchand, de la de ani, iar la femei de la de ani În acest fel, chiar și în felul său, Plushkin nu poate fi considerat un portret al bătrâneții reale În anii șaptezeci de viață, oamenii normali, sănătoși, se bucură de o sănătate atât de satisfăcătoare, au toate puterile mintale încât își îndeplinesc cu succes cele mai dificile sarcini La Universitatea din Berlin, printre profesorii titulari ai Facultății de Filosofie în , erau douăzeci și șase de persoane de peste șaizeci de ani, așadar, la vârsta lui Plyushkin În același timp, nu trebuie uitat că starea lui Plyushkin, în care l-a găsit Cicikov, s-a dezvoltat atât de mult în urmă încât a reușit să ruineze o moșie bine întreținută Douăzeci și șase de profesori ai Facultății de Filosofie a Universității din Berlin în aveau mai mult de de ani și totuși au susținut prelegeri cu nu mai puțin succes, au creat lucrări științifice; este evident că nu au avut nicio slăbire a puterilor mintale Cu greu este necesar să explicăm că doar unii dintre acești savanți Journal medicine de Paris Biblioteca "Runivers" POLEMICĂ pufurile s-au remarcat prin starea de sănătate excepțională, în timp ce majoritatea nu s-au remarcat de la nivel general în ceea ce privește starea de sănătate Se poate chiar presupune că oamenii de știință au, în general, o sănătate mai proastă decât militarii, kuppa, fermierii și, prin urmare, îmbătrânesc mai devreme, cu toate acestea, cel puțin în a șaptea decadă de viață, își îndeplinesc cu succes sarcini foarte dificile care necesită efort încăpățânat Acești profesori bătrâni urmează știința, compun cursuri, examinează, într-un cuvânt, demonstrează constant că bătrânețea normală este o perioadă minunată a vieții; bătrânețea nu îi privează pe acești venerabili oameni de știință de posibilitatea de a fi utili, de a influența viața psihică a țării lor Am avut onoarea să-i cunosc pe câtiva dintre vechii oameni de știință germani; Pot să mărturisesc că bătrânețea nu li s-a părut groaznică și groaznică; dimpotrivă, ei și-au îndeplinit îndatoririle cu o plăcere vizibilă, înconjurați de respect general Am ascultat prelegerile vechilor profesori și m-am putut convinge în mod repetat de incorectitudinea judecății lui Gogol despre bătrânețe; amintindu-mi dragostea arzătoare pentru știință, înțelegerea înaltă a îndatoririlor

unor bătrâni precum Fechner, fiziologul Ludwig, nu pot fi de acord cu Gogol că "tineretul de foc de astăzi ar sări înapoi îngrozit dacă i-ar arăta portretul său în vechime vârstă " Nu există nicio îndoială că mulți dintre ascultătorii acestor venerabili oameni de știință și-au dorit sincer să aibă aceleași cunoștințe vaste, aceeași maturitate de gândire, aceeași faimă ca acești bătrâni Doar starea de spirit ipohondrică a lui Gogol poate explica judecata lui atât de greșită despre bătrânețe; istoria tuturor popoarelor mari ne arată că bătrânii se remarcă nu numai prin marea lor cunoaștere, profunzimea judecății, ci și prin voința lor puternică, motiv pentru care toate popoarele mari au fost întotdeauna conduse de bătrâni Iar la vechii evrei, și la greci și la romani, conducerea era încredințată bătrânilor; senatorii romani cu părul cărunt știau nu numai să guverneze, ci și să se sacrifice pentru gloria patriei, aveau o voință atât de puternică, încât nu-și părăseau scaunele în momentele cele mai mari primejdii Și la noi cea mai înaltă conducere este încredințată persoanelor care trăiesc în deceniul al șaptelea; între membrii Consiliului de Stat şi senatori sunt foarte puţine persoane sub şaizeci de ani Întrebări de filosofie, carte , Biblioteca "Runivers" POLEMICĂ Nu există nicio îndoială că guvernul Bisericii Catolice este cel mai bine organizat; papalitatea este remarcabilă pentru vitalitatea sa uimitoare și, într-adevăr, numirea cardinalilor, alegerea Papei de către ei, sunt toate exemple de înțelepciune umană Și acum această instituție cea mai vitală, cea mai durabilă, care luptă cu succes atât regilor, cât și popoarelor, a fost creată prin munca bătrânilor Dacă bătrânii nu ar putea guverna toți catolicii, iar papii ar numi tineri ca cardinali, iar cardinalii ar alege un tânăr cardinal ca papă Desigur, cardinalii știu perfect că bătrânețea nu este deloc groaznică, că bătrânii posedă nu numai înțelepciune, ci și voință puternică, într-un cuvânt, cele mai înalte calități umane Grigore al IX-lea a devenit papă, în vârstă de aproape nouăzeci de ani, Grigore al XIII-lea a ajuns pe tronul papal la de ani; vârsta lor înaintată nu i-a împiedicat să muncească din greu pentru catolicism; activitatea lui Leon al XIII-lea este binecunoscută Nu există nicio îndoială că, dacă Plyushkin ar fi un portret al bătrâneții, tronul papal ocupat de bătrâni ar deveni cu mult timp în urmă proprietatea istoriei Dacă ținem cont de faptul că majoritatea cardinalilor și episcopilor sunt bătrâni, trebuie să fim de acord că nicio vârstă nu este capabilă de o muncă atât de perseverentă, atât de lungă de vedere, atât de lungă de vedere ca bătrânețea Chiar și dușmanii papalității se minunează de înțelepciunea, statornicia și priceperea extraordinară a conducătorilor bisericii romane Nu dau aici în mod deliberat exemple despre productivitatea mentală extraordinară a lui Goethe, Gladstone, Virchow, energia uimitoare a lui Blucher și Suvorov în ultimii ani ai vieții lor, pentru că o bătrânețe frumoasă nu este deloc mulțimea oamenilor grozavi Și între vechii profesori ai Universității din Berlin și între senatorii romani și între papi sunt, desigur, mai mulți oameni obișnuiți decât străluciți M-a interesat mai ales viziunea lui Y Kaplan despre Plyushkin, pentru că, în general, mulți dintre noi privim bătrânețea într-un mod complet greșit; Este general acceptat că bătrânii sunt în general inapți pentru muncă serioasă Acest punct de vedere este atât de răspândit printre noi încât profesorii sunt concediați din serviciu chiar și după treizeci de ani de serviciu; a servi mai mult de treizeci și cinci de ani este considerat imposibil Evident, neînțelegerea bătrâneții printre noi este atât de răspândită încât, nu Biblioteca "Runivers" POLEMICĂ în ciuda lipsei neîndoielnice ale profesorilor, oamenii de știință sunt

concediați doar pentru că au lucrat timp de treizeci și cel mult treizeci și cinci de ani S-ar părea că în țara noastră, unde sunt atât de puțini oameni de știință, este necesar să prețuim puterea oamenilor de știință, dar viziunea greșită a bătrâneții a devenit atât de ferm stabilită încât printre noi bătrânii sunt concediați, deși departamentele sunt goale În Germania și Franța, unde sunt atât de mulți cărturari, unde sunt mereu candidați pentru o catedra vacanta, vechii profesori sunt ținuți în serviciu În mod involuntar, te vei gândi la o asemenea diferență în înțelegerea bătrâneții; este evident că în Germania nu concediază vechii profesori, pentru că le consideră utilă activitatea, la noi cred, dimpotrivă, că nici cu lipsa de oameni de știință, bătrânii nu pot fi lăsați în serviciu; evident, se admite că bătrânii pot fi nocivi Nu mă angajez să explic această diferență uimitoare în înțelegerea bătrâneții, așa cum nu voi dovedi că universitățile germane se află la o înălțime de neatins Se poate crede, desigur, că universitățile germane au înflorit, în ciuda faptului că sunt mulți profesori vechi; Cred că au prosperat parțial pentru că sunt mulți profesori vechi acolo; Corectitudinea părerii mele este confirmată și de faptul că în universitățile noastre au fost întotdeauna concediați profesori vechi La Facultatea de Filosofie a Universității din Berlin, în , erau treisprezece profesori titulari de peste șaptezeci de ani; Cred că cunoștințele lor vaste, marea experiență de viață au avut un efect benefic atât asupra camarazilor, cât și asupra studenților; acești bătrâni sunt purtătorii vii ai tradițiilor universitare *) Bătrânețea a fost întotdeauna foarte respectată de marile popoare, respectul pentru bătrânețe este cheia prosperității popoarelor și instituțiilor Bătrânețea este cea mai mare realizare a culturii în sensul că, cu cât cultura este mai înaltă, cu atât mai mulți bătrâni, cu atât bătrânețea este mai lungă Dacă bătrânețea ar fi formidabilă și îngrozitoare, dacă bătrânii ar fi ca Plyushkin, cultura nu s-ar strădui să prelungească bătrânețea, popoarele civilizate nu s-ar strădui pentru un astfel de sistem de viață în care numărul bătrânilor *) În , la Universitatea din Leipzig erau de profesori obișnuiți mai în vârstă de de ani, iar la München Biblioteca "Runivers" POLEMICĂ golful este în creștere Statisticile au arătat fără îndoială că, cu cât cultura este mai mare, cu cât sunt mai mulți bătrâni, cu atât bătrânețea este mai apreciată; pe Ioo ooo trăiesc până la ani: în Suedia persoane, în Franța , în Germania , în Austria , în Rusia europeană (populație ortodoxă) ; trăiesc până la ani: în Suedia persoane, în Franța , în Germania , în Austria , în Rusia europeană (populație ortodoxă)) Astfel este cert că bătrânețea este o cucerire a culturii; ea dobândește o viață culturală lungă și, prin urmare, desigur, nu poate fi "inumană", așa cum o numea Gogol; dimpotrivă, ea este dobândită prin eforturile conjugate ale omenirii Este imposibil să nu ne oprim asupra faptului că numărul relativ mare de bătrâni din țările înalt cultivate nu servește drept frână pentru progresul ulterioar al acestor țări; este evident că bătrânețea nu este atât de groaznică pe cât credea Gogol, bătrânii sunt departe de a fi atât de inutili pe cât credem mulți dintre noi Bătrânii, dintre care sunt atât de mulți în țările civilizate, participă cu succes la munca comună a oamenilor, aduc beneficii; tocmai acolo unde sunt relativ mulți bătrâni, munca lor este foarte apreciată; nu vor să fie eliberați de serviciile lor Aici, unde sunt atât de puțini bătrâni, sunt considerați inutili, sunt scoși din universități pentru vechime, iar armatele și marinele lor sunt pe limita de vârstă În niciun caz nu pot fi de acord cu opiniile lui Gogol și Y Kaplan despre bătrânețe,

deoarece creierul este un organ al vieții mentale, așa cum se știe, un organ foarte stabil; studiile asupra animalelor înfometate au arătat că creierul și testiculele pierd mai puțin în greutate decât alte organe și sunt înzestrate cu cea mai mare rezistență Observarea pacienților ne convinge constant că creierul are o rezistență extraordinară în comparație cu alte organe Cele mai grave boli, care afectează mai mult sau mai puțin toate organele, afectează cu greu creierul; se știe că pacienții care mor de tuberculoză își păstrează puterile mentale; sifilisul afectează creierul r) Real Enciclopedie Volumul i , p - Biblioteca "Runivers" POLEMICĂ la doar câțiva ani de la infectarea întregului organism, care a provocat anterior degenerarea vaselor (arterioscleroza), și chiar și atunci, cel puțin în majoritatea cazurilor, doar secundar, adică tumorile sifilitice (gumele) și proliferarea țesutului conjunctiv, distrug sau schimbă mecanic creierul Același lucru trebuie spus și despre bolile acute generale: scarlatina, holera, pneumonia, malaria și chiar febra tifoidă, doar foarte rar lasă urme permanente în creier Tot felul de efecte nocive asupra organismului nu afectează creierul; știm că cele mai crude închisori, grevele foamei prelungite, viața în nord și sub tropice etc , toate acestea sunt perfect tolerate de creier; într-un cuvânt, creierul nostru are o rezistență și o stabilitate enormă Creierul nu se îmbolnăvește niciodată în primul rând; cel puțin astfel de boli nu sunt dovedite și nu le putem permite; creierul se îmbolnăvește întotdeauna a doua oară, adică principiul dăunător acționează mai întâi asupra altor organe și, numai prin organele afectate de acesta, afectează creierul Chiar și cu așa ceva, adică prin medierea altor organe, influența creierului dezvăluie o adaptabilitate uimitoare Se știe că suntem ușor dependenți de așa-numitele otrăvuri nervoase; morfina, cocaina, alcoolul si alte otravuri sunt foarte usor tolerate de morfinamanii, alcoolicii; creierul devine în curând atât de adaptat la aceste otrăvuri încât cele mai enorme doze nu au un efect semnificativ Unii dependenți de morfină folosesc câteva grame pe zi, fără otrăvire vizibilă; toată lumea știe cât de mult pot bea niște bețivi obișnuiți La fel de ușor și rapid, creierul se adaptează sau se obișnuiește cu alte influențe dăunătoare Din păcate, se acordă puțină atenție acestor fapte; chiar și psihiatrii admit că influențe atât de nesemnificative precum durerea, dragostea, munca obositoare, tulburările mintale pot provoca boli mintale Nu există nicio îndoială că la bătrânețe normală creierul și testiculele se atrofiază sau, cu alte cuvinte, îmbătrânesc mai târziu decât toate celelalte organe și sisteme Într-adevăr, nu sunt puțini bătrâni și bătrâne care sunt foarte fragile, chiar bolnave și destul de vesele în Biblioteca "Runivers" POLEMICĂ atitudine mentală; putini oameni reusesc sa traiasca pana la batranete fara sa sufere vreo boala grava care a lasat urme persistente in unele organe Unii suferă de o boală de inimă, alții au plămânii afectați, alții au canal gastro-intestinal etc ; în cele din urmă, sub bătrânețe, oasele și mușchii renasc Bătrânii decrepiți, slabi din punct de vedere fizic, deja incapabili de muncă fizică, își păstrează forța mentală mult timp; la ţară, bătrânii, care nu mai pot munci, participă la treburile publice, iar acolo unde drepturile sunt neatins, ei gestionează atât economia, cât şi treburile publice Se știe că generalii, din cauza senilității, incapabili de efortul fizic cerut de serviciul de teren, sunt utili în sfaturi, deoarece creierul îmbătrânește mult mai târziu decât alte organe Atât patologia, cât și istoria ne învață deplin acord că creierul îmbătrânește mai târziu decât alte organe și de ce, la bătrânețe normală, se instalează mai întâi decrepitudinea fizică și

abia apoi mentală Bătrânețea se caracterizează tocmai prin decrepitudine fizică menținând în același timp forța mentală; marea majoritate mor tocmai în această perioadă și doar foarte puțini bătrâni trăiesc până la o bătrânețe coaptă, adică până în perioada în care, în cele din urmă, se instalează atrofia creierului și a testiculelor Există foarte puțini astfel de bătrâni decrepiți atât fizic, cât și psihic; decrepitudinea fizică extremă îi conduce pe bătrâni la mormânt, de obicei înainte de a se dezvolta atrofia cerebrală Este de la sine înțeles că este imposibil să se stabilească vârsta la care se dezvoltă decrepitudinea mentală; în unele apare înainte de vârsta de optzeci de ani, în altele mult mai târziu Ya Kaplan spune destul de corect că "psihologia comparată a vârstelor nu a fost încă studiată suficient"; nici măcar nu știm când se instalează, de fapt, bătrânețea profundă; dar nu există nicio îndoială că perioada vieții este foarte lungă, în care, pe lângă decrepitudinea fizică, forțele mentale și, în general, spirituale se păstrează complet Desigur, viața spirituală a bătrânilor este oarecum diferită de viața spirituală a oamenilor de vârstă mijlocie, dar nu poate exista nicio îndoială că viața spirituală a bătrânilor are ceva asemănător cu demența Dimpotrivă, există motive să credem că Biblioteca "Runivers" POLEMICĂ bătrânețea, din cauza slăbirii pasiunilor, viața psihică este mai intensă, joacă un rol important Tovstolips au fost la fel de nesemnificativi în tinerețe, ca și la bătrânețe; dar oamenii care sunt mai talentați, mai inteligenți, devin mai buni, mai spirituali odată cu vârsta Mă voi referi la autoritatea lui L Tolstoi; Kutuzov "Război și pace" este un portret al unei bătrânețe timpurii (din cauza unei răni grave), dar înțeleaptă Foarte, foarte rar, creierul, din motive cunoscute și necunoscute până acum nouă, îmbătrânește mai devreme decât alte organe; astfel de persoane dezvoltă o boală mai mult sau mai puțin pronunțată - demența senilă Această boală este foarte ușor de recunoscut tocmai în acele cazuri în care demența se dezvoltă precoce, ca, de exemplu, la Plyushkin, adică înainte de vârsta de şaizeci de ani Dacă demența senilă, ca o boală, se dezvoltă la un bătrân decrepit în a opta decadă de viață, boala este ușor exprimată, poate exista îndoială dacă avem de-a face cu demența senilă sau pur și simplu aici bătrânețea profundă și atrofia senilă a creierului Dacă un bătrân viguros din punct de vedere fizic, bine păstrat nu poate să-și facă treburile, este indiferent față de cei dragi, suspectează pe toți că fură, nici măcar nu își amintește circumstanțe importante pentru el, nu putem explica o slăbire atât de puternică a puterii mentale doar de bătrâni vârstă Trebuie să admitem că dezvoltă un proces patologic în creier; într-un cuvânt, într-un astfel de caz nu avem de-a face cu bătrânețea normală, ci cu boală Într-adevăr, nu este întotdeauna ușor să distingem declinul senil al forței mentale, normal la bătrânețe extremă, de demența senilă reală; este clar că aici, ca și în alte părți, doar diferențe cantitative, dar nu poate exista nicio îndoială în acele cazuri în care slăbirea forțelor s-a dezvoltat foarte devreme, unde pe lângă procesul patologic din creier, găsim și alte organe relativ bine conservate Evident, în astfel de cazuri, declinul activității mentale se datorează nu bătrâneții profunde, nu atrofiei creierului, care s-a dezvoltat ca urmare a degenerării senile a tuturor celorlalte organe, ci unui proces patologic independent în creier Iată motivele pentru care nu am putut în niciun caz să număr Biblioteca "Runivers" POLEMICĂ Portretul bătrâneții al lui Plyushkin, nu pot nici acum, după ce am citit lucrarea excelentă a doctorului Y Kaplan Înțelegerea mea despre bătrânețe nu permite nicio altă explicație de acest tip nemuritor, cu

excepția celei pe care am ținut-o în discursul meu ținut pe februarie Desigur, domnul Kaplan și cu mine înțelegem bătrânețea diferit, explicăm Plyushkin altfel; dezacordul nostru este foarte semnificativ și, prin urmare, nu sper să-l conving pe veneratul autor al lucrării "Plyushkin - analiza sa psihologică" și pe persoanele care împărtășesc părerile sale despre justiția în opinia mea; dar consider că este necesar, totuși, să mă opresc asupra unora dintre argumentele lui Y Kaplan, care par convingătoare, datorită faptului că atunci când îmi întocmam lucrarea despre Plyushkin pentru autoritatea medicală, am omis câteva detalii În primul rând, ar trebui să ne oprim asupra anamnezei bolii lui Plyushkin Dr Y Kaplan acordă o importanță deosebită faptului că "sentimentele prea puternice nu se reflectau în trăsăturile feței sale, dar mintea era vizibilă în ochii lui"; dar la urma urmei, tocmai oamenii de o distribuție ca Plyushkin, care trăiesc mai mult în minte decât în inimă, îngrijiți, moderati, harnici, trăiesc până la o bătrânețe copt, păstrându-și puterea mentală; oamenii de știință germani pot servi drept exemplu Nu am semnalat această împrejurare, pentru că mi s-a părut că nu este nevoie să o explic, având în vedere cunoștințele generale Dacă Plyushkin a devenit decrepit mental atât de devreme, în ciuda temperamentului său, atunci boala este de vină Dacă Plyushkin ar fi avut o fire pasională, captivantă, ar fi posibil să explicăm debutul precoce al demenței prin epuizarea creierului, din cauza unei vieți furtunoase Proprietarii deștepți, îngrijiți și harnici trăiesc până la o vârstă înaintată, iar Plyushkin, la de ani, nu-și mai putea gestiona gospodăria De asemenea, după părerea mea, este greșit ca Y Kaplan să acorde importanță condițiilor în care a trăit Plyushkin la bătrânețe; Nu am menționat această împrejurare, deoarece Plyushkin însuși, adică boala lui în curs de dezvoltare a fost cauza bătrâneții sale singuratice Desigur, situația bătrânilor singuratici este extrem de tristă; unii bătrâni singuratici devin muți, fug sălbatici în singurătatea lor; nu te poți îmbolnăvi de demență senilă din singurătate, dar poți deveni prost și chiar prost Biblioteca "Runivers" POLEMICĂ La urma urmei, Plyushkin era un proprietar bogat și, dacă nu ar fi dezvoltat o boală, copiii și rudele lui nu l-ar fi părăsit; dacă Plyushkin nu s-ar fi îmbolnăvit, ar fi locuit cu copiii, care au fost nevoiți să părăsească casa părintească și să moară de foame, pentru că era imposibil să se înțeleagă cu bolnavii Copiii nu au înțeles că Plyushkin era bolnav și, prin urmare, nu puteau suporta despotismul său absurd, nu știau cum să-i facă față În consecință, condițiile în care a trăit Plyushkin au fost create de el însuși și au avut un efect negativ asupra evoluției bolii; dar am mai subliniat că, cu îngrijire rațională, alimentație bună, odihnă completă, boala lui Plyushkin ar putea evolua diferit Am subliniat că neînțelegerea bătrâneții și a demenței senile este extrem de dăunătoare, deoarece pacienții care suferă de demență senilă își abuzează de libertate în detrimentul lor și al celor dragi Y Kaplan spune: "Dar ceilalți proprietari de pământ sănătoși mintal de la care Cicikov a cumpărat suflete moarte și-au pus destul de clar întrebarea de ce și în ce scop făcea asta?" Toți proprietarii sănătoși, fiecare în felul lui, au fost cei care și-au pus această întrebare; Manilov, după lungi întrebări și reflecții, a vorbit chiar despre "rezoluții civile și viziuni ulterioare despre Rusia" Cutiuța, a cărei zgârcenie era normală, a luat această chestiune și mai atent și nu i-a fost prea lene să meargă în oraș pentru a afla "cum umblă sufletele moarte" Ingeniosul artist a subliniat foarte clar cât de diferit au tratat problema bătrâna zgârcită, dar sănătoasă, care se târguia cu Cicikov de multă vreme, și bătrânul slab la minte, care era

încântat de bancnotele primite de la Cicikov Plyushkin era interesat de un singur lucru: obținerea banilor; nici nu a încercat să obțină mai multe dintre ele; Korobochka, conform dezvoltării ei, nu putea fi interesată de vederi ulterioare despre Rusia, dar în sfera a ceea ce îi era accesibil, ea a acționat foarte inteligent Dacă citim succesiv pasajele care descriu cum Cicikov a cumpărat suflete moarte de la Manilov, Sobaksvich, Nozdryov, Korobochka și Plyushkin, nu există nicio îndoială că există o diferență enormă între toți oamenii sănătoși și Plyușkin Desigur, există o diferență cantitativă între decrepitudinea mentală senilă și demența senilă, dar trebuie să-l compare pe Plyushkin înainte de îmbolnăvire cu Plyushkin în momentul vizitei lui Cicikov Este evident că o schimbare enormă a avut loc în viața psihică a lui Plyushkin, dacă acest proprietar de teren, fost inteligent, s-a dovedit a fi nemăsurat mai prost decât Korobochka La urma urmei, Korobochka era și bătrână, dar în ciuda ignoranței și prostiei ei, ea s-a dovedit a fi nemăsurat mai deșteaptă decât Plyushkin, care era atât de inteligent înainte de boală, încât "discursul lui a fost impregnat de experiență și cunoaștere a lumii și a fost plăcut pentru invitatul să-l asculte" Tocmai această diferență enormă dintre starea psihică a lui Plyushkin din anii precedenți și starea lui la momentul vizitei lui Cicikov dă dreptul incontestabil de a afirma că a dezvoltat o boală care i-a slăbit abilitățile Dacă Plyushkin ar fi fost întotdeauna o persoană foarte proastă, extrem de ignorantă, ar fi fost mai greu de explicat atitudinea lui nesimțită față de propunerea lui Cicikov Gogol a elucidat atât de frumos nenorocirea mintală completă a lui Plyushkin, a descris atât de frumos comportamentul energetic al lui Korobochka, încât ar trebui să ne fie clar cum diferă zgârcenia patologică de cea fiziologică Numai datorită naturii speciale a lucrării mele despre Plyushkin, nu m-am oprit mai în detaliu asupra semnificației suspiciunii lui Plyushkin și, prin urmare, Ya Kaplan avea un anumit drept să nu fie de acord cu opinia mea despre natura acestei suspiciuni Plyushkin i-a considerat pe toți niște hoți și nu avea încredere în hukomîj; îi spune cu convingere lui Cicikov: "La urma urmei, poporul meu este fie un hoț, fie un escroc, îi vor smulge atât de mult într-o zi, încât nu va mai fi nimic de care să atârne un caftan" Într-adevăr, există bătrâni normali atât de suspicioși încât să nu-și părăsească niciodată casa de teamă să nu fie jefuiți? la urma urmei, dacă ar fi așa, toți bătrânii s-ar așeza la casele lor, nu i-am vedea pe bătrâni în vizită, pe căile ferate etc Bătrânii suspicioși, precauți își închid bine pieptul, ascund bine lucruri de valoare, dar nu să nu stai pentru totdeauna acasă; nefericitul Plyushkin i-a fost frică să plece de acasă, a devenit sclav al suspiciunilor sau al iluziilor sale Bătrânii mizantropi suspicioși, neîncrezători nu au deloc încredere în oameni, o părere proastă a tuturor oamenilor; poate că viața i-a învățat să trateze oamenii așa Dacă aceasta este o amăgire, atunci este de natură teoretică, obiectivă; zi Într-adevăr, dacă toți sau marea majoritate a oamenilor sunt foarte răi, atunci cei din jurul mizantropului sunt răi; nu este nimic patologic într-o astfel de judecată Plyushkin argumentează diferit; el spune direct: "La urma urmei, am un popor "; în judecata lui apare trăsătura cea mai caracteristică a delirului - subiectivitatea; el judecă numai în raport cu el însuşi Ideile de delir sunt cele care diferă de iluziile celor sănătoși prin aceea că pacientul se referă totul numai la el însuși; iluziile sale au întotdeauna un sens subiectiv, o relație directă cu el însuși Ideile nebunești diferă de iluziile oamenilor sănătoși nu prin

conținutul lor, nu prin absurd, ci tocmai prin subiectivitatea lor; nimeni nu va lua în considerare ideea de amăgire chiar și superstiția unei persoane educate care se teme de al treisprezecelea Eu însumi eram convins că nici în Elveția luminată, și anume în Clarence, nici un hotel nu are o a treisprezecea cameră; al treisprezecelea număr fie lipsește, fie dat slujitorilor Un călător normal sănătos nu vrea să se stabilească în al treisprezecelea număr, pentru că crede sau chiar admite că pentru el, ca pentru toată lumea, treisprezece nu este un număr bun Este greu de imaginat ceva mai nefondat decât o astfel de judecată, dar nu poate fi considerată o prostie Cea mai probabilă, care nu conține nimic absurd, poate fi ideea de delir; de exemplu, considerăm că asigurarea pacientului că suferă de sifilis, că șeful este nemulțumit de el, că soția lui îl înșală etc , este ideea de amăgire puterea pe care o exercită asupra întregului comportament a subiectului Pacientul, care are ideea delirante că are sifilis, nu se gândește la nimic altceva decât la o boală imaginară, suferă foarte mult, cere constant ajutor, este tratat, nu poate fi descurajat de greșeala sa Plyushkin are toate aceste semne de delir: vede furt peste tot; negăsind o bucată de hârtie, susține că a fost furată de o femeie analfabetă; este îngrijorat, trimițând băiatul în cămară, îi este frică să-și părăsească casa Este clar că este imposibil să-l convingem pe Plyushkin de nedreptatea părerii sale, așa cum ne-a arătat Gogol: când a fost găsită hârtia, Plyușkin nu și-a schimbat părerea despre servitori Biblioteca "Runivers" POLEMICĂ Gogol a observat foarte subtil diferența enormă dintre suspiciunea și neîncrederea bătrânului prost Korobochka și ideile nebunești ale slăbiciunii la minte Plyușkin Korobochka era bănuitoare față de Cicikov și făcea tot posibilul pentru a nu ieftini sufletele moarte în viitor: a ajuns în oraș chiar și pe cai neîncălțați, în ciuda menajului ei, era bănuitoare față de președintele camerei criminale; dar ea şi-a apărat energic interesele Plyushkin i-a considerat pe toți iobagii săi, toate rudele sale ca fiind hoți, era sigur că toată lumea îl jefuiește și nu a făcut absolut nimic pentru a se proteja de dușmani imaginari L-a vândut pe Cicikov fără ezitare suflete moarte și nu l-a bănuit pe Cicikov de înșelăciune; Korobochka, privind vigilent pe servitori, l-a tratat pe Cicikov destul de bine, cu neîncredere Distingerea ideii de amăgire de amăgire este în unele cazuri foarte dificilă; este necesară o discuție cuprinzătoare și un studiu atent al tuturor condițiilor, tuturor circumstanțelor; la urma urmei, pacienții exprimă și multe judecăți eronate, care nu trebuie confundate cu idei delirante Ar trebui să fiți întotdeauna atenți la modul în care subiectul se raportează la o anumită judecată, dacă caută motive pentru aceasta, dacă este posibil să-l convingeți că se înșală Pacientul este atât de sigur de imuabilitatea ideilor sale delirante, încât nu caută să le verifice, nu se îndoiește de corectitudinea concluziilor sale, nu este deloc interesat de tot ceea ce subminează validitatea ideilor sale delirante și, prin urmare, este în niciun caz nu se poate dovedi pacientului netemeinicia iluziilor sale Deoarece ideile de delir sunt condiționate de starea de spirit a pacientului, corespund sentimentelor sale, ele sunt incontestabile și destul de convingătoare pentru pacient Toate aceste semne de delir sunt prezente în judecățile lui Plyușkin cu privire la servitorii săi: Plyușkin nu a căutat dovezi că oamenii lui sunt hoți și nu avea nevoie de dovezi; Korobochka a aflat despre valoarea sufletelor moarte, a încercat să culeagă informații cât mai exacte despre comerțul cu suflete moarte pentru a-și calma mintea, care îl bănuia pe Cicikov de înșelăciune Nu pot fi de acord cu domnul Kapdan, care afirmă că i-am

făcut un deserviciu lui Gogol prin interpretarea mea din Plush Biblioteca "Runivers" PODEMIKA kina Psihiatrii, care au dovedit că Hamlet era un om bolnav, i-au făcut un deserviciu lui Shakespeare, i-am făcut cu adevărat un deserviciu lui Dostoievski? Dostoievski însuși a considerat atât Raskolnikov, cât și Karamazov sănătoși Gogol, ca un mare artist, cu cea mai mare veridicitate, ne-a desenat un fel de năuci; dacă nu este un mijloc pentru un scop superior Este imposibil să înfățișăm zgârcenia mai sincer decât a făcut-o Gogol; Gogol, cu uimitoarea sa pătrundere în sufletul uman, nu a putut să înfățișeze un avar sănătos, care tezaurizează avere fără niciun scop Lui Gogol nu i se poate reproșa faptul că, neștiind psihiatrie, se pare că l-a considerat pe Plyușkin sănătos; dimpotrivă, sunt surprins cu ce acuratețe a descris Gogol demența bătrâneții, neștiind psihiatrie, cât de subtil a observat toate manifestările bolii În general, artistului nu i se poate reproșa că a înțeles greșit imaginile pe care le-a creat; la urma urmei, Shakespeare nu l-a considerat pe Hamlet bolnav, Dostoievski nu l-a considerat pe Raskolnikov bolnav, dar Hamlet și Raskolnikov vor surprinde mereu genii care au creat aceste imagini nemuritoare Marea semnificație a imaginilor artistice create de Gogol este dovedită și de faptul că acestea au evocat și, desigur, vor evoca din ce în ce mai multe gânduri și idei noi Într-adevăr, chiar și explicația pur medicală a lui Plyushkin ridică întrebări foarte serioase Desigur, înțeleg că în sine întrebarea dacă Plyushkin era sănătos sau bolnav este de puțină importanță; disputa pe acest subiect nu ar merita atenție dacă, împreună cu această întrebare, nu s-ar pune întrebări atât de serioase precum problema bătrâneții normale și patologice, problema genezei avariției Nu se poate decât să se întrebe de geniul artistului, care ne-a atras atenția chiar și asupra acestor întrebări, care aparent nu au nicio legătură cu tipul pe care l-a creat Nu se poate nega faptul că este foarte important să aflăm cât de diferită bătrânețea normală de bătrânețea patologică; Gogol ne-a oferit destul de multe date foarte valoroase pentru a clarifica această întrebare Clarificarea acestei întrebări, cred, este datoria medicului, motiv pentru care am îndrăznit să analizez tipul lui Plyushkin eu Biblioteca "Runivers" POLEMICĂ Sunt sigur că aceasta sau alta înțelegere a bătrâneții este de mare importanță și, prin urmare, elucidarea corectă a bolii mintale a lui Plyushkin nu este lipsită de interes Nu mai puțin importantă este problema dezvoltării zgârceniei; Gogol a ridicat și, cred, ne-a rezolvat problema unde se termină psihologia pasiunilor și unde începe patologia lor Gogol l-a pictat pe Plyushkin pentru noi ca fiind slab la minte, stupefiat moral, și-a pierdut voința; numai pentru un astfel de subiect care și-a pierdut toate abilitățile spirituale cele mai înalte, acumularea de bogăție poate fi scopul vieții O persoană sănătoasă nu poate scădea la fel de jos ca Plyushkin, nu poate trăi în afara societății, nu poate iubi doar bogăția Dragostea pentru proprietate este un sentiment extrem de etic și, prin urmare, numai ca urmare a pierderii sentimentelor superioare cauzate de boală poate ea să intre în posesia tuturor gândurilor și aspirațiilor unei persoane V Chizh Biblioteca "Runivers" Imoralitate triumfătoare (Cu privire la Faust rusesc al lui A Lunacharsky) "Oamenii noștri nu devin doar atei, ci cu siguranță vor crede în ateism, ca într-o nouă credință, fără să observe măcar că au crezut în zero Aceasta este dorința noastră " θ M Dostoievski ("Idiotul"), Articolul domnului Lunacharsky "Faust rus" este un exemplu tipic de imoralitate pronunțată Amoralismul domnului Lunacharsky este triumfător, vesel; Fortăreața sa este, așa cum era de așteptat, Nietzsche - acel "mare și

vesel eliberator", "apărător al vieții", așa cum îl numește domnul Lunacharsky "Faust rus" conține o analiză critică a articolului domnului Bulgakov "Ivan Karamazov ca tip filozofic" Această analiză nu este detaliată și nu epuizează în niciun caz articolul de fond al domnului Bulgakov Chiar și mai puțin detaliată și exhaustivă va fi nota mea Ne împărtășind multe dintre opiniile individuale exprimate în articolul "Ivan Karamazov ca tip filosofic", nefiind de acord cu paralela dintre Faust lui Goethe și Ivan Karamazov Dostoievski, o paralelă care mi se pare arbitrar schematică și prea artificială, acord o mare importanță formularea chestiunii morale, care dă în articolul său, domnul Bulgakov, folosind filosofia artistică a lui Dostoievski Particularitatea formulării acestei probleme de către domnul Bulgakov constă în principal în faptul că, ținând cont de expunerea artistică a moralității eudemoniste în tipul filosofic al lui Ivan Karamazov, el pune critica moralității eudemoniste a voinței într-o viață directă conecțiune cu Biblioteca "Runivers" DISCUŢIE, problema socialismului Domnul Bulgakov consideră socialismul nu ca o doctrină economică și sociologică, ci ca un sistem moral, o teorie a progresului, conștient sau inconștient adiacent eudemonismului Socialismul modern, care se angajează atât de mult în autocritica filosofică, sociologică, economică și orice altă autocritică, deși în niciun caz nu întotdeauna cu succes și, cel mai important, nu întotdeauna cu sinceritate, acordă cea mai mică atenție revizuirii conștiente a fundamentelor sale morale Și între timp, tocmai aici socialismul european are nevoie cel mai mult de o justificare nouă, mai profundă și mai potrivită pentru marea sa semnificație socială, morală și religioasă, în sensul cel mai larg al cuvântului Desigur, lucrarea ascunsă, dar profundă și serioasă a conștiinței morale a fost întotdeauna în marxism alături de munca sa filosofică, științifică și practică, chiar și în perioada celei mai înalte prosperități a ortodoxiei Dar ascunzându-se cu sfială sub umbra materialismului dialectic, "științific" și pozitivismului și, în sfârșit, pur și simplu eficiență practică, această lucrare a fost ascunsă îndelung și cu încăpățânare de privirile indiscrete Marxistul a evitat cu încăpățânare o soluție conștientă a întrebărilor morale și chiar mai religioase, temându-se să nu cadă într-o moralizare desprinsă de realitatea socială vie; această teamă a fost și mai agravată ținând cont de experiența tristă a oponenților și susținătorilor socialismului burghezi, care, în naivitatea lor de catedrală, pretind că vorbesc problema socială amenințător de iminentă cu o etică fără viață și fără sânge Având în vedere posibilitatea unei comunități ofensive, marxistul și-a ascuns cu rușine atât pentru sine, cât și pentru ceilalți, înalta ascensiune idealistă a aspirațiilor sale morale, profunzimea și amploarea aspirațiilor sale religioase sub aspectul dur al doctrinelor materialiste, imorale și ateiste, ca ceva de la sine înțeles și de la sine înțeles tremurând Pentru a exprima aceste dorințe ascunse ale sufletului, nu a găsit cuvinte, i-a fost frică de hainele literare purtate și murdare de dușmani și, prin urmare, a tăcut Era fie un idealist sans fraze, un fanatic pur religios care și-a ascuns inspirația religioasă de ochii lumii, fie un ateu care credea în ateism ca religie, un moralist, care a dobândit un fel de imperativ moral în imoralitate Dar ascunzându-se de Biblioteca "Runivers" POLEMICĂ de lumină cu căutările sale morale, lăsând la umbră soluțiile chestiunii morale, marxismul a lăsat involuntar multe în acest domeniu, chiar și pentru sine, obscure, neclare, neformate Și acum, la ultima dată, când ascensiunea generală a efortului religios a forțat în cele din urmă socialismul să-și dezvăluie starea morală și să își spună cuvântul în

soluționarea chestiunii morale și religioase, o oarecare confuzie, dezacord ascuțit și nemulțumire acută unul față de celălalt au fost dezvăluite în rândurile adepților săi b A sosit momentul în care suprimarea întrebărilor morale și religioase pentru marxism, ca mare mișcare socială, nu mai este posibilă A sosit momentul de a exprima înțelegerea cuiva a moralității, de a formula direct și deschis atitudinea socialismului față de religie și moralitate Problema morală și problema cunoașterii lui Dumnezeu sunt la coadă Este urgent să decidem dacă socialismul este legat printr-o legătură internă, inseparabilă, cu morala eudaemonistă a voinței, teoria eudaimonică a progresului sau chiar, poate, cu imoralismul în morală și ateismul în religie, sau sunt alte combinații ale acestuia cu alte elemente morale și religioase posibile? Întrebarea este mare și încă una Soluția sa este deosebit de importantă din partea adepților teoriei marxismului și, în principal, a adepților sursei vii a teoriei marxiste - mișcarea socială marxistă În articolul domnului Bulgakov vedem o recunoaștere sinceră și convinsă a necesității unei fundamentari morale și religioase a socialismului și o încercare originală de a satisface această nevoie de mult așteptată Acest pas îndrăzneț, făcut de unul dintre cei mai talentați teoreticieni, procedând în căutările sale filozofice din mișcarea marxistă a anilor , merită profundă recunoștință Prin interpretarea lui Ivan Karamazov în lupta sa dureroasă între ateism și religiozitate, anchete morale și imoralism, dl Bulgakov solicită cu ardoare o revizuire a premiselor morale și religioase ale socialismului modern Bazându-se pe filozofia artistică vibrantă a lui Dostoievski, bogată în conținut psihologic viu, el protestează aspru împotriva ateismului și amoralismului, împotriva teoriei eudemoniste a progresului și a moralității voinței Întrebări de filosofie, carte / Biblioteca "Runivers" POLEMIA Pasul făcut de domnul Bulgakov în această direcție este un pas foarte mare și important, dar poziția pe care a luat-o necesită o clarificare, consolidare și dezvoltare în continuare Nu vom vorbi aici despre el, ci despre protestul împotriva lui din partea domnului Lunacharsky, care își proclamă cu bucurie amoralismul triumfător, optimist, ca pe o "nouă credință", în care credea, "fără să observe că credea în zero Aceasta este dorința noastră " În formularea sa extremă, care, de altfel, nu este lipsită de o oarecare vagitate și margini aspre, acest "pozitivism cel mai consistent în etică", așa cum își numește punctul de vedere domnul Lunacharsky, ni se pare foarte tipic și în multe privințe caracteristic pentru noi timp Curioasă este îndrăzneala cu care anumite puncte, periculoase pentru punctul de vedere apărat de domnul Lunacharsky, sunt aduse la concluziile lor extreme Aici vom lua în considerare, în principal, imoralitatea domnului Lunacharsky, protestul său împotriva ideii de datorie și a bolii de conștiință eu G Lunacharsky declară chiar în primele pagini ale articolului său că "problema Faustului rus este pur și simplu rodul unei neînțelegeri triste și dureroase" ( ) Între timp, prin pagină mai departe el însuși vorbeşte despre "sănătatea chestiunii Karamazov" ( ) şi o formulează astfel "Merită trăit? și dacă trăiești, atunci cum - pentru tine sau pentru alții? Să fie, până la urmă, acesta este sufletul viu al întrebării Karamazov, "sămânța sănătoasă", din care scot toate întrebările și nedumeririle morale și religioase pe care le ridică Ivan Karamazov și pe care domnul Bulgakov le analizează în articolul său și alăturați-i Întrucât această întrebare este dată, din moment ce există - și există chiar și pentru domnul Lunacharsky, care a recunoscut-o drept "bob sănătos", atunci problema justificării morale este deja

prezentă, există și o morală a datoriei, pe care dl Lunacharsky nu vrea și îi este atât de frică de Întrucât s-a pus deja problema sensului moral al vieții, din moment ce necesitatea evaluării) MOS italic Biblioteca "Runivers" POLEMICĂ și, în consecință, justificarea morală a vieții ("Merită trăit?"), atunci nu se poate îndepărta de conceptul de datorie Acest concept nu numai că "nu se îndepărtează de la sine" ( ), după cum crede domnul Lunacharsky, din punctul de vedere al lui Nietzsche, "cel mai consistent pozitivist în etică", ci chiar și acel "pozitivism consistent", din spatele lui pe care vrea să se ascundă, pătrunde adânc din problema datoriei domnului Lunacharsky Este ușor de arătat că, dorind să se îndepărteze de moralitatea datoriei, domnul Lunacharsky recurge totuși la ideea datoriei Dorind, așa cum spune Nietzsche, "libertatea de a obține și de a pune sacrul - Nu - - înaintea datoriei, domnul Lunacharsky, la fel ca însuși Nietzsche, acest genial și, trebuie să mărturisim, cel mai puternic oponent al moralității datoriei în istoria, până la urmă nu suportă moralitatea voinței, nu suportă răzvrătirea împotriva datoriei, amoralismul său, nu atinge libertatea și totul rămâne cu aceeași idee de datorie, "aceasta", precum el spune, "o ficțiune goală, care, totuși, de multe ori se transformă într-un lanț greu" "O persoană nu datorează nimic, "totul este permis" lui Și bineînțeles că trebuie să încercăm să fim un zeu uman, pentru că de fiecare dată se justifică Im Wciterschritten tìndet er Qual und Gluck iar viața și libertatea trebuie câștigate zilnic" ( ), Este necesar să cucerești, dar domnul Lunacharsky încă nu a cucerit-o, dacă este ceva pentru el, trebuie să încerce Pentru el, necesitatea acestei cuceriri există ca o obligație morală, ca o datorie G Lanucharsky se teme de cătușele datoriei, sunt "bun doar pentru o jumătate de fiară" ( ); dar cătușele îi sună pe propriile picioare, mai trebuie să încerce să scape de ele Aceasta este datoria lui Autojustificarea este necesară pentru fiecare moment al vieții "fiecare timp se justifică", fiecare act de voință, fiecare "dorință" este autonomă, autosuficientă, se justifică pe sine, fiecare "dorință" este o datorie pentru sine Această ridicare a voinței fiecărui moment la nivelul datoriei este fortăreața în spatele căreia se ascunde pozitivistul atunci când vrea să scape de moralitatea datoriei Se ascunde, încurcat în blana acelei cele mai groaznice fiare pentru el, cu care luptă Situația nu este sigură! "Karamazov- H Cursivele sunt ale mele * Biblioteca "Runivers" POLEMICĂ această întrebare, în sensul unei chestiuni de viață personală, nu există, spune Lunacharsky, sau se rezolvă într-o natură sănătoasă, creativă; exista doar pentru ipohondri, decadenti, care oricum pierd, fie incurcati in propriile plase, fie eliminati de natura Așa credea Nietzsche" ( ) Poziția contradictorie a domnului Lunacharsky și, în general, a tuturor "pozitiviștilor cei mai consistenti în etică" constă în faptul că pentru ei întrebarea Karamazov există deja, este dată (G Lunacharsky l-a recunoscut la p) Au luat în suflet angoasa acestei întrebări teribile, au fost răniți de înțepătura ei și, prin urmare, au fost forțați inevitabil să sufere în încercările de a o rezolva Dar obosiți să caute soluții, obosiți de enormitatea întrebării, ei încearcă să o elimine, dând o afirmație care distruge întrebarea în sine "Merită trăit? Și dacă trăiești, atunci cum: pentru tine sau pentru alții? pozitivistul se întreabă și răspunde: "o astfel de întrebare nu există, sau se rezolvă de la sine într-o natură sănătoasă, creativă"! Dar însuși cel care a întrebat, care a recunoscut "bobul sănătos al întrebării Karamazov" are, evident, o natură care nu este sănătoasă, ci bolnavă, căutând cu lăcomie sensul vieții și rezolvarea unei probleme

morale "Astfel încurcat în propriile sale plase", proclamă pozitivistul problema morală care îl chinuia ca fiind inexistentă Există în el un geamăt plângător al unui suflet bolnav, ceva nesănătos, o natură sănătoasă nu cunoaște problema morală Pentru o conștiință rănită de formularea unei probleme morale - și tocmai aceasta are nevoie de soluționarea problemei - o natură sănătoasă, creativă este doar un vis frumos Ea, această conștiință otrăvită de miezul întrebării lui Karamazov, caută dureros un răspuns la întrebarea: "merită trăit și dacă trăiești, atunci cum: pentru tine sau pentru alții?" Și această otrăvire nu poate fi vindecată nici dacă eu, chinuit de lăcomia morală, spun: trebuie să încercăm să fim sănătoși în natură! Târâitul de cătușe continuă să ne tulbure urechile, setea de sănătate armonioasă și creativitate liberă rămâne încă nesatisfăcută Toate acestea sunt încă absolut necesare pentru a le dobândi, astfel încât să nu mai existe întrebarea lui Karamazov Este necesar dar deocamdată trebuie să crezi în imoralitate, Biblioteca "Runivers" POLEMICĂ ca moralitate, "nici măcar neobservând că ei credeau în zero" Și chiar și acest zero ni se prezintă, până la urmă, la categoria datoriilor Vor fi aceste noi cătușe mai ușoare decât cele vechi? Ei spun că vor fi mai sănătoși G Lunacharsky îl citează mult și cu succes pe Nietzsche "Sunt un fiu al timpului meu, să spunem un decadent, dar în sfârșit am înțeles acest lucru și am încercat să lupt împotriva lui Într-adevăr, nimic nu m-a îngrijorat mai mult decât problema decadenței Binele și răul sunt doar o modalitate de a rezolva această problemă: dacă înțelegi semnele declinului, vei înțelege moralitatea, vei înțelege ce se ascunde sub numele ei sacre și formule de valoare: o viață sărăcită, dor de final, mare oboseală Moralitatea neagă viața!" Din negația moralității, Nietzsche și-a creat o nouă moralitate Nietzsche și-a dat seama că datoria, acel "balaur puternic", așa cum îl numește el în "Von den dre i Verwandlungen", creează "o oboseală mare" și a încercat să lupte împotriva ei creându-și un nou dragon, "Vreau" În străduința sa pentru autonomia armonică a "Eului" autosuficient, auto-comandant și autojustificat, Nietzsche, fără să-l observe el însuși, și-a creat un dragon de la imperativ la tot ceea ce este permis Dar la urma urmei, aceasta este și moralitate, tot o datorie și, prin urmare, nici "viața sărăcită" nu este salvată Nietzsche nu a reușit niciodată "să câștige libertatea și să pună sacrul - Nu - înaintea datoriei" Numai acel eliberator dorit, acel Ueberniensch, care visează la conștiința morală obosită a lui Nietzsche, o va obține Și va fi deja acel copil care râde, care, în Von den drei Verwandlungen, urmează leul prădător care răcnește "Ceea ce nu poate face un leu", spune Zarathustra, "este ușor pentru un copil" Dar acest copil nu va cunoaște nicio problemă morală; Întrebarea Karamazov nu există cu adevărat pentru el "Copilul, inocența și uitarea, începutul noilor începuturi, jocul, roata care se mișcă singur, împingerea inițială, "Da" sacru al afirmației Amoralismul lui Nietzsche îi lipsește tocmai inocența și uitarea El întreabă de datorie și răspunde: nu ar trebui să fie Și dacă trebuie să întrebi, atunci nu există inocență, nici uitare În zadar domnul Lunacharsky îl numește pe Nietzsche "cel mai consistent pozitivist în etică" Nietzsche este tocmai un adept Biblioteca "Runivers" POLEMICĂ ceea ce lipsește mai mult decât orice D-lui Lunacharsky îi este și el dor de ea Fără teamă să repete o frază prea uzată, ar trebui să spunem: după ce a alungat ideea datoriei de pe veranda din față, pozitivismul în etică o lasă să intre din nou pe ușa din spate, dar într-o formă deghizată și, în plus, în în așa fel încât mâna dreaptă să nu știe ce face stânga "Și înainte, s-au făcut și acum se repetă încercări de a alunga ideea de datorie din

moralitate", scrie domnul Struve cu această ocazie Aceste încercări se bazează pe o neînțelegere despre însăși esența moralității Odată cu conceptul de datorie, moralitatea însăși este abolită ca fenomen mental special Această desființare poate avea loc în două direcții: atât înapoi, cât și înainte Fie o persoană va deveni complet naturală, adică fără nicio luptă cu alte motive, dintr-o înclinație atotputernică de a face bine, fie va uita de bine Distincția strictă kantiană dintre înclinație și datorie își va păstra pentru totdeauna semnificația pentru definirea moralității ca fenomen psihic, chiar dacă acest fenomen în sine a încetat chiar să existe Ca fenomen mental, morala se bazează pe o discrepanță reală în conținutul dorinței și al datoriei Atâta timp cât pentru o persoană propozițiile "vreau" și "trebuie" diferă în conținutul lor, moralitatea va rămâne, datoria va rămâne Morala presupune o anumită bifurcare a "Eului" în legiuitor și supus Această dualitate este diferența dintre dorință și datorie Omul care declară că va recunoaște ca fiind potrivit doar ceea ce își dorește în acest moment, va decide de fapt să devină imoral Dar dacă insistă serios asupra caracterului obligatoriu al unui astfel de curs de acțiune, atunci nu a făcut încă nici un pas de la ideea de datorie și de lege; a proclamat doar ca lege necondiționată subordonarea completă a "Eului" său față de momentele sau stările sale individuale; nu a desființat ego-ul legiuitor, ci doar i-a schimbat fața, a început să predice (sau să practice) morala poftei Doar atunci când o persoană încetează să simtă obligația chiar și a unui categoric *) Struve Prefață la cartea lui N Berdyaev "Subiectivism și individualism în filosofia socială*", p LXXI Biblioteca "Runivers" POLEMICĂ imperativul poftei, când însăși ideea a ceea ce se datorează dispare din el, abia atunci voința lui va deveni animală de jos sau sfântă Astfel, chiar și individualismul etic extrem, care ar putea fi numit solipsism moral, este incapabil să se îndepărteze de ideea de datorie și de lege morală Și astfel se dovedește că imoralitatea morală, care este atât de caracteristică tuturor sistemelor morale, se străduiește cu orice preț să scape de ideea obsesivă a datoriei și a legii morale Acest lucru este caracteristic mai ales amoraliștilor și ateilor ruși goi, "care, de fapt, cred în ateism, ca într-o nouă credință" Prin urmare, este zadarnic ca domnul Lunacharsky să vadă în teodicea atee, un indiciu despre care a văzut-o în articolul domnului Bulgakov, doar o "glumă frumoasă" Aceasta este una dintre cele mai spirituale remarci din articolul "Ivan Karamazov ca tip filozofic De fapt, "nu este necesar să ne gândim că această întrebare (problema teodicei) a fost pusă doar de o viziune religioasă, rămâne pentru una atee cu o forță și mai mare subliniind armonia viitorului, care se cumpără, totuși, prin dizarmonia prezentului" ( ) Într-un alt articol de-al său, domnul Bulgakov scrie pe același subiect: "Societatea noastră atee în ansamblu se remarcă, într-adevăr, printr-un grad foarte înalt de religiozitate Există ateism și ateism, iar ateismul nostru este profund religios, oricât de paradoxală ar suna această poziție Această trăsătură a psihologiei societății noastre a fost înțeleasă clar de marele psiholog al ateismului rus, Dostoievski, care a oferit o portretizare ideală a ateului rus în persoana lui Ivan Karamazov Spune, printre altele, în Idiot (prin gura "idiotului" însuși): "nu e doar din deșertăciune, nu este totul din aceleași sentimente rele și deșarte din care vin iezuiții și ateii ruși, ci din durerea spirituală , din setea spirituală, din dor de o cauză mai înaltă , de-a lungul unei coaste puternice, în patria lor Iar ai noștri nu doar devin atei, ci cu siguranță vor crede în ateism, ca într-o nouă credință, fără să observe

măcar că ei crezut în zero Aceasta este dorința noastră " Tinerețea noastră suferă de "căutarea adevărului și dorul după el", spune același Dostoievski în ultimul său jurnal postum al unui scriitor Ea nu va ține contabilitatea în partidă dublă și nu va sta pe termen nelimitat Biblioteca "Runivers" POLEMICĂ nom, o atitudine indiferentă față de religie, * și de aceea, odată bănuite sau zdruncinate temeliile ei, trece de la credința în Dumnezeu la credința în ateism Faptul că ateismul societății noastre este mai degrabă o amăgire a minții, destul de înțeles și, poate, chiar inevitabil în condițiile vieții rusești, și nu a unei inimi care încă tânjește după Dumnezeu și caută să umple golul rezultat, este cel mai bine dovedit prin succesul excepțional al diferitelor surogate pseudoștiințifice ale religiei și atitudini neobișnuit de pasionale iem k nim Setea de realizare morală, căutarea adevărului lui Dumnezeu, nu slăbesc în societatea rusă și în rândul tinerilor ruși Ea este fiul care a spus: "Nu mă voi duce, ci merg la munca tatălui meu" *) Ateismul și amoralismul nostru rusesc sunt cel mai adesea produsul unor căutări religioase profunde și al unor boli morale chinuitoare Și acolo unde există o problemă religioasă a cunoașterii lui Dumnezeu, unde se pune întrebarea lui Karamazov despre sensul moral al vieții și justificarea morală a existenței cuiva în lume, nu se poate refuza să le rezolve chiar dacă morala a negat cu adevărat viața Așa este setea noastră de Dumnezeu și de datorie, chemând să-l slujim, încât până și ateismul devine pentru noi "parcă o nouă credință", din imoralism, care neagă însăși formularea problemei binelui și răului, creăm o nouă moralitate II Domnul Lunacharsky crede profund în moralitatea amoralismului său nietzschean și vorbește mult despre asta El este convins dinainte că renunțarea sa de la morala datoriei, "respingerea religiei, moralității, sacrificiului de sine" ( ) nu va duce la nimic altceva decât la împlinirea aceleiași "religii a moralității, sacrificiu de sine" , dar nu în numele datoriei, ci în puterea înclinației firești, după atracția spontană a voinței, ușor, liber și nedureros Această încredere a priori în moralitatea vieții însăși, a naturii însăși, domnul Lunacharsky o numește "credință în om", "încredere în forțele și forțele sociale" Ch Afaceri literare Paralele p Biblioteca "Runivers" POLEMICĂ cine sunt poporul" ( ) (Acesta trebuie să fie "cel mai consistent pozitivism în etică") El scrie: "Viața puternică nu poate fi egoistă, este prea largă pentru asta, îi prinde pe alții, se trezește, cheamă, plănuiește lucruri mărețe, pentru că psihicul uman este mai durabil și mai larg decât corpul său" ( ) Și mai departe: "Wille zur Macht! și acest lucru nu va fi neapărat distructiv și foarte rar este Prădătorii și distrugătorii sunt în cele din urmă slabi și de scurtă durată pentru că sunt singuri, dar "cavalerii spiritului" vor rămâne pentru totdeauna A fi creator, a-ți realiza idealul personal, a vedea viața înflorind în jurul tău, a evoca sentimente de bucurie, iubire, afecțiune, recunoștință și a simți folosirea oportună și luxoasă a forței, iată fericirea Ce este fericirea Nietzsche întreabă: "Sentimentul creșterii puterii" ( )" Dostoievski se dovedește așadar a fi un "calomniator al vieții", în timp ce Nietzsche este "un mare eliberator vesel" Dar, așa cum am văzut deja, nici Nietzsche, nici domnul Lunacharsky însuși, cu morala sa de voință autosuficientă, nu sunt eliberați de ideea datoriei Datoria lor este să fie ei înșiși în fiecare moment al vieții, în fiecare act de voință, dar această armonie a stării imorale pentru ei, otrăvită de "bobul sănătos al chestiunii Karamazov", este încă un imperativ, o obligație morală, un ideal pe care "trebuie să încerce" să-l atingă Incapabili să suporte greutatea ideii de datorie, epuizați de căutări

morale, ei nu rezolvă problema morală, acest nod gordian, ci îl taie dintr-o lovitură, eliminând însăși problema binelui și a răului cu imoralismul lor Dar nesimțind că au puterea de a renunța complet la moralitate - bunătatea rămâne bună pentru ei - își obiectivează idealul moral, declarând însăși natura morală "O viață puternică", spun ei, "nu poate fi egoistă, este prea largă pentru asta" O persoană nu datorează nimic, "totul îi este permis", pentru că natura poate și va face totul, așa poți formula pe scurt esența acestui amoralism, care ascunde o problemă morală care este dureroasă pentru el în adâncul spontanului creativitatea "vieții puternice" Wille zur Macht garantează tor-
cursivele mele Biblioteca "Runivers" POLEMICĂ virtutea moralității, "prădătorii și distrugătorii sunt în cele din urmă slabi și de scurtă durată", în timp ce viața puternică, marea natură va rămâne pentru totdeauna și "da naștere armoniei" Aici "cel mai consistent pozitivism în etică" profesează aceeași adorare a realității la care, în cele din urmă, au apelat foarte multe sisteme morale, unul din disperarea forțelor proprii, din oboseală, celălalt din modestie și planeitate" sau "monism" " Nu cu mult timp în urmă, în materialismul dialectic a fost găsită o închinare deosebită a realității, desigur, exclusiv teoretică, și a fost expusă chiar și de mulți dintre susținătorii săi În ultimul timp s-a auzit din ce în ce mai des despre un nou tip de adorare a realității, al cărui susținător ferm domnul Lunacharsky Numai că această nouă reverență față de realitate este mult mai sinceră decât în marxismul ortodox Aici, acea veșmânt deliberat științific, în care marxismul a îmbrăcat sinteza dialectică a idealului și a realității, lipsește cu desăvârșire În marxismul ortodox, un vestigiu al dialecticii hegeliene s-a păstrat într-o formă latentă: "tot ceea ce este real este rațional" De aceea chiar și aspectele negative ale sistemului social modern devin pozitive, adică pe de o parte, necesar, pe de altă parte, de dorit Este necesar tocmai ceea ce există în dezvoltarea sa, este ceea ce se dorește, pentru că ceea ce se dorește este necesar, pentru că idealul și realitatea în procesul dezvoltării dialectice sunt o singură esență, pentru că capitalismul cu toate contradicțiile sale, prin forța lucrurilor , va duce inevitabil la socialism, pentru că, în cele din urmă, deteriorarea este și ameliorarea, din sărăcirea clasei muncitoare, emanciparea acesteia se dezvoltă dialectic, într-un cuvânt, pentru că "cu cât mai rău, cu atât mai bine" Astfel idealul și realitatea se împacă în cele din urmă prin identificarea lor într-un proces de dezvoltare dialectică necesară Amoralismul nietzschean duce la o sinteză asemănătoare dintre ideal și realitate Punctul de vedere al domnului Lunacharsky despre "cel mai consistent pozitivism în etică" este interesant pentru că a fost adus la concluzii extreme, trădând venerarea realității care este ascunsă în această învățătură dialectul hegelian Biblioteca "Runivers" POLEMICĂ ticurile și "științificitatea" marxistă sunt înlocuite aici pur și simplu de "credința în om" și "încrederea în forțele și instinctul social al oamenilor" Dezvăluită într-o doctrină, dorința noastră de a ne vedea idealul în mâini puternice și de încredere ale realității ne împinge către o altă doctrină, care votează pentru încrederea nemărginită într-o viață puternică Se creează un nou cult al realității, care va face totul de la sine; ia doar datoria, constiinta, religia, morala si sacrificiul de sine, si atunci totul va fi bine, pentru ca viata este prea larga si puternica pentru a fi egoista sau imorala Realitatea însăși etc este o formulă în care se aude ceva moștenit de vremea noastră din epoca reacției sociale și politice în Deci, acest timp sumbru al oboselii morale și al impracticabilității

ideologice Ea, îmbrăcată într-un costum nou, mai strălucitor și combinată cu alte elemente sociale, este acum prezentată ca o nouă credință, ca un cuvânt de mângâiere Ce veste este aceasta pentru noi când ne-am săturat de tot felul de doctrine care dau într-o formă sau alta cultul necesității justificând realitatea, chiar dacă este în flagrant contradicție cu războiul actual împotriva realității din partea adepților ei Dezvăluită în sinteza ei ateistă de ideal și realitate, creată cu ajutorul dialecticii hegeliene, ortodoxia marxistă, profund idealistă în spirit și faptă, a început să caute o nouă credință pentru a-și satisface "dorul de o cauză superioară, de o puternică cauză ţărm " Și acum, în locul venerării "științifice" a realității, este imoralismul în spiritul "cel mai consistent pozitivism în etică" al domnului Lunacharsky "Încrederea în forța și instinctul social al oamenilor" duce la asigurarea fericită că Wille zur Macht va rezista și, în același timp, va rezista inevitabil până la țărmurile dorite ale idealului Idealul, binele, este însuși elementul vieții, iar în procesele spontane nu este loc pentru moralitate: moralitatea aici este absurdă și lipsită de sens; ea este doar pinteni inutile, împovărând cătușele, "moralitatea neagă viața" Ei bine, ce se întâmplă dacă valurile istoriei și fluxul spontan al "vieții puternice" ne înșală încrederea, dacă viața puternică nu justifică credința noastră în amploarea ei, ceea ce o împiedică să fie egoistă? Biblioteca "Runivers" POLEMICĂ ce se întâmplă dacă natura nu este suficient de morală? La urma urmei, chiar și "marele și veselul eliberator" însuși nu și-a susținut încrederea în viață, credința în om! Dacă finalizarea schemei "socialismului științific" este acum cel mai adesea permisă numai în categoriile de posibilitate și dezirabilitate, atunci puterea creatoare a unei vieți puternice, "puterea și instinctul social al oamenilor" nu poate, cu constrângerea necesitate firească, ne garantează realizarea a ceea ce ne stătea înainte, ca datorie, moralitate și ideal, ca ceva obligatoriu, dezirabil, fermecător, poate posibil cu anumite eforturi, dar deloc necesar Putem , împreună cu domnul Lunacharski, să protestăm împotriva dogmei lui Dostoievski: "Nu există virtute dacă nu există nemurire", dar nu putem în niciun caz, la sugestia domnului Lunacharski, să ne exprimăm a priori încredere în viața însăși Nu se poate afirma, așa cum face domnul Lunacharsky, că nu este nevoie de virtute dacă există o viață puternică; natura nu poate fi declarată în mod deliberat morală, este imposibil să se declare realitatea istorică a viitorului ca fiind deliberat ideală "Viața puternică" care ispitește "pozitivismul cel mai consistent în etică" să aibă încredere în el și să desființeze problema morală este ca șarpele biblic care a ispitit-o pe Eva să mănânce din pomul cunoașterii binelui și răului Prin abolirea chestiunii Karamazov, distrugerea datoriei, renunțarea la religie, moralitate și sacrificiu de sine, "pozitiviștii în etică" își comită căderea (repet iar și iar - doar teoretic De facto, de cele mai multe ori, ei sunt mai morali decât oricare altul) moraliști), crezând naiv că cineva are fluxul atotpermisiv al vieții puternice, și atunci ei vor deveni, dacă nu zei care cunosc binele și răul, atunci zei-omeni, stând de cealaltă parte a binelui și a răului, pentru care problema morală despre sensul vieții este rezolvată de la sine După ce au făcut natura morală, ei vor atinge armonia divină, în care datoria, moralitatea și idealul curg spontan din adâncurile unei vieți puternice; atunci nu vor putea fi egoiști, ci doar morali, dar nu din datorie, ci prin natura însăși, ușor și liber Mi-e teamă că armonia divină a unei stări supramorale, a unei stări imorale, pentru care nu mai există o problemă morală, este încă foarte departe Este posibil ca,

sfâșiind totul Biblioteca "Runivers" POLEMICĂ hainele datoriei, moralei, religiei, sacrificiului de sine, "pozitiviștii în etică" nu le vor putea încă înlocui cu elementul moral, iar atunci "pozitiviștii" se vor îngrozi și se vor rușina de goliciunea lor De fapt, nu este ușor să dai jos aceste haine: scoțându-ți unul, îl îmbraci inconștient pe celălalt În loc de amoralism, se creează o datorie - să fii tu însuți, o ființă care își permite totul și nu datorează nimic nimănui În adâncul acestui amoralism există întotdeauna o puternică încredere că principiul "totul este permis" va fi în cele din urmă duce la "coasta puternică", la identitatea moralității și din acest motiv, și numai din acest motiv, imoralismul nu este periculos: chiar dacă Smerdiakov ascultă! În concluzie, trebuie să admitem că dacă din imoralitate ne creăm moralitate pentru noi înșine, este doar pentru că suntem profund convinși de moralitatea imorității noastre În ateism suntem religioși, în imoralitate suntem morali, "așa este setea noastră" III Aceeași sursă a protestului domnului Lunacharsky împotriva lucrării conștiinței "Boala este o boală", spune el, iar o conștiință bolnavă este o boală dezastruoasă, însoțită de o risipă teribilă de forță Scopul lui Nietzsche este să elibereze omul de această boală, în care a văzut ceva umilitor și murdar" ( ) Copilul, al cărui strigăt întruchipează în mod simbolic toată imensitatea suferinței umane, a înțepat dureros conștiința lui Dmitri Karamazov la trezirea dintr-un vis important "Da", este de acord domnul Lunacharsky, "copilul plânge! Dar unde este conștiința! Nu am făcut un copil să plângă! Când un medic vede un pacient, îl tratează; dar îl chinuiește conștiința pentru că s-a îmbolnăvit în general? Pentru a alina suferința, nu este deloc necesar nici măcar să ai compasiune "Compasiunea poate, într-un moment decisiv, să-l stânjenească pe doctor, să-i lege mâinile dibace și bogate", spune Nietzsche ( ) Invidiem sincer conștiința liniștită a domnului Lunacharsky și mândria lui convingere că dacă un copil plânge, nu avem nimic de-a face cu asta, nu l-am făcut pe copil să plângă E chiar asa? La urma urmei, am acceptat lumea și "cu respect nu am returnat biletul la intrare", dar "totuși am vrut să trăim și, de îndată ce am căzut în paharul vieții, nu ne vom smulge de ea până când Biblioteca "Runivers" POLEMICĂ nu ne putem descurca cu totul " Iar copilul plânge, plânge, lipsit chiar de acel pahar de care tu și cu mine ne-am aplecat și ne-am supt cu încredere, crezând că nu avem nimic de-a face cu asta Copilul plânge! iar domnul Lunacharsky, cu tot amoralismul lui, nu îndrăznește să spună: și să plângă Vrea să-l ajute pe acest "copil care plânge" În numele ce motive vom ajuta într-un astfel de caz? Nu trebuie să o facem, nu am făcut copilul să plângă; nici nu putem simpatiza, "compasiunea, spune Nietzsche, poate deruta" Nu din datorie de conștiință, nu din compasiune, vom ajuta, ci pur și simplu: vrei, o viață puternică cheamă să ajuți, e prea largă, această viață pentru a fi egoist Din nou, natura însăși se dovedește a fi morală, altruistă "Totul este permis", natura ne atrage să fim vindecători și mângâietori ai unui copil care plânge - vom atrage, nu atragem, nu vom face Dar aceasta din urmă nu se poate întâmpla deloc, pentru că la baza concluziilor domnului Lunacharsky se ascunde un a priori liniştitor; în procesul spontan de câștigare a vieții și a libertății, vom șterge lacrimile din ochii unui copil și se va opri din plâns Și această întrebare pentru o natură creativă sănătoasă este rezolvată de la sine Astfel, și aici totul se bazează pe încrederea în viața puternică, în forțele și instinctul social al oamenilor "Drama spirituală a lui Nietzsche și Ivan Karamazov este una și aceeași", spune domnul Bulgakov, "teoria imoralității nu este compatibilă cu cerințele morale

ale individului" G Lunacharsky nu este puternic de acord cu aceasta Propria sa teorie a imoralității, împrumutată de la Nietzsche, se potrivește perfect cu cerințele morale; trebuie doar să ai încredere într-o persoană, în natura sa sănătoasă, creativă, în care totul se rezolvă de la sine Pe ce se bazează, de unde vine această încredere atotcuprinzătoare, atotcuprinzătoare și atotîmpăcatoare? În cele din urmă, dacă "viața puternică" este atât de largă încât nu poate fi egoistă, atunci datoria, pe de altă parte, poate fi atât de largă, puternică și fermecătoare încât să nu pară un dragon groaznic Nu numai că nu amenință viața cu orice și libertate, dar el este în stare să întărească această viață cu el însuși, să o încununeze și să o înalțe, dobândind libertatea pentru ea Datoria nu este distrugătorul vieții, ci păstrătorul ei Datoria nu este neapărat   un dragon lipicios care zace pe calea unui spirit liber Acesta nu este neapărat, așa cum crede domnul Lunacharsky, "ceva care vine din exterior, căruia o persoană se supune" ( ) Datoria nu este o comandă străină, externă, forțată, căreia o persoană se supune Obligativitatea ei este internă: omul își dă liber o datorie și o lege morală, iar el însuși se obligă să-i servească "În această combinație de libertate și obligație se află secretul moralității", după cum remarcă domnul Struve*), rămânând în acest caz fidel spiritului filozofiei lui Kant Datoria este sufletul viu al moralității, esența unei persoane morale, iar bătrânul Kant avea un motiv profund să spună în încheierea criticii sale la adresa rațiunii practice: "Două lucruri umplu întotdeauna sufletul cu o nouă mirare și reverență, care se ridică cu cât mai sus , cu atât mai des și mai persistent gândirea noastră este angajată în ele - este cerul înstelat deasupra lor și legea morală din noi " Amoralismul domnului Lunacharsky nu împărtășește această uimire și reverență; "legea morală este în noi" i se pare "o ficțiune goală, deseori transformată, totuși, într-un lanț greu" Nu există o lege morală pentru o persoană, "totul este permis" pentru el, trebuie doar să te predai dezinteresat curentului elementar al vieții puternice Daltonismul moral al domnului Lunacharsky, care îi interzice să asculte vocea legii morale din noi, decurge direct din cultul său fatalist al realității; de aici îşi are originea şi conştiinţa lui calmă Nu este oare timpul, în sfârșit, să încetăm să îndumnezeiești realitatea și să îndrăznești să mărturisești chiar și un astfel de Dumnezeu, dacă el este singurul adevărat, de dragul căruia ar trebui să se revolte împotriva "vieții puternice" Este timpul, în sfârșit, să îndrăznești să-l recunoști pe Dumnezeul tău chiar și în cazul în care "viața puternică" a realității nu a fost de partea lui Volzhsky Prefață la cartea lui N Berdyaev "Subiectivism și individualism în filosofia socială"